

(...22)9

ს-262

ლევან სანიკიძე

სამართველოს მუზეუმი

წიგნი I

ყველა ბიჭობი

ლევან სანოპიძე

F 85399
3

საქართველოს მეფეები

ყველა ბიოგრაფია

ბამონცემლობა „ვისარტყელა“ 2002 წ.

გამომცემლობა „ცისარტყელა“ იწყებს ჩვენი სასიქადულო მწერლისა და მკვლევარ-ისტორიკოსის, ლევან სანიკიძის გამოუქვეყნებელი ნიგნების გამოცემას.

გამოსაცემად გამიზნული ოთხტომეულიდან ქართველ მეფეთა შესახებ გთავაზობთ I ტომს „ყველა გიორგი“. მომდევნო ტომები მიეძღვნება ყველა ვახტანგს, ყველა დავითს და ა.შ.

ვიმედოვნებთ, აღნიშნული ციკლი მკითხველი საზოგადოების დიდ ინტერესსა და მოწონებას დაიმსახურებს.

თბილისი უნივერსიტეტი

თბილისი უნივერსიტეტი

რედაქტორი: როზა ფეიქრიშვილი

წიგნი აიწყო და დაკაბადონდა გამომცემლობა „ცისარტყელას“ კომპიუტერულ ცენტრში.

დააკაბადონა: ლაშა მათიაშვილმა

K 238966
3

© ლევან სანიკიძე. გამომცემლობა „ცისარტყელა“.

საქართველოს
პატენტების
ექსპერტიზის
ბიზნისოთეკა

XI საუკუნე — დასაწყისი საქართველოს კვლავ გაერთიანებისა.
1014 წელს გარდაიცვალა მეფე ბაგრატ მესამე.

დარჩა ორი შვილი — ძე და ასული.

ძე — სახელად გიორგი თორმეტი წლისა „სავსე ყოვლითა კეთილითა“.

უმძიმესი იყო სამეფო გვირგვინი უკვე ერთიანი საქართველოსა, მაგრამ უძლიერესი აღმოჩნდა ქედი თორმეტი წლის „ყმანურილისა“.

ყრმობიდანვე გულუძვრელი იყო გიორგი, „ახოვან და ყოვლითურთ უშიში, ვითარცა უხორცო“.

ხანმოკლე, მძიმე, გაუხარელი ცხოვრება ელოდა ჭაბუკ ხელმწიფეს.

ის იყო დამთავრდა გიორგის მეფედკურთხევა ქუთათისში მამისგან — აშენებულ ბაგრატის ტაძარში, რომ აღმოსავლეთ საქართველოდან პირველი უსიამო ამბავი მოიჭრა:

„განდგა ქუეყანა ჰერეთ-კახეთისა და ლადრობითა აზნაურთათა შეპყრობილ იქმნეს ერისთავნი, მათ ქუეყანათა კუალადვე ეუფლნეს მათნი უფალნი, რომელთა პირველ აქუნდა იგი“.

ჩვეულებრივ, თორმეტი წლის ყრმამ წყენა ბავშვური ცრემლით უნდა განიქარვოს, მაგრამ გიორგის ხელმწიფების ტახტი და გვირგვინი უკრძალავდა თავისუფალი ბავშვის გულწრფელ ტირილსაც და სიცილ-კისკისსაც.

ბრაზით ჩაფლა გულში ჯავრი ყმანვილმა. წინ უფრო დიდი სადარდებელი ელოდა: კახეთ-ჰერეთის საქმე უნდა გადადებულყო. ძმათაშორის ომით არ უნდა დაეწყო მეფობა ყრმა ხელმწიფეს.

ჯერ მას სამხრეთულ-ქართული მიწები უხმობდნენ — ტაობასიანი, რომლებიც იქაურ აზნაურთა ლადრობის (ღალატის) გამო აგერ თოთხმეტი წელიწადი ეპყრათ ბიზანტიელებს.

ბიზანტიის ტახტზე კი ისევ ბასილი მეორე იჯდა, უძლიერესი ხელმწიფე, ბუნებით სასტიკი, ფუფუნებისადმი გულგრილი, ჭკვიანი, თავშეუკავებელი, ენაბრგვილი და გულღვარძლიანი. — სწორედ ის ბასილი, რომელიც მეფე დავით მესამე კურაპალატმა

და სარდალმა თორნიკე ერისთავმა ყრმობისას აშკარა სიკვდილისგანაც იხსნეს და ბიზანტიის, მსოფლიო იმპერიის ტახტზეც დააბრძანეს და დაამკვიდრეს.

ახლა ისე გამოდიოდა, მეფე გიორგისა და მის ქართველობას მძიმე სისხლად უნდა დასჯდომოდათ თავიანთი დიდი წინაპრების ვაჟკაცური ქველმოქმედება.

ხოლო იმ დროისათვის, როცა საქართველოს ტახტზე თორმეტი წლის ბიჭი მეფობას იწყებდა, ბასილი კეისარს უკვე ოცდახუთწლიანი სისხლნათხევი გზა ჰქონდა განვლილი. სწორედ იმხანად — 1014 წლის ზაფხულში, — როცა გიორგი სამხრეთისაკენ სალაშქროდ ემზადებოდა, საქართველოში შემზარავი ამბავი მოვიდა: ბასილი კეისარს თავისი ყველაზე დიდი მტრები, ბულგარელები დაუმარცხებია, 14 000 (თუ 15 000) ტყვისათვის თვალები დაუთხრია, ყოველ 100 დაბრმავებულზე ერთი ცალთვალმოთხრილი წაუმძღვარებია და ამნაირად, ბრმათა კოლონებად, მათი მეფისთვის, სამუილისთვის, გაუგზავნია. ათასეულობით თვალდაშრეტილი თანამემამულის ხილვით ელდაცემული სამუილი ლოგინად ჩავარდნილა და რამდენიმე დღეში კიდევაც მომკვდარა.

ამის გამო თიკუნიც (მეტსახელი) შერქმევია იმ დღიდან ბასილი კეისარს — „ბულგართმყლეთელი“.

არც ამას შეუშინებია გიორგი...
სამხრეთისაკენ მიემართებოდა ქართველთა ლაშქარი — ქართული მიწების დასაბრუნებლად და საპატრონოდ.

ყრმა ხელმწიფეს გამოჩენილი სარდლები მიჰყვებოდნენ: ზვიად ერისთავი, რატი ლიპარიტის ძე და ხურსი ერისთავი.

ქართველებმა ზედიზედ განდევნეს ბიზანტიური ციხოვანნი ტაოდან და ბასიანიდან.

ჯერ კიდევ ტაოში იყო გიორგი, როცა კეისრის ფიცხელი პატრუცაგი მიიღო კონსტანტინოპოლიდან: ახლავე დაცალე, რაც დაგიპყრია და მამიშენის მემკვიდრეობით დაკმაყოფილდიო.

გიორგიმ საპასუხოდ უარი შეუთვალა: ტაო და ბასიანი სწორედ მამაჩემს ეკუთვნოდა, ხოლო მამაჩემის საკუთრებიდან ერთ ქობსაც კი ვერავის დავუთმობო.

თან ქართველი მეფე მოკავშირის ძებნას შეუდგა კეისრის წინააღმდეგ გარდუვალ ომში. მან ელჩები გაუგზავნა ეგვიპტის ხალიფას, ალ-ჰაქიმს, კავშირი შესთავაზა და საომარი გეგმაც

ახლა: ჩვენ-ჩვენი ქვეყნიდან ერთდროულად შევესიოთ ბიზანტიის სამანებსო.

ბასილი კეისარმა გიორგისა და ალ-ჰაქიმის მიმონერის მიმართ შეიტყო და რისხვით აღესილმა გადანყვიტა, სამაგალითო სისასტიკით დაესაჯა ქართველი მეფე.

მაგრამ რამდენიმე წელი ვერ შეძლო შურისგების განსრულება ჯერ ისევ ბულგარელებთან ომის გამო.

„ბულგართმულეტელმა“ იცოდა, მძიმე იქნებოდა ქართველებთან ჭიდილი და ამიტომ საიდუმლოდ ამზადებდა საქართველოზე დაცემას. 1021 წელს ბასილიმ ხმა დააგდო: მესოპოტამიაში ვაპირებო გალაშქრებას, და საომარი სურსათიც კი, ქვეყნის თვალის ასახვევად, ანტიოქიაში გაგზავნა. თვითონაც სირია-მესოპოტამიის გზას დაადგა მრავალრიცხოვანი, აღმაჭურად (საგანგებოდ) აღჭურვილი ლეგიონებით. მაგრამ ერთბაშად შემობრუნდა და საქართველოსკენ გამოემართა.

გიორგიც სასწრაფოდ დაიძრა მტერთან შესახვედრად.

ბასიანში დაიბანაკეს ერთურთის პირისპირ ქართველებმა და ბიზანტიელებმა.

დიდხანს, „მრავალდღე“, ზომავდნენ ერთმანეთს თვალით; შერკინების დაწყებას თითქოს ვერცერთი მხარე ვერა ბედავდა.

არავინ იცის, რა მოხდა ქართველთა ბანაკში: გიორგიმ ერთბაშად ჯარი აყარა და ოლთისისკენ წამოვიდა.

ბიზანტიელები ფეხდაფეხ მოჰყვნენ.

გიორგიმ ოლთისიდან მოსახლეობა გაიყვანა, ჯარიც გააფრთხილა — ხალხზე ეზრუნათ, და თვითონ ციხექალაქი, მტერს რომ არ ჩავარდნოდა, ცეცხლს მისცა, მერე კი კოლასკენ გამოემართა.

ისევ კვალდაკვალ მოსდევდნენ ბიზანტიელები.

თვითონ მეფე და ზვიად ერისთავი ქართველთა ლაშქრის წინაკერძს მოუძლოდნენ, ხურსი და რატი ლიპარიტის ძე უკანაკერძს ედგნენ სათავეში.

გამოჩნდა სოფელი შირიძთა...

გიორგიმ და ზვიადმა ჩამოიტოვეს სოფელი, ხოლო ხურსი და რატი ის იყო შირიძთას მიეახლნენ, რომ კეისრის მენიანვე კოპორტები (რაზმები) წამოეწივნენ. ქართველები შემოუბრუნდნენ და შეებნენ მტერს — სასტიკი ხმალთაკვეთება გაჩაღდა, შედრკნენ და უკუიქცნენ ბიზანტიელნი, გულდაგულ მიჰყვნენ რატი და ხურსი. მაგრამ თვითონ კეისარმა მოუსწრო ბრძოლას მთავარი ძალებით.

„გვიანად ენია ხმა გიორგი მეფესა, ვითარმედ ომი არს უკანამავალთა ზედა“. მაშინ „აღბორგნეს“ მეფე და „უბრძანა სპათა თვისთა და აღიჭურნეს მსწრაფლ“.

მის მოსვლამდე ხელჩართული ბრძოლით აკავებდნენ კეისრის ლეგიონებს (რაზმებს) ქართველები.

ისევ შედრკნენ და გასაქცევად აიშალნენ ბიზანტიელნი.

სწორედ მაშინ შორიდან ნაძგერალმა მაზრაკმა (ლახვარმა) ძირს დასცა ხურსი ერისთავი.

გულშედრულნი შედგნენ ქართველნი, გულმოცემულად შემოუტიეს ბიზანტიელებმა.

რატი ლიპარიტის ძემ კვლავ დაძრა წინ თავისიანნი და თავდავინყებით შეიჭრა ქართველი ერისთავი ბიზანტიელთა მჭიდრო რიგებში.

გიორგიმ და ზვიადმა მოუსწრეს ბრძოლას.

მაგრამ რატი ლიპარიტის ძეს ველარ მოუსწრეს ცოცხალს: შუბებით დაეცხრილათ და მახვილებით დაეჩეხათ იგი ბიზანტიელებს.

გავემებით შეუძახა და შეუტია გიორგიმ მტერს...

ქართველები თითქოს ახლა იწყებდნენ ბრძოლას.

კეისარმაც ბრძოლად ჩააბა სამარქაფო ლეგიონები (რაზმები). დიდხანს წონასწორად ქანაობდა ბრძოლის სასწორი.

ბოლოს, როცა „მოისრნეს ბერძენნი დიდნი და ფრიადნი“, მარცხს შერიგებულმა კეისარმა ბრძოლის ველს ზურგი აქცია.

მაგრამ „სულმოკლე იქნეს ქართველნი“, ნადავლს დაეტანენ და ბრძოლას გარიდებულ მტერს ბოლომდე აღარ მისდიეს.

სამაგიეროდ, ხელახლად დარაზმულმა ბიზანტიელებმა მოსდიეს ნადავლით დატვირთულ ქართველებს, რომლებიც ამას

აღარ მოელოდნენ და საომრად გაუწყობელნი შეხვდნენ განს-
ლებულ იერიშზე გადმოსულ მტერს.

ქართული
ბიბლიოთეკა

შეხვდნენ და იძლივნენ.

ბიზანტიელები არტაანში შევიდნენ და იავარყვეს — გაძარ-
ცვეს, გადანვეს და მცხოვრებთაგან ვინც სიკვდილს გადაურჩა,
ბორკილდასხმულნი წაიყვანეს.

ახალი ხმალთაკვეთებანი

გიორგი სამცხეში გადავიდა ნიალის გზით, იქიდან თრიალეთს
მიაშურა — გზადაგზა ჯარებს კრებდა.

ბასილი კეისარი ფეხდაფეხ მოსდევდა, ყველას და ყველაფერს
სპობდა და აოხრებდა. ბრძანება გაეცა „ბულგართმელეტელს“
— არ დაზოგონ არც მოხუცი, არც ახალგაზრდა, არც ჩვილი, არც
სრულწლოვანი, არც ქალი, არც კაცი. ასე გაანადგურეს ბიზან-
ტიელებმა ჯავახეთი და თრიალეთსაც შემოუდგნენ.

მაგრამ კეისარმა შეიტყო, რომ თრიალეთში დაბანაკებულ
ქართველებს ნანართა და შაქელთა ლაშქარი შეერთებია მაშველ
ძალად. ბასილი მსწრაფლ გაბრუნდა ჯავახეთ-არტაანის გზით
და ისევ „უბოროტესადვე შურისგებით მოაოხრა ქუეყანანი იგი“.

ახლა გიორგი მისდევდა ფეხდაფეხ კეისარს, შერკინებაც გუ-
ლით სწყუროდა, „გარნა დაუშაღეს შებმა მეორედ“.

ნაადრევმა ზამთარმაც მოუსწრო მორკენალთ.

კეისარი გამოსაზამთრებლად დაბანაკდა „ქუეყანასა ხალდი-
სასა, მახლობელად ტრაპიზონთასა“, საიდანაც იგი მომავალი
წლისთვის საზღვაო ლაშქრობას გეგმავდა, თუმცა გამარჯვების
რწმენა ძალზე შერყეოდა. ქართველთა მეფეს ხელუხლებელი ჯა-
რები ჰყავდა მომავალი წლისთვის. შირიმთის ბრძოლის შედე-
გიც, მართალია, თავის სასარგებლოდ ჰქონდა გამოცხადებული
კეისარს, მაგრამ საკუთარ თავთან ბჭობისას, ეჭვი იპყრობდა:
ალბათ, თავის მხრივ, ის „ცხრამეტი წლის ბიჭიც“ თავის თავს
თვლის გამარჯვებულად შირიმთის ბრძოლაში.

ერთი სიტყვით, უგემურად ელოდა კეისარი გაზაფხულებას
„ქუეყანასა ხალდისასა“. ზავი სწყუროდა ბასილისდა იმედოვნე-
ბდა — იქნებ „იმ ბიჭსაც“ სურდეს ზავი!

თითქოს გიორგი მიხვდა ბასილის გულისწადილს და დუსპანი/სიხარულით გაუგზავნა საზავო მოლაპარაკების დასაწყებად, რასაც სიხარულით შეხვდა კეისარი.

და მთელი ზამთარი „ვიდოდეს მათ შორის მოციქულნი ზავისა და სიყუარულისთვის“.

შეთანხმდნენ და დაწერეს კიდევ საზავო გარიგება (1022 წ.).

და სწორედ მაშინ კეისარმა შეიტყო, რომ მის წინააღმდეგ აჯანყდნენ მისგან წინა წელს განდევნილი სარდლები — ნიკიფორე ქსიფე და ნიკიფორე ფოკა. ამასთან ისიც გამოიკვია, რომ შეთქმულებაში მონაწილეობდნენ ქართველი დიდებულებიც, მათ შორის — გამოჩენილი ტაოელი ქართველი სარდალი და პოლიტიკოსი ფერის ჯოჯიკის ძე, რომელმაც ჯერ კიდევ 998 წელს თავი ისახელა მამლანის სარდლობით შემოჭრილი ასიათასიანი არაბული არმიის განადგურებისას.

ეტყობოდა, გიორგი პირველსაც ჰქონდა კავშირი ბასილი კეისრის წინააღმდეგ აღძრულ აჯანყებასთან.

მაგრამ ბასილის სწორედ ბედი სწყალობდა: სანამ შეთქმულნი კეისრის წინააღმდეგ რაიმეს იქმოდნენ, მათი მეთაურები დაეტაკნენ ერთიმეორეს: ნიკიფორე ქსიფემ მოკლა ნიკიფორე ფოკა, ხოლო ქსიფე კეისრის ერთგულმა ქვეშევრდომებმა შეიპყრეს და ბერად აღკვეცეს. დანარჩენ მონაწილეებს, მათ შორის ქართველ ფერის ჯოჯიკის ძეს, თავები დააყრევინეს.

ბასილის ბრძანებით ქსიფესაგან მოკლული ნიკიფორე ფოკას მოკვეთილი თავი გიორგი მეფეს გამოუგზავნეს. ნიშნად იმისა, რომ მისთვის ყველაფერი ნათელი იყო და მათ შორის დავა ერთჯერ და სამუდამოდ მხოლოდ მახვილთა ჯვარედინკვეთებას უნდა გადაეწყვიტა.

და ისევ მოვიდა ბასილი „ბულგართმელეტელი“ დიდძალი ლეგიონებით ბასიანს და მოითხოვა იმიერ და ამიერ ტაო. სამაგიეროდ სამარადჟამო მშვიდობასა და კავშირ-მეგობრობას აღუთქვამდა კეისარი ქართველ ხელმწიფეს.

გიორგიმ ლაშქრის ერთი ნაწილი, ცხენ-კაციანად მძიმედ შეაბჯრული მხედრობა, ზვიად ერისთავს ჩააბარა და ბიზანტიელთა ბანაკისკენ გაგზავნა, რათა კეისრის შემოთავაზების პასუხად მასთან საზავო მოლაპარაკებაში ჩაბმულიყო, ხოლო გიორგი ყოველი შემთხვევისთვის საომრად გაემზადებოდა.

„უკეთუ ინებოს ზავი ბასილი მეფემან, იქმნეს ესრეთ, და უკე-

თუ ინებოს ომი, განვემზადეთ მისთვის“ — ფიქრობდა გიორგი მეფე.

ეტყობა, გიორგის იმჯერად გულწრფელად უნდოდა კეისართან ზავის შეკვრა, მაგრამ დიდებულები აქეზებდნენ ომისაკენ.

ბოლოს და ბოლოს, სისხლისღვრის თავიდან აცდენა აღარ მოხერხდა.

ზვიად ერისთავის ჯავშნოსანი მხედრობა თავს დაეცა ბიზანტიელთა ბანაკს. ქართველებმა „აოტეს ზოგი ბასილის ლაშქრისა“.

კეისარმა გაქცეულებს თავი მოუყარა და ლეგიონებად მტკიცედ შეაკავშირა მოპირდაპირის უკუსაქცევად. მან არმიის გასამხნეველად ქართველი მეფის ბეჭდით დაბეჭდილი საზავო წერილი შუბის წვერზე წამოაგო, მალლა აღმართა, ჯარებს დაანახვა და ზეცას შესძახა:

„იხილე, უფალო, წერილი ესე მათი და საქმე, რომელსა ან იქმან!“

მერე ჯვარი მოაღებინა, მიწაზე გაშლილ მანდილზე დაასვენა და დასძახა:

„უკეთუ მიმცე მე ხელთა მტერთასა, არღარა თაყუანი-გცე უკუნისამდე!“

ეს თქვა და მის ნიშანზე ბიზანტიელთა არმიას გამოეყო რამდენიმე რაზმი — მჭიდრო რიგებად შეყრილი დარჩეული ბრგე ვაჟკაცები, რომლებიც მძლავრი ნაბიჯითა და იარაღის ზრიალით მოდიოდნენ.

მდუმარედ ელოდნენ ქართველნი — იგრძნეს, აზრი აღარ ჰქონდა მახვილის დაძვრას და უკუიქცნენ.

ზვიად ერისთავის ლაშქარს მთელის არმიით გამოედევნა ბასილი კეისარი.

გიორგი მეფეც გამოჩნდა ქართველთა მთავარი ძალებით.

ისევ დასცეს ბანაკი ორივე მხარეს.

ღრმად ჩაეფიქრებინა გიორგი ზვიად ერისთავის თოროსან სპათა მარცხს და კეისრის არმიის სიმრავლეს.

მძიმე საგონებელს მისცემოდა ბასილი კეისარიც, „რამეთუ შიში აქუნდა საბერძნეთით კულადცა განდგომილებისა“. ამიტომ ისევ აცნობა კეისარმა გიორგი მეფეს: დაე, იყოს ჩვენს შორისი ზავი და მშვიდობა!

დაზავდნენ (1022 წ.) — ტაო კეისარმა დაინარჩუნა, დანარჩენი

სამხრეთული ციხე-ქალაქები გიორგის დაულოცა.

გიორგის უფროსი ვაჟი, ოთხი წლის უფლისწული ბაგრატის კეისარმა მძევლად წაიყვანა კონსტანტინოპოლს, მტკიცე ფიცით:

„წელსა მესამესა გამოგიგზავნო ძე შენი“.

ბასილი კეისარმა შეასრულა თავისი სიტყვა: ზავის დადებიდან მესამე წელს (1025 წ.) უფლისწული ბაგრატი, მაგისტროსის (ოსტატის, მადღვარის) ტიტულით, მართლაც, გამოუშვა კონსტანტინოპოლიდან სამშობლოში.

ქართველ უფლისწულს კონსტანტინოპოლის სასახლის კატაბანი (წარმომადგენელი) მოაცილებდა საქართველოსკენ. ის იყო, კიდევაც შემოდგეს ფეხი ქართულ მიწაზე, რომ სხვა მოხელემანდატური წამოენიათ მოულოდნელი ამბით: უეცრად გარდაცვლილა ბასილი მეორე და მის ნაცვლად კეისარ-იმპერატორი შექმნილა მისივე ძმა, კონსტანტინე მერვე, რომელიც ფიცხელი ბრძანებით ბრძანებდა: სასწრაფოდ უკანვე, კონსტანტინოპოლს, დაებრუნებინათ ქართველი უფლისწული ბაგრატ გიორგის ძე.

ბაგრატმა ფეხად გადმოასწრო ქართულ სამანზე.

ბიზანტიელებიც გავეშებული შლიგინით მოჰყვნენ, მაგრამ მათი ვერაგობის მცოდნე ხელმწიფეს დროულად უზრუნვია მოსალოდნელი ხიფათისაგან შვილის დასახსნელად: უკვე ქართულ მიწაზე გადმოსულ უფლისწულს შეაგება აღმაჭურად (საგანგებოდ) აღჭურვილი „დიდებულნი, ერისთავნი და აზნაურნი ტაოელნი, მესხნი და ქართველნი“.

ბიზანტიელები ერთ ხანს ბრაზიანად ათვალიერებდნენ ბაგრატის უკან კედლად აღმართულ ქართველობას...

მერე ბასილი კეისრის მოხელემ მწარე სიცილით უთხრა კონსტანტინე კეისრის მოხელეს: თუ შეგიძლია, შენ წამოიყვანე უკან ბაგრატ უფლისწული, ჩემი იმედი ნულარ გექნებაო.

ბიზანტიელები ხელცარიელნი გაბრუნდნენ.

ქუთათისის სასახლე დიდი ზარზუიმით შეხვდა „ვერაგთა ქვეყნიდან“ უფლისწულის დაბრუნებას.

დიდი სიხარული მალე დიდი მნუხარებით შეეცვალა გიორგი უმცროსი შვილი მოუკვდა, ასული — მართა.

ვერ იქნა და ვერ განიქარვა ნუხილი შვილმკვდარმა მამამ. მეფე იყო და ჩვეულებრივი ადამიანური გლოვის ნებაც არა ჰქონდა.

დაუნდობლად არღვევდა მის მძლავრ სხეულს სიმძიმელი ვითარცა ცალკე კაცისა და სიმძიმელნი ვითარცა საზოგადო ქვეყნის პატრონისა.

შეუსვენებელი, მუხლჩაუკრეფელი და თვალმოუხუჭავი შრომით ცდილობდა ჩაექრო სანუხარნი პირადულიც და ხელმწიფურიც.

დადიოდა საქართველოს ყოველ კუთხეში, ციხე-ქალაქებს ამაგრებდა, ხალხს ამხნევებდა, ქვრივ-ოხერთა და უპოვართ ეხმარებოდა. წარბგაშლილი, პირზე ღიმილგადაფენილი ეგებებოდა ყველას, თვითონ უჩინო სიმძიმელთ გულდალაზვრული.

ერთადერთი სიხარული ჰქონდა: სრულდებოდა მამამისის დიდი კულტურული განაზრახი — მესამე ფერისცვალება სვეტიცხოვლისა, არსუკისძის ბრწყინვალე გონებითა და ხელითა.

მაგრამ სვეტიცხოვლის დასრულებამდე ორი წლით დაასწრო სიკვდილმა.

... 1027 წელი იდგა.

მეფე თრიალეთს ჩასულიყო, „ადგილსა, რომელსა ეწოდების მყინვარნი, გინა იწრონი“.

და მოკვდა 16 აგვისტოს.

ასე ერთბაშად მოისრა მეფე გიორგი პირველი, „სავსე ყოვლითა სიკეთითა, ჟამსა ოდენ სიყრმისასა, რომელ არავინ გამოჩენილიყო მსგავსი მისი მამათა შორის მისთა ახოვნებითა, ჭაბუკობითა და სიქუელითა, ტანითა და სახითა, ცნობითა და სავსე ყოვლითა განგებითა სახელმწიფოთა“.

აღესრულა „და დაუტევა გლოვა და მნუხარება ყოველთა მკვიდრთა მამულისა და სამეფოსა მისისათა, იგლოვდეს ყოველნი სიკეთისა, და სიჭაბუკისა, და ახოვნებისა მისისათვის“.

გამეფდა 12 წლისა, იმეფა 13 წელიწადი, აღესრულა 25 წლისა.

თრიალეთიდან ჩამოასვენეს და ქუთათისის ტაძარში დაკრძალეს.

ბიორბი I აღწეული

აფხაზეთის, ანუ დასავლეთ საქართველოს, მეფე (861-868 წწ.) ძე ლეონ მეორისა. საუფლისწულო მამული მისი იყო აღწევი, საიდანაც მიიღო ზედწოდება — „აღწეული“. ერთ ხანს ქართლსაც დაეუფლა, სადაც თავისი ძმისწული დასვა ერისთავ-მმართველად. მალე ქართლიც დაკარგა და თვითონაც გარდაიცვალა.

ბიორბი პირველი

იმერეთის მეფე, 1389-1392 წლებში. ძე ბაგრატ ერისთავისა. დასავლეთ საქართველოს მმართველები მის მეფობას არ ცნობდნენ. 1392 წელს გიორგიმ ოდიშის მთავრის, ვამიყ I დადიანის წინააღმდეგ ილაშქრა, მაგრამ დამარცხდა და თვითონაც იმ ბრძოლაში დაიღუპა.

„ქუეყანა თქუენი ოხერ, ქალაქნი თქუენი ცეცხლითა მომწვარ, სოფელსა თქუენსა წინაშე თქუენსა უცხო თესლნი მოსჭამდნენ, და მოოხრებულ და დაქცეულ არს ერისაგან უცხო ტომთასა“.

ესაია, 1,7

1072 წელს, მეფე ბაგრატ მეოთხის სიკვდილის შემდეგ, საქართველოს ხელმწიფობას იწყებს მისი მხოლოდშობილი ძე, გიორგი.

გიორგი მეორე არ ყოფილა საქართველოს მძიმე გვირგვინისათვის შესაფერისად სრულქმნილი პიროვნება. იყო იგი უმამაცესი რაინდი, „ცხენოსან-მშვილდოსანი რჩეული“. ბუნებით კეთილი, გულმონყალე და დიდსულოვანი, მაგრამ სწორედ მისი დიდსულოვნება აღვირახსნილ, მოღალატე დიდკაცობისადმი მისთვისაც და ქვეყნისთვისაც ყოველთვის საზიანო. მერყევი ხასიათი ჰქონდა, დამთმობი და ბოლომდე ლელოგაუტანელი. იყო „განმკითხველი გლახაკთა“. მაგრამ ასევე გულმონყალე მოსისხლე მომტერეებისადმი. იყო „პურად უკეთესი ყოველ კაცთასა“, თავდავინყებით უყვარდა ღვინი, ნადიმობა და ნადირობა. უებრო მხედარი იყო, მაგრამ ბრძოლის ველზე მიღებულ გვირგვინებს მანც სანადიმო ყანწი და სანადირო მშვილდ-ისარი ერჩივნა.

ხოლო ქვეყანას საღვინო და სამეჯლისო ჰქონდა კი არა, შიგნიდანაც და გარედანაც საშინელი სისხლისდენა ელოდა.

1073 წლის შუა ზაფხულში ერთდროულად სამი დიდი ფეოდალი აუჯანყდა გიორგის: ნიანია ქვაბულის ძე, ივანე ლიპარიტის ძე ბაღვაში და ვარდან სვანთა ერისთავი. ადრე სამივე ნებით თუ უნებურად ერთგულობდა ბაგრატ მეოთხეს. ახლა კი, როგორც ეტყობა, გიორგის სისუსტე იგრძნეს და კიდევაც „აუშალეს ქვეყანა“.

ივანე ლიპარიტის ძემ კახელები მეშველ ძალად მოირთო და ქსნის ხეობა დაიჭირა. ნიანია თვით სატახტო ქუთათისში შეიჭრა, საჭურჭლეები ხელთ იგდო და იქვე ჩადგა ბანაკად. ვარდან ერისთავმა კი სამეგრელო ააოხრა.

გაუხდა ახალგაზრდა ხელმწიფე აჯანყებულებს და სამივე დაამარცხა ზედიზედ, მაგრამ სამივეს არამცთუ სასჯელი დასდო, უბრალოდ „ძვირუხსენებელი იქმნა“. უფრო მეტიც — კადნიერი მოაჯანყენი უხვადაც დააჯილდოვა: ივანე ლიპარიტის ძეს, მართალია, რუსთავი გამოართვა და აღსართან კახთა მეფეს მის-

ცა, სამაგიეროდ, სამშვილდე და ლონობანი მიაართვა; ნიანის ქვაბულის ძეს „თმოგვი და სხუანი საქონელნი რჩეულნი“ უბოძა ხოლო ვარდან ერისთავს ასკალანა აჩუქა.

გიორგის ბავშვური გულწრფელობით სჯეროდა, რომ დიდსულოვნებით „დაიწყნარა მეფობა თვისი“.

მაგრამ იმ წელსვე ისევ განუდგა კლდეკარის ერისთავი. გიორგი ქუთათისიდან სასწრაფოდ სამცხეს გადავიდა, მესხთა ჯარიც აიყოლია და სამშვილდეს მიადგა. აქვე მას შეუერთდა აღსართან კახთა მეფე, რომელმაც ამჯერად ივანესთან კავშირს გიორგის თანადგომა ამჯობინა.

ივანე ლიპარიტის ძემ შეტაკება უიმედოდ ჩათვალა, ციხიდან იდუმალ გაიპარა და სამხრეთის მთებს შეეხიზნა. გიორგიმ ადრე გაჩუქებული ლონობანიც დაიჭირა და ჯავახეთს გადავიდა. აქ, ეკრანთის ციხეში, ივანე ლიპარიტის ძე თავის ფეხით მივიდა და მეფეს შენდობა და შერიგება სთხოვა. ისევ უმტყუნა ნებისყოფამ მეფეს. კადნიერი აზნაურისგან მხოლოდ ფიცი იკმარა და ისევ დაუმტკიცა კლდეკარი და სამშვილდე.

უარცხისი

არ გასულა დიდი დრო და ამჯერად კიდევ უარესი კადნიერება ჩაიღინა ივანე ლიპარიტის ძემ: გაგის ციხე გიორგი მეფის მეციხოვნეებს გამოსტყუა და მიჰყიდა განძის ამირა, ფადლონს, ქართველთა დაუძინებელ მტერს.

გიორგიმ გათავხედებული ქვეშევრდომის წინააღმდეგ გამოსვლაც ვერ მოასწრო, რომ საქართველოს სამხრეთ სამანებს მალიქ-შაჰი მოადგა, თურქ-სელჩუკთა დიდი სულთანი. ივანე ბალვაშმა სულთანს მაშინვე თავისი ვაჟი, ლიპარიტი, შეაგება და ქვეშევრდომობა შესთავაზა. მალიქ-შაჰი დიდად ნასიამოვნები დარჩა და ახალგაზრდა ლიპარიტ ივანეს ძე თავისთან დაიტოვა. ეს უკვე მძევლობას ნიშნავდა. ლიპარიტიც ხერხიანი გამოდგა და მალიქ-შაჰს გამოეპარა.

გაჯავრებული მალიქ-შაჰი სამშვილდეს ანაზღაითად დაეცა და ივანე ლიპარიტის ძე თავისი ცოლით, შვილიშვილითა და ქვეშევრდომ აზნაურთა სახლეულობით, ტყვედ წაიყვანა. სამშვილდიდან

თურქები ქართლის სოფელ-ქალაქებს მოედვნენ, გაძარცვეს, აბოხრეს, წარტყვევნეს და წავიდნენ.

საქართველოდან მალიქ-შაჰი განძას მიადგა, აიღო და მიხვდა. გებლად ერთი თავისი სარანგი (მეთაური) დატოვა 48 000 მეომრით.

სარანგმა განძის ამირა ფადლონს ბორკილები დაადო 1074 წლის ადრიან გაზაფხულზე კი თავისი მხედრობა ისევ საქართველოს შემოუსია.

გიორგიც ფრთამაღედ გაემურა მტერთან შესახვედრად. ბრძოლა მოხდა ფარცხისს.

ქართველებმა მტერი სასტიკად დაამარცხეს და საქართველოს სამანებიდან განდევნეს. ეს იყო ჭეშმარიტად „დიდი ძლევამ“ გიორგი მეორისა.

ამ გამარჯვების შემდგომ გიორგი ტაოს ჩავიდა და დადგა ბანას.

სადაც მეფეს ეწვია გრიგოლ ბაკურიანის ძე, დიდად სახელგანთქმული ქართველი სარდალი და პოლიტიკოსი ბიზანტიის იმპერიაში, დასავლეთის დიდი დომესტიკოსი (მხედართ მომარაგებელი, მნე) და „ზორავარი აღმოსავლეთისა“, შემდგომში პეტრიწონის ქართული სავანის დამაარსებელი. კეისრისაგან გრიგოლ ბაკურიანის ძეს ბოძებული ჰქონდა ქალაქები: ოლთისი, კარნუ-ქალაქი (ერზერუმი) და კარი (ყარსი). ახლა სასურელი და სასიხარულო შეხვედრა იმით აღინიშნა, რომ გრიგოლმა „მოსცა გიორგი მეფესა კარის ციხე-ქალაქი და მისი მიმდგომი ქუეყანა“.

გიორგიმ ქალაქ კარში შავშელი აზნაურები ჩააყენა და ჩრდილოეთისკენ წამოვიდა.

„აჰა, „ქუეყანა საქართველო!“

მაგრამ გიორგის დიდხანს არც გრიგოლ ბაკურიანის ძისგან ბოძებული ქალაქები შერჩენია და აღარც საკუთარი ქვეყნის გადარჩენის იმედი.

თურქ-სელჩუკებმა მოიცვეს მთელი შუა და წინა აზია. ბიზანტიას წაართვეს აღმოსავლეთი და ცენტრალური ანატოლია.

ამრიგად, ახლა უკვე სამი მხრიდან ერტყა თურქული საფრთხე საქართველოს — აღმოსავლეთით, სამხრეთით და დასავლეთით.

ამიერიდან მაშინდელი მსოფლიოს ყველაზე დიდი დამანგრეველნი „მეზობლობით მოეახლნენ საზღუართა ჩუენთა, განმკურნავენ მრავლდა შიში და ჭირი მათგან ჩუენ ზედა. რამეთუ ინყუნ მიერითგან რბევად, ტყუენვად, ნუად, სრვად და ტყვეობად ჩუენ ქრისტიანეთა“.

1079 წელს თურქთა ურდომ, აჰმად ამირას სარდლობით, ქალაქი კარიც დაიჭირა და ტაო-კლარჯეთსაც შემოესია. გიორგი ყველისციხეს იდგა, როცა მტერი „უგრძნეულად“ (იდუმალ) დაეცა თავს. მეფემ მოლალატე თავისიანიც ბევრი შენიშნა მტრის ბანაკში.

გიორგი ბრძოლის ველს დამარცხებული გაშორდა და აჭარის გზით აფხაზეთისკენ წარემართა, ხოლო თურქებმა ხელთ იგდეს „საჭურჭლენი დიდნი და სამსახურებელნი სამეფოთა ტაბლათანი, ოქროსა და ვერცხლისანი, ბაგრატეულნი სასმურნი და სამნდეონი პატიოსანნი, კარავნი სამეფონი და ყოველთა დიდებულთანი“.

დიდძალი ნადავლით დატვირთული აჰმად ამირა უკვე გაშორებული იყო საქართველოს საზღვრებს, როცა მას წინ შემოეყარა თურქთა ორჯერ უმეტესი ურდო, რომელსაც სათვეში ორი ამირა ედგა — იასი და ბუჟღუშ.

— საიდან მოდიხართო, — ჰკითხეს აჰმადს იასმა და ბუჟღუშმა და თან შურით აღვსილი თვალებით ხარბად დაუნყეს ჭამა საქართველოდან გამოტაცებულ სიმდიდრეს.

— თქვენ საით გაგინევიათო, — კითხვა შეუბრუნა აჰმადმა.

— საბერძნეთს მივდივართ სალამქროდ, — იყო პასუხი.

მაშინ კი აჰმადს ეს უთქვამს იასისა და ბუჟღუშისათვის:

„რად ნახვალთ საბერძნეთად? აჰა, ქუეყანა საქართველო, უკაცური და სავსე ესევეითართა სიმდიდრითა“.

საქართველოს დამაქცევარი აღმოჩნდა ველურის მიერ ნათქვამი ეს ცინიკური სიტყვა — უსაზღვრო ძარცვა-გლეჯისა და სისხლისთხევის ჟინით აღვსილი უზარმაზარი თურქობა ბიზანტიის გზიდან საქართველოსკენ შემოტრიალდა. ჯგროდ და ხვივილად მოვარდნილნი „მოეფინნეს პირსა ყოვლისა ქუეყანისასა, ვითარცა მკალნი და დღესა ივანობისასა ასისფორნი და კლარჯეთი ზღვის პირამდის, შავშეთი, აჭარა, სამცხე, ქართლი, არგუეთი, სამოქალაქო და ჭყონდიდი აღივსო თურქითა. მოისრა და ტყუე იქმნა ამათ ქუეყანათა მკვიდრი ყოველი. და მასვე ერთსა დღესა დაწვეს ქუთათისი, და არტანუჯი. და უდაბნონი კლარჯე-

თისანი და დაყვეს ამათ ქუეყანათა შინა თურქთა ვიდრე მოს-
ლვამდე თოვლისა, მოჭამეს ქუეყანა და მოწყვიდეს, თუ ^{კადღა} კადღა
ვინ დარჩომილ იყო ტყეთა, კლდეთა, ქუაბთა და ხურელთა ქუე-
ყანისათა“. ვინც მთაში გახიზუნა მოასწრო, იმათ თითქოს საგან-
გებოდ დამდგარმა სასტიკმა ზამთარმა მოუსწრაფა სიცოცხლე.

ქართველი ხალხის ეს უმძიმესი ტრაგედია მოინათლა, ვითარ-
ცა „პირველი დიდი თურქობა“ (1080 წ.).

ამიერიდან ყოველ გაზაფხულს იწყებოდა „დიდი თურქობა“. ადრიან გაზაფხულიდან დაზამთრებამდე ძარცვავდნენ, აოხრებ-
დნენ და წყვეტდნენ ქვეყანას თურქ-სელჩუკები. ზამთარს სამ-
ხრეთში ატარებდნენ, გაზაფხულზე ისევ მოდიოდნენ... ისევ და
ისევ... მოსაჭმელად, მოსაწყვეტად, მოსაძარცვავად, მოსაოხ-
რებლად...

„და არა იყო მათ ჟამთა შინა თესვა და მკა: მოოხრდა ქუეყანა
და ტყედ გადაიქცა, და ნაცვლად კაცთა მხეცნი და ნადირნი ვე-
ლისანი დაემკვიდრნეს მას შინა“.

ანგრევდნენ და სპობდნენ ყველაფერს.

ალარსით ჩანდა ხსნა.

იქნებ ბიზანტია?!

თვითონ მათაც უალრესად მისჭირვებოდათ თურქთაგან.

1078 წელს ახალი იმპერატორი ავიდა კონსტანტინოპოლის
ტახტზე — ნიკიფორე მესამე ბოტანაიტე, რომელმაც ცოლად შე-
ირთო წინა კეისრის, მიხეილ დუკას, მეუღლე, ბაგრატ მეოთხის
ასული და გიორგი მეორის დაი — დედოფალი მარიამი.

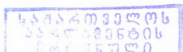
კეისარი მარიამის საქვეყნოდ განთქმული სიმშვენიერით ჭკუ-
იდან იყო გადასული, მაგრამ უნებო და მოხუც ხელმწიფეს მაინც
არავითარი დახმარების განევა არ შეეძლო ცოლისძმისათვის.

გიორგიმ დიდებულთა სათათბირო შეყარა და ბჭობა გამართა.
გადაწყდა — თვითონ მეფე უნდა ჰხლებოდა სულთან მალიქ-
შაჰს ზავის ჩამოსაგდებად.

წავიდა გიორგი მეფე ისფაჰანში, თურქთა მაშინდელ სატახ-
ტოში.

დიდის პატივით მიიღო სულთან მალიქ-შაჰმა ქართველი მეფე
და „შენწყნარებულ იქნა მისგან, ვითარცა შვილი საყუარელი“.

მალიქ-შაჰმა გიორგის პირობა დაუდო, რომ ამიერიდან შენ-
ყდებოდა თურქთა მათხარი ლაშქრობები საქართველოში. ამას
გარდა, კახეთ-ჰერეთის შემოერთების ნებაც მისცა და საამისოდ

ჯარიც გამოუყო დასახმარებლად. სამაგიეროდ, ყოველწლიურ ხარაჯის გადახდა ეკისრებოდა ქართველ ხელმწიფეს. გამოისტუმრა მალიქ-შაჰმა ქართველი მეფე „განდიდებითა დიდითა, თან „ნამოაყოლნა სპანნი დიდნი“.

გიორგი ქართველთა და თურქთა ჯარებით კახეთს შეიჭრა და ვეჟინის ციხეს ალყად შემოეწყო.

ვეჟინის ალყა დაიწყო „ჟამსა სთვლისასა“; მთელი შემოდგომაც მიიწურა, ზამთარიც შემოვიდა და ალყა მხოლოდ ალყად დარჩა.

თოვა დაიწყო... გიორგი მეორემ მთელი თანამედროვე და მომავალი ისტორია გააკვირვა უცნაური ახირებულობით:

მოახსენეს, აჯამეთის ტყეში ნადირობის ჟამი დადგაო და... ახლავე სანადიროდ უნდა წავიდეო აჯამეთს!

თქმა და ქმნა ერთი იყო: ვეჟინს ალყა მოხსნა, თურქთა ჯარი ივრის ხეობას საძარცვავად მიუსია და თვითონ იმერეთს გადავიდა სასწრაფოდ, აჯამეთის ტყეებში სანადიროდ.

თურქებმა საშინლად მოაოხრეს და „მოსჭამეს“ ივრის ხეობა. ახლა აღსართან კახთა მეფემ — მტრის ხელით მტრობა აგრე არ უნდაო და — თვითონაც ეწვია სულთან მალიქ-შაჰს, ქრისტიანობა უარყო, მუსლიმობა მიიღო და კახეთიც ისევ თურქთა ძალებით დაიბრუნა.

მეფე გიორგის საქციელმა ლალატის „გუნებაზე დააყენა“ ძლიერი ფეოდალი ძაგან აბულეთის ძე, არაგვის ერისთავი, რომელმაც ირწმუნა, რომ მეტოქეობის სასწორი საბოლოოდ კახთა მეფისკენ გადაიხარა; გიორგისგან ნაბოძები ციხეები — მუხრანი და ზედაზენი, აღსართანს გადასცა და თვითონაც მის ბანაკში გადაბარგდა.

ნაბიჯი — „ყველაზე ჭკვიანური“

ქვეყანა უსძიმეს განსაცდელს მისცემოდა. ანაზდაითად ბუნებაც საოცარი სისასტიკით შემოსწყრა მტერთაგან ამოგდებულ ქართველთა ქვეყანას. 1088 წელს მანამდე გაუგონარმა მიწისძვრამ დააქცია საქართველო.

მთელი წლის მანძილზე ირყეოდა და ირღვნებოდა დედამიწა.

პირქვე ემხოზოდა და მტვრად იქცეოდა უზარმაზარი მთები და
კლდეები.

ინგრეოდნენ და იმარხებოდნენ სოფლები, ქალაქები, ეკლესი-
ები, სრა-სასახლენი.

ჩამოქცეულ თმოგვის კედლებქვეშ ცოცხლად, ცოლთან ერ-
თად, ჩაიმარხა ერისთავი კახაბერ ნიანიას ძე.

იმ წელს კიდევ სახელოვანი ქართველი მხედართმთავარი
გრიგოლ ბაკურიანის ძე პაჭანიკებთან შეტაკებაში დაღუპული-
ყო გმირის სიკვდილით.

თურმე მოადგილე სარდალი, ვრანი, ჩასციებოდა გრიგოლს,
დაუყოვნებლივ შევებათო პაჭანიკებს. გრიგოლ ურიცხვი მტრის
აშკარა უპირატესობას ჰხედავდა და ბრძოლის გადადებას აპი-
რებდა, მაგრამ ვრანი არ ისვენებდა. ბოლოს, რაკი ვრანი ბერძე-
ნი იყო, გრიგოლს უფიქრია — ბიზანტიელთათვის მე უცხოელი
ვარ, ლაჩრობა არ დამნამონო, და მაშინვე ბრძოლად გაუყვანია
ლაშქარი. შეტაკების დაწყებისთანავე ნათელი გამხდარა ქარ-
თველი მხედართმთავრის სიმართლე. მაგრამ უკვე გვიან იყო: ბი-
ზანტიელები განადგურდნენ. გმირის სიკვდილით დაეცა გრი-
გოლ ბაკურიანის ძე. მოიკლა ვრანიც. კონსტანტინოპოლმა თალ-
ხი ჩაიცვა გრიგოლ ბაკურიანის ძის დაღუპვის გამო. კეისარმა
აღუქსი კომნენოსმა ცხარედ დაიტირა დიდი მხედართმთავარი.

ხოლო საქართველო სულს ლაფავდა.

თითქოს ღმერთიც გასწყრომოდა ისედაც კაცთაგან სის-
ხლდადენილ და ამონყვეტილ ქვეყანას.

ნუთუ მართლა სამუდამოდ აღმოსაფხვრელად გაიწირა ქარ-
თველი ხალხი?!

არა!..

გიორგი მეორემ 1089 წელს გადადგა ნაბიჯი, ყველაზე ჭკვია-
ნური მთელ თავის უბედურ ხელმწიფობაში: საქართველოს სამე-
ფო ნიშნები მოიხსნა და გადასცა თავის 16 წლის მხოლოდშობილ
ძეს — დავითს.

აფხაზეთის (დასავლეთ საქართველოს) მეფე 922-957 წლებში, ძე მეფე კონსტანტინე მესამისა. მის მორჩილებაში შედიოდა ქართლიც, სადაც ერისთავად თავისი უფრო ძე, კონსტანტინე დაენიშნა. კონსტანტინე მამის დასამხოზად აჯანყდა ქართლის აზნაურთა მხარდაჭერით. გიორგიმ შვილი დაამარცხა, სიკვდილითაც დასაჯა და ქართლის ერისთავად მეორე ძე, ლეონი (შემდგომ მეფე ლეონ III) დანიშნა. შემდეგ მეფე გიორგი მეორე კახეთშიც შეიჭრა და იქაური უმაღლესი ხელისუფალი, ქორეპისკოპოსი კვირიკე მეორე დაამარცხა და შეიპყრო. კვირიკემ გამარჯვებული მოპირდაპირის ბატონობა სცნო და თავისუფლება დაიბრუნა. მალე მან, ქართლისა და კახეთის აზნაურთა დახმარებით, კახეთის უმაღლესი ხელისუფლება კვლავ დაიბრუნა. 957 წელს გიორგიმ კახეთის დასამორჩილებლად თავისი ძე ლეონი გაგზავნა. ლეონმა გაიმარჯვა, მაგრამ გიორგი შვილის ამ წარმატებას უცარი სიკვდილის გამო ველარ მოესწრო.

გიორგი მეორე

იმერეთის მეფე 1565-1586 წლებში. ძე ბაგრატ მესამისა. გიორგი გამეფებისთანავე გურიის მთავარს, გიორგი II გურიელს დაუმოყვრდა. ამის გამო მას სამეგრელოს მთავარი ლევან I დადიანი გადაემტერა. მათ შორის ბრძოლაც მოხდა სოფ. იანეთთან. გიორგიმ დადიანი და მისი მოკავშირე ჭილაძეები დაამარცხა, საჭილაო და საჯავახოც შემოიერთა. მაშინ დადიანი და გურიელი გაერთიანდნენ იმერეთის მეფის წინააღმდეგ, სძლიეს იგი. საჯავახო წაართვეს და შუაზე გაიყვეს.

ამ შინაფეოდალური ომების გარდა, გიორგი მეორეს ბრძოლა უხდებოდა ოსმალთა დამპყრობლებთან. 1578 წელს მან ლიხის მთასთან სასტიკად დაამარცხა და უკუაქცია ლალა ფაშა მისი ოსმალური ლაშქრით.

კახეთის მეფე 1511-1513 წლებში, ძე ალექსანდრე პირველისა. გიორგიმ 1511 წელს ტახტის დაუფლებისათვის მოკლა საკუთარი მამა-მშობელი (ამისათვის უწოდეს „ავგიორგი“), უმცროს ძმას, დიმიტრის, თვალები დასთხარა და კახეთიდან გააძევა. გიორგი მეორე განუწყვეტლივ თავს ესხმოდა და აოხრებდა ქართლს. ბოლოს, ერთ-ერთი ასეთი ლაშქრობის დროს, ავგიორგი ბაგრატი მუხრანბატონმა შეიპყრო, მუხრანის ციხეში ჩააგდო და იმ ტყვეობაშივე ამოჰხადა სული კიდევაც.

„ვითარ უამთა და უამთა ზეგარდმო ჩინებითა
აღმონათდებიან ქუყყანის მფლობელნი“.
„ისტორიანი და აზმანი შარავანდედთანი“

იყო იგი ძე მეფე დემეტრე პირველისა, შვილიშვილი დიდი და-
ვით აღმაშენებლისა.

საქართველოს სამეფო ტახტზე ავიდა 1156 წელს, დემეტრეს
გარდაცვალების შემდეგ.

იყო რაინდი, გმირი სულით, მტკიცე ნებით, შინა და გარე
მტერთა მიმართ შეუპოვარი, ბრძოლასა შიგან უმამაცესი მეომა-
რი, სწორედ საომარ განაგისში (ხელოვნებაში) უნიჭიერესი ზო-
რავარი (სარდალი), ნადირობის მოტრფიალე, უბადლო ჩუბინ-
მოისარი.

მამამისი დემეტრე თუ უმეტესად აღმაშენებლისგან მიღებუ-
ლი მემკვიდრეობის შენახვაზე ზრუნავდა, გიორგიმ განაგრძო
თავისი დიდი პაპის ფართო შეტევითი პოლიტიკა საქართველოს
საბრძანისთა გასაფართოებლად.

სამხრეთით, სომხეთისა და რანის საზღვრებთან, ისევ მძლავ-
რობდნენ თურქული სასულთნოები და საამიროები. მათ შორის
უძლიერესი იყო ხლათის სასულთნო, ანუ შაჰ-არმენთა სახელ-
მწიფო.

პირველად მეფე გიორგიმ კალზევანს მონაყო დიდი ლაშქრო-
ბა, შაჰ-არმენი სასტიკად დაამარცხა და „ნარმოტყუენა ყოველი
ხევნები კლდოვანნი და ქალაქები აშორნისა“. ეს ამბავი გიორგის
გამეფების წელსვე (1156 წ.) უნდა მომხდარიყო.

ანისისათვის

როგორც ეტყობა, გიორგის არ მოსწონდა, რომ ქალაქი ანისი
მამამისმა აბულ-სოვარის ნაშიერთ ყმადნაფიცობით ჩააბარა. ამი-
ტომ იგი 1161 წელს, აგვისტოში, ანისის სრულიად შემოსაერთებ-
ლად და შემოსამტკიცებლად გაემართა. ქალაქს ორშაბათ დღეს

მიადგნენ ქართველები და დასასვენებლად დაიბანაკეს. სამშობლო დილით კი მეფემ იერიში ბრძანა. სასტიკი ბრძოლა და „ძეგურა მჭურა ნეთა“ მუსლიმური მხედრობის განადგურებით გათავდა. გიორგიმ ანისში ციხოვნად ორი ათასი ქართველი ჩააყენა. ქალაქი სამმართველოდ თავის ამირსპასალარს — ივანე ორბელს ჩააბარა, ხოლო თანამემნედ სარგის მხარგრძელი დაუნიშნა.

ანისიდან გიორგი მეფე ნადირობით გამოუყვა მთასა და ბარს, მაგრამ განცხრომისათვის დიდი დრო არ დარჩენია — ქართველების ახალი წარმატებით შეშფოთებული და ზარდატეხილი მუსლიმური სამხრეთი ალიჭურვა ჩრდილოეთის დასალამქრავად.

მოდოდნენ სულთნები, ამირები, ათაბეგები, სარანგები (მხედართმთავრები) ... 80 000 მუსლიმ მხედრობას მოუძლოდნენ: შაჰარმენი სულთანი ნასირ ად-დინ სუკმან მეორე, დიარბექრის ამირა კუტბ ად-დინ ილლაზი და არზრუმის ამირა ალ-მელიქ სალიკ-სალტუხი.

გიორგი იმ დღეს, როცა მტრის აღძვრის ამბავი აცნობეს, ნაჭარმაგვეს იყო ჯირითთა და ისრის სროლით გართული. მეფემ სასწრაფოდ „იხმნა დასნი და დასნი“ ქართველთა მხედრობისა. რაკი ძალზე ეჩქარებოდა, ლაშქრის სრულ წვევასაც აღარ დაუცადა, — აღარ დაელოდა „სახელგანთქმულ ჭაბუკთა ლიხთიმერეთით“, — უკვე გამზადებული ქართლელთა ჯარი სულ 9 000 კაცი, იკმარა და ფრთამალედ გაემართა სამხრეთისაკენ.

მეფეს თანამოლაშქრეობდნენ: მნიგნობართუხუცესი იოვანე, სუმბატ „სვიმონ-ქმნილი“, ამილახორი ლიპარიტ სუმბატის ძე, ბექა სურამელი და ქირქიშ აბულეთის ძე.

სულთნები და ამირები „დიდითა და მიუწვდომელითა ძალითა და უჰამრავითა ლაშქრითა“ უკვე ანისს მოსდგომოდნენ და იერიშებიც წამოენწყოთ ქართულ ციხოვანზე.

გიორგიმ ჯარი მტრის თვალდათვალ შეაყენა, საომრად განარიგა, ჩამოუქროლა „მტკიცედ აზევებულმან ჰუნესა ზედა“ და მძლავრი, ზახიანი ხმით შეუძახა:

„კაცნო ძმანო, ერთსულნო და ერთრჯულნო! თქვენ კარგად იცით, რაზომ დიდად კეთილ არს სიკვდილი ქრისტესათვის და სამშობლოსათვის, გამორჩეული სიკვდილი თვით ბუნებითა მკვდართა სხეულთაგან. კარგად იცით, რაოდენ უფრო სასახელო არს მხნებრივ სიკვდილი სენითა განდნობითა და განლეულებასა შინა. მხოლოდ გამირული სიკვდილი არგუნებს ვაჟკაცს უკ-

ვდავებას. ჩვენ ხომ აქამდე გვესმის ძველთა მომთხრობელთაგან, როდენი კვეთებანი თავს ისხნეს საღმრთოთა სჯულთათვის, რომელთა ცომმან ებრაელთამან, ანდა ძველ ჰელინ-ბერძენთა, რომელთა ცნინამძლოლობით უცთომელი სპასპეტის, თემისტოკლე ათენელისა, — ვინაც ზღვაც კი მტკიცე ჰყო მტერთან საომრად, სძლიეს ქსერქსე, რომელიც მისი უთვალავი მხედრობით უკუნრღვეულ იქმნა ათენელთა ერთისსა ოდენ ქალაქისაგან.

ან ფრთოვანნო ლომნო ჩემნო, აღვიხვნეთ ლახვარნი და ჰოროლნი და ვუგმირნოთ ურნმუნოთა!"

სიტყვა განასრულა და სამ ნაწილად გაყო ლაშქარი — თითოეულში 3 000 მეომრით. ერთი ნაწილი ამილახორ ლიპარიტ სუმბატის ძეს ჩააბარა, მეორე — ბექა სურამელს, მესამე თვითონ დაინარჩუნა და „ლიმილითა და სიცილით მლალობელმან“ შეუძახა ლიპარიტსა და ბექას: ჩვენ სამთაგან მჯობნი ის იყოს, ვინც პირველმა უხეთქოს და ძირს დასცესო მტრის დროშა.

სამი მხრიდან მჭიდროდ შეკრული შუბების „ჯაგრისით“ გამართულნი, მიეტყვენენ ქართველები უთვალავ მტერს.

ბრძოლა მძიმე იყო და სისხლდამდინარი.

გიორგიმ გაარღვია მტრის შუაგული, ფართო ნიაღვრით შეიჭრა მასში, თვითონ მიეჭრა გულდაგულ და ხმალი „უხეთქნა“ მედროშეს. დროშის დაცემამ შეაძრწუნა მუსლიმთა მხედრობა. ბრძოლის სასწორი ისევ ქართველთა ძლევამოსილებით შექანდა. უწესრიგოდ გაქცეულ მტერს მზის ჩასვლამდე სდიეს, მერე შემობრუნდნენ და იხილეს მტრის გვამებით დარეცილი საომარი ველი: მაჰმადის 7 000 განგმირული მეომარი; 2 000 ტყვედ ჩავარდნოდან ქართველებს; ტყვეობის ბორკილები დაედოთ 6 მთავარ-სარანგისა (მეთაური) და 150 დიდი ამირასათვის. აურაცხელი ნადავლიც ერგოთ გამარჯვებულებს: „სიმრავლე კარავთა და სარაფარდათა (ფარდაგების კარავი), სიმდიდრე თუალთა და მარგალიტთა, ოქროთა ჭედილთა და უჭედელთა, აქლემთა, ცხენთა და ჯორთა და ყოველთა განძთა, სოფლისა სიმდიდრეთა და მონაგებთა, აღსარიცხად გარდარეული“.

ანისის მცხოვრებნი დიდხანს, მრავალ ათეულ წელთა მანძილზე, თავიანთი ქალაქის მისადგომებთან მოიძევებდნენ ქართველთა ხელით დამინებულ თურქულ საომარ აღჭურვილობას და ჟანგით დაგესლილ საჭურვლით შეჭურვილ ადამიანთა ჩონჩხებს.

სამი დღე დაჰყო გიორგი მეფემ ანისში. ქალაქის მცხოვრებ-

ლები დაანყნარა და დააშოშმინა. ყველა მოქალაქისათვის, განურჩევლად ეროვნული წარმომავლობისა და რელიგიური რწმენისა, დიდძალი საბოძვარი გაიღო, სულ — 40 000 დრამი (ოქროს ფული, 4 გრამი) ტყვეობიდან გამოიხსნა და მშობლიურ კერას დაუბრუნა სამშობლოდან ფეხამოკვეთილი ყველა ანისელი, ისევე განურჩევლად ეროვნებისა და რელიგიისა.

ანისიდან გიორგი არზრუმ-კარნუქალაქისაკენ წარემართა. ქართველებმა არზრუმელთა ლაშქარიც გაანადგურეს, ხოლო მათი ამირა სალიკ-სალტუხი ტყვედ წამოიყვანეს. მერე სალტუხის დამ, შაჰ-ბანუვარმა (რომელიც ხლათის სულთანს ჰყავდა ცოლად) გიორგის ძვირფასი ძღვენი გამოუგზავნა და ძმის გათავისუფლება სთხოვა. რაინდმა მეფემაც აღასრულა თურქთა დედოფლის სავედრებელი.

ღვინთან და გაგთან

მომდევნო, 1162 წელს, ზაფხულში, გიორგიმ ახალი დიდი ლაშქრობა მოაწყო სამხრეთ სომხეთის დიდი ქალაქის, ღვინისაკენ, სადაც მაშინ მუსლიმთა საომარი ძალები შემომდგარიყვნენ.

ბრძოლა ქალაქის მისადგომებთან გაიმართა. ქართველებმა სასტიკად დაამარცხეს მოპირდაპირე. მაჰმადიანთაგან, ვინც სიკვდილს გადაურჩა, ქალაქს შეაფარა თავი. ქართველები ლტოლვილ მტერს მიჰყვნენ და თვითონაც ქალაქში შეიჭრნენ. ღვინის ქრისტიანი მოსახლეობა სიხარულით შეხვდა გამათავისუფლებლებს. გიორგი სასტიკი წინააღმდეგობისათვის სასტიკადვე გაუსწორდა მაჰმადიან დამპყრობლებს.

ქართველები დიდძალი ტყვეთა და ნადავლით დაბრუნდნენ თბილისში: „სიმრავლემან ტყუეთა და საუნჯეთამან დაფარა პირი ველთა და მთათა“.

ქართველების ახალმა დიდმა გამარჯვებებმა მთელი მუსლიმური სამყარო შეარყია და ფეხზე დააყენა. შეიყარა უზარმაზარი გაერთიანებული მხედრობა ხვარასნის, ერაყის და ირანის მუსლიმთაგან.

მანამდე გიორგის ერაყის სასულთნო კართან მოყვრობა ჰქონდა: სულთან სულეიმან-შაჰს ცოლად ჰყავდა გიორგის დაი

რუსუდან; მაგრამ ეს მოყვრობაც მაშინ ჩაიშალა, როცა სულეიმან-შაჰი მოკვდა (1161 წ.) და ქვრივი რუსუდანი საქართველოში მობრუნდა. ერას-ირანის ახალი სულთანი, არსლანი, სამტროდ მოემართებოდა ამიერკავკასიისაკენ. მუსლიმურ ურდოს სულთან არსლანთან ერთად მოუძლოდა სპარსი ათაბაგი ელდიგუზ. ისინი წამოემართნენ სომხეთისაკენ, ქალაქ გაგს მოადგნენ, აილეს და ააოხრეს.

„ცადა ესე სახელგანთქმულმან და უძლეველმან მხედარმან და უებრომან ჭაბუკმან გიორგი მეფემან და მსწრაფლ შემყრელმან შვიდთავე მისთა სამეფოთა, იმერთა და ამერთამან, გამოასხნა ოვსნი და ქუეყანანი დიდძალნი და მომართა სულთანსა, მყოფსა აურაცხელითა და უამრავი ლაშქრითა“.

როგორც კი ფრთამალედ მომქროლავი ქართული ლაშქარი გამოჩნდა, გული შეუდრკათ სულთან არსლანს, ათაბაგ ელდიგუზს და „ყოველთა ფალავანთა და დიდებულთა მათთა“, და თქვეს:

„არა არს კაცი დღეს პირისპირ შემბმელი გიორგისი და მისთა ლაშქართა ქუეყანასა ზედა; მივრიდოთ თავი და ვეფაროთ!“

თქვეს და ქალაქი გაგი საკუთარ ბანაკთან ერთად დააგდეს და სამხრეთ-აღმოსავლეთისკენ „იოტნეს“. ქართველებმა ერთხანს სდიეს მტერს, მდინარე ეკლევზე კიდევაც წამოენივნენ, უკანაკერძონი ცხენებიდან ჩამოყარეს და მდინარეში ჩახოცეს. აქ ქართველი დიდებულები, განსაკუთრებით ჰერეთის ერისთავი ვარდან კოლონკელიძის ძე, შეუჩნდნენ მეფეს, — გაქცეულ მტერზე უფრო შორს გამოდევნება ღვთის მიმართ „აღზუავებულობა“ იქნებაო, და იერიშზე ხელი ააღებინეს.

მეფე შემოიქცა, ლაშქარი განუტევა და თვითონ მცირე ამალით დმანისისა და ლორეს მთებს მიმართა სანადიროდ. აქ მას ხლათის სულთანისაგან ელჩი მოუვიდა, ვითომ მშვიდობიან-მეზობლური ურთიერთობის ჩამოსაგდებად, ხოლო სინამდვილეში „მოციქული სულთანისა, კაცი მოგვი და ტრელი“ (მზაკვარი) ქართველთა დასაზვერავად მოსულიყო.

არც ეს სცოდნია გიორგი მეფეს: გაგიდან გაქცეული სულთანის და ელდიგუზ ათაბაგი გელაქუნს ასულან, იქ ახალი ძალები შემოუკრებიან, მარალას მთავარი აღსანკორი და სხვა მრავალი ამირა და ათაბაგი შემოუერთებიან. გელაქუნიდან მუსლიმთა ურიცხვი მხედრობა შემოსევია ქალაქ ანისს, რომლის მმართველი თორელი, „დიდი და სახელგანთქმული მოლაშქრე“, მედგრად დახვედრია მტერს.

ყოველივე ამის შესახებ გიორგიმ არც მაშინ იცოდა, როცა შაჰარმენის ელჩი ლორეს მთებიდან გაისტუმრა. ხოლო, ის ელჩიმსტოვარი სულთნებს ეახლა, ქართველი მეფის ადგილსამყოფელი და მისი ბანაკის მცირერიცხოვნება აუნყა და ზედ დაურთო: ახლა დაგიდგათ ჟამი ქართველთა მეფის ხელთგდებისა და უკეთუ იგი ხელიდან გაუშვით, სამარადჟამოდ ფუჭი იქნებაო ყოველი ცდა მის წინააღმდეგ.

შუალამე გადასული იყო. სანადირო კარავში ღრმად ეძინა მეფეს, ნადირთა დევნით დაღლილ-დაქანცულს. უგრძნეულად (იდუმალ) მოეჭრა მტერი. მონადირეები ფეხზე წამოიჭრნენ და ძილ-ღვიძილიდან თავდაუხსნელნი ეცნენ იარალს. გიორგიმაც ძლივს მოასწრო აღჭურვა და ამხედრება. ფიქრიდან თავდაუნეველად და ფიქრზე უმაღლესად შეება მომხდურთ ხელმწიფე „ლომთა უმხნესი და არწივთა უმაღლესი“. ფიცხელი ხმალთაკვეთებით მისდევდნენ ქართველები წინ გაჭრილ მეფეს. რიჟრაჟის ციაგზე საცნაური გახდა მაჰმადიანთა მხედრობასთან ერთმუჭა ქრისტიანთა ბრძოლის უსაზმნოობა. ამირსპასალარი ივანე ორბელი პირველი მიეჭრა მეფეს და უკან გამობრუნება ეაჯა. სხვებიც მისცვივდნენ და ძალით, თითქმის „შეპყრობისა სახედ“, გამოიტაცეს მეფე უეჭველი სიკვდილის გარემოდან.

ერთხანს მოსდიეს მაჰმადის მხედრებმა, მაგრამ როცა ბევრმა მათგანმა გახელებით შემობრუნებულ ქართველებს თავი უსაზმნოდ შეაკლა, დევნას მოეშვნენ და უკან გაბრუნდნენ.

„ნუ უკუე, მეფევ, ჟამი არს ომისა, და ჟამი არს სივლტოლისა, ვინათგან ყოველსავე საქმესა ჟამი მიაჩანს, რამეთუ ოდესმე აღექსანდრეცა იძლივა დედაკაცისა მიერ, და ეგრეთვე სამსონ დალილასაგან და სოლომონ სიბილასაგან,“ — ანუგეშებდნენ გზაზე მხლებლები ჯავრით გულდამძიმებულ გიორგის.

მაჰმადიანი მბრძანებლები მიხვდნენ, რომ ასეთი მუხანათი გზით მოპოვებული წარმატება სრულ გამარჯვებას არ ნიშნავდა და არც ქართველი მეფე შეარჩენდა მათ მზაკვრულ თავდასხმას ამიტომ, სანამ გვიან არ იყო, არსლან სულთანმა ელდიგუზ ათაბაგი გიორგი მეფეს ელჩად აახლა და შერიგება სთხოვა. დიპლომატიური წიაღსვლები დიდხანს გაჭიანურდა. სულთანი ქალაქ ანისის დაბრუნებას ითხოვდა და სამაგიეროდ ამიერკავკასიის მინა-წყალთა შენუხებაზე სამარადჟამოდ ხელისაღებას აღუთქვამდა. გიორგი არ თანხმდებოდა: არც ანისის დათმობა სურდა და არც მომავალ „სამხრეთულ ლაშქრობებზე“ ხელის აღება. ბოლოს იძალა გიორგის დამ, რუსუდანმა, „სულთნის ცოლყოფილმა“, ძმა მცირედ დათმობაზე დაიყოლია და ზავიც ასეთი პირობით გაფორმდა: ქალაქი ანისი სამმართველოდ გადაეცა მაჰმადიან არსლან მაჰმუდის ძეს, მაგრამ იგი მაინც საქართველოს მეფის ყმადნაფიცად და ქვეშევრდომად დარჩა.

ეს ამბავი 1165 წელს მოხდა.

„სუფევითა ულუმპიანითა“

ომები ერთ ხანზე შეწყდა. გიორგი მეფე „დაჯდა სიხარულად და განსუენებად და ნადირობად“. მთელი ამიერ და იმიერ კავკასია ზღვიდან ზღვამდე მოიარა და მოინადირა. ერთი სიტყვით, „სუფევდა და იხარებდა სუფევითა ულუმპიანითა“ (ოლიმპიელთა დარად). მაგრამ „სუფევა და განსუენება“ დიდხანს ვერ იგუა მარადჟამეულ ომსა და სისხლისთხევას მიჩვეულმა ქართველობამ. ქართულმა ლაშქარმა თითქოს დაბუნად იგრძნო თავი. ბოლოს, შეუჩნდნენ მეფეს სახელისა და ქონების ხვეჭას დახარბებული დიდებულები: „არა არს ღონე დარჩომისა ჩუენისა თვინიერ ლაშქრობისა და რბევისაო“. გიორგიც დათანხმდა და ჯარები სალაშქროდ იმისდა კვალად განაწესა, თუ რომელ მხარეში რა საფრთხე იყო მოსალოდნელი.

ეს საცნაური „უცხო ლაშქრობანი“ 1166 წელს მოხდა:

ტაოელეებმა, კლარჯელებმა და შავშელეებმა დაარბიეს ოლთისი და ბანა;

- მესხებმა და თორელებმა — კარი და აშორნი;
- სომხითარებმა — რანი განძამდის;
- იმერლებმა და ქართლებმა — განდა და ხლათი;
- კახელებმა და ჰერებმა — შირვანი.

უნდა ითქვას რომ, ამ ლაშქრობათა „უცნაურობა“ (ქართული ხასიათისათვის სწორედ რომ უცნაური) მათ მძარცველურ ხასიათში გამოიხატებოდა.

1167 წელს მეფე გიორგი გეგუთში იყო. აქ მას ოჯახითა და ამალით სტუმრობდა ბიზანტიის კეისრის, მანუილ 1 კომნენოსის ბიძაშვილი ანდრონიკე (შემდგომში თვითონ კეისარი და იმპერატორი). სწორედ ანდრონიკეს დედა იყო კატაი, დავით აღმაშენებლის შუათანა ასული, დემეტრეს დაი. მაშასადამე, ანდრონიკე გიორგის მამიდაშვილი იყო.

გიორგიმ ხელმწიფური სტუმართმოყვარეობითა და ძმური სიყვარულით მიიღო საპატიო-სასურველი სტუმარი. მაგრამ საზეიმო განწყობილებას ისევ საომარი განგაში შეერთო — შირვანიდან მოიჭრნენ მალემსროლნი.

შირვანს მამინ განაგებდა გიორგის მამიდაშვილი (დავით აღმაშენებლის ასულის, თამარის, შვილი) აღსართანი (ახსიტან). იგი გიორგის, მამიდაშვილობის გარდა, „უჩნდა ვითარცა შვილ-ყოფად, ვითარცა ერთი დიდებულთა მისთაგანი“. ახლა ხაზარები და ყივჩაყები შემოსეოდნენ შირვანს დარუბანდის კარით და შველას ითხოვდა აღსართანი ბიძაშვილი ხელმწიფისაგან.

მეფის ბრძანებით, „შეიყარა ლაშქარი იმიერით და ამიერით“. თვითონ წარუძღვა გიორგი, ანდრონიკეც თან წაიყვანა ლაშქრობად. ქართველებმა კასპიას მიაშურეს და ჯიქურ აიღეს შირვანის „ქუეყანა მესკურისა და შარაბამისა“. ქალაქები შაბურანი და დარუბანდი. უკუაქციეს და შორს, ჩრდილოეთით, გადარეკეს ხაზარნი და ყივჩაყნი. გიორგიმ შირვანი ისევ თავის ქვეშევრდომ მამიდაშვილს დაუმკვიდრა და საქართველოსკენ გამობრუნდა.

ამის შემდგომ გიორგიმ ზედიზედ „უცხო ლაშქრობით“ ალაშქრა ჯარი ბასიანს, ნახჭევანს, მასისს, ლულუას, ბარდავს და ბელაყანს. უამრავი განძი დააგროვა გიორგიმ უჯარმას, რომელიც აღაშენა და სადაც აღესრულა დიდი ვახტანგ გორგასალი, „ლომი იგი ლომთა და გოლიათი გოლიათთა“.

ბოლოს გიორგი ისევ ანისის საქმეს დაუბრუნდა. მის გულს ესაკლისებოდა, რომ ადრე მუსლიმ სულთნებს დაუთმო იგი და

მათი სისხლის კაცი დასვა მმართველად. 1173 წელს გიორგი ანის დაეცა, აიღო და მისი მმართველი არსლან მაჰმუდის ძე ბოროტი კილდადებული წამოიყვანა. ანისი ქართველთა მეფემ სომეხი ეპისკოპოსის, ბასელის თხოვნით, სამმართველოდ მის ძმა — აპირატს ჩააბარა.

ისევ შეიყარა და წამოემართა საქართველოსკენ თურქთა მხედრობა. შირაკს შემოესივნენ და ააოხრეს. გიორგიმ მეტი აღარ აცალა, ფრთამალედ ჩაუხტა, დაამარცხა და ისევ სამხრეთისაკენ აოტა მტერი.

ქართველთა აშკარა ძლევამოსილებამ მათ მეფეს მაშინდელ აზიაში საბოლოოდ დაუმკვიდრა უპირველესი ხელმწიფის სახელი. მაჰმადიანი მბრძანებლები, „შორს მყოფნი, თუ ახლოს მყოფნი, მოხარკედ მისდა იყვნეს, და ყოველნი სანაპირონი სამეფოსა მისისანი უშიშად ჰქონდეს.“

დიდი დავით აღმაშენებლის უბრწყინვალესი ნამუშავევი — სრულიად კავკასიური სახელმწიფო — კვლავ პირველობდა აზი-აევროპის შესაყარში.

ქვეყნის შიგნითაც გიორგის თითქოს სიმშვიდე დამეყარებინა: „ყოველი სამოქალაქო აქუნდა დაწყნარებით“.

მაგრამ საგარეო სარბიელზე სწორუპოვრად აღზევებული კაცის ხელმწიფობას სწორედ საკუთარი ქვეყნის შიგნით გამოუჩინდა დამხობის მომასწავებელი საფრთხე.

შეთქმულება ბიძაშვილისა

გიორგი მეფეს ძმისწული ჰყავდა, დემეტრე, ანუ დემნა ბატონიშვილი, ძე დღემოკლე მეფის — დავით მეხუთისა.

და, მეფობა სურდა დემნა ბატონიშვილს, მაშინ 23-25 წლის ვაჟკაცს.

უკვე შეთქმულებაც გაჩარხულიყო — შეთქმულება, რომელსაც სათავეში ჩასდგომოდა ამირსპასალარი ივანე ორბელი, სიმამრი თვითონ დემნასი. სიძე-სიმამრს მიმხრობოდნენ ყველა ორბელის გვარისანი, სამცხელნი, ჰერნი, კახნი და „სადაცა ნათესავი და ნატამალი მსმენარი მათდა იყო“. ამათ გარდა, შეთქმუ-

ლებს შეუერთდნენ: ქართლის ერისთავი და ამილახორი-ლიბა-
რიტ სუმბატის ძე, მეჯინიბეთუხუცესი ქავთარ ივანეს ძე, ანანია
დვინელი, ივანე ვარდანის ძე, გრიგოლ ასათის ძე, შოთა ძე ართა-
ვაჩოსძისა, კახა ჯავახი შვილებითურთ, დიდი გამრეკელი, მემნა
ჯაყელი, გრიგოლ ანელი აპირატის ძე და ძმები სარგის და ვარამ
მხარგრძელნი თავიანთი ვაჟებით (სარგისის ძენი — ზაქარია და
ივანე, ვარამის ძენი — ზაქარია და სარგისი).

ასე დაიწყო 1177 წელს დემნა ბატონიშვილის ამბოხი.

მეფე მაშინ სახატეს იდგა, არხეინი „განსუენებით“. აქვე შეიტ-
ყო ავი ამბავი შეთქმულებისა. სასწრაფოდ თბილისს მივიდა და
ლაშქრის შეყრას შეუდგა. მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდა მეფე.
განდგომილნი, რომლებიც ქვემო ქართლში, ლორეში, გამაგრე-
ბულიყვნენ, 30 000-ზე მეტ მეომარს მოითვლიდნენ. ხოლო მეფეს
ჯერჯერობით მხოლოდ მცირე ამაღა ახლდა. მაინც ჩვეული სიმ-
ტკიცით, გულუძვრელობითა და წინდახედულობით შეხვდა გი-
ორგი უმძიმეს განსაცდელს. მის სასწრაფო წვევაზე 500 მხედრით
პირველი მოიჭრა ყუბასარ ნაყიფჩაყარი, მასვე ძლიერი ჯარით
მოჰყვა ახალგაზრდა ჭიაბერი.

მეფის ფიცხელმა საომარმა სამზადისმა დააბნია შეთქმულთა
მეთაურები. ზოგიერთებმა, სანამ გვიან არ იყო, განდგომილთა
ბანაკი კიდევაც მიატოვეს და სინანულის ცრემლთათხევით მე-
ფეს ეახლნენ. ასე მოიქცნენ ჯერ დიდი გამრეკელი, შემდეგ —
გრიგოლ ანელი და ყველა მხარგრძელი.

მეფემ ყველა დიდსულოვნებით შეინყნარა და უხვადაც დაასა-
ჩუქრა.

როცა შეთქმულთა ძალა საგრძნობლად შემცირდა, ხოლო მე-
ფის ბანაკი გამძლავრდა, გიორგი თბილისიდან ჯიქურ გავიდა,
განდგომილი ტაშირი მოარბია, მემამოხენი „აოტნა, გააქცივა,
შეიხვეწნეს ციხესა დორისასა“. მეფემ აგარას დაიბანაკა და ლო-
რეზე საიერიშოდ ჭიაბერი გაგზავნა. ლორედან ლიპარიტ სუმბა-
ტის ძე, ქავთარ ივანეს ძე და ანანია დვინელი შაჰარმენტან და
ელდიგუზის შვილებთან გაქცეულიყვნენ შემწეობის სათხოვ-
რად. მათ ახლა მუსლიმთა მხედრობით მოსურვებოდათ გიორგი
მეფის დამხობა და საქართველოს აკლება.

მაგრამ დაასწრო გიორგიმ. ახალი ძალები მოირთო ჰერეთი-
დან, ლეკეთიდან და „სხვანი კავკასიითა“ და ფიცხელი „კუეთარ-
კუეთებით“ ერთჯერ კიდევ დაამარცხა მემამოხენი. ამ შეტაკები-

სას შეთქმულთაგან დაიღუპა გრიგოლ ასათის ძე, ხოლო ივანე ვარდანის ძე და შოთა ძე ართავაჩოსძისა გიორგის მეომრებმა ტყვედ წამოიყვანეს. და, მეფის ბრძანებით ორივეს თავები დააგდებინეს.

დემნა ბატონიშვილი და ივანე ორბელი გადარჩენილი ძალებით ისევ ლორეს ციხეში ჩაიკეტნენ. მეფე უმტკიცეს სალტედ შემოერტყა მოლაღატეთა თავშესაფარს. მალე მათ სასო წარეკვეთად და სრულებით „დაუღონოვდეს ლორეს შინა მდგომნი“. ველარ გაუძლო თვითონ მთავარმა გმირმა — დემნა ბატონიშვილმა. ღამით, სიმამრისა და სხვათაგან იდუმალ, დემნა თოკით ჩამოეშვა ციხის კედელზე, ბიძა-ხელმწიფეს მიეახლა, მუხლებზე დაეცა და სანყალობლად აქვითინებულმა პატიება და სიცოცხლის შენარჩუნება სთხოვა. მეორე დღეს ივანე ორბელი მისი უკანასკნელი თანამებრძოლებით ბორკილდასხმული გამოიყვანეს ციხიდან.

გიორგიმ სასტიკი განაჩენი განაჩინა: ივანე ორბელს თვალები დათხარა, მერე თავიც გააგდებინა. ასევე დანარჩენ განდგომილ ორბელთაგან ყველა სიკვდილით დასაჯა. ზოგიერთი მოლაღატე სამშობლოდან გააძევა.

ცუდად მოეპყრო გიორგი ძმისწულს, მისი ბრძანებით დემნა ბატონიშვილს, ჯალათებმა თვალები დათხარეს და დაასაჭურისეს. ამის შემდეგ დემნა ბატონიშვილს დიდხანს აღარ უცოცხლია, იგი მცხეთაში დაკრძალეს.

გიორგიმ დასჯილ ორგულთა ადგილებზე ერთგული, თუმცა „უგვარო“, ადამიანები დააწინაურა. მანდატურთუხუცესობა და ამირსპასალარობა ყუბასარ ნაყიფჩაყარს მისცა, მსახურთუხუცესობა — აფრიდონს, მეჭურჭლეთუხუცესობა — ყუთლუ-არსლანს, მეჯინიბეთუხუცესობა — ქიაბერს. იმხანად სამღვდელოების თხოვნაც დააკმაყოფილა და ეკლესია გაათავისუფლა „ყოვლისა ბეგარისაგან“.

შინაურ მტერთა ძლევით მაინც ვერ გაიხარა მეფემ. ვის სისხლიერთა ღალატმა და მერე მათთან სასტიკმა ანგარიშ-სწორებამ დაანალღვლიანა და დაზაფრა ბუნებით ხალისიანი გიორგი მეფე.

ადრეც ანუხებდა, მაგრამ ახლა, სამეფო ტახტისათვის სისხლის დაღვრის შემდგომ, საბოლოოდ ჩააგდო საგონებელში ტახტის მემკვიდრეობაზე ფიქრმა.

ცოლი გიორგის ჭაბუკობის ასაკშივე შერთო მამამისმა, დემეტრე მეფემ, ოვსთა მეფის, ხუდანის, ასული, სახელად ბურდუხან, გასაოცრად ლამაზი ქალი („მისებრ რძალი არა ეხილა ქართლის თემსა“). ძლიერი სიყვარულითაც უყვარდა თავისი მეუღლე გიორგის, მაგრამ მეფეთათვის ყველაზე დიდი სასურველი სურვილი ვერ შეუსრულა ბურდუხანმა გვირგვინოსან ქმარს — ძე არ გაუჩნდათ ტახტის მემკვიდრედ.

1166 წელს პირველი შვილი შეეძინათ გვირგვინოსნებს.

შეეძინათ... ქალი.

ქალიო?!

მაგრამ სწორედ ის „პირველი“ ქალთა შორის იყო თამარი.

მერე თამარს მოჰყვა რუსუდანი.

1178 წელს, დემნა ბატონიშვილის ამბოხების ჩაქრობიდან მეორე წელს, გიორგი მეფემ ნაჭარმაგევის სასახლეში მოიხმო წარმომადგენელი „შვიდთავე სამეფოთა“, სამღვდელი, საერონი და სამხედრონი — „ყოველნი პატრიარქნი და ეპისკოპოზნი, დიდებულნი იმიერთა და ამიერთა, ვაზირნი და სპასალარნი და სპასპეტნი“.

გამოვიდა მეფე და „ანვია დედოფალთა დედოფალი, ბედნიერი და სვიანი ცოლი მისი ბურდუხან“.

მერე მეფე-დედოფალმა ერთად მოიწვია „შვილი მათი თამარ, ნათელი და ბრწყინვალეა თუალთა მათთა, და მანიაკი ყოველთა მეფეთა, და გვირგვინი ყოველთა ხელმწიფეთა“.

მარჯვნივ დაისვა გიორგიმ თამარი და „დაადგა გვირგვინი ოქროსა თავსა ძისსა. ოქროსა მას ოფაზისა, აღმკული იაკინთთა, ზმირთა და სმარაგდოთა მიერ“.

თამარი მამა-ხელმწიფის თანამოსაყდრედ და მომავალ ერთხელმწიფედ ცხადდებოდა.

გიორგიმ ფიცი ითხოვა დარბაზის ერისაგან.

მაღალმა საკრებულომ მუხლი მოიყარა ღვთაებრივი ასულის წინაშე. წარჩინებულნი „ერისანი ლიტანიობდეს წინაშე მისისა“.

მაშინ თამარი იყო 12 წლისა.

აღსასრული „ლომთა უმხნესისა“

ამ დიდ საზეიმო წელს საგლოველი წელი მოჰყვა. გარდაიცვალა დედოფალი ბურდუხან, თანამეცხედრე გიორგი მესამისა, და ღვთაებრივი თამარისა.

ამის შემდგომ გიორგი მესამემ კიდევ ხუთი წელიწადი იცოცხლა, ქვეყანას კვლავ მორჩმით განაგებდა. თამარს ხელმწიფობას აჩვევდა, საქართველოს მტრებს შიშის ზარს სცემდა და მეგობრებს ემეგობრებოდა. კვლავ „სძღუნობდეს და სძმობდეს მას მეფენი ბერძენთანი, იერუსალიმს ალამანთანი, და ჰრომთანი, და ჰინდოთანი, და ხონელნი, და ეგრეთვე სულტანნი ხორასნისა, ბაბილოვნისა, შამისა, ეგვიპტისა და იკონიისანი ჰმონებდეს, და შემდგომნი ამათნი სკვითნი, ხაზარნი, ალანნი, ხუარასანნი და ხუარაზმშა, და ბერეთელნი, აბაშნი, არაბნი, მიდნი, ელამიტელნი და შუამდინარელნი, და ყოველნი ენანი და ნათესავნი მაშრიყით მალრიბამდე“.

ქვეყნის შინაგანი სიმტკიცე და ზნეკეთილობა კვლავაც განაგრცო ქველმა ხელმწიფემ, ქურდობისა და ავაზაკობის აღმოსაფხვრელად საგანგებო საკანონმდებლო საკრებულოზე უსასტიკესი სასჯელი დაადგინა — ჩამოხრჩობა. ორივე ეს ბოროტება მოისპო კიდევ საქართველოში.

1184 წლის 27 მარტს, ვნებისკვირის სამშაბათს, გიორგი მეფე სტაგირს იყო, კახეთში.

და ამ დღეს მას ეწვია სიკვდილი.

განესრულა მისი ოცდარვა წლიანი ხელმწიფობა.

მომკვდარიყო „მონადირე მთათა და ბართა, ბრძანებითა მკყრობელი აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა, ჩრდილოსა და სამხრისა“.

ხელმწიფე „ლომთა უმხნესი და არნივთა უმაღლესი“.

„მეფე აფხაზთა, ქართველთა, რანთა, კახთა და სომეხთა, შარ-
ვანშაჰ და შაჰინშაჰ ყოვლისა აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა,
თვითმფლობელობით მფლობელი“.

თამარი თბილისს იყო, ისნის სასახლეში, როცა მას მამის სიკ-
ვდილი შეატყობინეს.

ამის გამოგონე „თამარი, პირი იგი ეთეროვანი და უკიმირო ჰა-
ერი, და უმრუმო ნათელი — შეიზღუდა ბნელითა“.

სამი დიდებული ქალი მიუძღოდა გიორგი მესამის საგლოველ
პროცესიას: დაი მისი რუსუდანი და ასულნი — თამარ და რუსუდანი.

„უამისა სიძნელისა“ გამო ჯერ მცხეთას დაკრძალეს გიორგი,
მერე იმავე წელს გელათს გადაასვენეს სამეფო საძვალეში.

ქართველთა უზარმაზარი სამფლობელონი, ნიკოფსიიდან და-
რუბანდამდე, მრავალი ხალხებით დასახლებული კავკასიური სა-
ხელმწიფო ხელთა დარჩა 18 წლის ქალს.

სახელი მისი იყო თამარ.

გიორგი მესამე

იმერეთის მეფე 1605-1639 წლებში. ძე კონსტანტინესი. მძიმე
ბრძოლები ჰქონდა ოდიშის მთავარ ლეონ II დადიანთან. მათ
შორის ყველაზე დიდი ბრძოლა მოხდა 1623 წელს გოჭოურასთან.
გიორგი მეფე სასტიკად დამარცხდა. 1626 წელს ბაზალეთის
ბრძოლაში გიორგი იმერთა მეფე გიორგი სააკაძეს ეხმარებოდა
იმერთა ჯარით. ამის კვალდაკვალ, თეიმურაზ პირველსაც დაუ-
მოყრდა: მისმა ვაჟმა და ტახტის მემკვიდრე ალექსანდრემ ცო-
ლად შეირთო თეიმურაზის ასული დარეჯანი (ზურაბ ერისთავის
ნაქვრივალი). გიორგი მეფის დროს იმერეთში „აყვავდა“ ტყვეთა-
სყიდვა. 1619-21 წლებში გიორგი იმერთა მეფემ საელჩო მიმოქ-
ცევებით სცადა რუსეთის მფარველობაში შესვლა მაგრამ ეს
ცდებიც ამაო გამოდგა.

1210 წელს საქართველოს მოუკვდა დიდი თამარი და „დაუტევ-
ნა ორნი შვილნი: გიორგი და რუსუდან, მშვენიერნი, სანადელნი,
სასურველნი და საქებელნი; შექმნით სეფის პირნი, გონიერებით
აღსავსენი, სიბრძნით შემკობილნი და ყოვლითა სიკეთითა
სრულნი“.

მაშ, ამ წელს სრულიად საქართველოსა და კავკასიის ხალხთა
ერთიანი სახელმწიფოს მეფეთ-მეფე შეიქმნა გიორგი მეოთხე, ზედ-
სახელით ლაშა („ქვეყნისა მანათობელი“).

საქართველოს მტრებმა ჯერ კარგად არ იცოდნენ, რა ძალმოსი-
ლების პატრონი იყო მათი ახალი ჭაბუკი მეტოქე. მათთვის საკმა-
რისი იყო მხოლოდ ის, რომ საქართველოს მოუკვდა დიდი თამარი.
ამიტომ მუსლიმმა მეტოქეებმა დრო ხელსაყრელად ჩათვალეს
ქართული უღლის დასამხოზად და სამაგიეროს გადასახდელად.

ქართული მბრძანებლობის წინააღმდეგ პირველი მოაჯანყე გა-
მოდგა განძის ათაბაგი, რომელმაც აშკარად გამოაცხადა: ცალკე
ვარ, დამოუკიდებელი და საქართველოს სამეფო კარს ხარკის გა-
დახდაზე უარს ვუცხადებო.

ყველას, მტერსაც და მოყვარესაც, ერთნაირად ესმოდა: უკეთუ
განძელი ათაბაგის კადნიერება დაუსჯელი დარჩებოდა, დიდი თა-
მარის „იმპერიის“ დაშლაც ერთბაშად უნდა დაწყებულიყო. უპირ-
ველეს ყოვლისა, განძელთა ესოდენ სახიფათო გამოხდომა ყველა-
ზე კარგად შეუფასებია თვითონ გიორგი ლაშას.

მან მაშინვე, განძელთა განდგომის შეტყობისთანავე, „მოუწოდა
ყოველთა სპათა საქართველოსათა, იმერთა და ამერთა“, დიდე-
ბულთა დარბაზიც შეყარა და ასეთი სიტყვით მიმართა:

„მეფეთა შორის ბრწყინვალემან და სანატრელმან დედამან ჩემ-
მან ყოველი წინააღმდეგომნი პაპათა და მამათა ჩემთანი მოხარ-
კედ შექმნა და დღეისმომდე მორჩილნი ბრძანებისა ჩემისანი არი-
ან. ან განძისა ათაბაგსა სანუნელ უქმნიეს და ხარკისა არღარა ნე-
ბავს მოცემა; მე ესრეთ განმიზრახავს, რათა შური ვიგო განძასა
ზედა... ადრეც მრავალგზის დაუცემიათ სანატრელთა პაპათა და
მამათა ჩვენთა დიდთა სულტანთა ძლიერებანი, ხოლო ახლა ჩვენ
აღვიმხედროთ განძასა ზედა, რათა სხვათა მტერთაგან არღარა
სანუხელ ვიქმნეთ“.

დიდი თამარის სიკვდილით დაზაფრული დარბაზისათვის ზუბუკი მეფეთ-მეფის გაბედული გამოსვლა დიდად სასიხარულოდ გამოდგა და მაშინვე „ყოველთა ნარჩინებულთა სამეფოსათა ერთხმად შესძახეს გიორგის:

„დიდი ნუგეშისცემა მოგვემატა, რამეთუ გპოვეთ ახოვანი და გოლიათი, გორგასლიანი და დავითიანი, მსგავსი მათი. მინდობითა ღმრთისათა და ძალითა თქვენითა დავიმორჩილნეთ ურჩნი მეფობისა თქვენისანი და შევანანოთ ყოველთა ურჩება თქვენი“.

ქართველთა ლაშქარი, თვითონ მეფის მხედართმთავრობით, განძის მხარეს შეესია. „ვერ წინააღუდგეს განძელნი“, ქართველებმა „აღილეს ტყვე და ნატყვენავი ურიცხვი“. განდგომილი ათაბაგი ციხე-ქალაქში ჩაიკეტა.

გიორგიმ განძას ალყა შემოარტყა. ერთ მხარეს დასავლეთ ქართველნი იდგნენ, მეორე მხარეს — აღმოსავლეთ და სამხრეთ ქართველნი. ალყა გაჭიანურდა. ყოველ დღე განძის კედლებთან იმართებოდა ორთაბრძოლა. ქალაქიდან ჩალიბად (ფალავნად) გამოდიოდნენ რჩეული მუსლიმი მეომრები, ქართველი მხედრებიც ცალკეულად ეგებებოდნენ და ასე გრძელდებოდა ორივე მხარის თვალწინ „აქათცა და მუნითცა ურჩეულესთა“ შერკინება.

მეფეს, ქედფიცხელს, მოსწყინდა ჩალიბთა უსაზმნო კენწლანობა და ეგრერიგად გაჭიანურებულ ალყად დგომა. ერთ დილით თანასარდალთა უკითხავად ცხენს მოახტა და თან ოთხიათასამდე მეომარს, უმეტესად მესხებს, უბრძანა ამხედრება. მათი თანხლებით იგი პირდაპირ ქალაქის კედლებისაკენ გაემართა ჩრდილოეთის მხრიდან. აქედან ქალაქის გარშემოვლა უნდა დაენყო, ალბათ, საიერიშოდ რომელიმე სუსტი ადგილის შესარჩევად, ანდა მტრის უმთავრეს ძალთა გარეთ გამოსატყუებლად. ასე იყო თუ ისე, ალყაში მოქცეულებს ქართველთა ბანაკიდან მეფის გაცალკევება არ გამოჰპარვიათ. მათ იცნეს მცირერიცხოვანი რაზმის წინ ამხედრებული ახოვანი გიორგი-ლაშა. განძელთა სარდლობამ მიიჩნია, რომ მტრის განადგურებისათვის უკეთეს მომენტს ვერც ინატრებდნენ, ამიტომ შესაბამისი გადანწყვეტილებაც მაშინვე მიიღეს.

და აი, ერთბაშად განძის კარი გაიღო და 10 000 მეომარი გამოიჭრა ამხედრებული. გამოიჭრნენ და „ვითარ მხეცნი ზედა მიუხედეს“ ლაშას და მის რაზმს. გიორგიმ აინუნშიაც არ ჩააგდო მტრის სიმრავლე და „უშიშითა გულითა“ გამამხნევებელი ყიჟინით ნა-

რუძღვა თავისიანებს. დავიხოცებით და შენი მეფობის ამ პირველ ომს არ შეგირცხვენთო! — მიჰყიოდნენ მესხები მეფეს

„და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და დიდად სასტიკი“.

ოთხი ათასი ქართველი ეომებოდა ათი ათას თურქმანს.

გასაოცარი შემართებით იბრძოდა ლაშა, ყველაზე წინ, მტრის შუაგულში, „მხნედ და ძლიერად, თვით გოლიათი მკლავითა სვიანითა და ხელითა გოლიათითა“.

მეფის მარჯვნივ და მარცხნივ მესხთა მენინავე რაზმის სათავეში საარაკო გმირობით იბრძოდნენ სამნი: ბიბილა გურკელელი, ივანე-ყვარყვარე ჯაყელ-ციხისჯვარელის ვაჟი ბექა და ბოცო ბოცოს ძე ჯაყელი.

განძელთა დიდი წილი მოისრა ქართველთა ხელით. დანარჩენებმა ბრძოლა მიატოვეს და ისევ ციხე-ქალაქს მიაშურეს. ქართველებიც გამოენთნენ უწყვეტი ჩეხვით. გაქცეულთაგან მხოლოდ „მცირედნილა შეესწრნეს ქალაქად“, უმრავლესობა კი ან ბრძოლის ველად დაირეცა, ან ტყვედ ჩავარდა.

საშინელი სისხლისღვრა განძის კართან ისე გათავდა, ქართველთა მთავარ ბანაკში არც მეფის იღუმალის გაუჩინარებისა და არც მომხდარი ბრძოლის შესახებ არაფერი შეუტყვიათ. ქართველთა მთავარი ძალები მხოლოდ მაშინ წამოიშალნენ, როცა მეომრების ხელით განყვეტილ თურქთათვის ატეხილი გლოვისა და წიოკობის ხმა გამაყრუებელ ნიაღვრად გადმოიჭრა განძის მალაღი კედლებიდან. ამასობაში მეფეც მოიჭრა თავისი რაზმით, გამარჯვებით გალალეებული და დამშვენებული.

იუკადრისეს გულზვიადმა დიდებულებმა მათ უცნობებლად წასვლა მეფისა. საყვედურიც აკადრეს მოურიდებლად — თუ კიდევ ასეთი რამ ჩვენს დაუკითხავად მოხდება, აღარც საომრად გამოგყვებით და აღარც შენს კარზე ვიმსახურებთო. თავმომწონე მეფემ მოთმინებითა და დიდსულოვნებით მოისმინა თავის ქვეშევრდომთა ესოდენ, დიახაც, თამამი მუქარა, ცხენიდან გარდახდა და „უმეტრებით ქმნულისათვის შენდობა ითხოვა“. რაკი დიდებულთა პატივმოყვარეობა დაკმაყოფილდა, ახლა ყველას თანაბრად შეეძლო განეცადა სიხარული გამარჯვებისა და თვითონ ახალგაზრდა ხელმწიფის ჭეშმარიტი რაინდობისა.

ერთი კვირა გავიდა და განძის ათაბაგმა ვედრება გამოგზავნა: რაც ჩავიდინე, შემინდეთ და კვლავ ყმად და მოხარკედ მიმიღეთო. გიორგიმ დამარცხებულ და დაშინებულ განძელს სიცოცხლე

აჩუქა, ტყვეები გაათავისუფლა და განძა კვლავ ქართველთა მხარე ქვეშევრდომად დაადგინა.

მეფე თბილისს დაბრუნდა და „ალავსო საქართველო საბოძვართა“.

როგორც ეტყობა, აშლილან სამხრეთელი მოხარკეებიც — თამარის სიკვდილითა და მისი მემკვიდრის სიახალგაზრდავით გათამამებულნი. ამიტომ გიორგის ხელახლა დასჭირდა გალაშქრებანი სამხრეთისაკენ. ჯერ ნახიჩევანი და ოროტნი თავიანთი 23 ციხე-სიმაგრით კვლავ მოაქცია ქართულ სამანებში. მერე შაჰ-არმენს მიუხტა, ხლათი აიღო და მისი შემოგარენი „მონვა და მონარბივა“. ყელზე თოკშებმული გამოეგება ხლათის სულტანი, თამარის წინაშე დაფიცებული ყმადნაფიცობა და მოხარკეობა ახლა ლაშას წინაშე გაიმეორა. ხლათიდან კარნუ-ქალაქს გაემართა გიორგი მეფე. აქაურმა ამირამაც მაშინვე ყელზე შეიბა თოკი ქართველთა მეფის ქვეშე ყმობისა და მოხარკეობისა. ბასიანი გამოიარეს ქართველებმა და აქ, თამარის დროის „ძღვევის“ ადგილზე, დიდი საზეიმო ასპარეზობა გამართეს. მერე გიორგიმ კეჩროლს წარგზავნა დიდად სახელმოხვეჭილი, ერთგული შალვა თორელი-ახალციხელი. წავიდა შალვა, „რომელ არა ყოფილა კაცთა შორის მისებრი ჭაბუკი და მეომარი“, და აიღო კეჩროლი და შემოუმტკიცა ისიც ქართულ სამფლობელოებს.

ქვეყანა დამშვიდდა და დანყნარდა.

ისევ დარწმუნდა ერთნაირად მტერიც და მოყვარეც: კვლავ მძლავრი იყო კავკასიელთა „იმპერია“, კვლავ მძლავრი ხელმწიფე იჯდა ქართულ, გორგასლიან-დავითიან-თამარიან ტახტზე.

ერთი საუკუნე სრულდებოდა მას შემდეგ, რაც ევროპასა და აზიაში ქართველთა ჰეგემონობა რეალურ აღიარებად იქცა. მთელი ასი წლის მანძილზე, ბიზანტიის იმპერიის დაკნინების ფონზე, საქართველო წარმოადგენდა ანტიმუსლიმური ძალების ერთადერთ საიმედო ბურჯსა და დამცველს აღმოსავლეთში. ამ ასწლეულის მანძილზე „ჯვაროსნად“ ამხედრებულ ევროპას ერთადერთ საიმედო „თანაჯვაროსან მოკავშირედ“ და თანამოლაშქრედ ურჯულო თურქთაგან ქრისტეს საფლავისა და პალესტინის სხვა „წმიდა ადგილთა დასახსნელად“ მიაჩნდა ისევ და ისევ საქართველო. ევროპელთათვის იმ „მწვერვალი-საუკუნის“ აღმოსავლეთის დიდ „ჯვაროსან ხელმწიფეებად“ ითვლებოდნენ: დავით აღმაშენებელი, დემეტრე პირველი, გიორგი მესამე და თა-

მარ დედოფალი. ხოლო ახლა, სწორედ გიორგი მეოთხე ლაშას მეფობის ყამს, — მაშინ, როცა ევროპა მეხუთე ჯვაროსნულ ლაშა ქრობისათვის ემზადებოდა, სწორედ რეალურად დადგა საკითხი ქართველთა, ვითარცა „აღმოსავლეთ ჯვაროსანთა“, უშუალო მონაწილეობისა მაშინდელ „მსოფლიო ომში“.

1219 წელს ევროპელმა რაინდებმა რის ვაი-ვაგლახით ნილოსის დელტაში მუსლიმებს წაართვეს დიდი ციხე-ქალაქი დამიეცა. ქართველებმა მაშინვე მილოცვა გაუგზავნეს ჯვაროსნებს. თანაც დამასკოს სულტანს ბრძანება აახლეს — განზრახვაზე ხელი აიღე და იერუსალიმის კედლების დანგრევაზე ფიქრიც არ გაბედოო.

სწორედ იმჟამად ჩაწერა ქართველთა შესახებ ეპისკოპოსმა ყაკ დე ვიტრიმ თავის „იერუსალიმის ისტორიაში“:

„ისინი არიან დიდად მედგარნი და მამაცნი ბრძოლაში, სხეულით მძლავრნი და მხედრობით ძლევამოსილნი. მათ სასტიკად ჰყავთ დაშინებული სარკინოზები; ხშირი თავდასხმებით ამარცხებენ თავიანთი მოსაზღვრე სპარსელებს, მიდიელებსა და ასირიელებს, თვითონ ურჯულო ხალხებით გარშემორტყმულნი. მათ ჰქვიათ გეორგიანები, რადგანაც განსაკუთრებულ პატივსა და თაყვანს მიაგებენ წმიდა გიორგის, რომელსაც თვლიან თავიანთ მფარველად და მედროშედ ურჯულოებთან ომებში და ადიდებენ ყველა სხვა წმინდანზე მეტად. ყოველთვის, როცა კი ეწვევიან სალოცავად უფლის საფლავს, ისინი წმიდა ქალაქში შემოდიან გაშლილი დროშებით და არავის ხარკს არ უხდიან. სარკინოზთაგან ვერავინ ბედავს მათ შეწუხებას, რამეთუ შინ მიბრუნებულთ შეუძლიათ შური იძიონ თავიანთ მეზობელ სარკინოზებზე. მათი კეთილშობილი ქალები ამორძალთა მსგავსად შეიარაღებულნი იბრძვიან რაინდთა მხარდამხარ“.

ევროპაში უკვე დიდი პატივით, კრძალვითა და აღტაცებით ლაპარაკობდნენ ლეგენდარული თამარის ღირსეულ ვაჟზე, ახალ ალექსანდრე მაკედონელზე, ქრისტიანობის უბრწყინვალეს რაინდზე.

და, აი, მოვიდა ეპისტოლე ევროპიდან საქართველოში. რომის პაპი ჰონორიუს მესამე ქართველთა მეფეთა-მეფეს სთხოვდა, დაძრულიყო თავისი მხედრობით იერუსალიმისკენ მიმავალ ჯვაროსნებთან შესაერთებლად.

დიდი სიხარულით მიიღო გიორგი-ლაშამ საკუთარი რაინდული ბუნებისათვის ესოდენ მრავლისაღმთქმელი წვევა.

მაშინვე საომარი სამზადისი ბრძანა.

ქართველები სრულიად ახალი ომისათვის — „ჯვაროსნული ომისათვის“ იკაზმებოდნენ.

ძალუმი სუნთქვით სუნთქავდა ევრაზიის გზაკვეთილზე იმპერია კავკასიელთა.

ჯერ ისევ მხოლოდ ქართველებს ჰქონდა უფლება, გაშლილი ეროვნული დროშით გაევილოთ იერუსალიმი — „ჭიპი დედამინისა“.

ლაშა — ვითარცა კაცი

„და ვიტყოდეთ ქებასა მისსა წინაშე ყოველთა კაცთა, არა ვტყუოდეთ, არცა გვრცხვენოდის“.
ლაშა-გიორგის დროინდელი მემკვიდრე.

უმშვენიერესი კაცი იყო ლაშა-გიორგი. ორივე მშობლისაგან უხვად დაჰყოლოდა სიტურფე. სახილველად იყო საოცრად სახიერი და მომხიბლავი, ტანად — კენარი, ახოვანი, ძალღონითა და ლაზათით სავსე.

იყო „ლომი ძალითა და უმანკო გონებითა“. იყო უბადლო მოისარი და მახვილოსანი, ცხენოსანი გულოვანი, მოჯირითე და მოასპარეზე. ბრძოლის ველზე რაინდი უშიშარი და თავდავიწყებით შემმართებელი.

უსაზღვრო გულკეთილობა და გულუხვობა დაჰყვა დედისგან. მისმა გულმა არ იცოდა, რა არის შური. იყო „მოყვარული ყოველთა კაცთა, დიდთა და მცირეთა“. ყველა უყვარდა, ყველას სიკეთე ახარებდა და ახალისებდა, გულატირებულთ ამხნევებდა და ამშვიდებდა. უქონელთ ხელგაშლილად ასაჩუქრებდა და განიკითხავდა. იყო მიუკერძოებელი „ბჭე და მოსამართლე“, „მშვიდი და განურისხებელი ბუნებითა“. „შვიდთა სამეფოთა“ მეფეთ-მეფეს თავის სიცოცხლეში მათრახი ერთხელაც არავისთვის მოუქნევია.

მაგრამ მშობელთაგან „უზომოდ დაყოლილ“ კეთილ ბუნებათა გარდა, საკუთარიც მრავლად ჰქონდა. სწორედ ლაშა-გიორგის შეეძლო დაბეჯითებით ეთქვა ძველ რომაელთაგან ნათქვამი: „ადამიანი ვარ და არაფერი ადამიანური ჩემთვის უცხო არ არის“.

თავისუფალი ცხოვრების მოტრფიალე იყო ლაშა-გიორგი. მისი ადამიანურად ლალი და ამპარტავანი ბუნება ვერ ეტყობოდა ხელმწიფისათვის სავალდებულო საერო და სასულიერო შორს-ლურ-კანონიკურ არტახებში.

გიორგი ლაშასთვის ყოველთვის უცხო იქნებოდა დიდი დავით აღმაშენებლის რკინის ხელით დანერილი ზნეობრივ-ფილოსოფიური ტრაქტატი — „გალობანი სინანულისანი“.

„თვითბუნება“ დაურქმევიათ მისთვის იმდროინდელ მემატინეებს. სწორედაც „თავისი ბუნებით“ მოსურვებია ამ ქვეყანაზე ცხოვრება მეფეს. გარეგნულად იგი ქრისტიანი მონესე იყო, ეკლესიათა მაშენებელიც, საეკლესიო მსახურთა უხვი მწყალობელიც, და ამდენად მისთვის საქართველოში არავის შეეძლო ღვთისმგმობელობა დაებრალეზინა. თუმცა ევროპაში ასეთ „თვითბუნება“ მოაზროვნეებს „წმიდა ინკვიზიცია“ კოცონზეც წვავდა... საქმე ის იყო, რომ ლაშა-გიორგი „ზენაარ ძალას“ უფრო ადამიანში შეიგრძნობდა და შეიცნობდა, ვიდრე მისგან და საერთოთ ადამიანთაგან სადღაც მიღმიერ სამყაროში. „ზენაარისკენ“ იგი სულ სხვა „გზებითა და გზნებით“ მიილტვოდა : ღვინო და ქალი!

თავანყვეტილი მონადიმე, მონადირე და მოაშიკე იყო მეფე-ლამლამობით, უბრალოდ ჩაცმული, აიყოლიებდა თანატოლებს, პოეტებს, მსახიობებს, მომღერლებსა და მოცეკვავეებს და მათთან ერთად მთელი ღამე ღრეობდა — თვითონაც სვამდა, ლექსებს კითხულობდა, მღეროდა, როკავდა და მსახიობობდა.

ყველაფერი ეს დასჩემდა გიორგი მეფეს თავისი ხელმწიფობის ბოლო წლებში. ამაოდ ცდილობდნენ მისი კარისკაცები, ვაზირები და მღვდელმთავრები, „გონს მოეყვანათ“ მეფე.

ქალისადმი ტრფიალებამ ხომ საბოლოოდ დასცა მეფის ავტორიტეტი იმდროინდელ „მაღალ ზნეობის მომხრეთა“ თვალში.

ერთხელ ლაშა კახეთს იყო, სოფელ ველისციხეში. იქ ერთი ვახტოვილი ქალი ნახა, ძალზე ლამაზი, „ფრიად ქმულ-კეთილი“. უსაზღვროდ გაიტაცა მეფე იმ ქალის სიმშვენიერემ. არაფრად ჩააგდო არც ის, რომ იმ ქალს ქმარი ჰყავდა; არც ის, რომ მეფისათვის ასეთი საქციელი უღირს საქმედ მიიჩნეოდა, — დაავლო ხელი და ნამოიყვანა ქალი იგი სატახტოში, ცოლადაც უნდა შეერთო, მაგრამ ვითარცა მეფეს, ნება არ ჰქონდა ქვეშევრდომი ქალი დედოფლად გამოეცხადებინა. მას აუცილებლად რომელიმე

სამეფო საგვარეულოდან უნდა შეერთო მეუღლე. არც ამის გამო აიღო ხელი გიორგიმ თავის გრძნობაზე — ის ქალი არ მოეპოვებოდა რაკი მასზე დაქორწინების ნებას არ აძლევდნენ, ცოლის შერთვაზეც საერთოდ უარი განაცხადა.

ქალი მალე დაორსულდა და ვაჟიც შეეძინა — სახელად დავითი დაარქვეს. გიორგი ბედნიერი მამა შეიქნა. ზაფხულობით იმერეთს დაჰყავდა „უკანონო“ ცოლ-შვილი. გეგუთს, ქუთათისსა და გელათს განისვენებდა, აჯამეთის ტყეებში ნადირობდა; მერე აფხაზეთს ეწვეოდა და „განაგის საქმენი მანდაურნი“. სთვლობისას თბილისს ბრუნდებოდა, ზამთარს დურში (ქვემო ქართლში) ატარებდა. გაზაფხულზე მტკვრის სათავეებისკენ მიიწევდა და კოლას დგებოდა.

ერთ დღეს მეფეზე უკანასკნელი იერიში მიიტანეს საქართველოს მესვეურებმა — ეწვივნენ: ორივე კათალიკოსი (ქართლისა და აფხაზეთისა), ვაზირები და ეპისკოპოსები. ეწვივნენ და დაბეჯითებით მოახსენეს: ყოვლად დაუშვებელიაო, „ღმრთივ-გვირგვინოსანს“ მხევალი ქალი გიჟდესო ცოლად; პავლე მოციქულიც გვასწავლისო — „ქორწილი წმიდა არს და სანოლი შეუეგინებელ, ხოლო მსიძავნი და მემრუშენი საჯნეს ღმერთმან“.

მაგრამ მეფემ, დაჯერება კი არა, მოსმენაც არ ისურვა, ისე თქვა ცივი უარი საყვარელი ქალის განტყვებაზე. მაშინ უმაღლესმა სამღვდელოებამაც არ დათმო თავისი მტკიცე მოთხოვნა. გიორგის ის ქალი წაართვეს და ველისციხეში წარგზავნეს თავისი კანონიერ ქმართან. ხოლო ყრმა დავითი, „უკანონო უფლისწული“, დანადგლიანებული გიორგის თხოვნით, მისმა დამ, რუსუდანმა აიყვანა აღსაზრდელად.

საყვარელი ქალის დაკარგვამ მეფეს საბოლოოდ გადააწყვეტინა, უარი ეთქვა ცოლის შერთვაზე.

ამასობაში რომის პაპის ეპისტოლემაც მოაღწია და გიორგიმ „ჯვაროსნული ომისათვის“ ფიცხელი სამზადისი ბრძანა.

ახალ ომში წასასვლელად ემზადებოდნენ ქართველები — ახალ ქვეყნებში სალაშქროდ, ახალ ხალხებთან შესახვედრად.

მაგრამ ეს „სიახლენი“ საქართველოსთვის ისტორიის ბედისწერას სულ სხვა მხრისკენ უნდა წარემართა — არა სამხრეთით, არამედ აღმოსავლეთით, არა თურქთა წინააღმდეგ „ჯვაროსნულ ომში“, არამედ აქამდე სავსებით უცნობ და „უცხო თესლთა“ საპირისპიროდ...

აზია-ევროპის გზაკვანძზე ქართველთა ორასწლოვან „ზედად-სვლას“ ერთბაშად გზა ჩაუჭრა და ჩაუქცია მსოფლიო გრიგალად... მოვარდნილმა 20-იანმა წლებმა XIII საუკუნისამ.

აღმოსავლეთიდან ყოველი ქვეყნის დამანგრეველი და წამლევკავი გრიგალი მოქროდა... მონღოლები, ანუ „თათრები“ მოქროდნენ სრულიად მსოფლიოს ჩასანთქავად...

დრო დადგა!!!

მოქროდა ორი დუმანი მონღოლთა მხედრობისა (დუმანი 10 000 კაცი), სათავეში ედგათ ორი სარდალი — ცბიერი სუბუდაი და მამაცი ჯებე. ჩრდილო-აღმოსავლეთი ერანი გადმოთქერეს, კასპიის ზღვას სამხრეთით მოექცნენ. იქიდან ჩრდილო-დასავლეთ ერანსაც შემოესივნენ ცეცხლითა და რკინით.

ადარბადაგანისა და რანის ველებიც გადმოთქერეს და გიორგი ლაშას პირველად მაშინ მოახსენეს სავსებით უცხო მტერთა შემოსევის ამბავი. ივანე ათაბაგმა და ვარამ გაგელმა აცნობეს ეს ამბავი მეფეს.

მანამდე მონღოლთა შესახებ მხოლოდ ეს „სიმართლე“ სმენოდათ: მონღოლ-თათრები ქრისტიანები არიანო და იქნებ ისინიც ჩვენსავით ქრისტეს საფლავის დასახსნელად მიილტვიანო პალესტინისკენ.

ბჭობა-განსჯის დროც აღარ იყო. აღმოსავლური გრიგალი უკვე შემოჭრილიყო საქართველოს სამანებში — „ქვეყანასა გაგისასა“.

გიორგიმ სასწრაფოდ ლაშქრის წვევა უბრძანა ივანე ათაბაგს. თვითონაც აღიკაზმა, ამხედრდა და გაგისაკენ გაქუსლა. აქ ვარამ გაგელიც აიყოლია და გაიჭრა მდინარე ბერდუჯის გაღმა, ხუნანის ველისაკენ, სადაც უკვე საომრად განყობილიყო მონღოლთა ჯარი.

1220 წელი იდგა მაშინ.

მონინააღმდეგე მხარეებს თანაბარი ძალები ჰყავდათ იმჯერად, თითოეულს 10 000 მეომარი.

მონღოლებს ცალთვალა სარდალი მოუძლოდა. ეს სუბუდაი-ბაჰადური იყო. ხოლო, ჯებე-ნოინი არსად ჩანდა და ქართველებმა საერთოდ მისი არსებობაც კი არ იცოდნენ.

გიორგიმ მარცხენა კერძზე ივანე ათაბაგი და მისი ძმისწული

შანშე ზაქარიას ძე მხარგრძელი ჩააყენა, მარჯვნივ — ვარამ გუგელი, შუაგულს თვითონ უსარდლა და იერიში ბრძანა.

მძლავრი ძვრებით დაიწყო ეს პირველი ხმალთაკვეთება ქართველთა და მონღოლთა შორის.

ეს ასორმოცდამეათე ბრძოლა იყო დავით აღმაშენებლის დიდი გამირობის — ერნუხის ბრძოლის — შემდგომ.

და ასორმოცდამეათეც ქართველთა ძლევა მოსილებით დამთავრდა:

მონღოლები უკუიქცნენ.

პირველად გაექცნენ ბრძოლას აქამდე უძლეველნი.

უკან გამოენთნენ ქართველები.

გულდანდობილად მიაქროლებდნენ ცხენებს ქარის სისწრაფით გაფრენილ „უცხო თესლთა“ კვალდაკვალ.

და ქართველებმა არ იცოდნენ, რომ სწორედ ახლა, ასე ანგარიშიმეორეული სრბოლის ჟამს, ნუთი ნუთზე უნდა ჩაწყვეტილიყო მათი ასოცნლოვანი და ასორმოცდაათრგოლიანი „ჯაჭვი უძლეველობისა“.

თურმე იქ, ხუნანის ველზე, არ დამთავრებულა ბრძოლა...

ქართველთა ზურგში უეცარი, ნადირული ყიჟინა და დაუჭედელ ცხენთა თქარუნი გაისმა, ეს ჯებე-ნოინი მოქროდა საფარიდან ამოსხლეტილი.

10 000 მონღოლი ელვასებრ დაეძგერა ქართველთა ზურგს.

სუბუდაი-ბაჰადურმაც მყისვე შემოაბრუნა თავისიანნი.

რალა თქმა უნდა, ქართველებმა არაფერი იცოდნენ მონღოლთათართა ამნაირი, უკვე მრავალჯერ ნაცადი საომარი ხერხის შესახებ.

და ისინი ორმხრივი დარტყმის ქვეშ აღმოჩნდნენ.

სხვა რალა გზა იყო. ქართველებს მოულოდნელი, ზარდამცემი შეცბუნებისგან თავი უნდა დაეღწიათ. გიორგიმ შეიმჭიდროვა დევნისას არეული ლაშქრის რიგები. ვარამ გაგელის ფრთა შემხვედრიერიშზე გადმოსულ სუბუდაის შეაგება, ივანე ათაბაგი ჯებეს დაუხვედრა. თვითონ ყოველ მხარეს მიმოქროდა და უწინარესად იქ გაჩნდებოდა, სადაც უფრო მისჭირდებოდათ მისიანებს.

მძიმე ბრძოლა გახურდა, სამკვდრო-სასიცოცხლო, დიდხანს შენივთებული და შედედებული. ლაშამ შეძლო ფრონტის გაშლა ფლანგებისაკენ. მონღოლებმა ვერ მოახერხეს მარნუხთა დავინროება. ჯერ ათაბაგის მხარეს იბრძოდა გიორგი, ჯებე-ნოინის

ხელუხლებელ ძალთა პირისპირ. ნელ-ნელა კიდეც ინვედრენ უკან ჯებებს მხედრები, როცა მეფემ შეამჩნია შეჭირვება ვარამ გაგელისა. მაშინვე მარცხენადან მარჯვენა ფრთაზე გადაინაცვლა და გააფთრებით შეუტია სუბუდაის მხედრობას. სასტიკი ხმალთაკვეთების შემდგომ გატყდა ამ მხარეს საბრძოლო ხაზი. უკუიქცა სუბუდაის ფრთა, გამოედევნენ ქართველები. მეფემ მდევრად მიუშვა ვარამ გაგელი და თვითონ ისევ მარცხენა ფრთისკენ შემოიქცა. სწორედ რომ დროზე, რადგან ძირს დანარცხებულიყო ივანე ათაბაგი; რომელიღაც მომტერე ფეოდალს, სახელად სამადავლას, ხმლის მოულოდნელი დარტყმით მუხლებში მოუცელავს მისი ცხენი. გააფთრებით მიეტევა მტერს გიორგი. მხარდამხარ მიჰყვა მამაცი ბექა ჯაყელი. საისრე მანძილზე უკუიქცნენ თათრები, მაგრამ წამსვე შემოტრიალდნენ და ისრის მერეხი (სეტყვა) შეაგებეს მოიერიშე მოპირდაპირეს.

ცხენიდან მოსხლეტით გადმოეშვა გიორგი ლაშა, მკერდში ისარ-გარჭმული.

მეფე მოჰკლესო! — ელვასავით დაუარა და გააპო ქართველთა რიგები. მეფე აიტაცეს და უკუიქცნენ ივანე ათაბაგი, შანშე მხარგრძელი და სამცხის სპასალარი. ბექა ჯაყელი კიდეც ამხნევებდა ქართველობას თავზეხელაღებული შემმართველობით. ისევ წამოვიდა „ცისდამაბნელებელი“ თათრული ისრის მერეხი. დაეცა ბექა — „ძლიერად ბრძოლილი“.

მიმწუხრის ჟამს გათავდა ბრძოლა.

ვარამ გაგელის მეთაურობით დაღამებამდე სდიეს ქართველებმა სუბუდაის ლტოლვილ მხედრობას. ხოლო უკან შემოიქცნენ, როცა შეიტყვეს მეფის დალუპვა და მარცხი ჯებესთან შერკინებისა.

უმძიმესი ომი დასრულდა, დამარცხებული მოდიოდნენ ქართველები, გამარჯვებული მიდიოდნენ მონღოლები.

ერთადერთი ტყვე მონღოლი მოჰყავდათ ქართველებს. ისაც გზაზედ უეცრად გაუსხლტა მცველებს, საოცარი სისწრაფით გაქანდა, უზარმაზარ ლოდს თავით დაეტაკა და ზედ ტვინიც შეანთხია.

გიორგი-ლაშა მძიმედ იყო დაჭრილი მონღოლური ისრით, მას შემდეგ რამ იმჯერად მაინც შეძლო სიკვდილის მოგერიება. ფეხზე ნაადრევად წამოდგა სულსწრაფი მეფე, არ დაუცადა ჭრილობის მოშუშებას — ახალ საომარ ძალებს ამზადებდა მონღოლებთან გადამწყვეტი ბრძოლისათვის.

მონღოლებმა, რომლებიც საზამთრო ბანაკად მულანს იდგნენ, გამოზაფხულებას აღარ დაუცადეს და 1221 წლის იანვრის მინურულს ისევ წამოემართნენ საქართველოსკენ.

სუბუდაი და ჯეხე ორმაგად გაზრდილ მხედრობას მოუძღოდნენ. თურქმანთა, ირანელთა და ქურთთა ლაშქარიც შეჰმატებოდა თათართა ურდოს.

ლაშამაც სასწრაფოდ დაძრა მხედრობა მტერთან შესახვედრად. ბარდავის ჭალას აღმართნენ ერთურთის პირისპირ.

ის იყო, ხმალი იძრო ლაშა-გიორგიმ და ქართველობაც იერიშზე უნდა დაძრულიყო, რომ მოპირდაპირის ხილვით შემდრკალმა მონღოლებმა უეცრად პირი იბრუნეს და ხელმარჯვნივ გაქუსლეს.

ქართველებიც გამოედევნენ მძლავრი ყიფინით. გიორგიმ მზირები აფრინა გაქცეული მტრის გასწვრივ — სადმე წინანდებური ბრძოლის მსგავსად, საფარი არსად ჰქონოდათ მოწყობილი თათრებს. ფრთხილად, საომარი ნყოფის აუშლელად, მისდევდნენ ქართველები მონღოლებს. მისდევდნენ და ჩეხდნენ უწყალოდ. ჩრდილოეთისკენ მიქროდნენ მონღოლები. დაღამებამდე სდიეს ქართველებმა და უკან გამობრუნდნენ სასტიკ და უცნაურ „უცხო თესლთა“ ძლევით გულნაჯერნი და გაღალღებულნი.

მონღოლებმა კი შამახია დაარბიეს, დარუბანდი გაიარეს, წინ შემოფეთებული ყივჩაყთა ლაშქარი აჩეხეს, ჩრდილო კავკასია გადათქერეს, ყირიმს უწიეს და მდინარე კალკაზე რუსთა ლაშქარი გაანადგურეს. უკან მობრუნდნენ და ჩრდილოეთ კასპიის გადაღახვით თავის ხელმწიფესთან, ჩინგის-ყაენთან, დაბრუნდნენ ყარაყორუმს.

ლაშა-გიორგიმ მონღოლთა ჯავრი განიქარვა და შინაურ საქმეებს მიუბრუნდა.

მთავარი საზრუნავი მეფის დის, რუსუდანის, გათხოვება შეიქნა იმჟამად. ბევრ გვირგვინოსანს და უფლისწულს მოსურვებია დედისეული სიმშვენიერით განთქმული ქართველი ქალის

შერთვა და ქართულ სამეფო კართან დამოყვრება.

ჯერ ხლათის სულთანი ეაჯებოდა გიორგი-ლაშას რუსუდანის ხელს. თითქოს, კიდევაც უნდა აღსრულებულიყო ქორწინება, მაგრამ რატომღაც ეს საქმე „დაშალა მოწყალეებამან ღმრთისამან და არა ჰყო ესრე“.

მერე ყურადღება მიაპყრეს შირვანშაჰს, რომელიც „დიდითა შემოხვეწითა“ ითხოვდა რუსუდანს. სამეფო სახლმა კიდევაც გადანიყვიტა, დასტური ეთქვა ერთგული ყმადნაფიცისათვის. გიორგი ლაშამ ჯერ ქართლის ერისთავი გაგზავნა შირვანს საქორწინო საქმეთა გასარიგებლად, მერე ქორწინებაც დაინიშნა ახალი წლის დამდევისათვის. მართლაც, 1222 წლის 8 იანვარს შირვანშაჰი დიდი ამალით მოვიდა ბაგავს. გიორგი მეფეც გაეგება, საპატარძლოსა და დარბაზის ერთა თანხლებით.

საქორწინო ღრეობა ათი დღე გაგრძელდა...

და, სწორედ მეათე დღეს: გიორგი მეფეს მონღოლებთან ბრძოლისას მიღებული ჭრილობა გაეხსნა და გრძნობა დაკარგა. მცირე ხანს გამობრუნდა და თვალიც გაახილა, მაგრამ სიცოცხლის ნიშატი მაინც აღარ ეტყობოდა სახეზე. სიკვდილს სამუდამოდ დაეებქდა მისი უმშვენიერესი ხატება.

მშვიდად უბრძანა დარბაზის ერს თავისი უკანასკნელი სათქმელი:

— სადაცაა აღვესრულები, გარდავალ ამა ქვეყნის წუთისოფლიდან და ჩემს ნაცვლად მეფედ ვტოვებ ჩემს დას, რუსუდანს, რომელიც თუმცა დედაკაცია, მაგრამ არ აკლია არცა სიბრძნე და არცა ცნობა სახელმწიფო საქმეებისა. დაე, ყველა ერთგულებით მონებდეს მას და კვლავაც მხნეობით იცავდეთ მტერთაგან საქართველოს ტახტსა და გვირგვინს. ხოლო რუსუდანს ღმრთისა და თქვენს წინაშე მოვუწოდებ, რათა აღზარდოს ძე ჩემი დავით და, როცა მან შეძლოს „მეფობა და მხედრობა, იგი დადგინდეს მეფედ და მემკვიდრედ მეფობისა ჩემისა“.

იდგა 1222 წლის 18 იანვარი, დღე ოთხშაბათი.

და მოკვდა ლაშა-გიორგი, ძე თამარისა, საოცარი — ვითარცა ხელმწიფე და ვითარცა ადამიანი.

თანამოსაყდრე შეიქნა 12 წლისა, გამეფდა 18 წლისა, იმეფე 10 წელიწადი, აღესრულა 28 წლისა.

ბაგავიდან თბილისს, თბილისიდან გელათს წაიყვანეს და იქ დაკრძალეს მეფეთა საძვალე-სამარტვილეში.

მასვე თან ჩაჰყვა სამარეში საქართველოს ასოცნლოვანი უძ-
ლეველობის ხანა...

საქართველო
საზოგადოებრივი
მეცნიერებათა
აკადემია

გიორგი მეოთხე გოჩია

იმერეთის მეფე 1696-1697 წლებში. იგი იმერეთის ტახტზე ადგილობრივმა თავადებმა აიყვანეს არჩილ მეორის გადაყენების შემდეგ. ხელმწიფობაში სავსებით უმწეო. მის ნაცვლად იმერთა სამეფოს ფაქტიურად მისი სიმამრი, გიორგი-მალაქია აბაშიძე განაგებდა. 1697 წელს იმერეთის თავადებმა გიორგი ტახტიდან გადააგდეს და ისევ არჩილი გაამეფეს.

„ლომში ელვარებს მზე“.

სენეკა.

„მძლავრ აზრებს მძლავრი მოქმედება თან ახლავს მარად“.

შექსპირი.

ძე მეფე დემეტრე მეორე თავდადებულისა და ნათელა ჯაყელისა.

საქართველოს მეფე შეიქნა 1314 წელს და ისტორიაში დაივანე გიორგი მეხუთე ბრწყინვალის სახელით.

მემკვიდრეობად — „ულუსობანი“

გიორგი მეხუთემ მემკვიდრეობად, გვირგვინთან ერთად, ქვედამხობილი და დაქცეული საქართველო მიიღო. მონღოლურ-თათრულმა უღელმა, ურჯუქმა ბასკაკობამ (ძარცვა-გლეჯვამ) სავსებით გააპარტახა და ძირფესვიანად ამოაგდო სამეურნეო ცხოვრება. მძიმედ დახარკული ქართველი აგრიკოლა (მინათმოქმედი) თავის უმთავრეს და უსაყვარლეს კულტურულ საქმიანობას — მინათმეურნეობას ტოვებდა, დედაბუდიანად იყრებოდა და მთაში იხიზნებოდა. გარბოდა თითქმის ყველა, ვინც მონღოლთა გაუთავებელ ომებში სიკვდილს გადაურჩა. საქართველოს ბარი სოფლიან-ქალაქიანად ცარიელდებოდა და ვერანდებოდა.

მონღოლურმა სამხედრო მანქანამ შეარყია და შეცვალა ქართული საზოგადოებრივი ცხოვრებაც. უთავყამო ომებმა და უცხო დროშის ქვეშ „ნესად მიღებულმა“ ქართველთა „წინამბრძოლობამ“ („ნესადმცა არს წინამბრძოლობა ქართველთა!“) სამხედრო სიქველე უმაღლესი საზოგადოებრივი მონოდებისა და უპირატესობის საგნად აქცია. ახალი სოციალური შრე — სამხედრონი — წარმოადგენდა იმდროინდელი საზოგადოების „მაღალ საზოგადოებას“. ამ დროსძველი აზნაურობიდან წინა-

ურდებიან „დიდებულნი“. მეფის შემდგომ უმაღლეს თანამდებობებს იჭერენ „მთავრები“, გინა — „საქვეყნოდ განმრიგენი“, რომლებიც, ისევ და ისევ ძლიერ მახვილზე დაყრდნობით, ხელთ იგდებენ ცალკეულ ქართულ თემთა და კუთხეთა უმაღლეს ხელისუფლებას.

ძირფესვიანად შერყეულიყო საუკუნეთა მანძილზე მკაცრად და მკვრივად ჩამოსხმული ქართული ზნეობრივი და სამართლებრივი სამყარო. იდგა „დიდი უსამართლობა და მძლავრებულობა... ერთმანეთსა ღალატად დასხმა, დაქცევა ციხეთა, სიკვდილი, ცოლის წაგურა და დაგდება უბრალოსა და მრავალფერხი ულუსობანი“; არსად „სამართალი აღარ იყო-ღა“.

ქართულ მთას თათრული უღელი თითქოს სავსებით დავიწყებოდა და ერთმანეთს დანასისხლად გადაჰკიდებოდნენ ქართული სოფლები, თემები, „ხევები“. ქსნის ხეობაში ერთმანეთს ეწლიტებოდნენ ცხაოტელნი და ჟამურელნი. „წვრილ ერს“ ხომ არ ანგარიშობდნენ და ერთ ასეთ „საძმო შეტაკებაში“ მარტო თვრამეტი ცხაოტელი ხვეისბერი დახოცილა. სისხლისღვრის მიზანი ხშირად სამხედრო „ხელოვნებასა და ვაჟკაცურ სიქველში“ თავის გამოჩენა იყო და სხვა არაფერი. ამნაირი უგუნური თავმოყვარეობისა და უსაგნო მეშურნეობის მიზეზით წლების განმავლობაში ერთმანეთს აწყდებოდნენ ქსნისა და არაგვის მთიელები. უსაზმნოდ გამხეცებულ თანამოძმეებს ერთმანეთზე სასიკვდილო იერიში მიჰქონდათ „დახვენილი“ საომარი ხელოვნებით — დროშების ფრიალით, ომახიანი შეძახილებით, თავგანწირული ხმალთაკვეთებით, მიჯრილ ფართა „სიპებით“, ქვათა გორებით და ისართა სეტყვით.

ყოფნა-არყოფნის სასწორზე შეგდებულიყო ეროვნული და სისხლიერ-ნათესაობრივი თვითშეგნება ქართველთა შორის. და, სხვა რაღა უნდოდა გარეშე მტერს! მონღოლთა მსგავს „მსოფლიო დამპყრობელთ“ რომ თავი დავანებოთ, შინაური მტრობითა და მესისხლეობით დასუსტებული ქართლი „მცირე მომტერეთა“ საკბილოდაც გადაქცეულ იყო. კავკასიონის გადაღმიდან მოშლიგინობდნენ მოთარეშენი. მოდიოდნენ ყივჩაყნი. გორამდე აღწევდა ოვსთა აბრაგული თარეში.

ასეთი იყო საქართველო XIV საუკუნის კვირაძალს — დაშლილ-დანინკნილი პოლიტიკურად, ჯანდაშრეტილი ფიზიკურად, დაკნინებული სულიერად, დამხობილი ზნეობრივად...

სწორედ აღარ ეგვიანებოდა და დროზე მოევლინა თავის ქვეყანას გიორგი მეხუთე ბრწყინვალე — ღირსი, იხსენიებოდა გვერდით დიდთა ქართველთა ხელმწიფეთა: ვახტანგ გორგასალისა, ბაგრატ მესამისა, დავით აღმაშენებლისა და თამარ შვიდმნათობიერისა.

უკანასკნელად — მონღოლთა კარზე

უპირველეს ყოვლისა, დიდი პოლიტიკური განზრახვების ხელმწიფეს ის უნდა გაეთვალისწინებინა, რომ საქართველო ჯერ ისევე ილხან-მონღოლთა ყმადნაფიც ქვეყნად ითვლებოდა. ხოლო მონღოლთა წინააღმდეგ განმათავისუფლებელი ბრძოლის გასამართავად დაშლილ-დაქუცმაცებულ და დაცემულ საქართველოს ძალა არ ჰქონდა. ამიტომ გიორგიმ გადანყვიტა, ჯერ ქვეყნის შინაგანი მთლიანობისა და გაძლიერებისათვის ეზრუნა; თანაც, ყოველივე „საქმენი შინაურნი“ მონღოლებთან „ლოიალურ-მეგობრული“ ურთიერთობის ფონზე ეწარმოებინა.

1315 წელს, მონღოლთა ყაენმა ოლჯაიტუმ გიორგი მეხუთე თავისი ჯარით მცირე აზიაში აჯანყების ჩასაქრობად გაიწვია. ეს იყო ქართველთა უკანასკნელი მონაწილეობა მონღოლურ ლაშქრობათა უგრძეს სერიებში. გიორგიმ და მისმა ქართველობამ ერთჯერ კიდევ „განაკვირნეს“ მონღოლნი საოცარი სიმამაცითა და თავგანწირვით „უცხო თესლთათვის“(!)

1316 წელს ოლჯაიტუ გარდაიცვალა და ყაენის ტახტი მის 12 წლის ძეს, აბუსაიდს, გადაეცა. ყაენის მცირეწლოვნების გამო ურდოს ფაქტიური მბრძანებელი გახდა პირველი ვაზირი ჩოფან ნოინი, რომელსაც ქართველ მეფესთან დიდი სიახლოვე ჰქონდა. ჩოფანი გიორგის თავის უერთგულეს მეგობრად, მოკავშირედ, უბრძენეს მრჩევლად და მოთათბირედ თვლიდა. როგორც ეტყობა, ქართველი მეფე მონღოლთა კარზე „ქართული საკითხებით“ არ კმაყოფილდებოდა და საერთო მონღოლურ საქმეთა მესვეურის როლსაც ასრულებდა.

გიორგიმ ყაენის კარის უსაზღვრო ნდობა და პატივისცემა მაშინვე თავისი ერისა და ქვეყნის საკეთილდღეოდ მოისადაგა. მონღოლური უღელი თავის ხალხს თითქოს კიდევაც „გაუმსუბუქა“.

ბოროტი თათრული ბასკაკობა (ყაჩაღობა) ჩოფან ნოინის მხარდაჭერით ქართულ მიწა-წყალზე საგრძნობლად შეასუსტა. ქართული ქალაქებიდანაც თათრული ციხიონები ხელ-ხელაობით იჭრებოდა. მხოლოდ ერთი დუმანი — 10 000 მონღოლი მეომარი, შემორჩა და ისიც მხოლოდ ქართული სამანების გასწვრივ სასახლევრო სამსახურისათვის.

რასაკვირველია, ჩოფან ნოინიც ჰაიჰარად არაფერს არიგებდა. ჯერ მას გიორგი მეფის ნიჭიერება და შორსმხედველობა ძალიან სჭირდებოდა. მერე, ჩოფანმა კარგად იცოდა, რომ უკვე საგრძნობლად შეთხელებულ მონღოლურ სამხედრო ბანაკებში ქართული ჯარები ყველაზე რეალურ საომარ ძალას წარმოადგენდნენ და საჭირო შემთხვევაში ისინი, მათი მამაცი და ბრძენი მეფის მეთაურობით, ისევ და ისევ ჩოფანისა და მისი პოლიტიკური დასის საიმედო საყრდენ ძალად უნდა ყოფილიყვნენ საგულველები.

ერთი სიტყვით, ხელი ხელს ჰბანდა...

ბოლოს და ბოლოს, გიორგი მეფემ მონღოლთა სახელმწიფო კარისაგან მიიღო ყველაზე მნიშვნელოვანი რამ: ჩოფანმა მას „მოსცა ყოველი საქართველო და ყოველი მთავარი საქართველოსანი და შვილნი დავით მეფისანი და მესხნი შვილნი ბექასნი“.

ეს იმას ნიშნავდა, რომ გიორგი მეფეს ნება ეძლეოდა, თავის ნებაზე, სავსებით დამოუკიდებლად ემოქმედა მონღოლთა კარი-სადმი დაქვემდებარებულ აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში (დასავლეთ საქართველოზე მონღოლებს საერთოდ არ მიუწვდებოდათ ხელი). აქ ნაგულისხმევი იყო, რომ გიორგი მეფეს შეეძლო ყოველგვარი სამეფო და სამთავრობო რწმუნებანი ჩამოერთმია ყველა ცალკე მეფისა და მთავრისათვის საქართველოში და ამით მოეხდინა საქართველოს ხელახალი გაერთიანება თბილისის ტახტისა და იარაღის ქვეშ.

„ძეგლის დაღება“

სწრაფად ამოქმედდა გიორგი ბრწყინვალე. ურდოდან დაბრუნებისთანავე შეუდგა ქართლის განმენდას ჩრდილოკავკასიელ მოთარეშე ტომთაგან. ჯერ მიადგა გორს, სადაც თავს აფარებ-

დნენ მარბიელად მოსული ოვსნი. ძლიერი ალყის შემდგომ მეფემ გორის ციხე აიღო და ქალაქიდან „განასხნა“ ოვსნი.

გორიდან ოვსთა განდევნაში ქსნისა და არაგვის მთიელებიც მონაწილეობდნენ. უკან დაბრუნებისას მათ გზაზე ცილობა მოუვიდათ — ბრძოლაში არა ჩვენ გამოვიჩინეთ უფრო მეტი ვაჟაკობა, არა ჩვენო. ეს ბრძოლაში ღიზავლიზავი ძმათამკვლელ ომში უნდა გადაზრდილიყო. ვერაფერს გახდა მთაში საგანგებოდ მისული უფლისწული დავით გიორგის ძე, რომელიც უგუნურ სისხლთათხევისთვის გამზადებულ თანამოძმეთა შორის ჩავარდა, მუხლებზე დაიჩოქა და ხატებზეც აფიცა, მაგრამ არაფერმა გაჭრა. ლომისის მთაზე საშინელი ხმალთაკვეთებით ერთმანეთს შეანყდა ქსნისა და არაგვის ქართველობა.

გიორგი მეფეს უფრო გადამჭრელი ზომებისათვის უნდა მიემართა.

თბილისიდან გავიდა მეფე: არაგვის ხეობას აუყვა, ჟინვალის სასახლეში შეჩერდა მცირე ხანს. იქიდან ხადა-ცხაოტს ავიდა, მერე ჯვართა ყელი გადავლო და დარიალამდე ჩავიდა. არაგვის კარიდან მობრუნებული ლომისას დადგა. იქიდან ცხრაძმის ხევი ჩამოიარა. გზადაგზა, ხალხთან და ხევისბერ-ერისკაცებთან თათბირითა და ბჭობით, მტკიცე ნებითა და ბრძნული სიტყვით, მთიელები სავსებით დაარწმუნა, რომ გიორგი მეფე სიცოცხლის ფასად აზღვევინებდა ყველას (განურჩევლად „დიდთა“ და „მცირეთა“), ვინც კი მომავალშიც გაბედავდა „უსამართლობასა და მძლავრებულობას“, ქართველთა შორის ურთიერთმესისხლეობას, განუკითხავ მკვლელობას, „ციხეთა დაქცევას“. სხვისი ცოლის „ნაგურას“, საკუთარის „დაგდებას“, მოყვასის „საფლავისა ხელყოფას“ და სხვათა მსგავსთა „ულუსობათა“ (უღირსობათა). მოდიოდა და ყოველი თემიდან თან მოჰყავდა ხევისბერი და ერისკაცი. მათი თანხლებით მუხრანი ჩამოვლო და თბილისს მობრუნდა.

სატახტო საგანგებო დარბაზობით ელოდებოდა მეფეს. აქ ყველაფერი გაემზადებინა კათალიკოს ექვთიმეს (ისიც, რომ გიორგის დაენიშნა კათალიკოსად). შეკრებილიყვნენ „ვაზირნი და ეპისკოპოზნი და მოურავნი“. მთიდან ჩამოყვანილი ხევისბერებიც შეუერთდნენ და მეფემ გახსნა დარბაზი.

დარბაზმა მიიღო მეფე გიორგის მიერ შედგენილი ახალი კანონმდებლობა საქართველოს მთიანეთისთვის.

მას ერქვა — „ძეგლის დადება“.

საქართველოს მთა უბრუნდებოდა თავის ძველ, ტრადიციულ
ნესრიგსა და ზნეობრიობას. ფეოდალური განკერძოებულება
გზას უთმობდა ცენტრალიზებული ხელისუფლების შექმნას და
განუყოფელ უზენაესობას. ბოროტი „ულუსობანი“ მძიმედ, მაგ-
რამ მაინც გარდუვალი ჟამგასულობით ივლტოდა ქართული
ზნეობრივი სამყაროდან.

„ძეგლის დადებას“ გიორგი ბრწყინვალემ ახალი სახელმწი-
ფოებრივ-პოლიტიკური კანონმდებლობა მოადევნა. ესაა სა-
ხელგანთქმული „ხელმწიფის კარის გარიგება“, — ქართული სა-
ხელმწიფო-სამართლებრივი კულტურის ბრწყინვალე გამოვლი-
ნება. ეს ნიშნავდა თამარის დროინდელი სახელმწიფოებრივი
სისტემის აღდგენას.

გიორგი ბრწყინვალე ცხოველი ენერგიით იბრძოდა საქარ-
თველოს დანგრეული სამეურნეო ცხოვრების აღსადგენად და
ასაყვავებლად. მონღოლ ბასაკათა შიშით მთაში გახიზნულ ბარე-
ლებს ისევ თავის ნაფუძარზე აბრუნებდა, ამკვიდრებდა და ტრა-
დიციული აგრიკოლური ცხოვრებისაკენ მოუწოდებდა, ამხნე-
ვებდა, აქეზებდა, ეხმარებოდა.

მეფე ბევრს ზრუნავდა ქვეყნის ფინანსური მდგომარეობის
მოსანესრიგებლად. მისი გამეფების ჟამს მონღოლურ სამფლო-
ბელოებში ბატონობდა ყაზან ყაენის სახელობაზე მოჭრილი ფუ-
ლი — „ყაზანური თეთრი“. ასევე იყო საქართველოშიც. გიორგი
მეხუთემ საგანგებო ფინანსური რეფორმით ფულად მიმოქცევა-
ში გაუშვა თავის სახელზე მოჭრილი ახალი ვერცხლის მონეტა —
„გიორგაული თეთრი“, რომელმაც ჯერ სრულიად დაჩრდილა,
ხოლო მალე სავსებით გააძევა ფულადი მიმოქცევიდან უცხოუ-
რი, „ყაზანური“.

გიორგიმ ფართოდ გაშალა კულტურული აღმშენებლობა.
კვლავ აღადგენდა ასი წლის მანძილზე ნანგრევ-ნაოხარ ქალა-
ქებს, სოფლებს, სავანეებს, ტაძრებს, არხებს, გზებსა და ხიდებს.
მან განაახლა დაქცეული და შერყვნილი ტაძრები დადაბნისა,
ფიტარეთისა, ნულრულაშენისა, კაზრეთისა და დმანისისა.

1327 წელს ილხანთა ურდოში, უნიჭო და მეშურნე კარისკაცთა ჩასმენით, ყაენმა აბუსაიდმა სიცოცხლეს გამოასალმა თავისი კეთილისმყოფელი ჩოფან ნოინი, ორ ვაჟთან ერთად. ეს ბრიყვეული სისხლიანი ქმანი სულ მალე ძვირად დაუჯდა თვითონ ჭკუამოკლე ყაენსაც და მთელს ურდოსაც. ბოროტმა, უმადურმა მკვლელობამ ფეხზე დააყენა ჩოფანის წყალობით დაწინაურებული მონღოლი დიდებულები, ცალკეულ კუთხეთა გამგებელნი, დუმანთა მეთაურნი, ნოინები და ბაჰადურები.

მტრობა უნდა ჩამოვარდნილიყო აბუსაიდსა და გიორგის შორისაც, რადგან ჩოფან ნოინს ყველაზე დიდი მეგობრობა სწორედ ქართველ მეფესთან ჰქონდა. თითქოს, სავსებით ისეთივე მდგომარეობა შეიქნა, როგორც გიორგის მამის, დემეტრე მეორის, ჟამს: რაკი მამის არლუნ ყაენმა თავისი პირველი ვაზირი, დემეტრეს მეგობარი და მოყვარე ბულა ჩინგისგანგი მოკლა, მას სიკვდილით დასჯილის ყოველი ახლობელი და მისგან ნაწყალობევი აგრეთვე უკან უნდა მიჰყოლოდა. ასედაც მოხდა მაშინ: არლუნ ყაენმა დემეტრე მეფე ურდოს გაიწვია და მოაკვლევინა.

თითქოს, ახლაც ასე იყო მოსალოდნელი: აბუსაიდ ყაენი ქართველ მეფეს ურდოში გაიძახებდა და სულეთში გაგზავნილი მისი მეგობრის კვალს გაუყენებდა.

მაგრამ ახლა მდგომარეობათა მსგავსება მხოლოდ გარეგნული ხასიათისა იყო. არსებითად მოპირდაპირეთა მდგომარეობაც შეცვლილიყო და მთავარ მოქმედ გმირთა როლებიც. ამჯერად ქართველი მეფე გაცილებით ძლიერად გრძნობდა თავს, ვიდრე მონღოლი ყაენი. ეს ორივე მხარეს კარგად სცოდნია, რაც მოვლენათა სწრაფად განვითარებამ სწრაფადვე დაადასტურა.

დაინყო იმით, რომ ყაენმა გიორგის ურდოში განვევა... ვერ გაბედა!

Alea jacta est „წილი ნაყარია“ — გაიუს იულიუს კეისრის შეძახილი, როდესაც მან, ყოყმანის შემდეგ, მდინარე რუბიკონი გადალახა და ამით გადაჭრით გადაწყვიტა რომის მაშინდელ ხელისუფლებასთან ომის დაწყება. „წილი ნაყარია“ და „რუბიკონის გადალახვა“ მას შემდეგ ნიშნავს გადამჭრელი, უკანმოუბრუნებელი ნაბიჯის გადადგმას

მაგრამ მთავარი „დანყება“ მაინც ის იყო, რომ ამჯერად — და პირველად მონღოლთა ბატონობის დამყარების შემდეგ — თონ ქართველი მეფე გადავიდა შეტევაზე!

მან მონღოლთა ყაენს ხარკის ძლევაზე შეუთვალა უარი!

მამ, წილი ნაყარია!

რუბიკონი გადალახულია!

და, ყაენმა დუმილით უპასუხა!

მაგრამ დუმილი მარცხთან შერიგებასაც ნიშნავს და ავისმომასწავებელ შურისგებასაც. რომელი იგულისხმებოდა ყაენის დუმილში?!

მაგრამ გიორგი ბრწყინვალეს დაყოვნება არ უყვარდა და მახვილის ჯვარედინზე ხელდადებული მიადგა ქართულ სამანებთან ჩარიგებულ მონღოლურ ბანაკებს.

მივიდა და ჯიქურ უბრძანა:

— ან თქვენის ნებით, უსისხლოდ დატოვეთ საქართველოს მიწა-წყალი, ან ბრძოლა მიიღეთო!

მონღოლთაგან ზოგი მოიქცა „გონიერებითა“ და საქართველო უომრად დატოვა. დანარჩენები მახვილებს მისწვდნენ.

ქართველებიც მიეშვნენ მახვილამონვდილნი.

ბრძოლა გაგრძელდა მძიმედ, სისხლნაჯერად, რამდენიმე წელს.

დასავლეთ საქართველოს შემოერთებით გაძლიერებულმა გიორგი მეფემ თავისი გაიტანა და ყველა შეტაკება მონღოლთა სრული მარცხითა და განდევნით განესრულა.

ასე „განასხნა თათარნი საქართველოსაგან“ მეფე გიორგი ბრწყინვალემ.

ეს ამბავი საქართველოში მონღოლთა გაბატონებიდან სწორედ 100 წლისთავზე მოხდა — 1335 წელს (გაიხსენე, მკითხველო, მონღოლთა ბატონობა საქართველოში 1235 წელს დამკვიდრდა).

ქართველთა მეფე ერთბაშად „მსოფლიო გმირად“ იქცა, რადგან მონღოლთა მბრძანებლობაში მყოფთაგან იგი აღმოჩნდა პირველი, რომლის მოთავეობით მისმა ხალხმა პირველმა დაამხო უბოროტესი „თათრული უღელი“.

ქართველთა გამარჯვება ილხანური ურდოს დანგრევის ზენიშანი შეიქნა. სწორედ იმხანად აბუსაიდ ყაენი შეთქმულებმა მოკლეს და მისი სახელმწიფოც მაშინვე დაიშალა: „განდგნენ ნოინნი თვისთვისად და რომელთამე დაიპყრეს სპარსეთი, სხუამან ხუარასანი, სხუამან ერაყი, სხუამან ადარბაგანი და სხუათაცა საბერძნეთნი“.

გამარჯვება გამარჯვებად და... მაინც გიორგი ბრწყინვალესა არ შეეძლო გვერდი აეველო თავისი ქვეყნის შინაგანი ავსნებოვანებისათვის, რომელმაც ერთჯერ კიდევ იჩინა თავი სწორედ მონღოლებთან ომების უამს.

ეს იყო ღალატი კახეთ-ჰერეთისა და ქვემო ქართლის მთავართა და ერისთავთა, განსაკუთრებით მხარგრძელთა გვაროვნებისა.

მხარგრძელთა უმცროსი თაობის „ანტიქართული პოლიტიკა“ განსაკუთრებით სწორედ გიორგი მეხუთის მეფობის უამს გამოჟღავნდა. როგორც ეტყობა, მხარგრძელებმა მონღოლებს თავიდან ბოლომდე შეუნახეს ერთგულება და ქართველთა და მონღოლთა შორის გამართულ სამკედრო-სასიცოცხლო ბრძოლაში მონღოლთა მხარე აირჩიეს. მხარგრძელები და მათთან კახეთ-ჰერეთის მთავრებიც უცხოური უღლის დამხობისათვის დიდ ეროვნულ ბრძოლას განერიდნენ და გაექცნენ. ასეთი პოლიტიკა კი გიორგი მეფეს, სავსებით სამართლიანად, ნამდვილი ღალატის პოლიტიკად შეუფასებია.

და თემიდას მახვილიც გაშიშვლდა...

გიორგიმ კახეთში, ცივის მთაზე გამართულ საზაფხულო სასახლეში, მთავართა და „საქვეყნო განმრიგეთა“ დარბაზობა დანიშნა. ყველა ერთგული მოვიდა ცივის სასახლეში.

ორგულებიც მოვიდნენ, რადგან მოუსვლელობა ვერ გაბედეს, მით უფრო, რომ მათი ქომაგნი — მონღოლ-თათარნი, უკვე გარდაქარებულიყვნენ საქართველოდან.

დარბაზმა გამონვლილვითი გამოძიებით დაამტკიცა გაუსწორებელი ღალატი სომხითისა (მხარგრძელები) და ჰერეთ-კახეთის მთავრებისა.

მეფის ნიშანზე მისი ერთგული კარისკაცები მახვილებით მისცვივდნენ მოღალატეებს და იქვე თავები დააყრევინეს.

ქვემო ქართლ-სომხითი და კახეთ-ჰერეთი კვლავ დაუბრუნდა ქართულ ტახტს.

ეს საქმე გადაწყდა მარტივად, მკაცრად, უძვრელი გულით, მტკიცე მკლავითა და ცივი ფოლადით...

გიორგი ბრწყინვალეს საქართველოს გაერთიანება მოხლოდნენ და განდევნამდე და ცივის სისხლიან დარბაზობამდე ჰქონდა დანყებული.

იგი გამორჩეული სიფრთხილით ადევნებდა თვალს დასავლეთ საქართველოში მიმდინარე მოვლენებს. მეფეს მტკიცედ ჰქონდა გადაწყვეტილი, მოესპო ამ ოთხმოცი წლის წინათ წარმოშობილი „ორტახტიანობა“. მან კარგად იცოდა, რომ საქართველოს მთლიანობის აღდგენის მთავარი ღერძი სწორედ ქუთათისის ტახტის გაუქმება და დასავლეთ საქართველოს შემოერთება უნდა ყოფილიყო.

1327 წელს ქუთათისში გარდაიცვალა მეფე კონსტანტინე დავით ნარინის ძე, რომელსაც შვილი არ დარჩენია. ტახტი მაშინვე დაიჭირა მისმა უმცროსმა ძმამ, მიქელმა, რომელიც მანამდე რაჭა-არგვეთში გამაგრებულიყო და იქიდან ეურჩებოდა მეფე-ძმას. გამეფებიდან ორი წლის შემდეგ, 1329 წელს, მიქელიც მოკვდა და დარჩა ყრმა უფლისწული ბაგრატე.

დასავლეთ საქართველოს მთავრებმა და „საქვეყნო გამრიგებმა“ ბაგრატის მცირეწლოვნებით ისარგებლეს, გადაუდგნენ და „არლარა მოერთნენ“ ქუთათისის ხელისუფლებას.

გიორგიმ დრო ხელსაყრელად მიიჩნია და სასწრაფოდ „ეზრახა“ ქუთათისის სამეფო მესვეურებს. ამათაც „სათნოდ იჩინეს მეფობა მისი“ და მიიწვიეს კიდევ. გიორგიც მაშინვე დაიძრა მხედრობით ქუთათისისაკენ. ლიხის მთის გადალახვისთანავე გიორგი მეფეს „იმერნი ყოველნი მოერთოდნენ სიხარულითა“.

ბაგრატის „დასმა“ გადალიანება სცადა და ქუთათისის ციხეში ჩაიკეტა. გიორგიმ ციხეს ალყა შემოარტყა. სულ მალე ალყისგან „შემჭირვებულმა“ ბაგრატმა შერიგება ითხოვა. სიცოცხლე მაჩუქე, სარჩო აქვე იმერეთში გამიჩინე და ქუთათისისა და მთელი საქართველოს ციხე-ქალაქთა გასაღებებს ჩემის ხელით მოგართმევო, — შემოუთვალა მან გიორგის. მეფეც სიხარულით შეხვდა ყრმის შემონათვალს. სიყვარულითაც მიიღო „მოყვარე თვისი“. დასავლეთ საქართველო ჩაიბარა გიორგიმ „და დასხნა ერისთავნი თვისნი“; თვითონ ბაგრატს საერისთავოდ მისცა შორაპანი. ფრთამალედ მოეახლნენ, დიდი ძღვენი მოართვეს და მორჩილება გამოუცხადეს მეფეს: ოდიშის მთავარმა მამია დადიანმა, გურიის მფლობელმა გურიელმა, სვანთა ერისთავმა და აფხაზეთის მთავარმა შარვაშიძემ. ქუთათი-

სიდან გიორგი თვითონ გაეშურა ოდიშს და აფხაზეთს, „განაგნა მუნებურნი და დაიპყრნა ციხენი თვისად“, რომელთაგან ცხოში (სოხუმი) სამფლობელოდ მიუყერდა ბედიის საერისთავოს.

საქართველოს უკიდურესმა ჩრდილო-დასავლეთმა სამანმა კვლავ მიატანა თავის ძველ საზღვარს — ნიკოფსიას.

აფხაზეთ-ოდიშიდან გიორგი მეფე გურიას ეწვია და იქაც „განაგნა მუნებურნი“ საქმენი.

გურიიდან მეფე მესხეთში გადავიდა, თავის დედულეთს, რომელსაც აგერ, თითქმის, 70 წლის მანძილზე საქართველოს ტახტისგან განკერძოებით ეჭირა თავი.

მესხეთის შემოერთებაც მტკიცედ გადაწყვიტა გიორგის, მხოლოდ აქაც დროს უცდიდა, რათა ეს საქმეც, იმერეთის მსგავსად, ძმათაშორის სისხლის დაუქცევლად გაეთავებინა, მით უფრო, რომ მესხეთის მაშინდელი მთავარი, სარგის მეორე ბექას ძე, გიორგის მკვიდრი ბიძა (დედის ძმა) იყო.

„შესაფერისი დროც“ მაშინ დადგა, როცა სარგის მეორე გარდაიცვალა (1334 წ.). გიორგიმ მაშინვე თავისი უზენაესობა მესხეთის მიმართ ასეთი „იურიდიული წიაღსვლით“ გამოაცხადა: მესხეთის მთავრად და ათაბაგად თვითონ დასვა და დაამტკიცა გარდაცვლილი სარგისის ძე, ყვარყვარე ჯაყელი (თავისი ბიძაშვილი). ამით მეფე ქვეყანას ამცნობდა, რომ ამიერიდან მესხეთის სამთავროც, სხვა ქართულ სამთავროთა მსგავსად, სრულიად საქართველოს სამეფო ტახტს ემორჩილება და მის მთავარსაც აცხადებს და ამტკიცებს მხოლოდ საქართველოს მეფე.

გიორგი სამცხიდან თბილისს ახალი მობრუნებული იყო, როცა მოახსენეს: „რომელმან ნოინთაგანმან“ მონღოლ-თათართა მხედრობით აღარბადაგანი დაიპყრო, რან-მოვაკანი მოარბია, განჯამდეც მოაღწია და საქართველოს შუაგულის დალაშქვრასაც ეპირებაო.

გიორგიმ ფიცხლავ შეჰყარა ლაშქარი და მტერთან შესახვედრად გაქუსლა. განჯის დასავლეთით შეიბნენ ქართველები და თათრები.

ეს მათი უკანასკნელი შეხვედრა იყო.

და „იქმნა ბრძოლა ძლიერი“.

იძლივნენ და გაიქცნენ თათარნი. გამოედევნენ „სპანი მეფისანი მახვილითა და შემოიქცნენ გამარჯვებულნი ალაფითა (ნადავლითა) დიდითა“.

ეს ბრძოლა ასეთი წარმატებით ჩაათავეს ქართველებმა და ახლა მცირე აზიიდან წამოვიდა ოსმალთა მამამთავარი, სულთან-ორხანი. დიდი თურქული მხედრობით მოდიოდა ორხანი, „რათა დაიპყრას კლარჯეთი და მიმდგომნი მისნი“.

გიორგი მეფეც ჩაეგება ურიცხვ მტერს და კლარჯეთის საზღვარზე სასტიკი ბრძოლა ისევ ქართველთა ძლევამოსილებით განესრულა. განყდნენ „ურიცხვნი თურქნი და ივლტოდნენ სულტნითურთ“. გიორგი მეფე თბილისს მობრუნდა გამარჯვებით გალღებული და ალაფით (ნადავლით) დატვირთული.

ისევ მიმართა მეფემ აღმოსავლეთ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ქვეყნებს. ისევ შემოიმტკიცა სომხეთი, დაიპყრო რანი, მოვაკანი და დაღესტანი, დახარკა შირვანი და ისევ აღმართა ქართული სამანი კასპიის ზღვაზე, ქალაქ დარუბანდს.

გიორგი ბრწყინვალემ, „ვითარცა აღმაშენებელმან“, კვლავ აღადგინა კავკასიელთა იმპერია „ნიკოფსიით დარუბანდამდის“.

ისევ „პონტოელ ქართველთათვის“

*„შეეცადე, დასასრულიც დასაწყისის
საკადრისი ჰქმნა“.*

ციცერონი

მცირე ხნით უკან დავიხიოთ და გავიხსენოთ: 1297 წელს „პონტოურ საქართველოში“, ანუ „ტრაპიზონის იმპერიაში“, ბიზანტიური და ქართული დასების ბრძოლა ქართველთა გამარჯვებით გათავდა. ამ საქმეში მესხეთის მაშინდელი მთავრის, ბექა ჯაყელის, ენერგიული ხელი და მოქნილი დიპლომატია ერია. ტრაპიზონის ახალმა კეისარმა, ჭაბუკმა ალექსი მეორემ, ბიზანტიის ავგულა იმპერატორის, ანდრონიკე მეორის ნებისწინააღმდეგ, ცოლად ქართველი ქალი შეირთო, სწორედ ბექა ჯაყელის ასული. ამ ქორწინების პირმშო იყო ოთხი ვაჟი — ანდრონიკე, ბასილი, მიხეილ-აზახუტლუ და გიორგი-ალბულა, და ერთი ქალი — ანახუტლუ (აზახუტლუ, ალბულა და ანა-ხუტლუ — მონღოლური სახელები, მაშინ საქართველოში გავრცელებული იყო და ტრაპიზო-

ნელი უფლისწულებისათვის მათი დარქმევაც ქართულის გაგ-
ლენის შედეგია). ამათგან ბასილი კონსტანტინოპოლში ცხტე-
რობდა და ცოლადაც იმპერატორ ანდრონიკე მესამის უკანონო
ასული ჰყავდა, სახელად ირინე.

1330 წელს ალექსი მეორე მოკვდა და ტახტზე მისი უფროსი
ძე, ანდრონიკე, ავიდა, მაგრამ იგი დღემოკლე აღმოჩნდა და მალე
მამის კვალს მიჰყვა. უცებ ამოქმედდა ბიზანტიის საიმპერატო-
რო. ანდრონიკე მესამემ ტრაპიზონის ტახტის დასაკავებლად ჯა-
რისა და ფლოტის თანხლებით აფრინა კონსტანტინოპოლს აღ-
ზრდილი და თვითონ იმპერატორთან დამოყვრებული ბასილი.
ჩავიდნენ თუ არა ბასილი და ირინე ტრაპიზონს, მაშინვე ატყდა
დევნა და ხოცვა-ჟლეტა ქართული დასის წარმომადგენლებისა.
პირველი მსხვერპლნი შეიქნენ ყველაზე თვალსაჩინო ქართველი
მოღვაწენი ტრაპიზონის სასახლის კარზე — დიდი დუკა ლეკი
ჭანჭიძე და ტრაპიზონის ჯარების მთავარსარდალი, დიდი დო-
მესტიკოსი (სხედართ მომარაგებელი, მნე) ჯაბა.

ქართველები მარცხს მაინც არ ურიგდებოდნენ და ბრძოლას
განაგრძობდნენ ტრაპიზონის საკეისროში პირველობისათვის. ამ
ბრძოლამ გიორგი ბრწყინვალის მეფობასაც მოუსწრო და ქარ-
თველი მეფეც, ეტყობა, გულმოდგინედ ცდილობდა კვლავ აღედ-
გინა ქართული სკიპტრის პირველობა ძველთაგანვე ეთნიკურად
ქართულ და დიდი ქართველი ქალი-ხელმწიფისგან დაფუძნებულ
სახელმწიფოში.

1341 წელს ტრაპიზონის იმპერიას თურქები შემოესივნენ, სა-
ტახტო ქალაქი აიღეს, გაძარცვეს და გადაწვეს, ხალხი აანიოკეს
და განყვიტეს. ხმა გავარდა, რომ კეისარ ბასილის დას (ალექსი
მეორის ასულს), ანა-ხუტლუს, რომელიც მანამდე მონასტერში
ალკვეცილიყო (თუ ძალით ალკვეცათ ბიზანტიელებს), მონაზ-
ვნის კაბა გაუხდია და საქართველოში გაქცეულა. მიზეზად თურ-
ქებისაგან თავის გადარჩენა იყო გამოცხადებული. მაგრამ სულ
მალე დადასტურდა, რომ ყველაფერი წინასწარ თბილისის სასახ-
ლეში ყოფილა გააზრებული და გაზრახებული.

თურქების წასვლიდან ათი დღის შემდგომ, 1341 წლის 17 ივ-
ლისს, ტრაპიზონს ქართული მხედრობის თანხლებით მიადგა
ანა-ხუტლუ. იმ დღესვე ქართველებმა ტრაპიზონის ტახტიდან
გადააგდეს ბიზანტიელი ირინე (ბასილი უკვე მკვდარი იყო) და
მის ნაცვლად ხელმწიფედ დასვეს ანა-ხუტლუ.

კონსტანტინოპოლი არ შეურიგდა ქართველთაგან მორიგე დამცირებას. ბასილის ძმამ, მიხეილმა, მეომრებით სავსე სამრევმით მოაყენა ტრაპიზონს. ყველასათვის მოულოდნელად, ქართველებმა კარს მომდგარ მტერს წინააღმდეგობის ნაცვლად მასპინძლობა გაუმართეს. წინ სამღვდელონი შეახვედრეს და მიხეილს და მასთან ერთად მობრუნებულ დედოფალყოფილ ირინეს სასახლეც დაუცალეს და საკეისროს ტახტ-გვირგვინიც მიართვეს. მაგრამ ყველაფერი ეს ქართველთაგან თურმე დროის მოსაგებად ყოფილა გამიზნული. ბიზანტიელებმა ერთი ღამე ძლივს მოათიეს სასახლეში. დილით საქართველოდან ახალმა ჯარმა მოუსწრო და მაშინვე იერიში მიიტანა სასახლეზეც და ბიზანტიელთა გემებზეც. ჯერ ისრის სეტყვა დაუშინეს, მერე მახვილამონვდილნი შეუხდნენ, ბიზანტიელთა უმრავლესობა განყვიტეს, გემები ხელთ იგდეს; მიხეილი ლიმნიაში გადაასახლეს, ირინეც ხელახლა განდევნეს და ტრაპიზონის ტახტზე ისევ ანა-ხუტლუ დასვეს.

ქართველები ისევ ზეიმობდნენ გამარჯვებას.

კვლავ ზეობდა კავკასიური იმპერია — „ნიკოფსით დარუბანდამდის“ (ჩრდილოეთით) და სინოპიდან არდაველამდის (სამხრეთით).

მსოფლიო ძალისხმევანი

ისევ ახმაურდა მსოფლიო ლეგენდარული დავით აღმაშენებლისა და თამარ შვიდმნათობიერის სახელმწიფოს ხელახალი აღორძინების თაობაზე. ევროპა დიდი ამბით იხსენიებს ქართველთა ქვეყანას, ქართველთა სატახტოს, ქართველთა მეფეს. რომის პაპმა უმჯობესად ცნო, ევროპელთა საქრისტიანო კათედრა, რომელიც სარწმუნოებრივზე მეტად დიდსა და იდუმალ პოლიტიკურ ზრახვებს ემსახურებოდა, ქალაქ სმირნადან საქართველოს სატახტოში გადმოეტანა. ამასთან დაკავშირებით რომის პაპი იოანე XXII თავის ეპისტოლეში წერდა: „ტფილისი, ქართველთა სამეფოს შუაგული ადგილი, საუკეთესო, უაღრესად შესანიშნავი, ერთ სავსე, მარჯვე და სიმდიდრით უხვი ქალაქია. ამიტომ სმირნის საეპისკოპოსო კათედრა გადაგვაქვს ხსენებულს ტფილისის ქალაქსა“.

გიორგი მეხუთე თავგამოდებით ზრუნავდა, აღედგინა „ყველა რჯულის“ მსოფლიოში დავით აღმაშენებლისა და თამარ მეფის დროინდელი პრესტიჟი საქართველოსი.

გავიხსენოთ — XI საუკუნეში პროხოვრეს მეთაურობით ქართველებმა იერუსალიმში ააგეს ჯვრის მონასტერი. მერე, დავით აღმაშენებელმა სინას მთაზე აღაშენა ქართული ეკლესია. ყოველივე ამას სარწმუნოებრივ მნიშვნელობასთან ერთად, წმინდა პოლიტიკური მიზანდასახულობა ჰქონდა: მუსლიმურ აღმოსავლეთში და ქრისტიანულ ევროპაში ქართული პრესტიჟის „გამსოფლიოება“. ავბედიტმა XIII საუკუნემ ქართველებს ეს „მსოფლიო ნიაღვრებები“ ხელიდან გამოსტაცა. მუსლიმმა ფანატიკოსებმა, რასაკვირველია, ეგვიპტის სულთანის წაქეზებითა და თანადგომით, იერუსალიმის ჯვარის ლავრა ქართველ ქრისტიანებს წაართვეს და ისლამისტურ მიზგითად გადააკეთეს. ქართველებს ამიერიდან, სხვა ქვეყანათა ქრისტიანების მსგავსად, უფლება წაერთვათ ეროვნული დროშებით შესულიყვნენ იერუსალიმში. ამას გარდა, მუსლიმებმა ქართველების დამცირებაც ისე გადანყვიტეს, როგორც მანამდე ამცირებდნენ დანარჩენ ქრისტიანებს: მათ უფლება უნდა წართმეოდათ ცხენზე თუ სახედარზე ჩვეულებრივ კი არა, არამედ მუსლიმთაგან განსხვავებით, ცალგვერდით ფეხებგადანყობილი უნდა შემსხდარიყვნენ, ვითარცა დედაკაცნი.

იერუსალიმის ყოველი წმიდა ალაგი, მათ შორის ქრისტეს საფლავი, უკლებლივ მუსლიმებს ჩაეგდოთ ხელთ.

გიორგი მეხუთემ ეგვიპტის სულთანს ელჩები გაუგზავნა — შალვა ერისთავის ვაჟი პიპა და დეკანოზი იოანე ბანდასძე — და საგანგებო ეპისტოლეს საშუალებით, სთხოვდა: მიზგითი (მეჩეთი) გაეუქმებინა ჯვარის მონასტერში და დაებრუნებინა იგი მისი პატრონისათვის — ქართველი ქრისტიანებისათვის. აღარ აეკრძალა ქართველებისათვის ცხენზე წესისამებრ ჯდომა და მათთვის მიეცა ყველა სხვა უფლებანი, რაითაც თვითონ მუსლიმები სარგებლობდნენ. ქართველებს დაბრუნებოდათ ტრადიციული უფლება იერუსალიმში გაშლილი ქართული დროშებით შესვლისა. ბოლოს, ქრისტეს საფლავის კლიტეებსაც მოითხოვდა ქართველი მეფე.

ყველა ამ საკითხის შესრულება, მუსლიმთა წესით შეუძლებელ საქმედ იყო მიჩნეული, მაგრამ მუსლიმ ხელმწიფეებშიც იმდენად დიდი ყოფილა რიდი საქართველოს მეფის წინაშე, რომ ეგვიპტის

დიდმა სულთანმა უკლებლივ აღასრულა ყველა მისი მოთხოვნა. მაშ, ისევ დაუბრუნდა ქართველებს მათი ტაძრები და საეკლესიოები პალესტინასა და სინას მთაზე. ისევ შედიოდნენ ქართველებმა იერუსალიმში ეროვნული დროშების რხევით და მხედრულ-რაინდული თქარუნით. ქრისტეს საფლავის კლიტეებიც ჩამოუტანეს გიორგი მეფეს მისმა ელჩებმა იერუსალიმიდან თბილისში.

მთელი ქრისტიანული სამყარო გაოცებული და გაოგნებული შესცქეროდა ქართველთა ესოდენ წარმატებებს „მსოფლიოს შუაგულში“. ქართველებს ქრისტეს საფლავის კლიტენი წაუღიათ და თანაც მაცხოვრის საფლავს ისე მტკიცედ იცავენ, რომ იქიდან ვერავითარ ოქროს საფასურად მარცვლის ოდენ რამესაც ვერავინ გაიტანსო, — გაიძახოდნენ ევროპაში.

მკითხველს უეჭველად გააოცებს გულზავიან მუსლიმ მბრძანებელთა — მათ შორის ყველაზე ძლიერ ეგვიპტელ სულთანთა — მოკრძალება და ქედდადრეკილობა ქართველი ხელმწიფის წინაშე. ეს კარგად მჟღავნდება ქვემოთ მოყვანილ ციტატაში:

„აღლაჰმა დღეგრძელ ჰყოს ბრწყინვალეობა მისი უდიდებულესობისა ხელმწიფისა სახელოვნისა და სახელგანთქმულისა, მამაცისა, უშიშარისა, ძლიერისა, დაუცხრომლად მებრძოლისა, ლომისა, ტახტ-გვირგვინისა მპყრობელისა, თავისი სარწმუნოების მფარველისა, თავის ქვეშევრდომთათვის სამართლიანისა, ბერძენთა (აქ — ქრისტიანთა) მეფეთა შორის საუკეთესოისა, ქართველთა სულტნისა, ზღვათა და სრუტეების სამფლობელოთა განძისა, რაინდთა მფარველისა, თავის წინაპართაგან ტახტ-სკიპტრის დამამკვიდრებელისა. რუმისა და ერანის ქვეყნების მფარველისა, იონთა (ძველ ბერძენთა) მემკვიდრისა, ასურეთის მეფეთა მფარველისა, გვირგვინოსანთა შორის ურჩეულესისა, ქრისტიანობის განმადიდებლისა, იესოს სარწმუნოების საძირკვლისა, წმიდა ადგილთა განმადიდებლისა, ნათელღებულთა მისაყრდნობელისა, რომის პაპის მესველისა, მუსლიმთა მეგობრისა, დაახლოებულ მეგობართა შორის უმშვენიერესისა, მეფეთა და სულტანთა უგულითადესი მეგობრისა...“

ასეთი ყოფილა „მსოფლიოური სიმაღლე“ ქართველი გვირგვინოსნისა.

გიორგი მეხუთემ თავისი ქვეყანა აღადგინა, აღაშენა და აღამალლა, საზოგადოდ — „ვითარცა კეთილმან ხუროთმოძღვარმან“ და, კერძოდ — „ვითარცა დავით აღმაშენებელმან“.

მან ქართველ კაცს დაუბრუნა რწმენა საკუთარი თავისა.

რწმენა საკუთარი სამშობლოსა.

და, საერთოდ — რწმენა რწმენისა.

მას ქართველმა ხალხმა უწოდა „ბრწყინვალე“.

უწოდა, „რამეთუ იყო ჰაეროვნებითა, შუენიერებითა და ახოვნებითა უებრო, მოწყალე, უხვი, ობოლთა და ქვრივთა და დავრდომილთა შემწყნარებელი. მეორედ, ვინაითგან, იყო ივერია დაფანტული, სამთავროდ და სამეფოდ დაყოფილი, ამან სიბრძნეგონიერებითა და ძლიერებითა თვისითა კუალად შემოიკრიბნა და იგონა, ვითარცა აღმაშენებელმან, განავსნა და აღაშენნა ქუეყანანი, რჯული და სამოქალაქნო წესნი განაბრწყინვნა, ეკლესიანი დარღუეულნი და მოოხრებულნი აღაშენნა, განაახლნა და განანათლნა... სძლო ყოველთა, სადა ჯერ იყო ბრძოლითა და ძლიერებითა და სადა ხამდა სიბრძნე-გონიერებითა და მეცნიერებითა თვისითა დაამშვიდნა, და მეფობდა მეფობითა კეთილითა...“

აღესრულა, 1346 წელს

დაიკრძალა გელათს.

მისი გმირობა, ცოტნე დადიანისა და დემეტრე თავდადებულის შემდგომ, მესამე უმშვენიერეს, შუქმოსიერ გაელვებად გაეკრა ასწლოვანი მონღოლური წყვდიადით დაფარულ ქართულ ცას.

ათ წელიწადში მან მკვდრეთით აღადგინა და ძველ „გეორგიანდულ მწვერვალებს“ დაუბრუნა 100 წლის მანძილზე უბოროტესი ხელით ნანამებ-ნაგვემი სამშობლო.

ათ წელიწადში დაუბრუნა ქართველ კაცს:

რწმენა საკუთარი თავისა, რწმენა საკუთარი ქვეყნისა, რწმენა ზოგად ადამიანისა და სერთოდ — რწმენა რწმენისა.

ძე მეფე დავით მეშვიდისა. მცირეწლოვნების ჟამს მონღოლებმა უწოდეს „მეფე“, თორემ ფაქტიური მეფე არასოდეს ყოფილა.

გიორგი მეექვსე

იმერეთის მეფე 1703-1720 წლებში — ძე ალექსანდრე მეოთხისა. ტახტზე ოსმალებმა აიყვანეს. მისი მეფობა მოჩვენებითი იყო. სამეფოს სინამდვილეში გიორგი-მალაქია აბაშიძე განაგებდა. 1707 წელს გიორგიმ აბაშიძის დამარცხება და განდევნა მოახერხა, მაგრამ 1711 წელს ადგილობრივმა თავადებმა გიორგი გადააყენეს და იმერეთის ტახტზე მამია III გურიელი დასვეს. მომდევნო წელს ჩხართან მომხდარ ბრძოლაში, გიორგიმ მამია გურიელი დაამარცხა და იმერეთის ტახტი კვლავ დაიბრუნა. მაგრამ კიდევ ერთი წელი და, 1713 წელს, იმერელმა თავადებმა გიორგი კვლავ ჩამოაგდეს და ისევ მამია გურიელი გაამეფეს. მამია მალე გარდაიცვალა და ქუთათისის ტახტზე ახლა მისი ძე გიორგი გურიელი დაჯდა. 1714 წელს გიორგი მეექვსემ ოსმალთა დახმარებით ისევ დაიბრუნა იმერეთის ტახტი, მაგრამ 1716 წელს ბეჟან დადიანმა და იმერეთის თავადებმა შეერთებულ ძალებით, თანაც ოსმალთა მოშველიებით, სვიმონეთთან მომხდარ ბრძოლაში, გიორგი ისევ დაამარცხეს და იმერეთიდან გააქციეს. იგი ჯერ ახალციხეს მივიდა, შემდეგ სტამბოლს. 1719 წელს ოსმალთა დახმარებით გიორგიმ ისევ დაიბრუნა იმერეთის ტახტი. მაგრამ მომდევნო 1720 წელს სიმონ აბაშიძის, შოშიტა რაჭის ერისთავისა და ზურაბ აბაშიძის მონაწილეობით მეფე გიორგი მეექვსე ვერაგულად მოკლეს.

იყო იგი ძე მეფე ბაგრატ მეხუთე დიდისა (1360-1393), იმ ხელმწიფისა, რომლის დროსაც საქართველოში იწყება და ჩაღდება შემოსევები ახალი „აღმოსავლური გრიგალისა“ — თემურლენგისა.

პირველი შემოსევა — 1386 წელს. დაცემა თბილისისა, ტყვედ აყვანა და თემურლენგის სატახტო სამარყანდში წაყვანა თვითონ ბაგრატ მეფისა ოჯახით (დედოფალი ანა და უფლისწული დავითი, ხოლო გიორგი ამ დროს იმერეთშია, ქუთათისში).

ტყვე ბაგრატ მეფე არწმუნებს თემურლენგს, რომ იგი მის მბრძანებლობას შეურიგდა, ქრისტიანობაც „უარყო“ და მაჰმადიანად „მოინათლა“. ამის კვალობაზე, თემურლენგი ბაგრატს ნებას აძლევს, დაბრუნდეს საქართველოში, ოღონდ მისი ჯარის, 12 000 მონღოლ-თათარი მეომრის თანხლებით.

გზად მომავალი ბაგრატი იდუმალ ატყობინებს გიორგი უფლისწულს ყოველივეს. გიორგიც უმაღლვე შემოიყრის იმერთა ლაშქარს და ერთ ხეობაში ჩასაფრებული მოულოდნელად თავს დაეცემა მამის „ამალად“ მომავალ მტრის ჯარს. ქართველთა „ქართული თავდასხმა“ და — იმ თორმეტი ათასი თათარ-თურქმანიდან მოამბედაც ერთი ცოცხალი აღარ გადარჩენილა.

ამას თემურლენგის მეორე შემოსევა მოჰყვა საქართველოში (1387 წ.).

მოდოდა ურდო, „ძალითა მრავლითა და საშინელებითა ზარის-სახდელითა, საყვირითა და დაბ-დაბ ცემითა და ბუკთა ტკრციალითა“.

გაეგებნენ ქართველები.

კვლავ დადგა ბრძოლა უმძიმესი, სისხლნაჯერი და სიკვდილმთესველი.

გიორგი უფლისწულის მოთავეობით საოცარი შემმართველობით იბრძოდნენ მენინავე ქართველი „ახალმოასაკენი“. ახლად ფრთააშლილმა ქაბუკებმა „პირველსავე კუეთებასა ზედა მიდრიკნეს“ თემურლენგის მენინავენი. თვითონ თემურს საგანგებო ცხენოსნები გაემზადებინა, რომელთაც უნდა დაეჩეხათ ყოველი თავისიანი, ვინც კი ბრძოლის ველს გამოექცეოდა.

მძიმედ, მაგრამ მაინც ქართველთა მხრისკენ იხრებოდა ბრძოლის სასწორი.

მაშინ „იხილა მახვილი“ თვითონ თემურმა და ზარგანმხდელი

ყვილით გამოიჭრა სიკვდილის საზზე. გამხნევდნენ თათრები და ზეავად მოასკდნენ ქართველთა განახევრებულ ჯარს.

ქართული
ზინა-მოდისა

თათართა მხრისკენ გადაქანდა ბრძოლის სასწორი.

ისევ თავისი გაჰქონდა აღმატებულ სიმრავლეს.

უკვე „ვერლარა ძალ-ედვათ ქართველთა წინაგანწყობა“, რამეთუ მცირედნი გადარჩენილიყვნენ მტრის ურიცხვ ურდოსთან რკენით სისხლდადენილნი, იარაღდალეწილნი და ცხენ-კაცინად ქანცგანყვეტილნი.

უკუიქცა ბაგრატი მეფე გადარჩენილი ჯარის ნაშთებით.

მკვდრებით სავსე ბრძოლის ველზე ხუთჯერ მეტი მუსლიმი ესვენა, მაგრამ მაინც დამარცხებული ბრუნდებოდნენ ქართველები.

ცეცხლითა და მახვილით შემოესივნენ ქართლის მიწანყალს თემურლენგის მომთაბარე მოლაშქრენი. მოსახლეთაგან ველარავის მოახელთეს, კავკასიის მთებში დახიზნულთა ძებნაც ველარ გაბედეს და საძარცვავ-სარბევად და დასანგრევ-დასაქცევად მოედვნენ ხალხთაგან დაცლილ სოფელ-ქალაქებს. „მოითარეშეს, მოაოხრეს და დაწვეს ყოველნივე შენობანი, და უფროსლანმიდანი ეკლესიანი და მონასტერნი დააქცინნეს და დაწვეს ცეცხლითა“, შემუსრეს მცხეთის დიდებული ტაძარი.

დიდძალი ნაძარცვით დატვირთული გაბრუნდა საქართველოდან თემურლენგი — ყარაბაღს გავიდა, თავის მთავარ ბანაკში. მას ახალი დიდი საზრუნავი ჰქონდა: ირანის სრული შემომტკიცება და ჩრდილოეთ ოქროს ურდოსთან მოსალოდნელი ომის სამზადისი. მალე იგი შუა აზიაში გაემგზავრა იქაურ აშლილ საქმეთა მოსაწესრიგებლად.

თემურლენგის მეორე შემოსევის შემდგომ ექვსი წელიწადი მშვიდობიანობა იღგა საქართველოში. ბაგრატი მეფე თავისი სიცოცხლის უკანასკნელი ექვსი წელი სათავეში ედგა სისხლდადენილი და გაჩანაგებული ქვეყნის აღორძინებას, ხელახალი შენებისა და სულიერ-გვამიერად განმტკიცების საქმეს.

1393 წელს მეფე ბაგრატი მეხუთე დიდი გარდაიცვალა და ტახტი დაიჭირა მისმა უფროსმა ძემ — გიორგიმ.

მაშ, გიორგი მეშვიდე — მეფე კვლავაც „ყოველივე საქართველოსი“.

ახალი ხელმწიფეც ქვეყნის მშვიდობიანი აღმშენებლობისა და აღორძინების საქმეს შესდგომოდა. მაგრამ აღმოსავლური გრიგალი ისევ აღბორგებულიყო დასავლეთის გადასალეკავად.

თემურლენგმა იმ ექვსი წლის მანძილზე კიდევ ბევრი უცხო-
ხლიანი ბრძოლა გადაიხადა. ჯერ ერანში ბაიაზეთისა და ვანის
ციხეები აიღო, ალინჯის მიუვალი ციხესიმაგრე ალყაში დატოვა
და თვითონ შუა აზიისაკენ გაემურა. აქ მან დაამარცხა და გაა-
ნადგურა ხორეზმშაჰი, რომელსაც თემურლენგის მოსისხლე
თოხთამიშთან შეეკრა კავშირი. გამძვინვარებულმა „კოჭლმა სა-
ტანამ“ ხორეზმის სატახტო ურგენჩი დაანგრია და მის ნასახ-
ლარზე ქერი დათესა, მოსახლეობა დედანუღლიანად აყარა და სა-
მარყანდს გადაყარა. 1391 წელს ორასიათასიანი არმიით იგი ოქ-
როს ურდოს დასანგრევად და მისი ხელმწიფე თოხთამიშის მო-
სასპობად გაემურა. კუნდუზჩასთან გამართულ სასტიკ ხოცვა-
ყლეტაში თემურმა სძლია თავის მოსისხლეს. მომდევნო წელს
ისევ წამოვიდა ერანისაკენ. ჯერ აიღო შირაზი და ისფაჰანი და აქ
70 000 ისფაჰანელის წარკვეთილი თავებისაგან, აგურისა და დუ-
ღაბის შერევით, „ცათამბჯენი“ კოშკი აღმართა. მერე აანიოკა
ჰამადანი და ბალდადი, იქიდან სირიაში შეიჭრა და იქაური ციხე-
ქალაქებიც აიღო, გაძარცვა და მიანგრ-მოანგრია.

1393 წელს თემური საქართველოსკენ წამოუძღვა გამარჯვე-
ბებით გალაღებულ ჯარებს.

მან წინასწარ ოთხი სარდალი გამოყო: ამირ ბორჰან ოღლანი,
ამირ სეიფ ად-დინი, ჯაჰან შაჰ ბაჰადორი და ოსმან ბაჰადორი.
თითოეულს ათი ათასი მეომარი მისცა და სამცხისაკენ გამოის-
ტუმრა აქაურობის სარბევად და სანგრევად.

თვითონ თემური დანარჩენი მხედრობით, ნადირობითა და ნა-
დიმობით. იგი ჯერ ქალაქ კარს მიუახლოვდა და დაიბანაკა. აქ
შვილიშვილის დაბადება შეატყობინეს: უფლისწულ შაჰროხს
შესძენოდა ვაჟი. გახარებულმა თემურმა შვილიშვილს სულთან
იბრაჰიმი დაარქვა და დიდი ლხინიც გამართა. კარიდან თემურმა
კოლის მთაზე გადაინაცვლა ნადიმ-ღრეობით.

ამასობაში მისმა სარდლებმა დალაშქრეს სამცხე, აიღეს და
დაარბიეს ახალციხე და სხვა დიდი და მცირე სიმაგრენი. მესხები
გააფთრებით ებრძოდნენ მრისხანე მტერს. თათრებმა სამცხის
მიწაწალზე ფეხი ვერ დაიმაგრეს და ნაძარცვ-ნაალაფევით თე-
მურის ბანაკს დაუბრუნდნენ.

თემურლენგს ისევ სჯეროდა, რომ ქართველთა მეფეს კავში-
რი ჰქონდა თოხთამიშთან, რომელსაც იმხანად თავისი ურდოს
ძალის აღორძინებაც მოეხერხებინა და სამხრეთისაკენ ახალ სა-

ომარ სამზადისსაც შესდგომოდა.

თემურმა იფიქრა: ქართველთა მეფე ჩრდილო ულუსიანებს დარიალის კარს გაუხსნის და მტერს ერანისაკენ გამოუძვებსო. ამიტომ გადაწყვიტა, დაესწრო და არაგვ-დარიალანის ხელში ჩასაგდებად წამოემართა.

არაგვის ხეობა თათართა ურიცხვი მხედრობით გაივსო. არაგველებიც მარად ჩვეული სიმამაცით დაუხვდნენ მტერს. მძიმედ მიიკაფავდა გზას თემური. ძვირი ჯდებოდა ბრძოლა ყოველი ციხისათვის, უღელტეხილისათვის, ქვალჯიანი ბილიკისათვის. უმძიმესი ხმალთაკვეთებით აიღეს თათრებმა დარიალანი.

მაგრამ აქ თემურმა ახალი სამძიმო ცნობა მიიღო: ოქროს ურდოელებს დარუბანდის კარი გადმოულახავთ და შირვანს შემოსევიან ცეცხლითა და მახვილით. თოხთამიშის ოთხი რჩეული ნოინი მოუძღვისო ოქროს ულუსიანებს.

თემურმა იფიქრა, მტერი შირვანიდან ერანში შემასწრებსო და დარიალანიდან სასწრაფოდ დაემევა არაგვის ჩამოყოლებაზე.

გიორგი მეფის ჯარები თათრებს კვალდაკვალ მოსდევდნენ და უეცარი თავდასხმებით მათ რიგებს ათხელებდნენ. „ავნებდნენ დიდ-დიდსა მთიულნი და სპანი მეფისანი მუნ მყოფნი სპათა თემურისათა, რომელთა ვერა-რა ტყუე-ჰყვეს და უკუმოიქცნენ“.

მტკვრის ხეობაც ვაივაგლახით გაიარა თემურის ურდომ; შირვანს გააღწია რისხვით აღვსილმა „რკინა-კოჭლმა“. ჩრდილოელ ულუსიანებს ველარ მიუსწრო. მათ, შირვანული ნაალაფარით დატვირთულებს, უკვე უკანვე გადაევლოთ დარუბანდის კარიბჭეები.

თემურმა გადაწყვიტა, ერთხელ და სამუდამოდ მოესპო თოხთამიში და მისი ულუსი, მუდმივი საფრთხის საბუდარი ვოლგისპირეთიდან.

1395 წელს მოსისხლენი ერთმანეთს შეხვდნენ ჩრდილოეთ კავკასიაში, მდინარე თერგზე. ორივე იბრძოდა უკიდურესი თავზეხელალებულობით. თემურლენგმა ამ გადამწყვეტ ბრძოლაში ისევ სძლია თავის მეტოქეს, სძლია და გამოედევნა გავეშებული. უკუქცეულთაგან გადამწვარი ველები გადალახეს და ვოლგსაც მიატანეს მისმა ჯარებმა. თემური თავს დაეცა ოქროს ურდოს სატახტოს — სარაი-ბერქეს, აილო, ძვლებამდე გააშიშვლა და საძირკვლამდე დაანგრია. აქედან გაქცეულ თოხთამიშს გამოედევნა და მოსკოვამდე მისდია ძარცვა-რბევით. მერე გამობრუნდა, სამხრეთ რუსეთი მოითარეშა, აზოვი და ასტრახანი აილო; ისი-

ნიც გაძარცვა, წარტყვევნა, ავლად (ფერფლად) აქცია.

ისევ ჩრდილო კავკასიას მობრუნდა. კავკასიონის მცხოვრებ ტომებს დაერია, ვითარცა ქართველთა მოკავშირეებს; ყველა მათგანს საქრისტიანო-სანიშანსვეტო დაუნგრია და ყველა მაჰმადის რჯულზე მოაქცია.

დარუბანდის გზით შირვანს დაბრუნდა თემური. აქ ერთხანს თავის ერთგულ, ყურმოჭრილ ყმასთან, შეიხ იბრაჰიმთან ატარა დრო. აქვე „საბოლოოდ განანყო დასავლური საქმენი“ აღმოსავლეთში გამგზავრების წინ.

დასავლეთ სამფლობელოთა საქეთმპყრობელობა თემურმა თავის მამაც შვილს, მირანშაჰს ჩააბარა.

მირანშაჰმა ტახტი თავრიზში დაიდგა. მის მორჩილებაში შედიოდა: ერანი, ერაცი, აზერბაიჯანი, ქურთისტანი, სომხეთი და საქართველო.

თემურმა მირანშაჰს შემწეებად კიდევ ორი ბატონიშვილი დაუტოვა — როსთემი და ჯაჰანშაჰი. ამათ ევალებოდათ, აელოთ აღინჯის ციხე, რომლის აღება თითქმის ათი წლის ალყით ვერ მოეხერხებინათ თათრებს.

1397 წელს დასავლეთის საქმეთა ასეთი გარიგების შემდეგ, თემურლენგი დიდძალი ნააღაფევით დატვირთული და მრავალი ტყვის თანხლებით სამარყანდს დაბრუნდა.

მომდევნო 1398 წელს იგი უზარმაზარი მხედრობით ინდოეთს შეესია...

თემურლენგის „დასავლეთელმა ქვეშევრდომებმა“ დიდი დამპყრობელის ესოდენ შორს წასვლით ისარგებლეს და დამოუკიდებლობის დასაბრუნებლად წამოიშალნენ.

განმათავისუფლებელი ბრძოლის მთავარი გმირი კი ქართველი მეფე იყო.

გიორგიმ შეჰყარა სრულიად საქართველოს საომარი ძალები, ჩრდილოეთიდან მოირთო ოვსნი და ძურძუკნი, შემოიერთა შაჰის მმართველიც — სეიდ ალი, და სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ დაიძრა გულსრულად და გულმყარად.

მირანშაჰ თემურის ძე იმჟამად სულით დაავადებულიყო. ნადირობისას ცხენიდან გადმოვარდნილიყო და ტვინი შერყეოდა. რის მერე ავი თვისებები დასჩემებოდა, ხალხს უმიზეზოდ სიკვდილით სჯიდა, თავრიზს შენობებიც დაუნგრევია უმიზეზოდ, მემატიანე რაშიდ ად-დინის საფლავიც შეუგინებია, შაქისელი

სეიდ ალიც უბრალო ეჭვიანობის გამო გადუკიდებია მტრად: მისი სამფლობელო აუოხრებია და ახლა სწორედ ეს სეიდ ალიც მფობლობდა თავისი ჯარით ქართველთა მეფეს, ნახიჭევანისკენ ამხედრებულს.

ნახიჭევანს ძლიერი ციხე იდგა — ალინჯა. აქ თავს აფარებდა ბატონიშვილი თაჰერი (ქურთული დინასტიის — ჯალაირიანებისაგან).

თემურლენგის პირველი შემოსევისას თაჰერის მამა აჰმედ ჯალაირიანი დამარცხდა, გაიქცა, ხოლო თემურს ასე შეუთვალა: „თუმცა ომში მკლავმა მიმტყუნა, სამაგიეროდ გაქცევაში კოჭლობა არ მიშლის ხელსო“. ამით თემურის ხეიბრობას ორმაგურად (ფარულად) დასცინოდა დამარცხებული ქურთი ბატონი.

ახლა აჰმედის ვაჟი, თაჰერი, გამომწყვდეულიყო ალინჯის ციხეში, რომელსაც მტკიცე ალყად შემოსდგომოდა თათართა ლაშქარი სეიფად დინის მეთაურობით.

ქართველები ალინჯის მოალყეებს მიუხტნენ და ძლიერი იერიშით სანგრებიდან ამოყარეს, დაამარცხეს და გააქციეს. ალინჯისათვის ბრძოლაში თავი გამოიჩინეს ქსნის ერისთავმა ვირშელიმ და საამილახვროს ბატონმა ჯანიბეგ ზევდგინიძემ.

თაჰერ ჯალაირიანი დიდი ამბით გამოეგება თავის განმათავისუფლებლებს. გიორგი მეფემ სამ ქართველ დიდაზნაურს ჩააბარა ალინჯის დაცვა და მმართველობა.

მირანშაჰმა, როცა ქართველთა შემოჭრისა და ალინჯის დაცემის ამბავი შეიტყო, მაშინვე თავისი ვაჟი აბუბექრი აფრინა დიდი მხედრობით.

სასტიკი შეტაკება ისევ ქართველთა და მათ თანამდგომთა გამარჯვებით გათავდა. მხოლოდ ეს იყო, სეიდ ალი შაქისელი დაეცა თვითონ აბუბექრის ნატყორცნი ისრით. მოკლულის თავის წარკვეთა და გატაცებაც მოასწრო ბრძოლის ველიდან გაქცეულმა აბუბექრმა.

ქართველები გამარჯვებულნი დაბრუნდნენ. თაჰერ ჯალაირიანიც თან მოჰყვა მეფე გიორგის თბილისში...

ეს ამბები რომ შეიტყო, ინდური ლაშქრობა შეწყვიტა თემურლენგმა:

მოჰყავდა უთვალავი ტყვე.

მოჰქონდა აურაცხელი ნადავლ-ნაძარცვი.

მოჰქონდა ქართველებზე ბოღმით გასიებული ბოროტი გული.

სამარყანდში, თავის სატახტოში, სეიდ ალი შაქისელის გამ-
ხმარი თავი დაახვედრეს და ქართველთა კადნიერების განქვეითებ-
ბანი ერთხელ კიდევ წვრილად აუნყეს.

გადაჭრით გადანყვიტა თემურმა: საქართველოც ერთხელ და
სამუდამოდ ისე უნდა მოესპო და მოეთხარა, როგორადაც მოს-
პო, დაანგრია და დაამინა ქართველთა „მოკავშირე“ ჩრდილო
ულუსი — ოქროს ურდო.

და, მეხუთედ წამოიგრაგნა საქართველოს დასაქცევად აღმო-
სავლური გრიგალი.

1399 წლის გვიან შემოდგომაზე მოვიდა და ყარაბაღში დაბა-
ნაკდა თათართა ახალი უზარმაზარი ურდო. დაბანაკდა და შეუდ-
გა თემური საქართველოს „დახვენილად“ დანგრევის სამზადისს.
ყოველი ათი მეომრიდან სამი საუკეთესო ამოარჩია და ქარ-
თველთა სისხლის დასაქცევად იახლა. ყველას საუკეთესო ცხენი
დაურჩია, საუკეთესო საჭურველით აღჭურვა, ათი დღის საგ-
ზლით დატვირთა.

ყოველი მეომრის პირადი აღჭურვილობა ასეთი იყო: ჯაჭვი,
ჩაბალახი, სამკლაურები, საბარკულები; ფარი, მახვილი, შუბი,
მშვილდი და ოცდაათი ისარი. ყოველ ორ მხედარს ერთი მარქაფა
ცხენი მოსდევდა, ყოველ ათ მეომარს მოჰქონდა ერთი კარავი,
ორი ბარი, ერთი თოხი, ერთი ნამგალი, ერთი ნაჯახი, ერთი ხერ-
ხი, ერთი სადგისი, ასი ნემსი, ერთი გვერგვი თოკი, მასთან — გუ-
და, ქვაბი, ფქვილი და სხვა სურსათი.

ესოდენ არჩეული და სალაშქროდ სრულქმნილად გამზადებუ-
ლი ამხედრდა საქართველოსკენ. მტკვარს მოადგნენ, ნავები გაან-
ყვეს, ხიდები გადეს და მდინარის მარცხენა ნაპირს გადმოვიდნენ.

აქ თემურლენგს თავიანთი ჯარებით შეუერთდნენ შირვან-შაჰ
შეიხ იბრაჰიმი და შაქის ახალგაზრდა მმართველი, სახელად შეიხ
იბრაჰიმი, წინა წელს ალინჯასთან ბრძოლაში დაღუპული სეიდ
ალის შვილი, რომელსაც მამისეული ქართული ორიენტაციისათ-
ვის ელაღატნა და თათართა მხარეზე გადასვლა მოესწრო.

ამჯერად ჰერეთის გზებით აპირებდა საქართველოში შემოჭ-
რას თათართა მძვინვარე მბრძანებელი.

ჰერეთს მაშინ ერისთავი ხიმშია განაგებდა და თათართა ეს
ლაშქრობაც „ხიმშიას ხეობის“ ომის სახელით შევიდა ისტორიაში.

საქართველოს აღმოსავლეთ საზღვრებზე მტერს ერთადერთ
ბუნებრივ დაბრკოლებად ხშირი ტყე-მალნარი უნდა დახვედრო-

და. თემურლენგსაც წინასწარ გამოეგზავნა საგანგებო ტყის-
მჭრელნი იმ ტყე-მალნართა გასაჩეხად და გზის გასაკაფად.
ოცი დღე ჩეხდნენ ტყეებს თემურისანნი...

ნაადრევად დაზამორდა. დიდი თოვლიც მოვიდა. კვლავ თოვდა
ხვავრიელად, გადაულებლად. ოცი დღე-ლამის განმავლობაში „მთებ-
სა და ველებს თეთრი ქაფური ეფრქვეოდა ღრუბლის საცრიდან“.

მკერდამდე მიაღწევდნენ თათრები ციდან ჩამომდგარ
„თეთრ დაბრკოლებას“.

„ხიმშიას ხეობის“ ქართველობაც ხიმშიას სარდლობით დაუბ-
ვდა მძვინვარედ მომდინარე ურდოს.

დაიწყა ბრძოლა სისხლისმნთხეველი და სიკვდილმთესველი.
პირველშობილი სიქათქათე დაკარგა თოვლმა: ლალისა და
ბრონეულის ფერი განეწიო სრულიად ჰერეთის ველებზე.

აღსუმდე (თეთრინყარო) მოატანეს თათრებმა.

მანაც ვერ იქნა და ვერ გასტეხეს ჰერ-ქართველთა მხნეობა.

მერე კახეთი იწყებოდა, ხოლო მის აღმოსავლეთით — ქარ-
თლი...

თემური მიხვდა, ნავარაუდევია ორი კვირა საკმარისი ვერ იქ-
ნებოდა ქართველთა დედაბუდიანად ამოსაგდებად.

ზავი სწყუროდა თემურლენგს, მაგრამ ზავს არავინ იხვეწებო-
და, რადგან მისგან დამარცხებულად ჩათვლილი მოწინააღმდეგე
სწორედ დამარცხებულად არ ცნობდა თავს.

ვერც ხიმშია მოიხელთა, ვერც ხიმშიას რომელიმე ქვეშევ-
რდომი.

ივრის ხეობაშიც მოახერხა შეჭრა თემურმა. მაგრამ თურმე
არც ეს ნიშნავდა გამარჯვებას.

მანამდე განუცდელმა ბრაზმა აიტანა ბრაზთან ერთად დაბა-
დებული, მსოფლიო მპყრობელობის ჟინით შეპყრობილი კოჭლი
მიზანთროპი (კაცთმოძულე).

და, ბრძანა ბოროტმან მანამდეც ბოროტებით სწორუპოვა-
რმან: ქართულ მიწაზე მოესპოთ და მოეთხარათ ყოველივე, რის
გარეშეც წარმოუდგენელი იყო არსებობა ქართველი კაცისა:

აეჩეხათ და ამოეძირკვათ ბალები, რათა ქართველ კაცს აღა-
რასოდეს ეგემნოს უტკბილესი ქართული ხილი.

ამოეგდოთ და წარეხოცათ ბოსტნები, რათა ქართულ სუფრა-
ზე აღარასოდეს ახასხასებულყო მისი მშვენება — საოცრად
სურნელოვანი მწვანულ-ბოსტნეული.

აჩეხათ და სამუდამოდ ფესვებიანად ამოეძირკვათ ქართული/ვაზ-ვენახები, რათა ქართველმა კაცმა აღარასოდეს დაიკვიროს მისი ლაზათიანი სიცოცხლის მარადიული თანასისხლიერთანაზიარი ქართული ღვინო.

დაეძარცვათ, დაენგრიათ და დაენვათ ყოველნაირი შენობა-ნაგებობანი: კერძო სახლებიც, სასახლეებიც, საყდრებიც, ეკლესია-მონასტრებიც.

და, მისდგნენ თათრები თათრულად ჰერეთ-კახეთის მაღლიან ველებს. მრავალსაუკუნოვანი ოფლის წვიმით ფესვჩადგმულ ბაღებს, ვენახებს, ბოსტნებს, ბაღჩებს, სახლებს, ქოხებს, ყოველნაირ საერო და სასულიერო შენობას და:

აჩეხეს,

აკაფეს,

ამოთხარეს და ამოძირკვეს,

„გამოქერქეს“,

ააოხრეს,

გაათიალეს,

გადალეკეს,

გაძარცვეს,

ძვლებამდე გააშიშველეს,

ქვა ქვაზე არ დატოვეს,

საძირკველიანად ამოაგდეს,

ფერფლად და ნაცრად აქციეს და ქარს გაატანეს.

თვითონ თემურლენგის მამებელი მეისტორიე გაიძახოდა გაოცებული: თემურლენგს ინდოეთში ლაშქრობის დროსაც არ დაუნგრევია იმდენი შენობა, რამდენიც საქართველოში დააქციაო!..

მაგრამ ზავს მაინც არავინ იტკუნებოდა, მოსფლიოს დამანგრეველის წინაშე ქედდადრეკილი და ქვედავრდომილი.

ავად სდუმდა ძეხორციელთაგან დაცარიელებული, მთად, ტყე-მალნარად და კლდე-ღრედ გახიზნული ქვეყანა.

ავი მდუმარებით კრიჭაშეკრული ტოვებდა თემურლენგი მისთვის ესოდენ მწარე ქართულ მინა-წყალს.

1400 წლის გაზაფხულზე ყარაბაღის მთავარ ბანაკში მყოფმა თემურლენგმა სამი სასიხარულო ამბავი შეიტყო: ჯერ, შვილთაშვილი შესძენია (მირანშაჰის ძის, ხალილ-სულთანის ვაჟი). მეორეც, სიკვდილი შეუტყვია მეტოქეებისა — ჩინეთის ხელმწიფე თონლუზხანისა და ეგვიპტის სულთან ბარკუკისა.

მაშინვე მეოთხე „საამური ამბის“ განსრულებაც მოინადრნა სიხარულით აფოფინებულმა თემურმა: ქართველ მეფეს შეძლო უთვალა, შენ რომ თბილისის კარზე თაჰერ ჯალაირიანი გასულავს, სასწრაფოდ ჩემთან გამოგზავნეო; თუ ამას ამისრულებ, მარად უომრობასა და ხელუხლებლობას გპირდები, თუ არა, მაშინ ვერც შენ და ვერც შენი ქვეყანა აოხრება-განადგურებას ვეღარ გადამირჩებითო.

ეს შემოთვალა და პასუხსაც არ დაუცადა, ისე წამოვიდა საქართველოსკენ საგანგებოდ დარჩეული, ბრწყინვალედ აღჭურვილი და უხვად დასაჩუქრებული მრავალრიცხოვანი მხედრობით. პასუხს არ დაუცადა იმიტომ, რომ ცბიერმა თათარმა იცოდა, ქართველთა რაინდი მეფე ერთგულ ქვეშევრდომსა და მოკავშირეს არ გასცემდა.

გიორგიმაც კარგად იცოდა, ვერც მოკავშირეს გასცემდა და, ასეთი სიმდაბლე რომც ჩაედინა, თავის ხალხსა და ქვეყანას სისხლდაუქცევლად მაინც ვერ გადაარჩენდა. ამიტომ პასუხიც სასწრაფოდ დაუბრუნა მტერს, — პასუხი პირდაპირი, შემტევი, ხალხური ფოლადივით ფხაანყობილი:

„მე შენზე უმცირეს მეფე არ გახლავარ; უფრორე მეფობა შენი მსწრაფლ წარმავალ და უმკვიდრო არს; შენ იმდენიც არა გცოდნია, ქართველები შეხვეწილ-შევრდომილ კაცს მტერს არ დაანებებენ; ხარ მზაკვარი და მზაკვრობითა მაგითა დაგიპყრიეს სრულიად აღმოსავლეთი და გყავს სიმრავლე ბანაკთა და სპანი ურიცხვნი; ესოდენი ბოროტი გიყოფიეს და არა განსძელ სისხლითა ჩვენთაგან, და კუალად გნებაეს შეჭმად ხორცთა ჩვენთა ძვალთა თანა, ხოლო რაკი ახლა ეგევითართა სილალითა მოქადულ ხარ ჩვენდა მომართ მომავალი, — მაშ, მოდი, ხოლო უკეთუ არ მოხვიდე, იყავ დიაცი და არა კაცი! შენც ხომ ბევრჯერ გიხილავს და შენმა ჯარებმაც კარგად უწყიან ომსა შინა ჭაბუკთა ქართველთა მხეცქმნილობა და გამოცდილება; თუმცა სიმრავლითა ძალისა შენისათა მრავალი ბოროტი გიყოფიეს ჩვენდა მომართ, მაგრამ უვნებლად ვერც შენ ნასულხარ ჩვენგან“.

ასეთი პასუხით გაისტუმრა გიორგი მეფემ თემურლენგის ფაიქი (შიკრიკი). გაისტუმრა და, „მსწრაფლ შემოკრიბა სრულიად სამეფო თვისი, სპანი რჩეულნი იმერნი და ამერნი, მესხნი და კახნი...“

თემურს მისმა ფაიქმა ქართველი მეფის კადნიერი პასუხიც აახლა და მისი სივაჟკაცე, სიქველევ თავშეუკავებლად დაუხატა.

გველი გორგალი აეშალა გულზე თემურლენგს. ისე „განძვირდა“ და, ვითარცა მხეცი ბოროტი“. მსწრაფლ ამხედრდა, „ალიყარა და ნამოვიდა ლაშქრითა ურიცხვითა“.

გაეგებნენ ქართველები.

„და იქმნა ბრძოლა ძლიერი“.

მხნედ ეტყევიდნენ ქართველნი, — „ვითარცა ცეცხლი თივასა“.

ქარი ამოვარდა და მორკენალ-მეომართა ფერხთა ქვეშ აშლილი ფხვიერი მინა სქელ მტვრად აიტაცა. ფრთააშლილი მინა ზურგიდან ქართველებს სცემდა, ხოლო თათრებს სახესა და თვალებში ეყრებოდა.

თურმე გიორგი მეფე წინა დღეებში დაჰკვირვებია ქარის მოძრაობას და თავისი მხედრობაც ბრძოლის წინ ისე დაულაგებია, რომ ქარისგან ამდგარი კორიანტელი მისი „მოკავშირე და ხელშემწე“ შექმნილიყო (ოდესღაც, ძვ.წ. აღ-ის 216 წელს, დიდმა მხედართმთავარმა ჰანიბალმა კანესთან გამართულ ბრძოლაში რომაელების წინააღმდეგ ასეთივე „მოკავშირედ“ გაიხადა ქარისაგან ავარდნილი მტვრის კორიანტელი).

უფრორე მოიცეს ძალი ქართველებმა, „მოსრნეს და ამოსწყვიტნეს სპანი მრავალნი ლანგ-თემურისანი ესრეთ. რომე ამისთანა მარცხი და ზიანი არაოდეს შემთხვევია სპათა ლანგ-თემურისათა, და შეძრწუნდეს დიდად ლანგ-თემურ და ლაშქარნი მისნი“.

მზე სასამხროზე დაეშვა.

თემურის გამოცდილმა თვალმა შენიშნა „ქართველთა ომისა სიფიცხლე და ადრე სიმაშვრალე“. დიდად შეთხელებულიყო მათი მწკრივები. იარაღიც სანახევროდ დალენოდათ ქართველებს უთვალავ მტერთან ხმალთაკვეთებაში.

მაშინ „გამოიმეტა თავი“ თემურმა და წინ გამოიჭრა სიკვდილის ხაზზე, ველური ყიჟინით. „განიწირეს თავნი“ თათრებმა და თავანყვეტილი სრბოლითა და ზარდამცემი ბლავილით მიჰყენენ მბრძანებელს.

მიმწუხრის ჟამს გატყდნენ ქართველნი. მტრის სიმრავლისაგან, „დიდის ომისა და სიმაშვრალისაგან“ უკუიქცნენ და მთებს და ციხეებს მიაშურეს სახიზრად.

თბილისს მოადგა თათართა ურდო.

უსაზმნო გამოდგა ქართული ციხიონის წინააღმდეგობა.

თემურმა თბილისის ციხე-გალავნები დაანგრია და ქალაქის

მპყრობელად ხორასნელთა ციხიონი ჩააყენა. თვითონ მუხნარის-
კენ გაუყვა ნადირობა-ნადიმობით. იქიდან არაგვის მთებში ჯარი
გაგზავნა ქართველთა მეფის შესაპყრობად.

ისეუ არაადამიანური სისასტიკით სრულდებოდა გულგესლია-
ნი კაცთმოძულის ბრძანება:

„მკლავი აღემართათ საღვთო ომად თაქბირისა და თაჰლილის
ყიჟინით“.

უმონყალოდ მოესრათ ყველა — ადამიანის მოდგმისანნი.
დაენგრიათ და დაენვათ ყოველგვარი ნაშენები და ნახელავი
კაცისა.

მოესპოთ და მოელეკათ ახლად ფხააშლილი პურის ყანები, ამ-
წვანებული ბოსტნები და ბაღჩები.

აჩეხათ და ამოეთხარათ ყოველი ხე.
ძირფესვიანად ამოეძირკვათ ყოველი ვაზი.
თემურლენგის ბოროტი თვალი — პაპანაქებით გათანგულ
უდაბნოთა ცქერით ადუღებული თვალი — ვერ ეგუებოდა სა-
ქართველოს სამოთხის ცქერას.

მაშ, საქართველოც უდაბნოდ უნდა ქცეულიყო — „თათრულ
სამოთხედ“.

ემხოზოდა, ინგრეოდა, იქცეოდა და ინვოდა ყოველივე ნააზ-
რევი და ნახელავი ქართველი ხალხისა. ხოლო თვითონ ქართვე-
ლი ხალხი, ქართული ოჯახი, — შეხიზვნოდა ქართულ მთასა და
ტყეს, კლდესა და ღრეს, მიუვალ მღვიმესა და გამოქვაბულს.

თემურლენგმაც ბრძანა ბარიდან მთაში ასვლა, მთებსა და
კლდეებში ჩადგმულ ქართულ ბუდეთა მოშლა და მოსპობა.

და დაიწყო „სამთო ომები“.
ქართულმა მთებმაც იხილეს მტერთა და მოყვარეთა გააფ-
თრებული ხმალთაკვეთებანი. მათი ექო-სასმინარი დააყრუეს სა-
ომარმა ყიჟინამ და განწირულმა კივილმა, დაჭრილ-დაკოდილთა
გმინვამ და ბლავილმა.

ქართულმა კლდეებმაც ჩაიცივეს წითელი კვართები.
ქართულმა ხეებმაც უხვად ჩაიხვიეს ურთიერთშეუღლებელი
მტერთა და მოყვარეთა გვამნი.

ქართულმა ჩანჩქერებმაც იცვალეს ფერი, რამეთუ უხვ-საჯე-
რად ჩაიქციეს სისხლი მტრისაც და მოყვრისაც.

თათრები საგანგებოდ განყობილ ზანდუკებსა და გოდორ-კა-
ლათებში სხდებოდნენ და თოკზე ჩამობმულნი კლდეებზე გამოქ-

ვაბულთა პირდაპირ ეშვებოდნენ. შეხიზნულებიც შიგნიდან სროლითვე უპასუხებდნენ ჰაერში ჩამოკიდებულ მტრის „დესანტებს“. ან, თუ მოახელთებდნენ, თოკებს ხმალცემით კვეთდნენ და თათრებით სავსე კალათ-ზანდუკები გრიალით მიექანებოდა თვალჩაუდგამ უფსკრულებში.

ასეთ „საჰაერო ბრძოლებში“ ჯერ თათრები მეტი იხოცებოდნენ, მერე თემურმა გააუმჯობესა თავისიანთა საომარი ხერხი: მის მეომრებს ისრის წვეროებზე ნავთში ამოვლებული ნაძენძი უნდა დაემაგრებინათ, ცეცხლი წაეკიდებინათ და ისე შეეტყორცნათ გამოქვაბულებში.

ამნაირი „საომარი გეგმა“ გამოადგათ თათრებს. ბევრი გამოქვაბული „ააფეთქეს“ ანთებული ისრების ტყორცნით, ბევრი ქართველი ბავშვი, ქალი და მოხუცი ცეცხლში გამოიწვა, ან კვამლში გამოიხრჩო.

მაინც არ მოხერხდა მთაში გახიზნული ქართული ოჯახის არც ამოწყვეტა, არც დამორჩილება და დამონება.

თათრები მთიდან ისევ ბარისკენ დაეშვნენ.

ქართველები თარეშულ ომზე გადავიდნენ. გიორგი მეფის მეზობლობები ცალკეული მოულოდნელი თავდასხმებით აჩანაგებდნენ ქართლის მიწა-წყალზე გაფენილ ურდოებს.

ამაოდ ცდილობდა თემურლენგი ქართველთა მეფის ხელთგდებას. ხან სად და ხანაც სად მიანყდებოდა მსტოვართაგან მინიშნებულ სამალავებს, მაგრამ გიორგი მეფე უმალვე უჩინარდებოდა და უეცრად, „ციტმოვლენილივით“, იქ გაჩნდებოდა თათართა რისხვად, საიდანაც ძეხორციელი არ მოელოდა.

მოღალატეები ყოველ ხალხს ჰყოლია ყოველ ჟამს. იმ ჟამსაც უნდა ყოფილიყვნენ და იყვნენ კიდევაც.

თემურლენგი მუხნარს დამდგარიყო ბანაკად. აქ მას რამდენიმე ქართველი დიდაზნაური ეწვია და შეევერდომა ყურმოჭრილ მონად მიელო ისინი.

ამათ შორის იყო ვინმე ვირშელ ბურდიშვილი, ქსნის ერისთავის ვირშელის (აღინჯის ბრძოლის გმირი) მოსისხლე.

და, შეუჩნდა ვირშელ ბურდიშვილი თემურლენგს — ქსნის ხეობას შევესიოთ, დიდძალ დავლასაც (ნადავლი) ავიღებთ და გიორგი მეფის ერთგულ ერისთავსაც მოვსპობთ და მის ქვეშევრდომებსაცო.

მართლაც, დაძრა თემურლენგმა თათართა ურდო, მოღალატე

ქართველის მეგზურობით. ქსანს შეესია და „შემუსრნა ყოველნი ციხენი და დააქცივნა ყოველნი საყდარნი, მინდორნი, მთანი და ტყენი, კლდენი და ხევნი, ვითარცა ზღვამან დაფარა ყოველი ესე ქუეყანა“.

ვირშელ ერისთავმა ქნოლოს ციხეში გახიზნა დედა-ნულნი, ხოლო თვითონ ბეხშვის ციხესთან გადაეღობა მძვინვარებით მომავალ მტერს.

ჯერ ისრის სიტყვა დაასეტყვეს ქართველებმა ამომავალ თემურის ჯარებს, მერე ხმალამონვდილნი ჩაუხტნენ და ჩეხვით შეეხნენ. თათრები ვიწრო ხევში ვერ გაიშალნენ. ბრძოლა მხოლოდ მენინავეებმა მიიღეს. ქართველებმა ჩაკაფეს და ჩაანვინეს ერთიმეორის სანაცვლოდ მომდინარე თათრთა მენინავე მწკრივები.

ურდო შებრუნდა და დაბლა დაცურდა ზვაავით. მარცხნაჭამი თემურლენგი ისევ მუხრანს დადგა ბანაკად.

თვითონ ვირშელ ერისთავი დვალეთში გადავიდა და ვინმე მოლალატე ხარებასაგან ნაქეზებულ-აჯანყებული დვალეები დაამარცხა...

ვირშელ ერისთავის გარდა, კიდევ ერთმა ქართველმა ფეოდალმა დაუკარგა მოსვენება თემურლენგს. ეს იყო ჯანიბეგ ზევდგინიძე, მუხრანის დასავლეთით გაშლილი საამილახვროს ბატონ-პატრონი (ესეც ალინჯის ბრძოლის გმირი). ჯანიბეგი გადამთიელების ბატონობას არ შეურიგდა, მათთან საომრადაც გაემზადა.

ისევ აიშალა მუხრანიდან თათართა მხედრობა და ერთ ღამეს ჯანიბეგ ქართველის ხეობას შეესია.

სასტიკი შეტაკებანი თათართა გამარჯვებით დამთავრდა.

მამაცად „ბრძოლილი“ ზევდგინიძე შეპყრობილი მიჰგვარეს თემურლენგს.

დანგრეული და გადამწვარი საამილახვროდან თემური გორის გასწვრივ გაეშურა მაოხარ-მაქციევარი ლაშქრობით.

გორის ციხე შეყვარებული ქალ-ვაჟის პირობაზე უფრო მტკიცე ყოფილაო, — გაიძახოდნენ თემურლენგის მამებელი მემამულეები.

მართლაც, მტკიცედ დაუხვდა გორი მძვინვარე მტერს, მაგრამ მაინც დაეცა იგი გააფთრებული ბრძოლების შემდგომ.

ვერც გორში მოიხელთა თემურლენგმა გიორგი მეფე.

თარეშული თავდასხმები კი არ ცხრებოდა უჩინარი ქართველი მეფის მეთაურობით.

გაცოფებული მიმოქროდა თემურლენგი ქართლის ველებზე, თათრებმა სასტიკად აიკლეს რუისი: „ძირითურთ აღმოფხვრეს დიდი ეკლესია იგი რუისისა“ და „არა-სადა დაშთა დაბანი და შენობანი თათართაგან ნარუტყვევებულად“.

რუისიდან თემურლენგმა მტკვარი მარჯვენა მხრისკენ გადალაბა და სამწევრისს გავიდა. იქიდან სამხრეთით გაინია და ძამისციხეს მიადგა. ახლა აქ ეგულებოდა გიორგი მეფე თემურლენგს.

„ჯერ არავის სმენია, ძამისციხე ძალით ვისმე აელოსო“, — თქვა ვილაცამ.

„ეს იმსიმაღლე ციხეა, ფუძეზე რომ ღრუბელი მიაწევს, თვითონ ციხეს შუბლზე ოფლი დასცვარავს და ქვეყნად მქროლავი ქარ-გრიგალნი მისი სუნთქვისგან წარმოიქმნიან,“ — ეს სიტყვები ერთ მოპოეტო მემატიანეს ეკუთვნის.

თემურლენგი მიადგა, შემოადგა და იერიშიც მიიტანა მამისციხეზე. მეციხოვნე ქართველებიც დაუხვდნენ ღირსი დახვედრით. ჯგროდ მომდგარი მტრის სალტეს თავზე ისრის სეტყვას აყრიდნენ, ქვებსა და ნამორებს აგორებდნენ, ანთებულ კუპრს ასხამდნენ...

თათრებმა „სიცოცხლის წელზე უსაზღვრო თავგანწირვის ქამარი შემოირტყეს“ (!) და ისე გადააბეს იერიში იერიშზე.

თვითონ თემური მიუძლოდა „მეფურ იერიშებს“ ამხედრებული, გამყინავი ზარდამტეხი ყიჟინ-ყივილით.

შვიდი დღე-ღამე მუხლჩაუქნელად მიჰქონდათ იერიშები თემურიანებს, შვიდი დღე-ღამე შეუწყვეტილ უშენდნენ ციხეს ლოდთამტყორცნელი „ზარბაზნები“, კედელთმნგრეველი ვერძები, ტარანები და საიერიშო კომკები.

შვიდი დღე-ღამე არ ჩამოსულა ცხენიდან ავი უდაბნოს ნაშიერი; შვიდი დღე-ღამე არ მოუხუჭავს ცხელ ქვიშაზე ნალესი თვალი. მერვე დღეს დაეცა ძამისციხე.

რამდენიმე დაჭრილ-დაქანცული მეციხოვნე დაუხვდათ თათრებს გალაუნის შიგნით.

ყველანი ამოხოცეს იქვე.

ხოლო გიორგი მეფე ისევ გასხლტომოდათ ხელიდან თათრებს.

ცოფისაგან ლამის ჭკუაზე შეცდა თემური. ბრძანა, გასეოდნენ ციხის მიმდგომ მიდამოებს და ყოველივე მოესპოთ ისე, ნიშნულადაც არაფერი დარჩენილიყო ნახელავი კაცისეული.

მოედნენ თათრები, მოითარეშეს, „მოითათრეს“; გუნდ-გუნ-

დად მოჰყავდათ ქალნი, ბავშვნი, მოხუცნი და გუნდ-გუნდად სჭირდნენ ყელებს...

უზომოდ დაღვრილი სისხლისაგან „დედამინა ლალისფერად შეილება და ერთმანეთზე ლეშად დახერგილ გვამთა სიმრავლისგან ველი კიდით კიდემდე გადიქცა მთებად, რომელთაც კალთებზე სისხლის ნაკადულნი მოედინებოდა“, — წერს კაცთაკვლითა და სისხლისთხევით აღგზნებული მეხოტბე სისხლიანი თემურ-ლენგისა.

თემურს მსტოვრებმა აცნობეს, ქართველთა მეფე სავანეთის ციხეს აფარებსო თავს.

სასწრაფოდ გაქუსლა თემურმა ლიხის მთის მისადგომისკენ, სადაც ეგულებოდა სავანეთი. ეს ციხე უფრო ნაკლები სისხლის ფასად აიღეს, მაგრამ გიორგი მეფემ ისევ უვნებლად გააღწია მტრის ალყიდან და იმერეთისკენ გაქუსლა მცირე ამალით.

თემურმა მდევარი დაადევნა გავეშებული სროლით.

ლიხის მთაზე წამოენივნენ მდევრები დევნილთ.

შემოუბრუნდა გიორგი მეფე. მახვილებით შეეგებნენ ქართველები რიცხვმრავალ თათრობას.

გიორგის გასაოცარმა შემმართველობამ გააოგნა და დააბნია თემურის რაზმი. მდევართა უმრავლესობა უსაზმნოდ შეაწყდა ქართულ ხმლებს. დანარჩენები უკუიქცნენ სისხლდადენილნი.

უკვე იმერეთის მიწაზე მიჰქროდა საქართველოს საჭეთმპყრობელი.

როცა მდევრები თავითნთ მბრძანებელთან ხელცარიელნი დაბრუნდნენ, თემური „დაჭმუნდა და დიდად მწუხარე იქმნა“. იმერეთს გალაშქრება მაინც ვერ გაბედა. იგი ახლა სამცხეს მიუბრუნდა და მის ნგრევა-გადაშენებას შეუდგა. თემურს ისედაც ჯავრი სჭირდა ივანე ათაბაგისა, რომელიც თათართა წინააღმდეგ ყველა სახიფათო ბრძოლაში გვერდით ედგა გიორგი მეფეს.

ათაბაგი ივანე აღბუღას ძე ჯაყელი ერთი პირობა მედგრად შეება მტერს. მაგრამ უსაზმნო ხოცვა-ჟლეტის შემდგომ უკუიქცა და ციხეთა შიგან ჩაიკეტა.

თემურს შეეტყო, — ივანე ათაბაგს ერთი ისეთი ქურანი ცხენი ჰყავს, ქვეყანაზე მისი ბადალი არ არიო. იმ „ფერიის ნაშობი ქარისფეხებიანი მერანის“ ხელში ჩაგდება ძალიან უნდოდა ცხენის სიგიჟემდე მოყვარულ მომთაბარე-ხელმწიფეს.

ესეც გაინაღდა თემურმა: ცხენიც ხელთ იგდო და მისი პატ-

რონიც. ივანეს ქრისტეს სჯულის დაგდება და ისლამის მიღება უბრძანა, მაგრამ ქართველმა ცივი უარი თქვა. თემურმა აპატია „ცხენის ხათრით“...

მისდგნენ თათრები სამცხის ველ-მინდვრებსა და მალაქულტურულ საგანძურებს. მრავალი მესხური ოჯახი ამოჟლიტეს „პირითა მახვილისათა“, მრავალი წარტყვევენეს, მრავალი საერო და სასულიერო ნაგებობა დაანგრის და დაწვეს. სიცოცხლე მხოლოდ იმას დაუტოვეს, ვინც ქრისტეს სჯულ ისლამ, ანაცვალა.

სამცხიდან თემის ხეობა გადმოითარეშა თემურმა, რკონის მონასტერი გაძარცვა, დააქცია და იქიდან მანგლისს გადმოვიდა.

მანგლისში ორი თვე დადგა. იქიდან ისევ არაგვის ხეობა მოითარეშეს თათრებმა, არაგვიდან — თრიალეთი, ჯავახეთი, სამცხე, კოლა და ტაო...

ბოროტი წელიწადი დასასრულს უახლოვდებოდა. ცხელ მიწაზე დაბადებულსა და გაზრდილ ხეიბარს ზამთარი არ უყვარდა და... წავიდა თემურლენგი საქართველოდან.

ინურებოდა წელი 1400, უკანასკნელი და უბოროტესი თავად ბოროტი XIV საუკუნისა.

საქართველოს ცაზე ისევ ჯიუტად იწვნენ მძიმე, გაუმზირალი ღრუბლები.

ახალ საუკუნეს მცირე სინათლის სხივიც არ მოჰქონდა საქართველოსთვის.

მეფე გიორგი მეშვიდე იმერეთიდან გადმოვიდა და აოხრებულ-აკლებული ქართლის საქმეთა გამგებლობას შეუდგა. ჯერ მთაში ავიდა ერისთავ ვირშელისა და ერისთავ სულამელის თანხლებით, მეზობლურ-ფეოდალურ თავკერძობას აყოლილი და აჯანყებული დვალეების ტომი ჩააწყნარა. მერე თბილისიდან თათართა ციხიონი განდევნა და ისევ შეუდგა ქვეყნის მართვას „ერთიანი და განუყოფელი საქართველოს“ მეფის სახელით.

თემურლენგმა ქართველთა მეფის ახალი, „ზღვარგადასული კადნიერების“ ამბავი მაშინ შეიტყო, როცა მას უკვე დაემარცხებინა ეგვიპტე, მოევლო იერუსალიმი, მექა, მედინა და ახლა ბაღდადისკენ აელო გეზი.

სასწრაფოდ ჯარი შუაზე გაყო, ერთი თავისთან დაიტოვა, მეორე საქართველოსკენ წარმოგზავნა.

საქართველოსკენ მომლტოლვარე თათართა მხედრობას თე-

მურის სამი ვაჟი და ორი სხვა სარდალი ედგნენ სათავეში. ეს უკვე მეშვიდე ლაშქრობა იყო თემურიალებისა საქართველოში.

გიორგი მეფემ ელჩები შეაგება „ახალმოვლენილ ძველ ნაცნობებს“. დაზავება შესთავაზა და აღუთქვა, რომ პირადად ინახულედა თემურლენგს, როგორც კი იგი ახლომახლო თვითონ გამოჩნდებოდა.

ქართველი მეფის ეს მოულოდნელი შემოთავაზება თემურიალებმა სარწმუნოდ მიიჩნიეს, თბილისისკენ აღებული გეზი იცვალეს და კოლას გადავიდნენ გამოსაზამთრებლად.

მალე თვითონ თემურლენგიც გამოჩნდა. ნახიჭევანს მოსულმა გიორგი მეფეს ახალი ელჩობა გამოუგზავნა; ნახიჭევნიდან შამქორს გადმოინაცვლა და ელჩობის პასუხსაც აქვე დაელოდა. გიორგი მეფემაც გაგზავნა თავისი ელჩობა, თავისი ძმის, კონსტანტინე ბატონიშვილის მეთაურობით.

ქართველთა მეფე ასეთ სამშვიდობო პირობებს სთავაზობდა თემურლენგს: საქართველო ყოველწლიურად გადაიხდიდა ხარკს და გამოიყვანდა ჯარს თემურის ყოველ მოთხოვნაზე. სამაგიეროდ, ქართველებს უშიშრად უნდა ეცხოვრათ და ელვანათ მუსლიმ მოსახლეობასთან ყოველგვარ სამეზობლო ადგილებში.

თემურლენგი ალბათ არც ელოდა ქართველი მეფისგან ასეთი „სასურველი ზავის“ პირობებს და მაშინვე მოიწონა; თანაც, ვითომ სხვათაშორის, თავის მხრივ, ეს „დაუმატა“: ქართველებს თავიანთ ქვეყანაში მუსლიმები არ უნდა შეენუხებინათ, არც ქრისტიანული წესები შეესრულებინათ ამკარად, მუსლიმთა „გამოსანვევად“, თუ „გამოსაჯავრებლად“. ამასთან თემური მოითხოვდა, ქართველებს არამც და არამც არ ჩაეკეტათ სამიმოსვლო, პოლიტიკური, დიპლომატიური და ეკონომიკური გზები მის ქვეშევრდომთათვის.

ზავი წერილობით გაფორმდა.

თემურს უხაროდა, რომ საქართველოს მუდმივ მოუნესრიგებელი საქმე ბოლოს და ბოლოს ესოდენ „სასურველად დასრულდა“. მას ახალი დიდი ომი მოსდგომოდა კარს — თურქეთთან ომი. ამიტომაც საქართველოსთან „მეგობრული ურთიერთობის“ ჩამოგდება მისთვის სასიცოცხლო აუცილებლობას წარმოადგენდა.

თემურმა ქართველი დესპანები დიდი „სიამტკბილობით“ გამოისტუმრა — ყოველ მათგანს ძვირფასი ხალათი უბოძა (მუს-

ლიმ მბრძანებელთა კეთილგანწყობის „განსაკუთრებული გრძობით“ მოვლინება“!), საბოძვარით აავსო და გამოუშვა. თან კონსტანტინე ბატონიშვილს გამომშვიდობების წინ ფრთხილად შეაპარა: იქნებ, ჩემი მეგობარი და მოკავშირე, მისი ბრწყინვალეობა მეფე გიორგი თვითონ მესტუმროსო... სანადიმოდ და სანადიროდ! (ეტყობა, გული ეთანაღრებოდა თემურლენგს: მაინც და მაინც არცა სჯეროდა ქართველი მეფის ერთგულება ესოდენ მრავალი, სისხლდამაქცევარი მტრობის შემდგომ).

თემურლენგი შამქორიდან ყარაბაღს გადავიდა და იქ დაელოდა გიორგი მეფის „სტუმრობას“.

გიორგი არ წავიდა „სტუმრად“ და არც ჯარი გაუგზავნა თურქეთისკენ საომრად აღძრულ „მოკავშირეს“. ასე რომ — ზავი დადებისთანავე დაირღვა.

თემურლენგმა ქართველთა „მორიგ კადნიერებას“ ამჯერად თითქოს ყურიც არ ათხოვა, წყენაც არ შეიმჩნია და მომდევნო, 1402 წლის ადრიან გაზაფხულზე, ჯარები დასავლეთისაკენ, თურქეთის მიმართულებით, დაძრა.

ლაშქრად მიმავალ თათართა გზა საქართველოს სამხრეთ პროვინციებს მიჰყვებოდა. თბილისის სასახლეში ვერ გარკვეულიყვნენ, საით იყო გამიზნული თემურლენგის ეს მორიგი ლაშქრობა — თურქეთისკენ ქართული გზებით, თუ თვითონ საქართველოსკენ.

სამხრეთ-ქართული პროვინციები თითქმის მთლიანად გაიარეს თათართა ჯარებმა, მაგრამ უცებ შეჩერდნენ ტაოს სამხრეთით, თორთუმის ციხესთან. აქ თემურს საჩივარი დაახვედრეს ადგილობრივმა მუსლიმებმა: თორთუმელი ქართველები გვაკონროებენ და საქარავნო მიმოსვლასაც ხელს უშლიან ხშირი თავდასხმებითო.

თორთუმის ციხიონი სულ ორასიოდე ქართველი მეომრისაგან შედგებოდა. ციხისთავი თაყა იმჟამად თორთუმიდან წასულიყო და თავის ნაცვლად მოადგილე დაეტოვებინა, სახელად გორჯიბეგ.

თემურლენგმა იმ 200 ქართველს 25 000 თათარი მიუსია ხუთი სარდლის მეთაურობით. ქართველებმა მტერს დაზავებაზე უარი შემოუთვალეს და საომრად გაემზადნენ. ხუთი დღე-ღამე უშედეგოდ აწყდებოდნენ თათრები თორთუმის კედლებს. მეექვსე დღეს გადალახეს, შეიჭრნენ, უკანასკნელი ქართველი მეომრები დაჩეხეს და თვითონ ციხე საძირკვლამდე დაანგრიეს.

თემურლენგის მეშვიდე ქართული ლაშქრობა თორთუმის

ტრაგედიით დასრულდა. აქედან იგი თურქეთს შეიჭრა.

1402 წლის 28 ივლისს ანგორასთან ერთმანეთს საომრად შეხვედნა მსოფლიოს დაპყრობაზე მეოცნებე ორი ინვალიდი — ნიკიბა-რი თემურლენგი და ცალთვალა ბაიაზეთ ილდიმირი.

სასტიკი ხოცვა-ჟლეტა ისევ თემურლენგის ძლევამოსილებით დამთავრდა.

თურქეთის სულთანი დატყვევებული მიჰგვარეს თემურს.

გამარჯვებული თათარი ერთხანს მდუმარედ უცქერდა დამარცხებულ თურქს და მოულოდნელად სიცილი აუტყდა.

„რა გეცინება, თემურ, — ნაღვლიანად უთხრა სახედამენყრილმა ბაიაზეთმა, — განა არ იცი, რომ დღე ულამოდ არავის უნახავს და ყოველი იძვრისი ბოლოს მაინც მიწად იქცევა?“

თემურმა სიცილი დაიოკა და ახლა ეს უთხრა მხარგაკრულ მეტოქეს:

„ღმერთია მოწამე, შენდა დასაცინად და ჩემდა საამებლად არ გამცინებია; უნებური სიცილი წამსკდა, რაკი ღმერთს მთელი ქვეყანა ისე გაუმასხრებია, რომ ორ მახინჯს — მე კოჭლსა და შენ ბრუციანს — ნება მოგვცა, ორასი ათასი ადამიანი შეგვეუღიტა ერთმანეთისთვის“.

1403 წლის ზაფხულში თემურლენგი მერვედ მოადგა საქართველოს საზღვრებს და გიორგი მეფე „მოიკითხა“. გასულ წელს დადებული ზავის თანახმად, ქართველი მეფე პირადად მე უნდა მწვეოდა, მაგრამ ეს რატომღაც არ მოხდა და ახლა მაინც, თურქეთიდან ძლევამოსილად დაბრუნების შემდეგ, მესტუმროსო მეფე გიორგი, — ითვლევინებოდა თემური და ქალაქ კარისაკენ მოემართებოდა არხეინი ნადირობით.

გიორგიმ ისევ გაუგზავნა თემურს ელჩიონი, ისევ კონსტანტინე ბატონიშვილის მეთაურობით. კონსტანტინემ თემურლენგს მდიდარი ძღვენი მიართვა, ხარკის გადახდის პირობაც ხელახლა მოახსენა, მაგრამ ესეც აცნობა, რომ მეფე გიორგის ჯერჯერობით არ შეეძლო პირადად ჰხლებოდა თათართა მბრძანებელს.

განრისხდა თემურლენგი. ქართველი მეფის ძღვენი თავის ნუქერებს (მცველებს) მიუყარა „დასაფორიაქებლად“. კონსტანტინე ბატონიშვილი მძევლად დაინარჩუნა, ხოლო გიორგის შემოუთვალა: უკეთუ შენი ქვეყნის ნახდენა არ გინდა, მოდიო ჩემთან; მაჰმადს ვფიცავ, არაფერს გავნებ და უკანვე მშვიდობით განგიტყეებ, ხოლო თუ არ მოხვალ, შენს თავს დააბრალებ, რაც შენს

ქვეყანას და შენს შვილებს თავს დაატყდეთო.

გიორგის დროის მოგება სურდა — მოსავლის აღება და ჯარის მომზადება უნდა მოესწრო. ცბიერმა თათარმა ქართველი მეფის განზრახვა შეიტყო და სასწრაფოდ ჯარი წარგზავნა ბატონიშვილ შეიხ ნურ ად-დინის მეთაურობით. ამათ ევალეზოდან, ქართველებისათვის მნიფე ყანები წაერთმიათ, მოსავალი თვითონ მოენიათ და მოწინააღმდეგე ულუკმაპუროდ დაეგდოთ. ნურ ად-დინმა მამის ბრძანება პირნათლად შეასრულა. მისმა ჯარებმა ქართული ყანები მომკეს, გალენეს და მარცვლეულით დატვირთულნი ბანაკს დაბრუნდნენ.

გიორგიმ მტრის შემოჭრამდე მცირეოდენი ყანის მომკა მაინც მოასწრო და სურსათით მომარაგებული მოსახლეობა ისევ მთებისკენ გაუყენა გასახიზნავად.

თემურლენგმა ნადირობა დააგდო და „სხვად ნადირობად“ დასძრა ურდო.

ამჯერად ბირთვისის ციხით დაიწყეს თათრებმა. ბირთვისის ციხე 150 წყრთის (ზომა იდაყვიდან თითის წვერამდე) სიმაღლე მთაზე იყო აღმართული. ყოველის მხრიდან სალი კლდეები ერტყმოდა და მასში შესვლა მხოლოდ ერთადერთი საცალფეხო ბილიკით თუ შეიძლებოდა. ქვეყანაზე ამდენი ციხე გვინახავს და დავგიპყრია, მაგრამ ასეთი მიუვალი ციხის მნახველები არასოდეს ვყოფილვართო, — გაიძახდნენ თათრები, ბირთვისის ხილვით გაცეცხულნი.

თემურლენგმა კონსტანტინე ბატონიშვილი და ივანე სამცხელი ათაბაგი მოიხმო და ჰკითხა: შეიძლება თუ არა ამ ციხის აღებაო; ქართველებმაც უბრალოდ, გულგრილად უპასუხეს: ყოველი ქვეყნის ჯარებიც რომ შეერთდნენ და განკითხვის დღემდე ეომონ, მაინც ვერ აიღებენო ბირთვისის ციხეს.

ბირთვისის დამცველი ციხიონი ორასამდე კაცსაც ვერ მოითვლიდა. მას სათავეში ედგა თორელი, ოცდაათი დიდაზნაურითა და 150 მეომრით, ყველანი ოჯახებით, ცოლშვილიანად.

თათრები ალყად შემოადგნენ ბირთვისის ციხეს. ალყა გაჭიანურდა. ქართველებს ციხეში უხვად ჰქონდათ წყალი, პური და ხორცი. ქვევრებიც კი ჰქონდათ ღვინით სავსე. ისინი გარს მომდგარ მტერს ჯერ ისრისა და ქვის მერებს დააყრიდნენ, მერე მალალ ქონგურებზე გადმოდგებოდნენ და პურობით, ღვინის სმითა და სიმღერით ახელებდნენ ღრმა ხევხუვეებში უსაზმნოდ

ჩაჭედდნ მობლყე თბბრებს.

დლე დლეს მისდევდბ, ლამე ლამეს დბ ბირთვისის ციხე კედლებ-
მიუვბლ-მიუსბდბგებელი რჩებობდ მტრისთვის. ბოლოს, თბბბრ-
თბ ბელბდებმბ ითბბბრეს დბ გბდბნყვიტეს: ამ ციხის ბლებბ ჩვენ
ბრ შეგვიძლიბ, ამიტომ ისლბ დბგვრჩენიბ, თვითონ „ღვთბებრივ
თემურს“ ვთბბოვობ, პირბდბდ უმეთბუროს ჯბრებს დბ დბრნმუ-
ნებული ვბრთ, მისი უდიდებულესობის ხილვბ ქბრთველებს თბვ-
ზბრს დბსცემს დბ მბშინვე თბვიბნთი ხელით ციხის გბსბლებსბც
ჩბგვბბბრებენო.

მბრთლბც, მოვიდბ თემურლენგი ბირთვისის ციხის კედლებ-
თბნ. ისევ პირბდბდ უნდბ გბსძლოლოდბ მბრჯვენბ ხელფეხგბმ-
ხმბრი მბრძბნებელი თბბრულ რბზმებს.

მისვლისთბნბვე ციხის მთბვბრი კბრიბჭის პირდბპირ ბხბლი
ციხე ბბგებინბ თემურმბ. იმ ციხეში სბმი ბთბსი თბბბრი ჩბდგბ.
სხვბ ბრი მხრიდბნბც ნბმოინყო ციხეების ბგებბ. თბნ ლობსბტ-
ყობრცნი დბ ისბრმფრქვევეელი „მბნქბნების“ გბნყობბც ბრძბნბ.
თვბლმოუხუჭბვბდ დბ მუხლჩბუქნელბდ ამუშბვებდბ თემური
ყველბს, სბრდბლსბც დბ რიგით მეომბრსბც. სბიერიშო კოშკები
დბ კიბეებიც გბბმბრთვინბ დიდხელმწიფემ.

როცბ ყოველი სბიერიშო ბლჭურვილობბ გბმზბდდბ, თემურმბ
იერიში ბრძბნბ. მბგრბმ თემურლენგის „ღვთბებრიობბც“ უძლური
ბლმოჩნდბ — ბირთვისის ქონგურებიდბნდბნ, თიბქოს ზეციდბნ,
შეუკბვებლბდ მოედინებობდბ ქვბ-ისბრი დბ ქბრთული სიმღერბ!

ბოლოს მექრითები მოიხმობ გბოგნებულმბ თემურლენგმბ —
კლდეებზე ცოცვბში გბნბფული მეომრები იყვნენ. თვითონ თემუ-
რი მბთბბნ ერთბდ ნბდირობდბ ხოლმე მიუვბლ მთებსბ დბ კლდე-
ებში. უთვბლბვი სბბბოძვბრით ბვბვსებ, ვინც ბირთვისის კლდეებ-
ზე ბსვლბს შეძლებსო, — ბრძბნბ მბრძბნებელმბ.

მექრითბ შობრის იყო ვინმე ბეგიჯბგი, რომელიც ლბმით მბრ-
თლბც ბვიდბ კლდეზე დბ ციხის უმბლლეს გობდოლსბც მიბტბნბ.
მერე მისი მეთბურობით მექრითებმბ ბთხბსსბფეხურიბნი თობკის
კიბე ბგრიხეს, შუბლბმისბს ყველბზე მიუვბლ სბმხრეთ კლდე-კე-
დელზე ბიტბნეს დბ დბჰკიდეს. მბშინვე კიბებზე ბსვლბ ინყეს თე-
მურისბგბნ სბგბნგებობდ დბრჩეულმბ მეომრებმბ მბმბცი სბრ-
დლის, შბჰმბლექის მეთბურობით.

თემურ შბჰმბლექს უბრძბნებდბ: როგობრც კი ციხეში ბხვბლთ,
მბშინვე ბრბდ გბიყბვით: ერთი ნბნილი ბლბყბფის კბრის გბსბლფ-

ბად გაქანდეს, მეორემ ქართველთა იერიში შეაკავოსო.

როგორც ეტყობა, ქართველებს სამხრეთის კედლის მიუვალთ ბის განსაკუთრებით სჯეროდათ და მისკენ გულისყური სავსებით მოუდუნებიათ. ამიტომაც საფრთხე მხოლოდ რიჟრაჟზე იგრძნეს, როცა ციხე იდუმალ მოსული მტრით უკვე ავსებულყო.

სამკვდრო-სასიცოცხლოდ შეებნენ ქართველები შემოსეულებს. თათრები საგანგებო დიდ ფარებს მთელის ტანით მოფარებულნი მოდიოდნენ ერთმანეთზე მიჯრით და მხარაბმით. ქართველები სახეში უმიზნებდნენ და ხახაში აძგერებდნენ ისარს, შუბს თუ ხმალს. ყიჟინა, იარალის ზრიალი და მომკვდავთა გმინვა არყევდა ზეცას. თემურსაც თავისი ურდო ციხის გარშემო მთებზე მიმოეფინა და შეუწყვეტელი ბლავილითა და ყარყაშით ამხნევებდა ციხეში აჭრილ თავისიანებს. თვითონ თემურლენგი ყველაზე მაღლა დამდგარიყო და ზახიანი ხმით ღრიალებდა.

შუადღემ მოატანა. თითოეულ ქართველს უკვე დაეხოცა 5-6 თათარი, მაგრამ თვითონაც ეცემოდნენ დაჭრილ-დაკოდილნი.

შაჰმალექმა თათართა ნაწილით მიაღწია ალაყაფის კარს.

აქ უარესი გახელებით შეებნენ მტერს უკანასკნელი ქართველი მეომრები. მაგრამ ეს იყო სასიკვდილო გაბრძოლება. როცა თემურის ურდო უკვე გაღებულ კარიბჭიდან ციხეში ნიაღვრად შევარდა, იქ კიდევ სამოციოდე ქართველი დახვდათ, ყველანი დაჭრილნი და სისხლისაგან დაცლილნი. მათ შორის იყო მძიმედ დაჭრილი თორელი.

თემურის ნიშანზე ყველას ბოლო მოუღეს.

მათი ცოლები სარდლებმა დაირიგეს.

თორელის ცოლი თემურლენგმა თავის ყურმოჭრილ მონას აჩუქა — შირვანელ შეიხ იბრაჰიმს.

ეს მოხდა 1403 წლის 12 აგვისტოს, სამკვირიანი სასტიკი ჭიდილის შემდეგ.

და, არ ჩანს, სად იყო ამ დროს მეფე გიორგი მეშვიდე...

ბირთვისის ეკლესია თათრებმა მეჩეთად აქციეს.

ციხე და მისი შემოგარენი თემურლენგმა სამბრძანებლოდ და სათარეშოდ მისცა თავის სარდალს, თახჩებურან ხორასნელს.

ბირთვისის დაპყრობის შემდეგ თემურლენგმა ქართველებთან სასტიკი რკენით დალლილ-დაქანცული ჯარები ოცი დღით დაასვენა, მერე ზემოქართლს მივიდა. აქ, სადღაც მტკვრის მარცხენა მხარეს, ყურულთაი მოიწვია და დასავლეთ საქართველო-

ზე თავდასხმისა და დაპყრობის გადანყვეტილება გამოიტანა. თემურმა არმია სამ ნაწილად გაყო: პირველ ორ ნაწილს, „უღალბო მრავალრიცხოვან ჯარებს“, თავისი რჩეული ამირები შეეძინა. მესამე ნაწილს დატოვა და საიმერეთოს გზა-ვინრობებს შეუყენა. ხოლო მესამე ნაწილს სათავეში თვითონ ჩაუდგა და წინ წასულ ამირებს მიჰყვა.

130 წლის მანძილზე იმიერ საქართველოს დამპყრობელ-გადამთიელის ბოროტი ფეხი აღარ შეჭებია. ახლა მოდიოდნენ მის დასაპყრობად მსოფლიოს მრავალ ხალხთა დამაქცევარნი და ზარდამტეხნი.

მძიმედ მიიკვლევდნენ გზას დასავლეთ საქართველოს შუაგულისაკენ თათრები. ძალზე უჭირდათ უღრანი ტყეების, მთაკლდეებისა და თვალჩაუღწეველი წკვარამების გადალახვა. ბრძოლისუნარიანი ქართველობა, რომელთაც ოჯახები კლდეხევეებსა და ქვაბულ-მღვიმეებში გახიზნეს, მტერს თავგანწირული ბრძოლით შეება.

თათრები ნაცადი სისასტიკით მისდგნენ უცხო ქვეყანას. ჩხედნენ და ცეცხლს უკიდებდნენ ტყეებს, ვენახებს, ბალებს, ყანებს და ბოსტნებს. საძირკვლამდე ანგრევდნენ და ნაცრად აქცევდნენ სოფლებს, ქალაქებს, ტაძრებს და ყოველ კეთილნაშენებს. ისევე ეკიდებოდნენ თოკებითა და კიდობნებით კლდეებზე და შიგ უხდებოდნენ ქვაბულებში შეხიზნულ ქართულ ოჯახებს. მტერ-მოყვარის სისხლითა და ძვალ-ხორციით ირეცებოდა და ივსებოდა დასავლეთ საქართველოს მშვენიერი მთა და ბარი, მინა და წყალი.

შვიდასამდე დაბა-სოფელი ააოხრეს და დააქციეს დასავლეთ საქართველოში თათრებმა.

თვენახევრის ბრძოლების შემდგომ, ოქტომბრის დამდეგს, თათრებმა მიატანეს ქუთათისის მისადგომებს. 5 ოქტომბერს თემურლენგმა დიდი ნადირობა გამართა აჯამეთის სახელგანთქმულ ტყეში. ბებერმა კაცთმოძულე ადამიანთა სისხლით დაურწყულბელი გული უთვალავი ნადირის დახოცვით „დაიწყნარა“.

მაგრამ ნამდვილი დასაწყნარებელი თემურს ბევრი არაფერი შემორჩენოდა. დასავლეთ ქართველთა ქვეყანაც მორჩილებაზე უარს აცხადებდა. გიორგი მეფე ზავის თაობაზე კრინტსაც არ ძრავდა. აფხაზეთისკენ განზრახული ლაშქრობა, გაუღწეველი ტყეებისა და ჭაობების შიშით, სავსებით უიმედო ჩანდა. ზამთა-

რიც ახლოვდებოდა და ლიხის გადასასვლელების ჩაკეტვა თან
თართა ურდოს იმერეთის მინაზე დამინების საფრთხეს უქადდა.
12 დეკემბერს თემურმა ერთბაშად დატოვა იმერეთი და აღმოს
სავლეთ საქართველოს დაუბრუნდა.

მას ზავი სწყუროდა, მაგრამ მაინცდამაინც ქართველთა მე-
ფეს უნდა ეთხოვა ზავი. ასედაც უნდა მომხდარიყო, რადგან თე-
მურმაც კარგად იცოდა, რა ძვირი უჯდებოდა ქართველ ხალხს
მისი მეფის შეუპოვრობა...

ერთ დღეს გიორგი მეფეს თათართა ბანაკში დატყვევებულმა
ქართველმა სარდლებმა აცნობეს: უკეთუ თემურლენგს დაუყოფ-
ნებლივ არ დაუზავდები, მას გადანყვეტილი აქვს, „სომხითი და
სომხითარნი“ დედაბუდიანად ამონყვიტოს და მათი დასახლება-
ნი ნასახლარებად აქციოსო.

ლამის შეირყა ქართველი მეფე და მაშინვე აფრინა ელჩები თე-
მურთან ზავის შესაკვრელად. მისმა ელჩებმა დიდი ძღვენიც მი-
ართვეს თემურს: 1000 ოქროს თანგა (ფული), 1000 ცხენი, ძვირ-
ფასი ქსოვილები, ოქრო-ვერცხლისა და ბროლის ჭურჭლეული,
18-მისხლიანი უმშვენიერესი თვალი ლალისა.

ქართველი მეფე ზავის პირობებად კვლავ თანხმდებოდა ხარ-
კისა და მაშველი ჯარის გაღებას, ხოლო პირად გამოცხადებაზე
ისევ ცივ უარს ამბობდა.

თემურლენგიც მცირე ხანს, გულწრფელად თუ არაგულწრფე-
ლად, ასეთ „არასაკმარის“ პირობებზე უარს ამბობდა, მაგრამ
ბოლოს მაინც თანხმობის ნიშნად „თავი მძიმედ დააქნია“...

მიდიოდა თემურლენგი საქართველოდან.

მიდიოდა — უკანასკნელად მოსული და სამუდამოდ ფეხამოკ-
ვეთილი.

მიდიოდა მძიმე საფიქრალით და საქმუნავით დატვირთული
თემური:

მართლა დაიპყრო ის, რაც „დაიპყრო“?!

17 წელიწადი უზარმაზარი ურდოებით ებრძვის იგი საქარ-
თველოს, 17 წელი! სხვა რომელ დიდ ქვეყანასთან დასჭირვებია
ამოდენა დროისა და საომარ ძალთა მსხვერპლად გაღება, ამ ერ-
თმუჭა ხალხთან ხმალთაკვეთებას რომ შეაღია?! 17 წლის წინ
მოვიდა აქ 50 წლის ვაჟკაცი, ახლა აქედან მიდიოდა 67 წლის ბე-
ბერი... მიდიოდა და არკი იცოდა, ბოლოს და ბოლოს, მან — ოქ-
როს ურდოს, მავერანაჰრის, ხვარაზმის, ხორასნის, ერანის, ინ-

დოეთის, მესოპოტამიისა და თურქეთის დამპყრობელმა — დიმიტრიმ — ყრო თუ არა ეს ერთი ციციქნა მარცვალ დედამინისა, „საქართველოს“ რომ ეძახიან!.. მთავარი სანუგეშო მაინც ის უნდა ყოფილიყო: დაზავებული და „დამშვიდებული საქართველოდან“ საფრთხე აღარ ელოდა. ახლა მას შეეძლო უფრო გულმშვიდად წამოეწყო მთელი სიცოცხლის მანძილზე საოცნებარი ლაშქრობა — ლაშქრობა დიდი ჩინეთის დასაპყრობად!..

ხოლო საქართველოს მეფე, გიორგი მეშვიდე, თემურლენგის წასვლისთანავე შეუდგა აოხრებული ქვეყნის აღდგენასა და აღორძინებას.

ეს მერამდენედ „იწყობა“ კერიადაქცეულმა და ფუძემოგდებულმა ქართველობამ!

გიორგიმ სახელდახელოდ შეყრილი ლაშქრით თათრები ქართული ციხეებიდან განდევნა და საომარი ასპარეზი საქართველოს სამანებს გარეთ გადაიტანა.

1405 წლის ზაფხულში ქართველები თემურლენგის შვილიშვილის, ომარის, სამფლობელოებში შეიჭრნენ, ნახჭევანი და განჯა აიღეს, დაარბიეს და დიდძალი ალაფი (ნადავლი) მოილაფეს. ომარმა ფიცხლავ მრავალრიცხოვანი მხედრობა შეყარა, თავის სარდლებს ჩააბარა და ქართველებთან საომრად წარმოგზავნა. გიორგი მეფეც შეეგება მტერს.

სასტიკი ბრძოლა ისევ ქართველებმა მოიგეს და გაქცეულ მტერს მარანდამდე სდიეს.

მომდევნო 1406 წელს გიორგი მეფემ თათრებს წაართვა ქალაქი ანი, მერე კარნუ-ქალაქს (არზრუმი) გადავიდა, აიღო, შემოიმტკიცა და იქიდან თავრიზამდე შურისმგებლური ხმლით ხელში არბია და იავარჰყო მუსლიმთა საომარი ბანაკები.

ისევ წარმოგზავნა ომარმა ჯარები ქართველთა „დასასჯელად“. 15 000-მა თათრმა თავრიზი გადმოიარა და ალათალთან დაბანაკდა.

გიორგი 5 000 ქართველით გაეშურა ალათალისკენ. მტერს ღამით დაესხა მოულოდნელად, მისი უდიდესი ნაწილი ამოწყვიტა. დანარჩენებს, ბრძოლიდან ოტეხულთ, თავრიზამდე მისდია.

კვლავ ჩაიბუდრა მუსლიმთა გულში „ქართულმა საშიშროებამ“.

დადგა „ჭირი დიდი გიორგი მეფისაგან ყოველთა გარემოთა მაჰმადიანთა ზედა, ვიდრე რახსის კიდემდე მოსრვითა და ალაფობითა“.

ქართველები ნელ-ნელა, მაგრამ იმედიანად შედიოდნენ „მშვიდობასა და შენებასა შინა“.

მაგრამ ისევ გამოჩნდა ახალი მტერი საქართველოს მარადიული სამტრო-საბუდარიდან — ერანიდან.

ეს იყო თურქმანთა ახალი გვარ-ჯილაგი — ყარა-ყოინლუ, ანუ შავბატკნიანები. ასე ეწოდათ, რაკი მათ დროშაზე შავი ბატკანი იყო გამოხატული.

შავბატკნიანთა „შავმა ბელადმა“ — ყარა იუსუფმა (შავი იოსები) თემურლენგის ნაშიერნი, მირანშაჰი და იმის მემკვიდრეები გაანადგურა და ერანის ადარბადაგანში, ქართულ-სომხური ქრისტიანული სამყაროს პირისპირ, მძლავრი თურქმანულ-მუსლიმური სამხედრო მონარქია შექმნა.

ისევ აინვართა სიკვდილის მთესველი ომის ღმერთი საქართველოს კარიბჭეებთან.

1407 წელს უმძიმესი ბრძოლა გაიმართა თურქმანთა და ქართველთა შორის.

სამინელ ხმალთაკვეთებაში გმირის სიკვდილით დაეცა საქართველოს მამაცი მეფე. ქართველ მეომართა უმრავლესობა ფეხმოუცვლელად შეაკვდა ურიცხვ მტერს.

გიორგის ცხედარი მისმა ძმამ, კონსტანტინემ, ჩამოასვენა და მცხეთას დაკრძალა.

ასე გაშორდა წუთისოფელს კაცი, მეფე გიორგი მეშვიდე, რომელსაც საქართველოს საჭეთმპყრობელთა გრძელ სიაში საისტორიო ბედისწერამ წილად არგუნა უმძიმესი და უბოროტესი უამის ტვირთვა თავისი ხალხისა და თავისი ქვეყნისა.

იმერეთის მეფე 1741 წელს — ძე გიორგი მეექვსისა და მამია III გურიელის ასულის, თამარისა. ოსმალებმა გაამეფეს და იმავე წელს გადააყენეს. მის ნაცვლად იმერეთის ტახტზე მისი ძმა ალექსანდრე მეხუთე აღადგინეს.

გიორგი მერვი

ქართლის მეფე — 1446-1466 წლებში, კახეთისა (გიორგი პირველის სახელწოდებით) — 1466-1476 წლებში. მისი მეფობის ხანს ძირითადად დასრულდა ერთ დროს ერთიანი საქართველოს დაშლა-დაქუცმაცების ხანგრძლივი პროცესი. თავდაპირველად საქართველოს ერთიან ტახტს განუდგა სამცხე-საათაბაგო. შემდეგ იმერეთში მეფობის პრეტენზიით გამოდის ბაგრატ ერისთავი, რომელმაც ჩიხორთან გამართულ ბრძოლაში (1463 წ.) გიორგი მეფე დაამარცხა და ქუთათისის ტახტიც თვითონ დაიჭირა. 1465 წელს კი გიორგი სამცხის მთავარმა, ყვარყვარე მეორე ათაბაგმა, წაიყვანა ტყვედ. ერთი წლის შემდეგ ტყვეობიდან თავდახსნილი გიორგი კახეთის მეფე შეიქნა.

გიორგი მერვის დროს (1459 წ.) ოსმალეთის საპირისპიროდ, საქართველოდან ევროპაში გაიგზავნა ქართული ელჩობა, რომელიც ეწვია ჯერ რომის პაპს, შემდეგ საფრანგეთის მეფე შარლ მეშვიდეს, შემდეგ კი მის შვილს ლუი მეთერთმეტეს. მაგრამ ელჩობას საქართველოსთვის არავითარი შედეგი არ მოჰყოლია, რაკი ევროპელებმა ოსმალეთთან საომარ მდგომარეობას მასთან მორიგება ამჯობინეს.

ქართლის მეფე 1522-1526 წლებში. იგი ცდილობდა, მშვიდობიანობა და „ძმური მოკავშირეობა“ ჰქონოდა საქართველოს დანარჩენ საჭეთმპყრობელებთან, რისთვისაც „დაემეგობრა კახთ ბატონს ლევანს და იყო სიყუარული მის თანა, ეგრეთვე ბაგრატი იმერთა მეფისა თანა და ყუარყუარე ყვანდა, ვითარცა მორჩილი თვისი“.

1526 წელს თურქეთის დიდმა სულთანმა სულეიმან I სჯულმდებელმა ქართველ მეფეებს — გიორგის, ლევანსა და ბაგრატს, მოციქული გამოუგზავნა და შემოუთვალა:

— ხომ ხედავთ, იერუსალიმი, მთავარი ქალაქი თქვენი სჯულისა, ქრისტიანობისა, უსჯულო ირანელებს დაუპყრიათ; ქრისტეს საფლავი და სხვა წმიდა ალაგნი შეუბილწავთ; მე თქვენთვის მომინდვია იერუსალიმის გამოხსნა; წადით, განდევნეთ იქიდან ირანელები, დაიპყარით თქვენთვის და გარწმუნებთ, შემცილებელი არავინ გეყოლებათო.

გასაგები იყო, რომ თურქეთის ფადიშაჰი ქართველებისთვის არ იტკივებდა თავს. მას თავისი მთავარი მოსისხლის, ირანის შაჰის განდევნა სურდა ახლო აღმოსავლეთიდან. თვითონ ევროპის საქმეებით იყო დაკავებული და ამიტომ პალესტინიდან ყიზილბაშთა ფეხის ამოკვეთა ქართველების მკლავსა და ხმალს მიანდო. ამით, ერანისადმი ზიანის მიყენების გარდა, ხონთქარს ქართველების გულის მოგებაც სურდა: ერან-თურქეთის მომავალ დიდ ომში ქართველ მეფეებს თურქეთის მხარე უნდა სჭეროდათ...

ქართველმა მეფეებმა დიდის სიხარულით მიიღეს ხონთქრის „წვევა იერუსალიმური“.

სასწრაფოდ „სიხარულით შეკრბნენ სპითა თვისითა“ — გიორგი, ლევან და ბაგრატი.

სამცხიდან მოვიდა ათაბაგი ყვარყვარე III მესხთა მხედრობით მოვიდა და ქართლის მეფის დროშის ქვეშ დადგა.

ეს იტკიცა ბაგრატი იმერთა მეფემ, მაგრამ ახლა „ამის დრო“ არ იყო და წყენა გულს დაიმარხა.

„ჯვაროსნულ ლაშქრობად“ მიდიოდნენ ქართველები. მიატანეს და მიადგნენ იერუსალიმს.

ქალაქის კარიბჭესთან უცხო სტუმრებს ირანელი მეციხოვნე გამოეგება და ჰკითხა:

„გვაუწყეთ, რისთვის მობრძანებულხართ? უკეთეს სტუმრად გვეწვიეთ, ერთობ ბევრი ხართ, ხოლო თუ საომრად მოსულხართ — ძალზე მცირენი ხართ“.

ქართველებმაც ჯიქურ უპასუხეს:

„საომრად მოვსულვართ ემაგ ადგილთათვის, რომლებიც თქვენ, ერანელებს, უსამართლოდ დაგიპყრიათ“.

„დიპლომატიური“ დიალოგი ამით დამთავრდა.

ერანელთა დიდი ციხიონი ქალაქგარეთ გამოიჭრა და ქართველებს დაეძგერა.

„და იქმნა ბრძოლა ძლიერი“.

სასტიკი ჩეხვით ქართველებმა „მოსწყვიდნეს და აოტნეს“ მტერი.

გაქცეულებმა ისევ ქალაქს მიაშურეს თავდასახსნელად.

ფეხდაფეხ მიჰყვნენ ქართველები და გაქცეულებთან ერთად შეიჭრნენ ქალაქში.

იერუსალიმის ქუჩები დახოცილთა სისხლით მოირწყო და გვა-მებით დაიხერგა.

მსოფლიო ქრისტიანობის „ჭიპი“ ხელთ ეპყრათ ქართველებს.

ერანელთა განადგურებისა და ქართველთა გამარჯვების ამბავი დიდი სიამოვნებით შეიტყო სულთანმა სულეიმანმა. მაშინვე გიორგის, ლევანსა და ბაგრატს დიდი ძღვენი და მისართმეველი გამოუგზავნა და თანაც „სიგლითა მტკიცითა“ ქართველებს დაუმტკიცა: საფლავი ქრისტესი, ქაჩალ-გორა (გოლგოთა), ბეთლემი, ჯვარის მონასტერი და „სხუანი მონასტერნი ყოველნივე“.

ეს ქართველთა დიდი გამარჯვება იყო... იმ „დაცემულობის უამს“...

მაგრამ გიორგი მეცხრე მაინც სუსტად იჯდა ქართლის ტახტზე. მას ძლიერი მეტოქე ჰყავდა, ნიჭიერი და მამაცი ძმისწული — ლუარსაბ დავითის ძე.

1526 წელს ლუარსაბმა ცოლად შეირთო ბაგრატ იმერთა მეფის ასული, თამარი, და ამით მან დასავლეთ საქართველოს სამეფო კარი გიორგის ჩამოაშორა და თავის მოკავშირე-მოყვრად გაიხადა.

იმავე წელს ლუარსაბმა ისე, რომ მეფე ბიძისათვის არაფერი უკითხავს, იმერეთის მეფეს მისცა მდინარე ფრონეს დასავლეთი დასახლებანი: ალი, სურამი და ახალდაბა.

მალე გიორგი მეცხრემ ქართლის მეფობა სულითა და სხეუ-

ლით უპირატეს ძმისწულს შეატოვა და თვითონ, გერასიმე ბერის სახელით, სამონასტრო ცხოვრებას შეუდგა.

ხოლო, თბილისის ტახტზე ისევ ავიდა კიდევ ერთი ძლიერი საჭეთმპყრობელი — ლუარსაბ პირველი ((527-1558 წწ.) — კაცი „მხნე, ახოვანი, შემმართებელი, უშიში, მორწმუნე, ღვთისმოყვარე, საღმრთო-სამხედროთა სრული“.

გიორგი მეათე

ქართლის მეფე 1600-1606 წლებში — ძე სახელოვანი სვიმონ პირველისა. ტახტზე ასვლამდე, უფლისწულობაში, გმირულად იბრძოდა ოსმალთა შემოსევების უკუსაგდებად. იგი გორში იდგა, როცა შეიტყო, რომ მამამისი ოსმალებს ალგეთზე დაემარცხებინათ ლაფში ჩაფლული ტყვედაც აეყვანათ და წაეყვანათ. რაღა არ სცადა გიორგიმ მამის ტყვეობიდან გამოსახსნელად, შეიღებინა კი მძევლებად მისცა ხონთქარს, მაგრამ ამაოდ. სვიმონი ტყვეობაში მოკვდა. ახლადგამეფებულმა გიორგიმ ლორე დააგდებინა ოსმალებს. მერე ირან-ოსმალეთს შორის ატეხილ ომში გიორგი თავისი ქართული ჯარით ირანელთა მხარეზე იბრძოდა. მისი დახმარებით, ირანელებმა ერევანი წაართვეს ოსმალებს (1604 წ.). მიუხედავად ასეთი „თანადგომებისა“, ირანის მაშინდელმა ხელმწიფემ, შაჰ აბას პირველმა საქართველოს წაართვა ლორედებედის ხეობა.

გიორგი მეათის დროს გაჩაღდა დიპლომატიური ურთიერთობა რუსთა და ქართველთა შორის. ეს კავშირი უნდა განმტკიცებულიყო ქორწინებით — გიორგის ასულ ელენესა და ბორის გოდუნოვის ძე თევდორეს შორის. მაგრამ ეს გეგმა ჩაშალა რუსეთში პოლონეთ-შვეციის თავდასხმა.

ქართლის მეფე 1677-1688 და 1703-1709 წლებში — ძე მეფე ვახტანგ მეხუთისა. „ხოლო იყო ესე გიორგი მეფე მხნე, ახოვანი, ძლიერი ძალითა და ტანითა, შვენიერ-ჰაეროვანი, პირ-მხიარული, ენა-ტკბილი, უხვი და მრისხანე, მოისარ-მოასპარეზე უებრო“.

მაშინ ქართლსა და კახეთზე ირანის შაჰი სულეიმანი მბრძანებლობდა და გიორგის გამეფებაც მისი ნებით მოხდა. სულეიმან შაჰის პირველივე დავალება გიორგისადმი ეს იყო: შენი ძმა არჩილი ქართლიდან გააძევეო, მაგრამ გიორგიმ თავისი საყვარელი ძმის გაძევება არ ისურვა. მაშინვე ახალი ბრძანება მოადევნა სულეიმან შაჰმა: როგორც გიბრძანე, არჩილი მანდედან გააძევე, ან შეიპყარ და აქ ირანს გამომიგზავნეო.

გიორგიმ ისევ აავლო ყური სპარსელი მეფის ბრძანებას. მაგრამ მალე თვითონ არჩილმა იხსნა ძმა უხერხულობისაგან: დაჰკრა ფეხი და იმერეთს წავიდა, სადაც მან ერთ ხანს მეფობაც „იშოვნა“.

მაინც არ დაცხრა სულეიმანი, რამეთუ დაუცადებლად ახრჩობდა ბოლმა გიორგი მეფის ორივე ძმისა — არჩილისა და ლუარსაბისა, რომელნიც ირანის მოსისხლე თურქეთს ელაციცებოდნენ.

და, ახლა ეს შემოუთვალა სულეიმანმა ქართლის მეფეს: შენი ძმა ლუარსაბი გამომიგზავნე სპარსეთშიო.

— ნავალ, იქნებ იქიდან, სპარსეთიდან, უფრო გამოგადგეო, — თვითონ უთხრა ლუარსაბმა ძმას და გიორგიმაც გაუშვა იგი შაჰთან.

იმავე უამს მოკვდა ლუარსაბის სიმამრი, რევაზ არაგვის ერისთავი. გიორგიმ საარაგვო ჩააბარა თავის მამიდაშვილს, იასონს, ოთარ ერისთავის ძმას (ოთარი რევაზის უწინ განაგებდა არაგვის საერისთავოს).

ხოლო არჩილმა ქუთათისის ტახტზე ერთი წელიც ვერ მოათია და ისევ ქართლს გადმოვიდა. ისევ აფრინა შაჰმა ბრძანება გიორგი მეფესთან: „შეიპყარ არჩილ და წარმოავლინე წინაშე ჩემსა, ანუ განაძე!“

ადგა არჩილი და ქართლიდან დვალეთს გადავიდა. გიორგიმ შაჰს აცნობა: თქვენი ბრძანება შესრულებულია, — არჩილი გაძევებულიაო.

მაგრამ შაჰმა კარგად იცოდა, რომ დვალეთიც საქართველო იყო და გიორგი მეფის „ეშმაკობაც“ აშკარად საცნაური. ამიტომ

ერთხელ კიდევ მოსწერა შაჰმა მეფეს: „მოლაღატე ძმას“ ქართლიდან ფეხი ამოაკვეთინეო.

გიორგი მეფე კათალიკოსისა და ეპისკოპოსების თანხლებით ძმას შეხვდა და შაჰის ახალი ბრძანება გააცნო.

არჩილმა სავსებით მოულოდნელი რამ უთხრა მეფე-ძმასა და მის მხლებელ სულიერ მამებს: მე გადავწყვიტე რუსეთს წავიდე, ოღონდ ქრისტეს სამსჭვალე, სუდარა და საბელი უნდა მომცეთო!

ასეთმა მოთხოვნამ ყველა გააოცა. მცხეთის სვეტიცხოველში საუკუნეების მანძილზე, მართლაც, დიდის მოწინებით ინახებოდა ძველისძველი ლურსმანი, სუდარა და თოკი, როგორც უკანასკნელი მონამენი და „მონანილენი“ იესო ქრისტეს წამებისა.

გაიოცეს, უარიც უთხრეს, მაგრამ არჩილმა იმ პირობით, რომ „ქრისტეს ნივთებს“ ისევ უკან დააბრუნებდა, თავისი გაიტანა.

არჩილმა ფიცი დადო, „ქრისტეს ნივთები“ მიითვალა და რუსეთისაკენ გასწია.

არჩილი წავიდა, მაგრამ სპარსეთის შაჰი გიორგი მეფეს უკვე აღარ ენდობოდა. იგი ხედავდა, რომ ქართლის ახლანდელ მეფეს თავი გაცილებით უფრო დამოუკიდებლად ეჭირა, ვიდრე წინარე მეფე-ხანებს — როსტომსა და ვახტანგს.

მალე აშკარად საცნაური შეიქნა, რომ გიორგი სპარსეთის დაუკითხავად და ანგარიშგაუნეველად ამყარებდა მეგობრობას, მოყვრობას, თუ მტრობასა და მესისხლეობას, — ვისთანაც როგორ მოისურვებდა. უფრო მეტიც: სპარსეთის მტრებთან უფრო სიახლოვესა და „სიყვარულს“ ამჟღავნებდა, ვიდრე თვითონ სპარსეთის ერთგულ მეგობრებსა და ქვეშევრდომებთან.

ამიტომ „კვალად არა დასცხრა შური შაჰ-სულეიმანისა გიორგი მეფესა ზედა და მცდელობდა შემუხრვასა მისსა“.

„გურგინ-ხანი მეგონა გამაჰმადიანდა, მაგრამ ისევ ქალარი (ურჯულო, ქრისტიანი) დარჩენილაო,“ — იძახდა გამწარებული შაჰი.

ჯერ დიდი ხნის ნაცადი ხერხი დაიწყო ირანის მბრძანებელმა: ქართველი მეფისაგან ქართველი თავადების გადაბირება, ღალატი, რენეგატობა. ამ საქმის მოგვარება კი სულეიმანმა თავრიზის ბეგლარბეგს, ჰაჯი-ალი-ხანს დაავალა.

ჰაჯი-ალი-ხანმა აეშაგები (ჯაშუშები) დაუგზავნა ქართლის თავადებს; ბევრი, მართლაც, ჩაითრია და „დაითრია“, მაგრამ გიორგი მეფეც არ დარჩა ვალში: მისდგა და ყველა მოლაღატე „მოთათრე“ თავადი დაუნდობლად ამოწყვიტა დედაბუდიანად.

მერე იმერეთის საქმეებს „ჩაუღრმავდა“ მეფე გიორგი მეორე-
თმეტე. იგი ცდილობდა, ქუთათისის ტახტზე ყოველთვის მჯდარ-
რიყო „ნებისყოფელი თვისი“. სპარსეთის მომტერე და ოსმალეთის
თის ქვეშევრდომ ახალციხის ფაშასთანაც გააბა ურთიერთობა
გიორგიმ. იმერეთის ტახტიდან მოძალადე გიორგი გურიელი გა-
დააგდო და, ასლან ფაშას დახმარებით, მის ნაცვლად გაამეფა
ალექსანდრე ბაგრატიის ძე, რომელსაც მანამდე თავის კარზე „ძე-
ებრ ზრდიდა“. კიდევაც დაუმოყვრდა გიორგი ალექსანდრეს —
ცოლად შერთო თავისი ძმის, ლუარსაბის ასული ელენე.

თავის ერთადერთ ვაჟს, ბაგრატს, გიორგიმ ცოლად შერთო
ჩერქეზთა ბატონის ასული — რუსუდანი.

იმ ხანად დედინაცვალი გარდაეცვალა — სახელოვანი მარიაშ
დედოფალი. მალე მეუღლეს მოუკვდა გიორგის — თამარი.

გიორგი მეფე მეორე ქორწინებით დაუმოყვრდა რაჭის ერის-
თავს, პაპუნას, — ცოლად შეერთო პაპუნას მამიდაშვილი ხვარა-
შან, ასული გიორგი მიქელაძისა.

ყველა ეს „მოყვრობანი“ და „კავშირები“ გულზე ლახვრად ერ-
ჭობოდა ირანის შაჰს.

ისევ „დაუტრიალდა“ ჰაჯი-ალი-ხანი ქართველ თავადებს,
„რამეთუ არღარა აქვნდათ სიმტკიცე სჯულისა და მეფეთა
თვისთა ერთგულებისა, ვინადგან მცირედითა ნიჭითა გამაჰმად-
დიანდებოდნენ“.

სპარსეთიდან ლუარსაბ ბატონიშვილი ატყობინებდა ძმას მო-
ლალატე თავადების სახელებს.

ამჯერად მეფეს გადასდგომოდნენ და „სათათრო გზაზე“ შემ-
დგარიყვნენ: იასონ არაგვის ერისთავი (გიორგის მამიდაშვილი,
თვითონ გიორგისგან ერისთავად დასმული), ქვემო ქართლის მე-
ლიქი ქამარ-ბეგი, ერეკლე მუხრან-ბატონი (რომელსაც თვითონ
მეფე „ზრდიდა, ვითარცა ძესა თვისსა“), იესე და ელიზბარ, ძენი
ზაზა მაჩაბელისა.

გიორგი მეფე მათაც მისდგა სასტიკი დაუნდობლობით.

მელიქ ქამარ-ბეგს კოჯრის გზაზე გულში ცხელი ტყვია გაარ-
ტყეს და გააგორეს.

ერეკლე მუხრან-ბატონი და ძმანი მაჩაბელნი მეფემ დააბორ-
კილა და ციხეში ჩაყარა.

იასონ ერისთავი მისმა „შეჩენილმა კაცმა“ ფეხისადგილში
თოკით მოგუდა.

არაგვის საერისთავო მეფემ გიორგი ოთარის ძეს მისცა. მერე რუსეთში, იქ წასულ არჩილთან ორი ბერი გაგზავნა და შეუთვალა: ჩამოდი, ძალიან მჭირდები, კახეთიც და იმერეთიც შენს მეფობას ნატრულობენო... მაგრამ ის ბერები დაღესტანში რომ გადავიდნენ, შამხალის ბატონმა შეიპყრო და შაჰს შეატყობინა...

ბოლოს, ყოველ „სიკეთესთან“, გიორგი მეფეს „ძველ ქართულ ქრისტიანობასთან“ ერთად იდუმალ კათოლიკური ქრისტიანობაც მიუღია თურმე.

გველის კაჭრობამ შეიპყრო ერანის ხელმწიფე.

ერთ დღეს გიორგი მეფეს შაჰისაგან ახალი ბრძანება მოუვიდა: ჩემო გურგინ-ხან, შენი ძმა ლევანი უნდა გამომიგზავნო უსათუოდ სპარსეთშიო.

ლამის გული შემოეყარა მეფეს. ლევანი მარტო ძმა კი არა, პირდაპირ მისი მარჯვენა ხელი იყო. სწორედ ეს შეეტყო შაჰს სულეიმანს: გიორგი მეფის „ყოველი საქმის წარმმართველი“ ლევანი არისო, და ამიტომაც „სჭრიდა მარჯვენს“ ერანის შაჰი ქართლის მეფეს.

ლევანს ცოლი მოჰკვდომოდა, თუთა გურიელის ქალი. ის იყო გლოვა ჩაეთავებინა და მეორე ცოლი შეერთო — თინათინ, ასული გიორგი ავალიშვილისა. სწორედ იმ უამს მოვიდა თბილისში შაჰის ბრძანება ლევანის განწვევისა.

დიდხანს აწვალა ფიქრმა გიორგი მეფე, მერე დაჯდა და წერილი მისწერა შაჰს სულეიმანს: ოღონდ ლევანს ნუ წამართმევ და მძევლად ჩემს ერთადერთ შვილს — ბაგრატს გამოგიგზავნიო!

გაოცდა სპარსეთის მბრძანებელი. მართლაც, სწორედ რომ ნამეტანი იყო! გიორგი მეფე ძმის სანაცვლოდ იამავარ (დედისერთა) ძეს იმეტებდა! ალბათ მართლა დიდი რამ ჯადო ყოფილა გურგინ-ხანისთვის მისი ძმაო! — იფიქრა შაჰმა და უცებ ისეთი რამ მოიფიქრა, რაიც სწორედ აღმოსავლელ ურჯუკ ხელმწიფეს შეეფერებოდა. მან გიორგი მეფეს შემოუთვალა: ერთადერთ შვილს რომ იმეტებ, მართლა ყოფილა დასაჯერი შენი ერთგულებაო; მაგრამ კიდევ უფრო რომ დავიჯერო, ორივე გამომიგზავნე — ძმაც და შვილიცო!

ავარდა და აზვავდა გიორგი მეფე. უსისხლოდ შეუძლებელი ყოფილა შაჰს სულეიმანთან შერიგება და მორიგებაო, — და სასწრაფოდ შეუდგა საომარ სამზადისს.

ეტყობა, დიდ აჯანყებას აპირებდა გიორგი მეფე. მარტო ქარ-

თლის ჯარი საკმარისად არ მიიჩნია და კახეთის ჩათრევაც სცადა და სპარსელებთან მოსალოდნელ შეტაკებაში.

კახეთს კი ყიზილბაში ხანები განაგებდნენ, ყარაღაჯი-ჩამსხადრნი და კახელთა აჯანყების მუდმივი შიშით დათართულნი.

გიორგი რომ ქართლის მეფედ წამოვიდა, მაშინ შაჰმა კახეთის მმართველად ბეჟან-ხანი გამოგზავნა. ბეჟან-ხანი, როგორც ითქვა, ყარაღაჯიდან გამოსვლას ვერა ბედავდა, რადგან არც კახელი თავადი და არც გლეხი, არც ერი და არც ბერი სისხლდაუქცევლად არ აპირებდა თავისუფლების დათმობას. კახეთის ყოველ სათავადოს ისევ კახელი თავადი განაგებდა ყველასაგან (სპარსელი შაჰისა, თუ ქართველი მეფისაგან) დამოუკიდებლად. მაშინ ბეჟან-ხანმა მიპარვით, ზურგიდან ჩარტყმით, მოწამვლით, ცილისწამებითა და ურთიერთნაქეზება-წაკიდებით სცადა კახელთა დასუსტება. მაგრამ კახელებიც ასე იოლად არ ტყუვდებოდნენ და იმათაც „იწყეს კრძალვა და ფრთხილობა“.

გიორგიც იდუმალ შეეცადა ბეჟან-ხანის მოსპობას, რომელსაც მისმა გაზრახებულმა კაცმა თოფი ესროლა, მაგრამ ტყვიამ განანირს მხოლოდ მხარი მოსტეხა და სიკვდილს ვერ მისწია. გიორგიმ, კვალი რომ წაეშალა, დოსტაქარი გაუგზავნა დაჭრილს. ბეჟანი მაინც არ მოტყუებულა და უთქვამს კიდევაც: „უმჯობესი იყო, გურგინ-ხანს არც თოფი ესროლა და არც დოსტაქარის გამოგზავნა დასჭირვებოდაო“.

ქარელი ლეკები წააქეზა და გამოუშვა ბეჟან-ხანმა კახეთის სოფლების საძარცვადა და საოხრებლად. თვითონ, როგორც კახეთის „პატრონი“ და „მფარველი“, ვითომ ხელს იბანდა და ორჭოფობდა. თუ კახელები ამოჟღებდნენ ლეკებს, მაშინვე ხმას აიმაღლებდა: ქრისტიან გიაურებს ნება არა აქვთ, მაჰმადიანების სისხლი დააქციონო, ხოლო თუ ლეკები კახელს მოკლავდნენ, — რა გაენყობა, მაჰმადიანს ქრისტიანი გიაურის მოკვლა ალაჰისაგან მადლად ეთვლებო.

მაგრამ კახელები მაინც მძლავრობდნენ, რევაზ ჩოლოყაშვილის, აბელ ანდრონიკაშვილისა (ქიზიყის მოურავი) და მერაბ ვაჩნაძის (ენისელის მოურავი) მეთაურობით.

სწორედ ამ სამ კახელ მამულიშვილს დაუკავშირდა გიორგი მეფე. ამათაც „მისცეს პირი მტკიცე“. ერთმანეთს შეეკრნენ და შეეთქვენენ. დღეც დაინიშნეს, სად უნდა შეყრილიყვნენ ქართლელთა და კახელთა ჯარებით, როგორ უნდა დასცემოდნენ ყა-

რაღაჯს, მოეკლათ ხანი და გაენყვიტათ ყიზილბაშთა ციხიონის ღამეც ჩამოდგა. კახელები დათქმულ ადგილზე უნდა მისულიყვნენ და ქართლელებს ელოდნენ.

ქართლის ჯარს მიუძღოდა თამაზ ყაფლანიშვილი, გიორგი მეფის ბიძა (დედის, როდამ დედოფლის, ძმა), ქართლის სპასპეტად თვითონ გიორგისგან აღზევებული.

უცებ თამაზ ყაფლანიშვილი სიბნელეში გაუჩინარდა, ყარაღაჯს მივიდა და ბეჟან-ხანს ქართველთა განზრახვა შეატყობინა. ატყდა განგაში. ყიზილბაშთა ციხიონი ფეხზე დადგა. ფაიქები (შიკრიკები) გაფრინდნენ მეზობელ სახანოებში იქაური ჯარების გამოსანვევად. ამაო ლოდინით გულგასენილი კახელები უკან გაბრუნდნენ.

უსარდლოდ დარჩენილი ქართლელებიც გაიფანტნენ. გიორგი მეფის ეგზომ დიდი განაზრახი ეგზომი სიბოროტის წყალობით ჩაიშალა.

გიორგიმ ისევ შაჰთან შერიგება ამჯობინა და მისი ბრძანებაც აღასრულა: შვილი და ძმა ისფაჰანს გაგზავნა.

ლევანი და ბაურატი ცივად მიიღეს შაჰ სულეიმანის კარზე. მალე გიორგის შაჰის ფიცხელი ბრძანება მოუტანეს კოჯრის სასახლეში: ქართლის მეფობა ერეკლე ბატონიშვილს ვუბოძეთ, შენ კი ჩემს წინაშე მობრძანდი, რამეთუ „მოგცე ქვეყანა სხვა და ნიჭნი დიდნი“!

გიორგიმ შაჰის რაყამი (ბრძანება) შორს მოისროლა. იდგა 1688 წელი.

სპარსეთ-საქართველოს გზაზე ქართლის ახალი მეფე მოაჭენებდა ცხენს, ბრწყინვალე ამალით, შაჰისგან ნაწყალობევი სიმდიდრითა და მისართმეველით.

ქართლის ეს ახალი „მეფე“, „პატრონი“, „ხანი“ თუ „ვალი“ — გახლდათ ერეკლე ბატონიშვილი, რუსეთში „ცარევიჩი ნიკოლასის“ სახელით ცნობილი, ძე დათუნასი, ძის-ძე მეფე თეიმურაზ პირველისა.

მაგრამ ერეკლე-ნიკოლოზს უკვე მესამე სახელიც „ემოვნა“, თათრული სახელი — ნაზარ-ალი-ხან. თურმე მაინც ვერ გადაურჩა „თათრად მონათვლას“ ამპარტავანი ქართველი უფლისწული, „ორგზის ქრისტიანი“, ორი ქრისტიანული ქვეყნის — საქართველოსა და რუსეთის აღზრდილი.

მაინც ქართული სახელით დაივანებს ქართველ გვირგვინოსანთა გრძელ ნუსხაში — ერეკლე I (1688-1703 წწ.).

საქართველოში რომ შემოვიდა, ცხენიდან გარდახდა, განმარტოვდა, მუხლებზე დაეცა, მიწას აკოცა და დიდხანს ილოცა. ჯვარსახოვნად, ქრისტიანულად, ქართულად.

ერეკლე პირველისა

ქართველი ხალხის მოღალატე თამაზ ყაფლანიშვილი შემოუძღვა ქართლში ახალ ხელმწიფეს.

ყარალაჯელი და ყაზმინელი ხანები გაეფრთხილებინა შაჰ სულეიმანს: თუ ქართლელებმა ნაზარ-ალი-ხანს რაიმე ცუდი შეჰკადრონ, მაშინვე თქვენის ჯარებით მიეშველეთო.

თუშთა და ქიზიყელთა ჯარებიც წინასწარ გაემზადებინათ ერეკლეს შათირებს (შიკრიკებს), — „ყოველ შემთხვევისათვის“, რამეთუ იგი „ვერა ეგოდენ ენდობოდა ქართლელთა“.

მაგრამ „ისეთი“ არაფერი მომხდარა: ქართლელები წყნარად და მშვიდად შეეგებნენ „მაინც ქართველ მეფეს“.

გიორგის ხომ შაჰის ბრძანება ჰქონდა — ერანს მენვიეო, მაგრამ არც ერანს წავიდა, არც მის მეტოქეს შეეგება, კოჯრიდან ცხინვალს მივიდა, ცხინვალიდან რაჭისკენ გაქუსლა. მას თან გაჰყვა კათალიკოსი ნიკოლოზი და რამდენიმე ქართლელი თავად-აზნაური. რაჭის გზას რომ შეუდგნენ, გიორგიმ ერთხელ კიდევ სთხოვა თანალტოლვილებს: ნუ მომერიდებით, ვისაც გული გეთანალრებათ, ჯერ კიდევ გვიან არ არის და ახალ მეფესთან დაბრუნდითო. რამდენიმემ, მართლაც, შემოაბრუნა ცხენი.

მალე შაჰ სულეიმანს ასეთი საშფოთარი ამბავი ჩაუტანეს საქართველოდან: რაჭაში, პაპუნა ერისთავის კარზე, თავი მოუყრიათ ძმებს — გიორგისა და რუსეთიდან ახლადდაბრუნებულ არჩილს.

„არჩილი და გიორგი რაჭას შეიყარნენო და იმერეთს ეჭიდებიანო“.

დაფეთებულმა შაჰ სულეიმანმა ფიცხელი ბრძანება აფრინა საქართველოში: თუ მართლა გიორგიმ და არჩილმა ქუთათისის ტახტისკენ გასწიონ, მაშინვე იმერეთის მეფეს ქართლელთა და კახელთა ჯარებით მიეშველეთო. ისეთივე ბრძანება აზერბაიჯანის ბეგლარბეგსაც გაუგზავნა სულეიმანმა.

მაგრამ გიორგიმ და არჩილმა კიდევაც „გაინიეს“ და თავისი ციხეები გაიტანეს. არჩილი ისევ დაჯდა იმერეთის ტახტზე. ერეკლე მეფემ კი ხელის განძრევაც ვერ მოახერხა (თუ „არ მოახერხა“?).

მხოლოდ ეს იყო, რომ იგი დიდი პატივით შეხვდა იმერეთიდან გორში გამოქცეულ ალექსანდრე მეოთხეს.

გიორგის ურჩობით ბალანაშლილმა სულეიმან შაჰმა ხელი წამოუსვა გიორგის ძეს — ბაგრატს, და ძმას — ლევანს, და ორივენი ჰერათში (ავღანისტანში) გადაასახლა ბორკილგაყრილნი. ხოლო გიორგის მეორე ძმა, ლუარსაბი, ქირმანს წარგზავნა იქაურ ციხეში ჩასაგდებად. ქირმანისკენ მიმავალ ლუარსაბს ქრისტიანობის დაგდება და მაჰმადიანობის მიღება მოსთხოვეს. ლუარსაბი გაძალიანდა, ღამით ცხვირპირი სილაქებით დაიღენა და დაისისხლიანა. მეორე დღეს, როცა სპარსელმა „სამართლის ქურუმებმა“ ეგზომ დაშავებულობის მიზეზი ჰკითხეს, ლუარსაბმა ეს აიჩემა: ნუხელის მოლები და იმამები მომიხტნენ, რატომ მაჰმადის რჯულს არ ლებულობო, და ასე უღმერთოდ მცემესო. არ დაუჯერეს, ძალით შეიპყრეს, ხელფეხშეკრულს წინა დაუცვითეს და მაჰმადიანად „მორჯულებული“ ქირმანის ციხეში ჩააგდეს.

ერეკლე I გამეფების უამს 46 წლის კაცი იყო. საქართველოდან მას მხოლოდ ბავშვობა და ყრმობა ახსოვდა. 22 წელიწადი რუსეთში გაატარა, 14 წელიწადი — სპარსეთში. გარეგნულად დიხაც უმშვენიერესი ვაჟკაცი იყო — ტანად ტანოვანი და სახედ სახიერი. მაგრამ მისი შინაგანი სამყარო საგრძნობლად აემღვრია უცხოობაში ხანგრძლივ ცხოვრებას. თამარ მეფის პირველი ქმრის შემდგომ საქართველოს ტახტს არ მოსწრებია ეგზომი „მსმელი“ და „ქალთა მოლაღე“, როგორც „ცარევიჩ ნიკოლაი“ აღმოჩნდა. ღვინო მაინც და მაინც ძალიან არ უყვარდა. თურმე ვერ შეუსრულებია თავისი პაპის, თეიმურაზ მეფის, შეგონება და მაინც მისჩვევია „ფიცხელი სასმელის“ (არყის) ყლურწვას რუსეთში. ხშირი სმისა და შვება-ლხინის მოყვარეს არ შეეძლო „ზარხოშობის დონემდე“ თავის შეკავება და თრობით დათრგუნვილი „ღირწიანად და უშვერად“ ენამყრალობდა, შიმუნვარ ქალებს უგვანად ელაციცებოდა. ცოლ-შვილი სპარსეთში დაეტოვებინა — ასე „უჯობდა“ ხარჭების მოყვარულს.

ბუნებით გულმონყალე იყო, „მცირეთა ყურის მიმპყრობი“, თანაც „დიდთა დამამდაბლებელი“. ერანის შაჰის გარდა ძალადაც არავის აგებდა (თუ დავაზუსტებთ: მხოლოდ მას სცნობდა უზე-

ნაეს „გენიად“, ვინ, შაჰის ტახტზე მოასწრებდა წამოსკუპებას). ტახტზე დაბრძანებისთანავე ძველი საერო და სასულიერო თანამდებობის პირნი გადააყენა და ახლები დანიშნა: კათალიკოსი — იოანე დიასამიძე, მთავარეპისკოპოსი — ნაცვლიშვილი (იმერეთიდან რომ წაჰყვა და აღარ მოშორებია), თბილელი — დომენტი ყაფლანიშვილი, მანგლელი — იოსებ ჯავახიშვილი („რომლის ძმისწული ერეკლემ მოიყვანა ხარჭად მისად“), მსაჯულთუხუცესი — ბარძიმ ერისთავი (გიორგი არაგვის ერისთავის ძმა), სახლთუხუცესი — თამაზ ბებურიშვილი, ვეზირად — ყიასი, ყულარალასად — ლუარსაბ ყაფლანიშვილი (გიორგი მეფის მოღალატე თამაზ ყაფლანიშვილი სულ მოიცილა თავიდან).

ამათ მიანდო ერეკლე მეფემ ქართლის მართვა-გამგეობა, ხოლო თვითონ „მარადის იშვებდა და იხარებდა და ნადირობდა“.

მაინც კახეთისკენ უფრო ეჭირა თვალი კახეთის ბაგრატიონთა ნაფესვარს. სულეიმან შაჰმაც შეიწყნარა მისი „კახური მისწრაფებანი“ და „სახასოდ“ მისცა ქიზიყი და თუშეთი.

ქართლის ძველ თავადობას არ შეიძლებოდა მოსწონებოდა „რუსეთუმეს“ ახალი, უცნაური ღონისძიებანი — ძირძველ ფეოდალთა დაკნინება, ჩამოქვეითება და „ახლების“ (ლამის „ვიგინდარების“) დაწინაურება. მათ არ სურდათ შერიგებოდნენ, რომ ერეკლე მეფე „ძველების“ დაქვეითებით და „ახლების“ ამაღლებით თავის საკუთარ, ასე ვთქვათ — ცენტრალიზებულ ხელისუფლებას ქმნიდა. მანამდე რომ, „ვისაც როგორ ენება, ისე სჯიდა“, ერეკლემ ესეც „იუცნაურა“ და ახალი, „ყველასათვის ერთნაირად სავალდებულო სამართალი“ შემოიღო.

ერეკლემ იცოდა, რომ მისგან დაქვეითებული ძველი ქართლელი თავადობა, იდუმალ თუ აშკარად, ისევ გიორგი მეფეს „ეძიებდა“ თბილისის ტახტზე დასაბრუნებლად. მაგრამ არც ამაზე ფიქრით იწამლავდა „ორი დღის წუთისოფელს“ ლხინისა და დროსტარების მოტრფიალე მეფე. არხეინად იყო, რადგან ქართლის მთავარ ციხეებში ყიზილბაშური ციხიონები ჰყავდა.

ქართველები მთელს აზიაში უმამაცესი ხალხია და მათ საშინაო თანხმობა რომ ჰქონოდათ, მაშინ ვერავითარი საგარეო მტრული ძალა უმცირეს ზინსაც კი ვერ მიაყენებდა.

პ. ლევაშოვი, რუსი დიპლომატი, 1766 წ.

მას შემდეგ, რაც მეფე გიორგი მეთერთმეტემ თავისი ძმა არჩილი ქუთათისის ტახტზე განამტკიცა, თვითონ ჯერ გურიას ჩავიდა, იქიდან — გონიას, შემდეგ სამცხეს გადავიდა და ოშორას ციხეში ჩადგა. აქ შეიტყო, რომ იმერეთიდან გამოქცეული ალექსანდრე იმერთა მეფე ნედისში დამდგარიყო და მაშინვე ჯარი გამოგზავნა მის შესაპყრობად, მაგრამ ბეჟან სააკაძისგან გაფრთხილებულმა ალექსანდრემ გორის ციხეში შეასწრო და გიორგის ჯარი სამცხეში ხელცარიელი დაბრუნდა.

ერეკლე მეფემ სულეიმან შაჰს აცნობა ეს ამბები.

სულეიმანმა ოსმალეთის სულთანს დიდი ძღვენით დატვირთული დესპანი გაუგზავნა და შეუთვალა: ვინაიდან ჩვენს შორის არის ზავი და მშვიდობა, გთხოვთ, მომცეთ ჩემი ქვეშევრდომნი — არჩილი და გიორგი, ხოლო თქვენი ქვეშევრდომი ალექსანდრე თქვენსავე იმერეთში დააბრუნეთო.

ხონთქარს მოეწონა ირანის შაჰის ეგზომ „სამართლიანი“ მონოდება და ასლან ფაშას ბრძანება გამოუგზავნა: ახლავე არჩილი და გიორგი შეიპყარ, ორივე სპარსეთს გაგზავნე და იმერეთის მეფედ ისევ ალექსანდრე აღადგინეო.

გიორგის ერთგულმა მესხებმა ამცნეს საშიშროება. მეფე ახალციხის სიმაგრეში ჩაიკეტა. აქ ქართლელ თავადთა წერილები და მისართმეველი მიუვიცა. აშოთან მუხრანბატონი, გივი ამილახორი და ნიკოლოზ მაღალაშვილი (ყველანი ერეკლესაგან განაწყენებულნი) სწერდნენ გიორგის: ოღონდ ქართლს მობრუნდა, მხარში დაგიდგებით, შენტვის სიცოცხლეს გავწირავთ და ტახტზე ისე აგიყვანთო; ეს ოქრო-ვერცხლი ქრთამად მიეცი ქრთამზე გაგიჟებულ ოსმალებს და გამოგიშვებენო.

ქრთამზე ლაპარაკი აღარ დასჭირვებია გიორგის. იმ ღამით ერთგულმა დოლენჯი ხმალაძემ ციხის კედელზე თოკით გადმოუშვა მეფე.

ქართლისკენ გაქუსლა გიორგიმ.

ქართლიდან ახალციხისკენ ალექსანდრე მიემართებოდა, ან
ლან ფაშასგან მიწვეული.

გზაზე შესცილდნენ ერთმანეთს მტრები.

ერეკლე მეფე კოჯრის სასახლეში იდგა, როცა გიორგის შემოჭრის ამბავი შეატყობინეს. მაშინვე გაქუსლა მეფემ, თბილისში შეასწრო და ჩაიკეტა.

1691 წელი იდგა.

ქართლში ორი მეფე იწყებდა „ერთმეფობისთვის“ ბრძოლას.

ალექსანდრე იმერთა მეფეს ცოლ-შვილი რუისში დაეტოვებინა. გიორგი მიუხტა და ყველანი შეიპყრო.

თვითონ გიორგის მეუღლე ხვარეშან დედოფალი და სახლეუ-
ლი ახალდაბას ჰყავდა. ერეკლემ ქაიხოსრო ციციშვილი („ლოპი-
ნა“) გაგზავნა მათ შესაპყრობად, მაგრამ ქაიხოსროს გზა გადა-
უჭრა გიორგის ძმისწულმა, ვახტანგ ლევანის ძემ (შემდგომში —
მეფე ვახტანგ მეექვსე), დაამარცხა და უკუაქცია გიორგის ოჯა-
ხის მომტერენი.

გიორგიმ თბილისს გვერდი აუქცია და ჯერ დუშეთს მივიდა,
მერე თიანეთს. შემოეგებნენ გიორგი და ბარძიმ ერისთავები,
„სიყვარულითა თაყვანის-მცემელნი და ითხოვეს შენდობა“.

ამასობაში ქაიხოსრო ციციშვილის ძმისწულმა — ციცი ცი-
ციშვილმა ბიძას მთელი საციციანო წაართვა და გიორგი მეფეს
დაუმორჩილა.

თიანეთიდან დიდგორს დაეშვა გიორგი. აქ მას შეუერთდნენ
ქვემო ქართლელი ბარათაშვილები.

დიდგორიდან კოჯორს ავიდა, „მშობლიურ სასახლეში“ ფეხი
მოირთხა და ისევ შეუდგა ქართლის „განგებულობას“.

კათალიკოსად ისევ ნიკოლოზ ამილახორი აღადგინა, მსა-
ჯულთუხუცესად ბარძიმ ერისთავი დატოვა. ერთი სიტყვით,
ყველა „ძველ წარჩინებულს“ თავისი „ძველი სახელი“ დაუბრუნა.

ბარძიმ ერისთავი ჯარით აფრინა — იმერეთს გადადი და არ-
ჩილს მიეშველეო, მაგრამ იმერეთიდან უკვე გამოეძევებინათ
არჩილი, რომელიც რაჭის გზით წამოსულიყო. მას ერწოზე შეხ-
ვდა ბარძიმი და გამოუძღვა ქართლის შუაგულისაკენ.

ძმები თბილისს მიადგნენ, „ფრიად შეამჭირვეს“, მაგრამ მაინც
ვერ აიღეს.

გიორგი მეფე კახეთის თავადობას „ეზრახა“: ისევ დაიბრუნეთ
არჩილი მეფედო. არჩილს კახელთა შორის დიდი სიყვარული და

პატივისცემა დაემსახურებინა და მაშინვე „სიხარულით მოსცემა პირი მტკიცე ფიციტა და აცნობეს ესე არჩილს“.

მაგრამ არჩილმა თვითონ აღარ ინება კახეთის ტახტი და გვირგვინი. მას მტკიცედ გადაეწყვიტა რუსეთში წასვლა...

ოთხი წელიწადი გაგრძელდა საშინელი, ძმათაშორისი სისხლმათხევარი „ორიანობა“: ბრძოლა გიორგისა და ერეკლეს შორის. ცოდვიანი ომის სასწორი წონასწორად ქანაობდა. ზიარი ჭურჭლებით ერთიმეორეს „ანაკლულებდნენ“ და „ავსებდნენ“ ერთმანეთის სისხლით: ერთიმეორის ბანაკში მიმორბოდნენ „პოლიტიკურ წყევლიაღში“ ბრმად მოფართხალე საომარი ძალები. იდგა ხმალთა გაუთავებელი კვეთება — „კვეთებითა მეხისათა“, ჩალიბად ბრძოლა (წინონმინდაში ქიზიყის მოურავმა დუშია ანდრონიკაშვილმა ქართლის სახლთუხუცესს ბარძიმ ერისთავს უბრალოდ, შესაშინებლად, ტყვიით ბეჭი დაუმსხვრია), თოფების ბათქაბუთქი, ზარბაზნების გრიალი (ერთი ჭურვი მცხეთის სვეტიცხოველსაც დაეტაკა, მაგრამ გადაურჩა არსუკისძის ნახელავი უგუნურად წასროლს), განუკითხავი ყელის გამოჭრა და თვალთა „აღმონდომანი“ (გიორგიმ შეიპყრო და თვალები დასთხარა ერეკლეს მომხრე ბეჟან სააკაძეს).

ერთჯერ შერიგებაც სცადეს გიორგიმ და ერეკლემ. კიდევაც შეთანხმდნენ: გიორგი ქართლის ტახტს დაიჭერდა, ერეკლე — კახეთისას. კიდევაც უნდა ეუნყებინათ ეს შეთანხმება შაჰისათვის, მაგრამ „არა აუფლეს მემფოთეთა ესე ყოფად“ — არცერთი „ბანაკის“ თავადობამ არ ინება იარაღის დაყრა.

გრძელდებოდა თვითამონყვეტა და თვითდაქცევა ქართლ-კახეთის ცის ქვეშ.

1694 წელი იყო.

ერთ დღეს გიორგის ამბავი მოუტანეს: სამასი თუში და კახი მემომარი, გივი ჩოლოყაშვილისა და ბაადურ შანშიაშვილის მეთაურობით, ერეკლეს მოსაშველებლად მოეშურებაო. გიორგიმ ისევ გაგზავნა ჯარით თავისი მამაცი ძმისწული — ვახტანგ ლევანის ძე.

„ტალავრის-ბოლოს გორასა ზედა... იქმნა კვეთებული ბრძოლა ძლიერი“. სულ ერთიანად ამონყვიტეს ქართლებმა კახელები. ბრძოლაში სარდლებიც დაიხოცნენ — გივი ჩოლოყაშვილი და ბაადურ შანშიაშვილი.

ქართლებმა კახელთა ჟლეტა რომ მოითავეს, უცებ თბილისისკენ მიმავალი ყიზილბაშური ჯარი დაინახეს.

ვახტანგმა მტერს მაშინვე გზა მოუჭრა და ჯარი საომრად გაანყო.

სპარსელებიც შედგნენ.

ვახტანგმა შათირი (შიკრიკი) გაგზავნა ამბის შესატყობად: საიდან არიან, სად მიდიან, რისთვის მიდიანო?!

სპარსელებმაც გამოათანეს პასუხი შათირს: შაჰ სულეიმანი მომკვდარა და ირანის ტახტზე მისი ძე დაბრძანებულა — შაჰ სულთან ჰუსეინი, ახლა ეს ჯარი თბილისს მიეშურება, იქაური სპარსული ციხიონი უნდა შეცვალონ და თანაც ერეკლე ნაზარალი-ხანს ახალი შაჰისგან გამოგზავნილი ხალათი მიართვან!

მაშ, სულეიმან შაჰი მომკვდარა!..

მაშ, ირანის ტახტზე ახალი შაჰი — სულთან ჰუსეინი აღზევებულა!..

ხოლო, ახალი შაჰიც, რაკი იგი ხალათს ერეკლეს უგზავნის, ისევე ერეკლეს სცნობს ქართლის გამგებლად და არა გიორგის!

მაშინვე საომრად დაძრა ჯარი ვახტანგ ლევანის ძემ.

სპარსელებიც შემოეგებნენ გულსრულად და გააფთრებულად. ვახტანგმა სპარსელთა სარდალი ამოიღო მიზანში, ცხენი გააქანა, ჰოროლით (შუბი) მკერდი შეუნგრია და მიწას უსულოდ დაანარცხა.

მოკლული ყიზილბაში სარდლის საჭურველთმცვირთველმა შორიდან მშვილდი მოზიდა და ვახტანგის გულს დაუსისწორა ისარი.

ბენვზე დაასწრო ხოხონა ხერხეულიძემ — ვახტანგს მკერდზე ფარი ააფარა. სპარსის ისარი მაინც ჩაერჭო ხერხეულიძის ფარს, მაგრამ სხეულამდე ვერ გაატანა და აშკარა სიკვდილს გადაურჩა ქართველთა სარდალი...

ბრძოლა გრძელდებოდა.

ერთი ახოვანი სპარსი დანინაურდა, ზედიზედ ხუთი ქართველი ვაჟკაცი — დიდად „მხნე ჭაბუკნი“ უსულოდ ჩამოყარა ცხენებიდან.

მაშინ გაუხტა ნიკოლოზ გოსტაშაბიშვილი, დაეძგერა, ცხენიდან დაითრია და მიწას დაანარცხა გიორი სპარსი, შემდეგ ძირს დაცემულს დასწვდა და წამოაყენა;

„შენი დიდი სიმხნისა და ვაჟკაცობისათვის მიპატიებიაო“, — უთხრა გოსტაშაბიშვილმა და ცოცხლად გაუშვა მოულოდნელი მარცხითა და მოპირდაპირის დიდსულოვნებით გაოგნებული.

ყიზილბაშთაგან მცირე გუნდმა სიკვდილს გაასწრო და შაჰის გამოგზავნილი ხალათი ერეკლეს მისართმევად წაიყოლა.

მობრუნდა ვახტანგ ლევანის ძე გამარჯვებული.

გიორგის მოახსენეს: ერეკლე მეფე ბოლნისს ყოფილა, იქიდან წამოსულა და ახლა უკვე თბილისს უახლოვდებაო.

გზა გადაუჭრა მეტოქეს გიორგიმ.

ლამე იყო...

ერეკლე გამოჩნდა. ფრთხილად მოდიოდა, ამალით.

გიორგი აიმართა საიერიშოდ.

არჩილმა არ დაანება: ხელს ნუ ახლებ, რა ვაჟკაცის საქმეა ასე ქურდულად თავდასხმაო!

გიორგიმაც აიღო ხელი „მოპარულ გამარჯვებაზე“.

იმავე, 1696 წელს, ირანის ახალ მბრძანებელს ტყვეობიდან გამოეშვა გიორგის ძმები — ლევანი და ლუარსაბი, ხოლო ბაგრატი გიორგის ძე პყრობილობასვე მომკვდარიყო ჰერათის ციხეში.

ერთადერთი შვილის სიკვდილმა უმძიმეს ნუხილში ჩააგდო გიორგი მეფე.

დედოფალი ხვარაშანი შვილის ჯავრს გადაჰყვა.

ამოდ ცდილობდა არჩილი, შავნალვლიანობიდან გამოეხსნა ოჯახამონყვეტილი ძმა...

მცირე ხანიც გამოხდა და ახლა არჩილს ენვია ყველაზე მძიმე უბედურება: მისი ძე მამუკა მომკვდარიყო რუსეთში.

მთელი ზამთარი ორივე ძმა ჩაიკეტა საგლოველ და ცრემლსათხეველ სენაკებში.

1695 წლის გაზაფხულზე შაჰ სულთან ჰუსეინმა ერეკლეს თხოვნით ცინცხალი მხედრობა გამოგზავნა საქართველოში. ყიზილბაშთა ჯარს კახეთის ახალი მმართველი მოუძღოდა — ქალბალი-ხანი, რომელსაც ყარაღაჯში უნდა შეეცვალა ერეკლესთან ნაჩხუბებული აბაზ-ყული-ხანი.

ერეკლე და ქალბალი-ხანი ერთიანი ძალებით მიეტყვნენ გიორგი მეფეს. გიორგიც რამდენჯერმე დაუხვდა გულსრულად...

ისევ გამოჩნდა ქართლში იმერეთის მეფე ალექსანდრე მეოთხე.

მაგრამ იმერელმა წარჩინებულებმა თვითონ შეიპყრეს თავიანთი უხიაგი მეფე და ცოცხლად მიართვეს რუისში მდგარ გიორგისა და არჩილს. გიორგის ბრძანებით, ალექსანდრე დაახრჩვეს და იქვე დაფლეს, რუისის ეკლესიაში.

მთავარი მაინც ის იყო, რომ გიორგის საომარი ძალები სავსებით დაშრეტოდა.

იმავე 1695 წელს მან ქართლი დატოვა და იმერეთს გადავიდა.

მისი მამაცი ძმისწულეები — ქაიხოსრო და ვახტანგ ლევანის

ძენი, ერთმანეთს გამოეთხოვენ. ქაიხოსრო, გიორგისა და არჩილის უცნობებლად, სპარსეთს წავიდა შაჰთან შესარიგებლად. ვახტანგი კი ბიძებს წაჰყვა იმერეთს.

ქაიხოსროს სპარსეთში დიდის ამბით შეხვდნენ მამამისი ლევანი, ბიძამისი ლუარსაბი და ბოლოს შაჰ სულთან ჰუსეინი. შაჰი გახარებული იყო, რომ კიდევ ერთი მამაცი და ჭკვიანი ვაჟკაცი შეემატა სპარსეთის „გურჯთა სათვისტომოს“.

იმერეთში უქმად მდგარ გიორგის ერევნის ხანმა წერილი გაუგზავნა: ეახელ შაჰ სულთან ჰუსეინს პირადად და შეურიგდიო; მე ვიქნები შენი თავმდები, რომ არამცთუ რაიმე წყენა შეგემთხვეს, „არამედ უფროსად სარგებელი და წყალობა და მრავალნილად კეთილის ყოფა ყაენის მიერო“.

გიორგის ჭკუაში დაუჯდა ეს წინადადება. ისიც გასაგები იყო, რისთვის ირჯებოდა ერევნის ხანი: იგი ქალბალი-ხანის მოსიხბლე მტერი იყო, ხოლო ქალბალი-ხანისა და ერეკლე მეფის მეგობრობა თავისთავად ერეკლესა და ერევნის ხანის ურთიერთმტრობასაც მოიცავდა.

წამოვიდა ქუთათისიდან გიორგი მეფე; ხარაგოულს შეჩერდა მცირე ხნით, სადაც თავისი რძალი, ბაგრატი უფლისწულის ქვრივი — რუსუდან ჩერქეზი, ცოლად შერთო ძმისწულს — ვახტანგ ლევანის ძეს (თითქოს, ასეთი ქორწინების მეოხებით, კიდევაც იშვილა ერთგული ძმისწული უშვილძიროდ დარჩენილმა გიორგიმ).

ქორწილი იყო „არა დიდებული“, ულხინო და გაუხარელი.

აქ ბიძა-ძმისწული დაემშვიდობნენ ერთმანეთს. ვახტანგი ცოლით იმერეთს დარჩა. გიორგი ქართლისკენ წამოემართა.

აღს რომ მოატანა, შაჰის გამოგზავნილი მეჰმანდარი (მესტუმრე) შემოეგება დიდძალი ძღვენით. თურმე ერევნის ხანს უკვე მიუხარებია შაჰ სულთან ჰუსეინისთვის: გიორგი მეფე უკვე გზაზე ადგას თქვენთან შესახვედრად და შესარიგებლადო. სამახარობლოდ თოფანგჩილასობა („რომელ არს ყოველის მეთოფის ბატონობა და უფროსობა“) უბოძებია შაჰს ერევნის ხანისთვის.

გიორგიმ ქართლში დატოვა თავისი უმცროსი ძმა სულეიმანი ცოლ-შვილით და ნიკოლოზ კათალიკოსი. ამათ უნდა „მოეწლოთ“ აქაური საქმეებისათვის, რამეთუ გარდაცვლილიყო მეფის უახლოესი კარისკაცი და ყოველ „სამეფო საქმეთა“ გამგებელი გივი ამილახორი.

გიორგი არაგვის ერისთავი და ზურაბ ზურაბიშვილი აიყოლია

მეფემ, წინ სპარსელი მეჭმანდარი გაიძლო და გაუდგა საქარ-
თველო-სპარსეთის ცოდვიან გზას...

დიდი ზეიმით შეხვდა ერანის სატახტო სახელოვან გურგინ-ხანს.
შაჰმა „კეთილად შეიწყნარა, მისცა ნიჭნი და გაკვეთილნი“.

შემოეგებნენ გიორგის ძმები — ლევან და ლუარსაბ, ძმისწუ-
ლი ქაიხოსრო ლევანის ძე. სპარსეთს ნებით თუ უნებლიედ გა-
დახვეწილი უამრავი ქართველი შემოეხვია უმძიმესი წუთისოფ-
ლით დარეგვილ რაინდს.

მაინც რას უპირებს ირანის შაჰი გურგინ-ხანს, იმდენი სის-
ხლისა და სირცხვილის სანაცვლოდ, რაიც მისმა მზვაობარმა
გულმა და სალმასურის ხმალმა აგემა სპარსეთს?!

მალე შეიქნა საცნაური: რაც მოხდა მოხდა, ყველაფერი და-
ვინწყებულა!

გიორგი მეფე, დიდი ქართველი მხედარი და მხედართმთავა-
რი, მისი გულუძვრელობით, გრანიტის ნებიანობით და სალმასუ-
რი ხმალით, ერანის სახელმწიფო კარს ახლა ძალიან, ძალიან
სჭირდებოდა!..

ქართლში მეფედ ისევ ერეკლე პირველი დარჩა.

იგი კიდევ რვა წელი იმეფებს, ფრიად უფერული მეფობით.

ისევ აღამაღლებს „თავის ხალხს“ და დაამდაბლებს გიორგის
ერთგულთ.

ისევ კახეთის საკეთილდღეოდ უფრო იღვწის ქართლის მეფე,
ვიდრე ქართლისთვის.

ეს უცნაური „კინი-პატრიოტი“ საქართველოს სატახტოს
დაცვას მხოლოდ „თანამემამულე კახელებს“ ანდობს. როცა გა-
ჭირვებულ ქართლელ გლეხს შეხვდება, მტკვარზე საგანგებოდ
გადებულ „კახეთის ხიდზე“ მიუთითებს და ეტყვის:

„აი, იმ ხიდზე გადადი, შე უბედურო, იარე და კახეთში შეხვალ,
სიმდიდრისა და სიმშვიდის ქვეყანაში. დაესახლე იქ, იშრომე, იც-
ხოვრე და იხარე!“

და იყრებოდა ქართლის მოსახლეობა და სახლდებოდა „ბედ-
ნიერ კახეთში“.

ზოგად-ქართული ისტორიისათვის ეს იგივე იყო, რაიც „ლუკ-
მა გავარდეს, ჯამში ჩავარდეს“, — მაგრამ ამნაირი „კახური პო-
ლიტიკა“ ამ ანდაზის ფილოსოფიით მაშინ არ ესმოდა არც ქარ-
თლელს, არც კახელს და არც თვითონ ერეკლეს.

ისევ მთავარ გმირს — გიორგი მეთერთმეტეს — მივყვით.

შაჰ სულთან ჰუსეინმა დიდის ამბით მიიღო და „შეიტკბო“ დიდი ქართველი მხედარი და მხედართმთავარი. მან ყველაფერი დაივიწყა, რაც კი „ამპარტავან გურგინ-ხანს“ ერანელი „უფროსი მჭობის სათვის“ ვნება მიეყენებინა. დაივიწყა და დაიკუბოვა, რადგან იმჟამად არავინ ისე არ სჭირდებოდა ჰუსეინ შაჰს, როგორც გიორგი...

დღე და ღამე აუღებელი სუფრა გაეშალა ჰუსეინის გიორგის „სადიდებლად“ — ისევ „ქართული ყაიდით და ნაქცეურობით“. მონადიმენიც უმეტესნილ ქართველნი იყვნენ — უნებურად, თუ „ნებიერად“ სპარსეთს გადახვეწილნი. გიორგის განუშორებლად გვერდით უსხდნენ ძმები — ლევანი და ლუარსაბი, ძმისწული ქაიხოსრო ლევანის ძე. აქვე იყვნენ: გიორგი არაგვის ერისთავი, ზურაბ ზურაბიშვილი (მეფის მხლებლები), სეხნია ჩხეიძე (ისტორიკოსი), დავით ქსნის ერისთავი, პაპუნა მუხრანბატონი და თამაზ ორბელიანი (სამივე ქირმანის ციხიდან გიორგი მეფემ გამოაშვებინა შაჰს), თამაზ ორბელიანის ძენი — კაცია და მამუკა, დავით აბაშიშვილი, ვახტანგ ციციშვილი, პაპუნა ციციშვილი და ყანდაჰარის ხანი ზურაბ ყაფლანიშვილი.

იყო სმა, ზმა, სიმღერა. თვითონ შაჰ ჰუსეინი „კარგი აზნაურ-შვილი იყო“, მაგრამ მაინც ყველა დაეჩრდილა გიორგის ღრმავან-როვან სიტყვას, მახვილგონიერებას, „მაღალ ხუმრობას“ (რა ეხუმრებოდა თავისი დაქცეული სამშობლოსა და ამონყვეტილი ოჯახის პატრონს?!). ქართულ ჰანგს დაეკინებინა სპარსული ბაიათი (რა ემღერებოდათ სამშობლოს ნყურვილით გულადუღებულ ხიზნებს?!)..

ერთ დღეს ქლირმანიდან შიკრიკები მოიჭრნენ და შაჰს აცნობეს: ბელუჯთა ტომები ისევ არ გვასვენებენ, გვაოხრებენ და გვანოიკებენო.

შაჰ ჰუსეინმა ისევ გაანყობინა სანადიმო სუფრა, ისევ მოინვია გიორგი, „დახუდა მოცინარითა პირითა და დაისვა ახლოს თავისა“. კარგად რომ შეღვინიანდნენ, შაჰმა გიორგის სავსე ყანნი გაუნოდა, მუხლზე ხელი დაჰკრა და უთხრა: ჩემო ძვირფასო მამავ და ძმაო, გადავწყვიტე ქირმანის ბეგლარბეგად დაგნიშნოო.

გიორგიმ მაშინვე ცივი უარი სტკიცა.

შაჰ ჰუსეინი ვითომც „ძლივს მიხვდა“ ამაყი ქართველის უარის მიზეზს და უმაღვე უთხრა:

„აჰა, ქართლის მეფობის შემდგომ ქირმანის ბეგლარბეგობას მიწუნებ, არა?“

გიორგიმ უსიტყვოდ და სულმოუთქმელად გამოცალა ყანნი შეუჩნდა და აღარ მოეშვა შაჰი გიორგის. მკლავებში აფრინდებოდა, მხრებსა და მკერდზე ელაციცებოდა და ეხვეწებოდა: ჯერ ქირმანის ბეგლარბეგობა იკმარე და მალე ისეთ წარჩინებას მოიძიღვნი, რაიც შენს სულსა და გულს უსაზღვროდ გაახარებსო.

ბოლოს და ბოლოს, „ქვემდგომი“ „ზემდგომს“ უნდა „გასტეხოდა“ და გიორგიც დასჯერდა „ჯერჯერობით“ ქირმანის ბეგლარბეგობას.

უსაზღვროდ გაიხარა შაჰმა. ღვინოს მიეძალა და სტუმარიც მიაცალა. მთელი დღე ატრიალეს ყანნები ჰუსეინმა და გიორგიმ. „ორივე დიდად დაითვრნენ. ხან ყენი დაუსხემდა ღვინოსა, ხან მეფე“.

თანამესუფრეთა ორივე მხარემაც — სპარსელებმა და ქართველებმა — ძალიან მოილხინეს ხელმწიფეთა „გარიგებისა“ და „შერიგების“ გამო.

მეორე დღეს გიორგის სპარსელი ბეგლარბეგები და ხანები ეახლნენ, ძვირფასი საჩუქრები მიართვეს და ბეგლარბეგად „დაწინაურება“ მიულოცეს.

„ვაი თქვენ, რამეთუ ქართველები მოვიდნენ!“

გიორგი მეფე ქირმანში თვითონ მაინც არ წავიდა და მასზე მინდობილი საბეგლარბეგოს სამმართველოდ ნაიზად (მოადგილედ) შაჰს თავისი ძმა ლევანი დაანიშნინა.

და, წავიდა ლევან ვახტანგის ძე ქირმანს. ოთხი ათეული ქართველი თან გაატანა გიორგიმ ძმას, მათ შორის — დავით აბაშიშვილი და სეხნია ჩხეიძე. (სეხნია ჩხეიძე — მამაცი მხედარი და ნიჭიერი მემამულე, ლევანის ვაჟების — ქაიხოსროსა და ვახტანგის თანამეზრდილი იყო. გამორჩევით, თავის კბილა ქაიხოსროს ემეგობრებოდა იგი).

ოცი დღის ჭენების შემდგომ მივიდნენ ქართველები ქირმანს. სიხარულითა და ზეიმით შემოეგებნენ ქირმანელები — უმამაცი სი და უკეთილშობილესი ქართველები გამოუგზავნია მწყალობელ შაჰს ჩვენს საშველადო!

მეთორმეტე დღეს ლევან ბატონიშვილს სპარსელმა მალემ-

სრბოლებმა მტრის ახალი შემოხვევის ამბავი მოუტანეს: ბელუჯები მირ-ხოსრო-შაჰის წინამძღოლობით ბანდარის ქვეყანას დაესხნენ და აოხრებენო.

ლევანმა ამხედრება ბრძანა. თექვსმეტი დღე-ღამის ჭენების შემდგომ მიატანეს „ქანუდინარსა, სამძღვარსა ბანდარისასა“.

მზვერავებმა ამბავი მოარბენინეს: ბელუჯთა ორი სარდალი, ორი ათასი მეომრით და ნაძარცვით დატვირთული, ერთი კლდის ძირას არის დაბანაკებულიო.

ორი ათასი მეომარიო?!.. ორი ათასი საერთოდ არ არის ბევრი, მაგრამ ამჯერად, დიხაც, დიდი ძალა იყო, რამეთუ ლევან ბატონიშვილს სულ, „ავ-კარგათ“, მხოლოდ ექვსას ორმოცი მეომარი ჰყავდა და: აქედან მარტო ორმოცი კაცი იყო ქართველი; დანარჩენი ექვსასი სპარსელები იყვნენ — ბელუჯთაგან მრავალგზის დამარცხებული და დაშინებული სპარსელები!

ფიქრის დრო აღარ იყო და მაშინვე დაძრა ლევანმა თავისი ჯარი. მხნედ მიდიოდნენ, „სიხარულით“, „ვითარცა ქურნილსა შინა წვეულნი“, მაგრამ სპარსელებს მაინც „უმძიმდათ სიმცრო ჯარისა“.

ლევანმა ჯარს შეცბუნება შეატყო და უცებ რუსთველის ლექსი გადაჰკრა ომახიანად:

„უგანგებოდ ვერას მიზმენ, შეცამებან ხმელთა სპანი!“

წელში გაიმართნენ და მხრებში გაიშალნენ მეომრები...

სიცხიანი უდაბნო გადალახეს და მიმწუხრისას მიაღწიეს ბელუჯთა ბანაკს.

კლდის პირას აქლემები შემოენვინათ ბელუჯებს, თვითონ კლდეზე დალაგებულიყვნენ. მტერი მოსვლისთანავე შენიშნეს, მაგრამ არაფრად ჩააგდეს: ჯერ ერთი, ძალიან ცოტანი არიანო და მეორეც — სპარსელები ხომ მრავალჯერ მიგვიტყეპია და მიგვიწყვეტიაო.

ლევანმა რაზმი კლდეს მიაყენა და დააბანაკა.

არც ერთ მხარეს უძილობით თავი არ შეუნუხებია: ლევანი შეტევაზე გადასვლას დილით აპირებდა, ბელუჯებს კი საერთოდ არ ეშინოდათ „სპარსელი ცხვრების“ თავდასხმისა არც ღამით და არც დღისით.

ლამე რომ მიიწურა და გარიჟრაჟდა, ბელუჯთა მხრიდან გუშაგი გადმოდგა და გადმოსძახა:

„სპარსელებო, თქვე საბრალოდ აშენებულნო, რამდენჯერ დაგამარცხეთ, რამდენჯერ ქონება ნაგართვით, რამდენჯერ სის-

ხლი და ძმარი გადინეთ, ახლა კიდევ ვინ მოგაცდუნათ, ამ დილა ადრიან სიკვდილს რომ შეგყაროთ?!"

ლევანის რაზმიდან სპარსელი გუშაგი დაწინაურდა ხაჰასუ-ხოდ. ჯერ ერთი მაგრად შეუკურთხა და ისე შესძახა:

„ბელუჯნო, მოვიდა რისხვა თქვენს-ზედა, მობრძანდა საქართველოს ვალი ლევან, რომელსაც თან ახლავს ჯარი ქართველთა — კაცის-მჭამელთა!“

ქართველებს სიცილი აუტყდათ. სეხნია ჩხეიძე იძახდა: რა ჯარი, რის ჯარი, — ოციოდე ქართველი ვართ და კაცის ჭამა კი არა, თითოს თითო ქათმის შეჭმაც არ შეგვიძლიაო!

მაგრამ იმ შეძახილმა — „ქართველები მოვიდნენო!“ — სწორედ რომ „დიდი ჭმუნვა“ და შიში ჩამოაგდო ბელუჯთა ბანაკში. მაგრამ რა გაეწყობოდა, — გაქცევას მაინც დახვედრ ამჯობინეს და მაშინვე თოფის სროლა აუტეხეს საომრად აღძრულ ქართველთა და სპარსელთა გუნდს.

სეხნია ჩხეიძემ ურჩია პატრონს: დავქვეითდეთ და ცხენებს ამოვეფაროთო. ლევანს გაეცინა — „ეგ რა საკადრისიაო!“ — შესძახა და თოფისა და ისრის სროლა უბრძანა ჯარს.

კლდის ქვემოთ, მცირე ბორცვის მიღმა, სამი ბელუჯი ჩასაფრებულიყო და სწორედ მათ გაეხსნათ მიბრუნით ცეცხლი ქართველებისაკენ. სამიზნედ თეთრ ცხენზე ამხედრებული ლევანი აერჩიათ ბელუჯ მსროლელებს. ფარი უფარა სეხნია ჩხეიძემ ბატონს. ტყვიამ ფარი გაგლიჯა და სარდლის მარჯაფა ცხენს სასიკვდილოდ მოხვდა კისერში.

ლევანის რაზმში სპარსეთის დიდვეზირის შვილი იყო — ჯაფარ-ბეგი, მამაცი ჭაბუკი. იგი დაწინაურდა თავისი მცველებით და მებაჯრეებით. იმ ბორცვს მიეჭრა, ორი ბელუჯი იქვე განგმირა, მესამე გაექცა. მოკლულთა თავები მთავარსარდალს მიართვა ჯაფარ-ბეგმა. ლევანმა შეაქო ახალგაზრდა გმირი — ქართველი სარდლის ქება დიდი ჯილდო იყო სპარსელი მეომრისთვის.

თოფისა და ისრის სროლა შუადღემდე გაგრძელდა.

საშუადღეოზე ლევანმა ჯარს იერიში უბრძანა, „ან ვნახოთ ვაჟკაცობა თქვენიო!“ — შეჰყივლა, ცხენს ქუსლი ჰკრა და მტრისკენ გაფრინდა ისრის სროლით. სამი ბელუჯი ჩამოაგდო ზედიზედ ისარგანნონილნი, მერე ხმალი ამოაგელა და „ზენაარმან ღვთისამან, ასე შეერია შიგა, როგორც ლომი თხათა შიგა გარეულიყო“.

ლევანის გვერდით დიდი შემმართებლობით იბრძოდა სეხნია ჩხეიძე. მისვლისთანავე თვითონაც სამი ბელუჯი დაანერგა თიმეორეზე.

ერთი ბელუჯი მიეპარა ბრძოლაში თავმიცემულ ლევანს, თოფი უფეთქა, მაგრამ დაუცდა და ტყვიამ ილლიის ქვეშ წამოსასხამი გაუხვრიტა ბატონიშვილს. მოუსწრო სეხნია ჩხეიძემ და ილლიიდან ილლიით შუბზე ააგო ბელუჯი იგი.

მზის დასალიერზე ბრძოლა დასრულდა. ბელუჯთა ჯარი უკვე განადგურებული იყო. მხოლოდ მცირენი გაქცეოდნენ სიკვდილს. დახოცილებს სპარსელებმა თავები დაჰკვეთეს — ათას ხუთასი თავი შეგროვდა. ლევანის რაზმიდან ას ორი მეომარი აღმოჩნდა მოკლული.

ქანუდინარს მობრუნდნენ გამარჯვებულნი და „ნაშოვარით ავსებულნი“. იქ მირ-ხოსრო-შაჰის დახვედრას ელოდნენ, მაგრამ ბელუჯთა ბელადს მისი სარდლების მარცხი უკვე შეეტყო და გაქცეულიყო „ქართველთა შიშით“ შეპყრობილი.

ლევან ბატონიშვილმა თვითონ „ალარ ინება“ გამოდევნება და ორასი რჩეული მეომრით სეხნია ჩხეიძე ჩაუყენა კვალში გაქცეულებს.

წამოენია სეხნია ჩხეიძე მირ-ხოსრო-შაჰს „მანიჟავის ლელეზედა“, წამოენია და ასი კაცი დაატოვებინა, თვითონ ბელუჯთა მეფემ ძლივს გაასწრო სიკვდილს. შემოიქცნენ გამარჯვებულნი და ასი ბელუჯის მოკვეთილი თავები დაულაგეს წინ ლევან ბატონიშვილს.

უხვად დააჯილდოვა ლევანმა თავისი გაზრდილი და ერთგული მეაბჯრე. „უბოძა საბოძვარი უშურველი და შემოსა ყვითლითა ზარბაბითა (ძვ. ქსოვილი)“. დანარჩენებიც დააჯილდოვა ლევანმა — ყველას „მიანიჭა საშოვარი... მცირესა და დიდებულსა“.

მახარობლად შაჰ ჰუსეინთან და ძმასთან — გიორგი მეფესთან ლევანმა ისფაჰანს გაგზავნა ჯაფარ-ბეგი. თვითონ კი, თანმხლები ჯარით, ქანუდინარიდან ისევ ქირმანს გაეშურა.

ქირმანს რომ ერთი დღის სავალზე დაუმანძილდნენ, შაჰ ჰუსეინის წარმოგზავნილი ფაიქები (შიკრიკები) შემოეგებნენ აქაფებული ცხენებით. შემოეგებნენ და შაჰის მადლობა, დალოცვა და ძღვენი მოართვეს — ძვირფასი ხალათი, მურასა ხმალი და ოქროთი დარახტული ბედაური.

ქირმანსაც მიატანეს და გამოეგებნენ ქართველებს დიდი და

პატარა, ქალი და კაცი, ერი და ხოჯა-მოლა. ლევან ბატონიძე და მის თანამემამულეებს მუხლებში უცვივდებოდნენ, მათ ცხენებს მკერდს უკოცნიდნენ და გაჰკიოდნენ ცად ამწვდენობით.

„კურთხეულ არს ღმერთი, რამეთუ ჩვენად მეშველად გამოგაჩინათ და დაგვიხსენით მტერთა ხელთაგან!“

„გამოაჩინე ლომგულობა შენი!“

მაისის თვეში გიორგი მეფე ეწვია ქირმანს ქართველთა ამალით. დიდი სიხარულითა და სიყვარულით შეიყარნენ ძმები.

ერთი თვე მოათიეს ქირმანელთა „სიყვარულსა და პატივში“, ნადიმობასა და ნადირობაში.

თვის თავზე ახალი საომარი წვევა მიიღეს ქართველებმა: ამჯერად ბელუჯები და ავღანელები გაერთიანებულან და წამოსულან სარბევად, საძარცვავად, სისხლის საღვრელად. ცეცხლითა და რკინით გამოუვლიათ ქამანი, ქაშანი და „პასუხის მიმცემი არავინ დახვედრიათ“. შაჰს სპარსელთა მხედრობა გაეგზავნა მტრის შესაკავებლად, მაგრამ სულ ერთიანად გაუწყვეტიათ ის მხედრობა ავღანელებსა და ბელუჯებს.

ახლა გიორგი მეფეს სწერდა შაჰ სულთან ჰუსეინი:

„დამირბიეს ქვეყანა და ამამინყვიტეს ლაშქარი, წამოვიდნენ ქვეყნისა შენისაკენ, გამოაჩინე ლომგულობა შენი და ნუ გაუშვებ მაგათ უზიანოთ!“

შაჰის თხოვნა და ბრძანებაც აღარ სჭირდებოდა გიორგის, რამეთუ ისედაც „ნესი იყო მისი: სითკენაც მტერი გამოჩნდის, უომარი არ გაუშვის“.

მზვერავები აფრინა გიორგიმ. ნაზვერავიც მალე მოუბრუნდა — სისტანისაკენ მიდის მტერი რბევითა და ოხრებითო.

ქირმანელთა ჯარი შეყარა გიორგიმ, სარდლად ლევანი უჩინა და მტრის მისანიერად აფრინა. თვითონაც უკან მიჰყვა ქართველთა რაზმით. ექვსი დღის შემდეგ ქალაქ ბამში მოიყარეს თავი ძმებმა. მტერი შორს წასულიყო, სამხრეთისაკენ. ისევ დაიდრნენ ძმები და ოცი დღე-ღამე შეუსვენებლივ აჭენეს ცხენები. როგორც იქნა, წამოეწივნენ მტერს. ქალაქ ფირიქეს მახლობლად, ორ კლდოვან

მალლობთა შორის, დაეცათ ბანაკი ბელუჯებსა და ავღანელებს.
საშინელი სიციხე იდგა. გარშემო თონესავით მცხუნვარე უდაბნო თახთახებდა. ქართულ წყაროს ნაჩვევი მეომრები ისეთ წყალს სვამდნენ, „ამას ბრძანებდით, მლაშე თევზის წვენი არისო“.

მეფემ დილა-ალიონისთვის დანიშნა ბრძოლა. წინა ღამით სისტანის ხანი მოვიდა ჯარით და გიორგის ეაჯა: მენინავედ მე მიმიშვი მტერზე საიერიშოდო. გიორგი დათანხმდა და დილით ადრე, სანამ ქართველები ლოცვას ჩაათავებდნენ და ზიარებას მიიღებდნენ, სისტანელი სპარსელები საომარი ნალარების ბაგაბუგითა და გამაყრუებელი ჟღავილით დაეცნენ ბელუჯთა ბანაკს. ძლიერად აცშუუტიეს — ცხენებიდან გადახტნენ და ხმალდახმალ დაეტაკნენ დამხვდურებს. ქართველ მეომართაგან ბევრს „სათაკილოდ დაურჩა“ სისტანელთა წინ გაშვება, — ვაი, თუ მათ გაიმარჯვონ და გამარჯვება ჩვენს ჯობნაში ჩაითვალონო. გიორგიმ მკაცრი დატუქსვით ძლივს შეიმაგრა საომრად შენკიპული ქართველობა. თქვენი დროც დადგებაო, — ბრძანებდა მეფე და მართლაც დადგა ის დრო. სისტანელები დამარცხდნენ. ისინი ბელუჯებმა ძირს ისე ჩამოყარეს, „როგორცა მალლიდამ ხელით კაცმა ქვა ჩამოაგდოს“.

იერიში ბრძანა გიორგი მეფემ. ჯერ ლევან ბატონიშვილი გაგზავნა ქირმანელთა ჯარით და „ზოგი ქართველით“. მეორე მხრისკენ თვითონ გაქუსლა მეფემ ქართველთა გუნდით...

„გაჭირდა ომი, გაიყვანა ცხენი მეფემა, დაიგრგვინა ვითარცა ცამან, დაუძახა ქართველთა: „ან ვნახო ჭაბუკობა თქვენიო!“

საშინელი ხმალთაკვეთებით მიანვნენ მტერს ქართველები.

უკვე ააღწია გიორგიმ ერთი მალლობის თხემზე.

ლევანიც მოექცა თავზე მოპირდაპირე გორას.

ორივე მალლობიდან დაეშვნენ ქართველები და შიგ შუა ბანაკში ჩაუხტნენ ბელუჯებს.

დადგა უმძიმესი ჩეხვა და სისხლისთხევა.

თავგანწირულად იბრძოდნენ ბელუჯები, მაგრამ მაინც დაიჯაბნეს ქართველებმა.

ქართველთა სიმამაცით გულმოცემულმა სპარსელებმაც უწყალოდ ხოცეს დამარცხებული მტერი.

ბრძოლა ის იყო თავდებოდა, როცა ერთი ზორბა ანაგების ბელუჯი მიუხტა სეხნია ჩხეიძეს და ბარდაყში დაუსისწორა ხმალი. ქარქაშმა დაიხსნა სეხნია, მხოლოდ ქარქაშის ბოლო წარკვეთა ხმალმა. თავი მიანება ქართველს ბელუჯმა და ორი სპარსელი მი-

ანვინა. შემდეგ ბრძოლას თავი მიანება და უდაბნოს მისცა თავი სირბილით.

ის იყო, ზურაბ ზურაბიშვილი მიეახლა ლევან ბატონიშვილს გამარჯვების მისალოცავად, რომ ლევანმა ის გაქცეული ბელუჯი დაანახა: „უყურე იმ ერთ კაცს, ლამის გაგვექცესო“.

„მე მზად ვახლავარ სამსახურადო“, — შეაგება ზურაბიშვილმა. „არა, თავი ანებე, რამეთუ ომისგან შენც დამაშვრალი ხარ, ის გაქცეულიც უკვე შორს არისო“, — უთხრა ლევანმა.

მაინც არ დაიშალა ზურაბ ზურაბიშვილმა და გამოეკიდა გაქცეულს.

მაგრამ სანამ ზურაბიშვილი დაენეოდა, მანამ ერთმა ქირმანელმა ცხენოსანმა გადაუჭრა გზა იმ გაქცეულს, ხმლის მოქნევაც დაასწრო, მარცხენა ბეჭი ჩამოათალა, ფეხში დასწვდა, „როგორც კატა, ისე ცხენიდან ჩამოიღო“, თვითონ იმ ცხენს მოახრტა და შავარდენსავით გაფრინდა“.

ზურაბ ზურაბიშვილს ნაომარი ცხენი დაჰქანცვოდა და აღარ შეეძლო გმირი ბელუჯის გამოდევნება. შემობრუნდა „მიუნევარი“ და რას ჰხედავს: თურმე ოთხი ბელუჯი კიდევ გამოჰქცევია სიკვდილს ბრძოლის ველიდან, უკან თხუთმეტი ცხენოსანი სპარსელი მოსდევდა ხმალთა სტვენით და შხუილით; შემოუბრუნდა ოთხი ქვეითი ბელუჯი თხუთმეტ ცხენოსან სპარსელს, შეუტია და უკუაქცია; ოთხივე ამოსაწყვეტად გაეკიდა გაქცეულთ!

შუბი გამართა განცვიფრებულმა ზურაბ ზურაბიშვილმა და გზა ჩაუჭრა მდევართ, თან მენინავე ბელუჯს აძგერა შუბი და შუბნაძგერალი მომდევნოს დაატაკა. ორივე ძირს დაენარცხა. წამსვე მესამეს მიუშვა შუბი, თანაც ისე მძლავრად, რომ, „თქვენმა მზემა, გავლო შიგა და მიწას დააბა იგი კაცი“. შუბი გადაემსხვრა ზურაბიშვილს და უკვე შიშველი ხმალი ეჭირა ხელში. მეოთხე ბელუჯმა დაასწრო, ცხენს ქვეშ შეუვარდა და ქვემოდან შემოუქნია ხმალი. ავჟანდაზე უსაზმნოდ გაიწკრილა ფოლადმა. ცხენი ასკუბა ზურაბიშვილმა, შემობრუნდა და თავში უჭირა ხმალი ბელუჯს — უჭირა და „ჩაჰკვეთა კისრამდის“.

მოცვივდა ის გაქცეული თხუთმეტი სპარსელი, აღტაცებული ჟღავილით მიესივნენ დახოცილ ბელუჯებს, თავები დაჰკვეთეს, ზურაბიშვილს მიუბრუნდნენ და გამარჯვებაც მიულოცეს.

ზიზღი ძლივს დაითრგუნა ქართველმა. წარკვეთილი თავების მიღებაზე უარი სთქვა, — თქვენთვის დამითმია, რადგან

თქვენ გეკუთვნით, ჭეშმარიტად გამარჯვებულებს, მე ვიცი ისე
ნამოგეშველეთო!..

დღე მიიდრიკა. უკანასკნელ ბელუჯთა თავების კვეთით იყ-
ვნენ სპარსელები გართულნი. ნაომარ ქართველებს საშინელმა
წყურვილმა გაახსენა თავი. წყალი არსად იყო — არც „ქართლის
წყარო“ და არც „მლაშე თევზის ნარეცი“. თქვა სისტანის ხანმა: მე
ვიცი წყარო ორი ალაჯის (2 მილი) მანძილზეო. შესხდნენ ქართვე-
ლები ცხენებზე და გაჰყვნენ სისტანელს აღმოდებულ უდაბნოში.

სიხარულით მიაჭენებდნენ ცხენებს ქართველები, — ეგონათ
„ქართლის წყაროს მინამსგავსი იქნებისო“. მივიდნენ სისტანის ხა-
ნისგან დაგულეებულ ადგილას. ეძიეს, მოიძიეს და — „ღმერთმან
თქვენს მტერს მისცეს, ის წყარო იყო, ასეთი მარილი ედვა ნაღი-
ნარსა მის წყლისასა, თავმან თქვენმან, კურდღელი მოიკვლოდა:
წყალი იყო მწარე მარილისაგან“. ზოგს მწარე სიცილი აუვარდა,
ზოგმა სისტანელს შეუკურთხა, მაგრამ რას გაანყობდნენ!?

ის ღამე იქ გაათიეს. დილით სპარსელებმა გიორგი მეფეს წინ-
დლით დახოცილ ბელუჯთა თავები მოუტანეს, სულ — შვიდას
სამოცი...

მზვერავები მოცვივდნენ და ნაზვერალი (დაზვერვის შემდეგ)
მოართვეს მეფეს: „უკან კიდევ ჯარი მოდისო“. თურმე წინა დღეს
მარტო ბელუჯები ამოენყვიტათ, ხოლო მათი მოკავშირე ავლა-
ნელნი ცალკერძო გზით წამოსულან, ნაშოვრით დატვირთულნი
და საომრად დასილაღებულნი.

ჯარი აღძრა გიორგი მეფემ.

ავლანებს უკვე გადმოელახათ უდაბნო, კლდოვან მაღლობზე
მოესწროთ ნაძარცვის დაბინავება და საომრად გამზადება.

სიცხით გაფატრული მზე მდულარეს აფრქვევდა დაბრიყვე-
ბულ დედამინას...

გარს შემოადგნენ ქართველები და სპარსელები ავლანთა ბა-
ნაკს. ატყდა თოფების ბათქაბუთქი და ისართა სტვენა-წივილი.
მზის დასალიერზე, აგრილებისას, გიორგიმ ჯარი დააქვეითა,
თვალი მოავლო და მათრახივით გადაჰკრა:

„იცოდეთ, საღალღობოდ არ მიმყავხართ!“ — და პირველი შე-
უხტა ხმალშემართული ნათოფარ-ნაისრალი მტრის ბანაკს.

მიჰყვნენ ქართველები, შემდგომ — სპარსელები.

ამ შემოტევას ავლანელები აღარ მოელოდნენ და გულჩუკენად
(მხდალი, გულდედალი) შეეგებნენ ქართველთა ხმლებს.

ავლანთა ბანაკიც სრულად ამოწყვიტეს და მათი ნადავლიც დაინადავლეს.

ის ღამე ნაომარ ადგილზე გაითენეს. დილით სპარსელებმა მეფე გიორგის ხუთას ორმოცი ავლანელის წარკვეთილი თავები მიართვეს.

გიორგის ბრძანებით, ცალკე ბელუჯთა და ცალკე ავლანთა თავებისაგან მინარეთის მსგავსი ორი კოშკი აღმართეს, თითოეული ოცი წყრთის სიმაღლისა.

(ქართველთა მეფეც აჰყოლია თათრულ ყაიდასა და ნაქცეურობას)!...

სისტანის ხანი აღარ მოეშვა ქართველებს, ნაომარ ადგილთაგან ორი დღის სავალზე, თავის სახანო ქალაქში მიიწვია, თავგამოდებით უმასპინძლა და გამოისტუმრა.

ქირმანისაკენ მოდიოდნენ. ძალიან უჭირდათ უწყლო და ურწყული უდაბნოების გადმოლახვა. „თავმან თქვენმან, თხუთმეტს დღეს ცხენს ბზე არა ჰქონია“. მაინც ლალად მოდიოდნენ, რამეთუ „სასიხარულო დიდი ჰქონდათ, თავად გამარჯვებისა და მერე ამიტომ, იმ ალაგების ნახვისათვის, ის ალაგები გზითაც არავის გაევლო, არამცთუ საომრად ვინ წავიდოდა“.

ერთი თვის უდაბნოური მოგზაურობის თავზე მოაღწიეს ქირმანს. დედა-ბუდიანად გამოცვივდნენ ქირმანელები და მიეხვივნენ „თავიანთ მხსნელ ქართველებს“. ყველა — დიდი და პატარა, ქალი და კაცი — მიიღტვოდა ქართველი მეფის ფერხთა სამთხვევად.

„კურთხეულ არს ღმერთი, რამეთუ თქვენ, ქართველნი, მაგისტანა კაცნი დაუბადებიხართ და ჩვენთვის გამოურჩევიხართო!“ — ბლაოდა ხალხი.

გზიდან ისფაჰანს შიკრიკი გაეგზავნა გიორგის, — ბელუჯთა და ავლანთა განადგურების ამბებს ატყობინებდა შაჰს.

თურმე ცას ეწია სიხარულით შაჰ სულთან ჰუსეინი. მაშინვე მალემსრბოლნი აფრინა ქირმანისკენ და მიართვეს გიორგი მეფეს ერანის ხელმწიფისაგან „წყალობა და დამადლება დიდი, თავი და ჯილა მურასა, ხმალი და ხანჯალი, შემკული თვალითა და მარგალიტითა, ცხენი ოქროითა უნაგირითა, თეთრად ორი ათასი თუმანი, ხალათი მძიმე სიასამურის ქათიბითა“. დანარჩენ ქართველებსაც ებოძათ შაჰის ნაძღვნევი „ინამი და ხალათი“.

მშვიდობა სუფევდა ერანის ცისგვამში, „ქართველთა ლომგულოვნების წყალობით...“

1701 წელს ლევან ბატონიშვილი შაჰმა გაიწვია ქირმანიდან ისფაჰანს, მისვლისთანავე მიიღო „მხიარულის პირითა“ გვერდით დაისვა და დაწვრილებით გამოჰკითხა ამბები ძმისა — „დიდებული გურგინ-ხანისა“ — და ბელუჯთა და ავლანთა განადგურებისა. ლევანმაც მოახსენა ყოველივე, „რაც ოდენ ხელმწიფეს მოეხსენებოდა“.

გაიხარა შაჰ სულთან ჰუსეინმა, „დაჯდა ნადიმად და შექნა სიმხიარულე, უბოძა თავისის ხელით ღვინო“ ქართველ გმირს, ხოლო ნადიმის განსრულების ჟამს გამოაცხადა „ყველაზე მთავარი“: დღეიდან ლევან ბატონიშვილი, შაჰ-ყული-ხანის სახელით, დანიშნულია ირანის მდივანბეგად!

ესოდენ დიდი სახელმწიფოებრივი „სახელი“ ერანის მბრძანებლის საგანგებო პატივის, ყურადღებისა და „ქართული ერთგულებისათვის“ უსაზღვრო მადლიერების გამოხატულება გახლდათ.

ლევან ბატონიშვილი, ვითარცა მდივანბეგი და „ხელმწიფის საქმეთა გამგებელი“, „უმაღლესი მრჩეველი“ და „მსაჯულთუხუცესი“, შაჰის კარზე შინაური ადამიანი შეიქნა. კარგადაც „მოირგო“ და „მოიხმარა“ ნიჭიერმა და ჭკვიანმა კაცმა შაჰის „მარჯვენა ხელობა“.

ერთ დღეს ლევანმა შაჰ ჰუსაინს მოახსენა: „ჩემი შვილი შენი ყული (მონა) გახლავს და სხვის საბატონოში პურს რატომ უნდა ითხოვდესო?! მიყავ წყალობა და, რაც ქართლში მანამდე საუფლისწულოდ მქონია, ჩემი შვილისთვის მიბოძეო“.

შაჰისთვის გასაგები იყო: მდივანბეგი მას „მეორე ვაჟის“ — ვახტანგის შესახებ უგდებდა სიტყვას (ხოლო უფროსი ძე — ქაიხოსრო, აკი ირანში თან ახლდა მამას)*. ვახტანგ ლევანის ძე მაშინ იმერეთს იყო ცოლ-შვილით და სწორედ ამას გულისხმობდა ლევან ოჩმაგურად ნათქვამში: ჩემი შვილი სხვის საბატონოში პურს რატომ უნდა ითხოვდესო. ახლა ლევანი „მომგებიანად“ არ თვლიდა (ან შეიძლება არც ესმოდა) იმის გახსენებას, რომ ქართლელი კაცისათვის იმერული პური უფრო ნაკლებ მათხოვრული იყო, ვიდრე სპარსული... მთავარი გახლდათ ქართლის საუფ-

* ლევანი ორჯერ იყო ნაქორწინევი და ჰყავდა რვა შვილი. პირველი ცოლისაგან, თუთა ქაიხსრო გურიელის ასულისაგან ჰყავდა: ქაიხსრო, ვახტანგი, დომენტი და ხვარამზე; მეორე ცოლისაგან, თინათინ გიორგი ავალიშვილის ასულისაგან — იესე, სვიმონი და თეიმურაზი. ერთი ვაჟიც ხარჭისგან ჰყავდა ლევანს, სახელად — როსტომი

ლისწულოთა დაბრუნება და ამ გზით ქართლში ფეხის მოკიდება. შაჰ ჰუსეინმაც უყოყმანოდ აღასრულა „საყვარელი“ მდივან-ბეგის თხოვნა. ბრძანება გაუგზავნა ქართლის მაშინდელ მუფტს — ერეკლე ნაზარ-ალი-ხანს: ვახტანგ ლევანის ძე სასწრაფოდ დააბრუნე იმერეთიდან ქართლშიო.

ადრეც ითქვა, რომ მეფე გიორგი მეთერთმეტემ თავისი ერთადერთი ვაჟის, ბაგრატიისათვის საცოლედ აირჩია ჩერქეზთა ბატონის ასული რუსუდანი, მაგრამ რაკი ბაგრატი სპარსულ ტყვეობაში დაიღუპა, გიორგიმ სარძლო ცოლად შერთო ერთგულ, ნიჭიერსა და მამაც ძმისწულს — ვახტანგ ლევანის ძეს. ქორწინება მოხდა ხარაგოულში. მერე გიორგი მეფე ხომ სპარსეთს გაემგზავრა, ხოლო ვახტანგი იმერეთს დარჩა. ეს მოხდა 1696 წელს. მას შემდგომ ვახტანგი და რუსუდანი იმერეთში ცხოვრობდნენ. აქ მათ შეეძინათ ვაჟი, სახელად — ბაქარი...

და აი, „იმერული პურის მთხოვრობის“ მეხუთე წელს (1701), ვახტანგ ლევანის ძეს ეძლეოდა საშუალება „მშობლიურ ქართლში“ დაბრუნებისა.

სასწრაფოდ აღასრულა მეფე ერეკლე პირველმა სპარსეთის ხელმწიფის ბრძანება. კაცი აფრინა ხარაგოულს.

სწორედ მაშინ ვახტანგთან მობრუნდნენ მისგანვე რუსეთს გაგზავნილი ზალია შანშიაშვილი და არჩილ მეფის შათირი (შიკრიკი) მამუკა. არჩილი თავის საყვარელ ძმისწულს რუსეთში იწვევდა.

ვახტანგს არჩევანი შეექნა: საით წასულიყო — რუსეთს თუ ქართლს?

იმერელმა ნარჩინებულებმა ქართლში წასვლა ურჩიეს.

წამოვიდა ვახტანგი ცოლ-შვილით, მოვიდა ალს, სადაც მას ერეკლე მეფისგან უვნებლობა შემოჰფიცეს ევდემოს კათალიკოსმა და სპასპეტმა ლუარსაბ ყაფლანიშვილმა. ალიდან წავიდა და დადგა სურამს.

ვახტანგის მოსვლით „შეექნათ ერთგულთა სიხარული და ორგულთა წყენა“. თვითონ ერეკლე მეფეს ქართლის გამგებლობის სამეტოქეოდ არც ვახტანგი „ედარდებოდა“ და არც სხვა ვინმე. მას, როგორც ადრეც ითქვა, ქართლი საერთოდ „არ ენაღვლებოდა“, არამედ ქართლის „ვალად“ შაჰისგან იძულებით გამოგზავნილი „ნაზარ-ალი-ხანი“ ისევ და ისევ „მშობლიური კახეთის“ ტახტის დაუფლებაზე ოცნებობდა. ამიტომ

ერეკლემ გულნრფელი სიხარულით მიიწვია ვახტანგ ლევანის ძე კოჯრის სასახლეში; მიიწვია და, „რა ნახა, დასდვა პატივით შვილურად, და შეიყვარა ძმათ და შვილად, უბოძა საბრძოლველი მრავალი და ხმალი მურასა შეარტყა წელსა მისსა; ნახევდიან ლხინსა და უკუ-ჰყრიდიან ჯავრსა“.

ქართველებს საქართველოსთვის „არ სცალიათ“

1703 წელს ერანის ხელმწიფემ, შაჰ სულთან ჰუსეინმა „საბოლოოდ მოაგვარა“ ქართლ-კახეთის საქმეები. მან აღასრულა „საყვარელი ქართველი მეფეების“ დღენიადაგი ნაოცნებარი: ერეკლე ნაზარ-ალი-ხანი ქართლიდან კახეთის მეფედ გადაიყვანა, ხოლო ქართლის უმაღლესი ხელისუფლება ისევ გიორგი მეთერთმეტეს დაუბრუნა.

სულ მალე კი გამოირკვევა, რომ არც ერეკლეს უნდა ეღიროსო კახეთის მიწაზე ფეხის დაბიჯება და არც გიორგის მოესწრება ქართლის წყაროს წყლით დარწყულება ერანულ-უდაბნოური მწყურვალეობით ადუღებული გულისა.

ერეკლეს ბრძანება მოუვიდა — კახეთის გამგებლობის მისაღებად ისფაჰანს გამოცხადდით. ერეკლემ „სიხარულით შეუდგა სპარსულ შაჰ რას“ (შაჰის გზას).

ხოლო, მანამ შაჰ ჰუსეინმა ქირმანში მდგარ გიორგის რაყამი გაუგზავნა: ამიერიდან შენ ხარ ქართლის მეფე — ვალიც, სპარსეთის უმაღლესი მთავარსარდალიც და ბეგლარბეგიც ქირმანისა, ყანდაჰარისა და გირიშქისაო.

მთავარი აქ თურმე ყანდაჰარის გამგებლობა და მოვლა-პატრონობა ყოფილა, რამეთუ ისევ მოინევედნენ ავღანელნი ცოფიანი იერიშებით აღმოსავლეთიდან. უკანასკნელად თამაზ სარდალი შეჰკვდომოდა ქართველთა გუნდით ყანდაჰარის კედლებთან მირ-სამანდარის სარდლობით მოიერიშე ავღანთა ჯარებს. ახლა გიორგი მეფეს — ყანდაჰარის ახალ მბრძანებელს ავღანებდა შაჰი „მისი საბეგლარბეგოს“ დაცვას ავღანთა შემოტყევებისაგან.

მაშ, გიორგი მეფე ყანდაჰარს უნდა წასულიყო დაუყოვნებლივ, ხოლო „მისი სამეფოს“ ქართლის სამმართველოდ დროებით

(სანამ გიორგი ყანდაპარს „მოუვლიდა“), ვითარცა ნაიბი (მოად-
გილე) გაემგზავრებოდა მისი ძმა ლევანი.

მაგრამ ლევანი ხომ ერანის მდივანბეგია?!

არა უშავს რა, — ლევანი გიორგის ნაიბად გაეშურება ქარ-
თლის სამმართველოდ, ხოლო მის ნაცვლად ერანში მდივანბეგად
დარჩება ლევანის უფროსი ძე — ქაიხოსრო.

ვიმეორებ: ყველა ეს „გადანაცვლებანი“ არის „დროებითი“ —
მანამ, სანამ გიორგი მეფე ყანდაპარისა და ავღანელების „საქმე-
ებს მორჩებოდეს“...

ქირმანში მდგარ ქართველებს „შეექმნათ სიხარული ქართლის
შოვნისათვის, მაგრამ ყანდაპარს ნასვლის მოწყენა...“. თუმცა რა
გაენწყობოდა: ქართლის მეფე გიორგი მეთერთმეტე ქართლში კი
არა, ქართული მიწიდან კიდევ უფრო შორს, აღმოსავლეთით, ავ-
ღანისტანში უნდა გადაქუხებულყო.

სპარსეთს მიმავალი ერეკლე მეფე და ქართლისკენ მომავალი
ნაიბი ლევან ბატონიშვილი ერთმანეთს შეეყარნენ თავრიზში, —
„შეიყარნენ ერთად, გადაეჭვდნენ ერთმანეთს, დახვდნენ ძმუ-
რად, დაპატიჟეს ერთმანეთსა, ნახეს ლხინი სიმხიარულისა, მი-
ართვეს ერთმანეთსა მისართმევი“.

მაღე გაიყარნენ. ერეკლეს ისფაჰანს ეჩქარებოდა, „მწყალობე-
ლი შაჰის“ ხელით კახეთის სამეფო ნიშნების მისაღებად და მაღე
„სანეტარო კახეთში“ დასაბრუნებლად. ხოლო გიორგი მეფის ძმა-
სა და ნაიბს ქართული მიწის ძახილი უჩქარებდა ნაბიჯს...

ერანის „ხელმწიფე მხიარულად დახუდა“ ერეკლეს. კახეთის
მეფობა ერთხელ კიდევ დაუდასტურა და „დამატებით“ სამეფო
გვარდიის ყულარაღასობაც უბოძა. მაგრამ იქვე დასძინა შაჰმა
მოულოდნელად: ვითარცა სპარსეთის ყულარაღასი, შენ ჯერჯე-
რობით სპარსეთს უნდა დარჩე, ხოლო კახეთის სამმართველოდ
შენს ნაცვლად შენი ვაჟი დავით იმამ-ყული-ხანი გაემგზავრებო.

დიდი პატივი დასდო შაჰ სულთან ჰუსეინმა ერეკლეს: პირადად
— კახეთის მეფობა და სპარსეთის ყულარაღასობა, უფროსი ვა-
ჟისთვის — კახეთის „ნაიბობა“, გინა „ჯანიშინობა“, ხოლო უმ-
ცროსი ძისთვის, კონსტანტინესთვის — ისფაჰანის ტარულობა.

მაშ, ისევ ქართველებს უჭირავთ ერანის უზენაესი „სახელო-
ნი“: მთავარსარდლობა (გიორგი), ყულარაღასობა (ერეკლე),
მდივანბეგობა (ლევანი) და ტარულობა (კონსტანტინე).

მაგრამ ვერც გიორგი და ვერც ერეკლე — მეფენი „უმთავრე-

სი საქართველოებისა“ — ჯერჯერობით საქართველოსკენ ფერს ვერ გადგამენ, ჯერჯერობით მათ იკმარონ „ქართველ მეფეთა“ ტიტულები, რამეთუ ჯერჯერობით მათ „არ სცალიათ“ საქართველოსთვის...

ვახტანგ ბატონიშვილი ქართლის ჯარით ტაშირს დაუხვდა სპარსეთიდან მომავალ მამას.

რიგრიგობით მიდიოდნენ ქართლელნი, ეახლებოდნენ და მუხლს უკოცნიდნენ ამხედრებულ ლევანს და ისევ უკუ დგებოდნენ, ვახტანგისგან მიჩენილ ადგილს. ბოლოს ვახტანგიც მიეახლა მამას. ლევანი ცხენიდან გარდახდა და გადაეხვივნენ ერთმანეთს თხუთმეტი წლის უნახავი მამა-შვილი...

თბილისი დიდის ამბით შეხვდა გიორგი მეფის ძმასა და მოადგილეს — „მოეგებნენ მოქალაქენი სიხარულითა დიდითა, შექნეს სიხარული დიდი და გარიგება ქართლისა“.

ხოლო, „გარიგება ქართლისა“ ლევანმა და ვახტანგმა ისევ ძველ ქართულ სახელმწიფო-სამართლებრივ საწყისებზე აღადგინეს.

„ქება-მიუწვდომელი“

იმავე 1703 წელს, გიორგი მეფემ შემოუთვალა ლევანს — ერთი ათასიოდე ქართლელი მეომარი გამომიგზავნე ქირმანსო. ლევანმაც შეყარა ქართლელთა ათასეული. სარდლად უჩინა ვახუშტი ყაფლანიშვილი (სახელოვანი სულხან-საბა ორბელიანის ძმა) და გაუგზავნა.

სიხარულით შეხვდა გიორგი თანამემამულეთა ჩასვლას. „მოაგება მეფემ ვინც ვინ ქართველნი დარჩომილიყო, ქნა მეჯლიში თალარსა ქირმანისასა, ნახა ლხინი და მისცა საბოძვარი მრავალი“.

მომდევნო 1704 წელს ლევანმა გიორგისთან სეხნია ჩხეიძე გაგზავნა მდიდარი ძღვენით. ძალიან ეამა მეფეს გამოცხადება ერთგული მეაბჯრისა, მამაცი მეომრისა და ნიჭიერი მემკვიდრისა.

სეხნია ჩხეიძის ჩასვლიდან ერთი თვის თავზე, 1704 წლის მაისის დამდეგს, გიორგი მეფე ქირმანიდან ყანდაჰარისკენ გაემართა.

20 000-იან სპარსულ მხედრობას მენინავე ძალად 2 000 ქართველი მიუძღოდა.

ისევ სიცხე — სხეულის დამადნობელი.

მძვინვარე მზით მოთახთახე უდაბნოები.

ყური ვუგდოთ თვითონ სეხნია ჩხეიძეს: „გავებით ბაიბანსა (უდაბნოსა) გორგისასა; მაგრამ სიცხის ამბავი რის შესადარებელი მოგახსენო, ან გაძლება ქართველებისა! მზემან ღვთისამან და თავმან პატრონისა ჩემისამან, ზარბაზანი იღვა სევანის (კარის) წინა, ტყვია გააპტყელეს და დასდევს ზარბაზანსა ზედა და ორ საათს, შუა დღეს უკან, სიცხემ ტყვია დაადნო. თვითონ მეფე სევანში იჯდა და შიგან იდგა ალაჩური საიისა, ედგა გვერდსა სანერელი, მიახლო ხელი და ამოიღო მაკლატელი, ასე გაცხელებულიყო, თავმან მისმან, ხელი ველარ გაუყარა ქალაღდის წასაჭრელად“.

გიორგი მეფე ჯარისკაცთა წინაშე ალექსანდრე მაკედონელს ედარებოდა უდაბნოური პაპანაქების დაძლევაში. „ეს ლომებრი კაცი“ ყოვლის დამადნობელი მზის ქვეშ, ცხენით თუ ფეხით ისე მიაბიჯებდა, „სახეზე ფერსაც კი არ იცვლიდა“. ესე „იყო წესი“ გიორგი მეფისა: „როცა სამნუხარო საქმე იყვის, მაშინ უფრო გამხიარულდის“. „ჩემგან ქება არ გაეწყობოდა, რადგან ქება-მიუნვდომელი იყო“, — წერს მეფის სივაჟკაცით აღტაცებული და განცვიფრებული სეხნია ჩხეიძე...

ყანდაჰარსაც მიატანეს.

გამოეგება ხალხი და ჯარი ყანდაჰარისა ქართველ ხელმწიფეს. ავღანელთაგან დაშინებული აქაური მმართველი — მასულხანი მუხლებში ჩაუვარდა გიორგის — მადლობა აღლაჰს, თქვენი თავი რომ მოგვივლინა მხსნელად და პატრონადო.

„როგორც ქირმანის ქვეყანა მოარჩინაო მტერთა ხელთაგან, ღვთით ისე ჩვენც გვიშველის ქართველი მეფე და მისი ქართველობაო“, — ბლაოდა ავღანელთაგან ნაოხარი ხალხი.

ქალაქში შევიდნენ ზარზეიმით. ძალიან მოეწონათ ქართველებს ყანდაჰარი. ცადატყორცნილი ციხეები, სამრიგოვანი მალაღლი და სქელი გაღავნური კედლები, ოთხი მხრით მძლავრი კარიბჭენი, ქალაქის შუაგულში ბრწყინვალე სრა-სასახლე („ნარინჯის სასახლე“) და მშვენიერი ბაღები. წინა მხრიდან ქალაქს ხანდაკი (სანგარი, მიწაყრილი) ერტყა, უკან ფართო მიწდორი და შემდგომ — ოდრიკალად (მრხრილად) შემორიგებული პიტალო კლდენი.

მაგრამ ყანდაჰარიც საშინელი სიცხით დაუხვდა „ღვთისაგან მხსნელად მოვლენილ“ ქართველებს. ისევ ჩავიხედოთ სეხნია ჩხეიძის მატიანეში: „ქალაქი ცხელი, საღამო ჟამს ასეთი ქარი მო-

ვიდეს ცხელი, რომ პირს ვერ შეაქცევდნენ, ეს მინახავს — აქაუ-
რის სიცხისაგან კვერცხი სპილენძის თევზზე გათქვეფილი და
დასხმული, მზისაგან შემწვარიყოს და ციხის სალს კლდეზე პური
მიეკრას და გამამცხვარ იყოს...”

„მისვლისთანავე ბრძანებანი დაგზავნა გიორგი მეფემ ავლანისტანში: ყველა, ვინც ჩემს მორჩილად თავს მიიჩნევს, დაუყოვნებლივ მენვიოს, რათა მივანიჭო მათ ღირსნი პატივნი, ხოლო უკეთუ ურჩნი აღმოჩნდებიან, უწყალოდ განადგურდებიან პირითა ჩემი მახვილისაგან!“

„ამისნი მსმენელნი მოვიდნენ ყოველნივე ძღვენითა დიდითა ნინაშე მეფისა და დაიმორჩილნა სრულიად და მეხარკე-ჰყვნა“.

ქართველი მეფე საქართველოდან შორს, უცხო ქვეყანაში, იწყებდა მეფობას — მკაცრად, სასტიკად, სამართლიანად.

ქაბულიდან ინდოეთის მეფის ძემ გიორგის მდიდარი ძღვენი გამოუგზავნა და მშვიდობიანობის ჩამოგდება სთხოვა, — „რამეთუ ჰგონებდა იგიცა მისვლასა მეფისასა“ მასზე საომრად.

გიორგიმ ინდოელის ძღვენი და წერილი შაჰს გამოუგზავნა.

ამისთვის შაჰს სულთან ჰუსეინი „ფრიად მაღლიერი იქმნა“, ინდოელის ძღვენი და თავის მხრივ „სხვანი უმეტესნი საძლნოცა“, ყველაფერი ერთად გიორგის გამოუგზავნა და ნება დართო — შენ თვითონ შენის ნებით იქონიე ურთიერთობა ინდოელებთანო.

ამის შემდგომ კიდევ მეტად „მისანდობელი იქმნა“ მეფე გიორგი შაჰისათვის.

და ამის გამო „შურობდნენ ამას ყიზილბაშნი“.

შურობდნენ!..

ალი ალაგ ზნის მცირემან ნაბერწყალმან და ნაკ-
ბენმანცა კნინმან იქედნისამან სასიკვდინენი სენნი
განმზადებულ ყენის.

ეგრემ მცირე

მამის მაგივრად „დროებით“ ისფაჰანში მდივანბეგად დატო-
ვებული ქაიხოსრო ლევანის ძე ჭემმარიტი სახელმწიფო კაცი გა-
მოდგა. ეს ახალგაზრდა ქართველი „ცოდნის იადგარი
(მოსახსენებელთ ნიგნი)“ ყოფილა. იგი „ასე გაუძღვა ერანის მდი-
ვანბეგობას, რომე დიდი და მცირე გააკვირვა“. შაჰმა იგი ძალიან
დაიახლოვა და „სდებდა პატივსა უშურველსა“.

მაგრამ 1705 წელს შაჰ სულთან ჰუსეინმა მაინც გამოიძახა
ლევანი ქართლიდან სპარსეთს.

ლევანმა ქართლის ჯანიშინად ვახტანგი დატოვა და თვითონ
ერთი ძის — იესეს თანხლებით, ისფაჰანიდან გაქუსლა.

შაჰს ძალიან მოეწონა იესე ბატონიშვილი, „სიმხნე და სიმშვე-
ნიერე მისი“, და მაშინვე გადაწყვიტა: ეს ჭაბუკი ბიძამისს, გურ-
გინ-ხანს გამოადგებაო და მცირე ხნის გამოხდომის შემდგომ
გაგზავნა კიდეც ყანდაჰარს.

გიორგი სიხარულითა და სიყვარულით შეხვდა ძმისწულს. ქარ-
თველთა და ყიზილბაშთა ჯარი შეაგება და ზარზეიმით შეიყვანა ქა-
ლაქში. დიდი მეჯლისი გაუმართა და უამრავი საბოძვართი აავსო.

დაუდგრომელი და დაუნყნარებელი ცხოვრებით ცხოვრობდა
და განაგებდა გიორგი მეფე უცხო ქვეყანას. მხოლოდ უზომო ში-
შითა და სისასტიკით შეეძლო საუკუნეების სიგრძეზე ველურ
მტარვალობაში ნაზარდ ქვეშევრდომთა დამორჩილება და დათ-
რგუნვა. ამიტომ ბოროტებას ბოროტებით კურნავდა „თათრობი-
თა და თათრობაში“ გამონრთობილი მეფე. ზოგჯერ გაურჩებულ
სოფელ-ქალაქებს ჯარს გაუსევდა და აანიოკებინებდა, „ზოგი
კლდესა გარდაყარის, ზოგი ცოცხალი დამარხის, ზოგთა კბილე-
ბი დააძვრის და თავზე დაარჭვის“.

გამორჩეული სიმკაცრითა და თავაშვებულობით ექცეოდნენ
ყანდაჰარელებს ყიზილბაშები. ისინი იტაცებდნენ და ისაკუთ-
რებდნენ ყველაფერს — მოძრავს და უძრავს, სულიერსა და უსუ-
ლოს. ყანდაჰარშიო, — წერს ისტორიკოსი იოსებ ქართველი, —
„ვაჟები და ქალიშვილები უკვე აღარ მიეკუთვნებოდნენ თავიანთ

მამებსა და დედებს, ცოლები აღარ ეკუთვნოდნენ ქმრებს, ვაჭრები აღარ იყვნენ თავიანთი ფულისა და საკუთრების ბატონ-პატრონნი და მოსახლეთაგან არავინ იყო დარწმუნებული, შეეგებებოდა თუ არა იგი ცოცხალი ხვალინდელ დღეს“.

დაშინდა ქვეყანა.

და რაკი დაშინდა, კიდევაც „დანყნარდა“.

გიორგი მეფე „ჭემმარიტი ქართველი“ იყო.

და ყოველ შაბათ დღეს მხოლოდ ქართველებთან ჰქონდა შეხვედრა, ნადიმი, სიმღერა, ზმა, სმა და სამშობლოს დარდითა და სურვილით აშლილი „ცრემლების ლესვა“.

მაგრამ გიორგი მეფე „ჭემმარიტი თათარიც“ იყო და ყოველ სამშაბათს მხოლოდ თათრებს ჰხვდებოდა, მათთან ნადიმობდა და „თრიაქდებოდა (გამაბრუებელი ნამალი, ოპიუმი)“...

ასე მიდიოდა სანუთრო მეფე გიორგი მეთერთმეტისა უცხო და უარშიო ქვეყანაში: „სამართლობის, განისვენებდის, ნადირობდის, შეექცეოდის“...

ჯერჯერობით ავლან ბელადთაგან მირ-სამანდარი გამოჩანდა ყველაზე ძლიერად, გამორჩეულად და სახიფათოდ. გიორგი მეფის ყანდაჰარს მისვლამ დიახაც დააფრთხო და დააშინა მირ-სამანდარი, მაგრამ მაინც საეჭვო ჩანდა, დიდხანს დარჩენილიყო იგი ეგ ზომ „წყნარი“, „ბედს შერიგებული“ და „ჩაჩუმქრული“.

ფრთხილად ადევნებდა თვალს გიორგი მეფე ავლანთა ბელადს. ერთ დღეს მეფეს მირ-სამანდარის მოციქული ეახლა ძვირფასი ფეშქაშით და უმდაბლესი თხოვნით: „რადგან ღმერთს შენთვის ძლევა მოუცია და სახელოვანი ხელმწიფე ამ ქვეყნისა გამოჩენილხარ, მიყავ წყალობა და ნახვა შენი მალირსე, რაც ოდენ შენაცოდვარი მაგ ქვეყანას მიქნია, შემინდევ, მოგართვა ხარჯი, რაც ოდენი დამკლებია“.

მოვიდეს, მეჩვენოს და გადავწყვეტო, — ბრძანა პასუხად გიორგიმ.

მართლაც, მოვიდა ყანდაჰარს მირ-სამანდარი თანამებრძოლთა ჯარით. ბიძაშვილი და თანაშემწე თან ახლდა — ქალა-ხან.

ეახლნენ ქართველ ხელმწიფეს, მდიდარი მისართმეველი მირთვეს, იარალი აიყარეს და წინ დაულაგეს, მინაზე თავდამხედ დაენარცხნენ, ფეხები დაუკოცნეს და სიკვდილამდე ერთგული ყმობა შეჰვალადეს.

მოიწონა გიორგიმ მირ-სამანდარი და ქალა-ხანი, „კარგ სანახავ-

ნი, მხნე ვაჟკაცი". შეუნდო და აპატია „გარდასული შეცოდებანი“ ერთგულების ფიცი მიიღო, ხარკის ძლევაზე პირობა დაადებინა ერთი თვე ისტუმრა, იმსახურა „როგორც ყმანი მისნი“ და გაუშვა.

ამჯერად უტყუარი გამოდგა მეფის გუმანი: მირ-სამანდარმა სამუდამოდ აიღო ხელი ბრძოლაზე. სამუდამოდ ქართველი მეფის, „ლომი გურგინ-ხანის“ ერთგული ყმა დარჩა ავღანთა ბელადი.

ჯერჯერობით არ ლალატობდა გიორგი მეფეს ალლო, გერში (ალლო, კვალის აღება) და გუმანი.

მაინც აჯანყდნენ ავღანელნი, — მირ-სამანდარის გარეშე და „მის ჯინაზე“ აჯანყდნენ.

გიორგიმ ძმისწული იესე ლევანის ძე გაგზავნა ქართველ ცხენოსანთა და ქვეით სპარსელთა ჯარით.

ორი მხრიდან დაეცა თავს იესე ბატონიშვილი ავღანთა ბანაკს — „ზეითად“ ქართველებით და „ქვეითად“ სპარსელებით. „შეიქნა ომი ფიცხელი, თქვენმა მზემა და თავმა მისმა, იმ დღეს ბატონიშვილი იესე გენახათ, ამას ბრძანებდი, კაცთა შვილი ამისთანა რა ინახებოდა! გაიმარჯვეს, ამოსწყვიტეს, ცათა ღმერთი შეარისხეს, გამობრუნდნენ გამარჯვებულნი“.

გაიხარა გიორგიმ კიდევ ერთი გამარჯვებით, ძმისწულის სიმამაცით და საზრიანობით. უხვადაც დააჯილდოვა ახალგაზრდა სარდალი: „უყო მეჯლიში, შეარტყა წელთა ხმალი მურასა და მისცა ვექილობა“. საბოძვარი მიუგო ყველას — „დიდსა“ და „მცირეს“, ვინც კი ბრძოლაში თავი გამოიჩინა.

ერთბამად ამოიმართა გიორგი მეფის თვალსარბიელზე ავღანთა კიდევ ერთი ბელადი — მირ-ვეისი (ეს სახელი არაბულიდან ქართულთად ითარგმნება ვითარცა „თავადი ლომის ბოკვერი“).

ჯერჯერობით მხოლოდ მისი ნიჭიერებისა და სიმამაცის ამბები სმენოდა გიორგის.

ფრთხილად, ნაბიჯ-ნაბიჯ, ავაზის სიმსუბუქით და ლუციფერის („ავსული“, სატანა) იდუმალებით უახლოვდებოდა იგი გურგინ-ხანს.

„უსაზღვრო ერთგულების“ მეტი ჯერჯერობით ვერაფერი ამოეკითხა ამ კაცში ქართველი მეფის ფხიზელ თვალსა და სალმასურ გონებას.

კიდევაც „გამოსცადა“ იგი გიორგიმ.

აზარის სულთანი დაქეზ აჯანყებულები და იმ აჯანყების ჩასაქრობად გაგზავნა მეფემ ახლად დაახლოებული ავღანი.

წავიდა მირ-ვეისი, აჯანყებულნი გაანადგურა და მათი სულ-
თანნი ბორკილგაყრილი მოართვა მეფეს.

ძალიან გაიხარა გიორგიმ. მირ-ვეისს „უბოძა საბოძვარი და
შემოსა სამოსლითა კარგითა“.

საბოლოოდ დაიჯერა გიორგიმ მირ-ვეისის „გულწრფელი ერ-
თგულება“.

მაგრამ სულ მალე იგრძნო, რომ მწარედ მოტყუვდა.

მირ-ვეისი აღმოჩნდა უაღრესად ცბიერი, მზაკვარი და ქვეგამ-
ხედვარი (ქვეშქვეშა, გულბოროტი). უტყუარი ცნობები მოართვეს
მსტოვრებმა (ჯაშუშებმა) გიორგის: მირ-ვეისი თეთრი კბილით იცი-
ნის და შავი გულით მოქმედებს, იდუმალ შეთქმულებებს აწყობს, ავ-
ლანელ ტომებს სააჯანყოდ ამზადებს!

გიორგიმ მაშინვე შეიპყრო მირ-ვეისი.

ორგულთა და ქვეგამხედვართა დასჯა აკი „სპარსული ყაი-
დით“ და ნაქცეურობით იცოდა გურგინ-ხანმა: სიკვდილი თავის
გაგდებინებით, კლდეზე გადაჩეხვით, ან ცოცხლად დამარხვით.

და საოცარი ის არის, რომ არცერთი სიკვდილისთვის არ გაიმე-
ტა გიორგი მეფემ სამომავლოდ ეგ ზომ საშიში და სახიფათო კაცი!

მხოლოდ ამით დაკმაყოფილდა: მირ-ვეისი შეიპყრო, ისფაჰანს
გაგზავნა და შაჰს შეუთვალა:

„ესე კაცი აღმოჩნდა გარდასულ არეულობათა და უწესოება-
თა გამომწვევი და სულისჩამდგმელი; ახლაც უარშიობს
(მოუწესრიგებლობა) თავაშვებული; დააკავეთ და არასგზით არ
გამოუშვათ, თორემ იგი გახდება ისეთ ახალ არეულობათა მიზე-
ზი, რომლებიც შეიძლება დიდად სახიფათონი აღმოჩნდნენ სა-
ხელმწიფოსთვის“.

ქართველი მეფის ეს სიტყვები „თავის დროზე“ წინასწარმეტ-
ყველური აღმოჩნდება, მაგრამ შეცდომა უკვე ამ „წინასწარმეტ-
ყველებამდე“ იყო დაშვებული.

შეცდომა თვითონ გიორგი მეფისა...

შეცდომა, რომელსაც ერქვა სიკვდილისაგან განტევება
მირ-ვეისისა.

ხოლო ასეთი შეცდომა, „განგების წესით“, ნიადაგ საბედისწე-
რო უნდა შეიქნეს უწინარეს ყოვლისა იმისთვის, ვინც იგი პირ-
ველმა დაუშვა.

გიორგიმ არ იცოდა, რომ (იქნებ, გაჩენის წუთიდანვე) მის ბე-
დისწერას სახელად ერქვა სწორედ — „მირ-ვეის“!

მირ-ვეისი რომ „მოიშორა“, გიორგიმ რალაცნაირად უზრუნ-
ველად იგრძნო თავი. თითქოს აღარ იყო „შეჭირვება გულსა-
სა“. საფრთხის ალლო და გერში სავსებით მოეშალა. ავლანელთა
ყრუ დრტვინვასა და ჟღავილს ძაღლის ყეფადაც არ ავდებდა.
მარტო ციხიონი ჩაიტოვა ქალაქში, ქართველთა გუნდი მცველად
დაიყენა, ხოლო უმეტესი საომარი ძალა — სპარსელთა მხედრო-
ა, სულ დაშალა და დაითხოვა სამსახურიდან.

ბედისწერის ჩარხი კი „მწარედ“ ბრუნავდა.

შაჰის ნაიბი, გინა — მოადგილე

1707 წლის თებერვლის დამდეგს გიორგი მეფემ სეხნია ჩხეიძე
ქართლის მოლარეთუხუცესად დანიშნა, საბოძვართ აავსო და
საქართველოში გასამგზავრებლად გაამზადა. ძმისთვის — ლე-
ვანისთვის ფარჩის ქსოვილებსა და ფულად ათას თუმანს ატან-
და; ძმისწულის — ვახტანგ „ჯანიშინისთვის“ (მოადგილე), ორი
ყათარი* აქლემი, დატვირთულნი „მოფენილობით“ (ნოხებით),
ფარჩით, ოქროს ზარნიშიანი თოფით, მოოქროვილი იარაღით,
ძვირფასი ქვებით შემკული საპირისნამლით.

სეხნია ჩხეიძე საქართველოში ჩასვლამდე ისფაჰანს უნდა
სწვოდდა და შაჰისთვის ცალკე ძღვენი და მისართმეველი მიერ-
თმია. მაგრამ სწორედ სამგზავრო სამზადისის ყამს შეიტყვეს,
რომ შაჰ სულთან ჰუსეინი, უზარმაზარი ამალითა და მთელი ჰა-
რამხანით, ქალაქ მეშჰედში ჩამოსულა აქაურ ნმიდა ადგილთა
მოსალოცავად.

ლევან მდივანბეგი და მისი ძე ქაიხოსროც თან ახლდნენ თურმე
შაჰს.

სხვა გზა აღარ იყო, — სეხნია ჩხეიძეს დასავლეთის ნაცვლად
ჯერ ჩრდილო-დასავლეთისკენ, მეშჰედისკენ უნდა აელო გეზი.
ასედაც მოხდა. გაზაფხულზე ჩხეიძემ მეშჰედს მიატანა. „ტკბი-
ლად“ შეხვდა შაჰი გურგინ-ხანის მოციქულსა და მისგან მდიდარ

ყათარი — სტრატული — „ჯოროთ შვიდეული“ (საბა). მაშასადამე, გიორგი
მეფეს ვახტანგისთვის გაუგზავნია თოთხმეტი (ორი ყათარი) დატვირთული აქ-
ლემი.

მისართმეველს.

ლევანის, ქაიხოსროსა და სეხნიას „აუნერელი“ შეხვედრა ხომ
აღარ „აღინერების“...

იმავე 1707 წლის 9 ივნისს ჩაფარი (მცველი, თანმხლები) მოიჭ-
რა ისფაჰანიდან საზარელი და საშფოთარი ამბით: ერანის სატახ-
ტოში აჯანყება აფეთქებულა, საშინელი შიმშილი მძვინვარებს,
დამშეულ ხალხს შაჰის სასახლის ალაყაფი ქვებით ჩაუნგრევია
და ჩაუქოლია; ყველაზე „თავხედნი“ შაჰის ტახტზე აბას-მირზას
აყვანას მოითხოვენ!

ეს სწორედ მეტისმეტი ყოფილა!

აბას-მირზა შაჰ ჰუსეინის ძმა იყო და ციხეში იჯდა. „სპარსუ-
ლი ყაიდის მიხედვით, ტახტზე ასული ყოველი შაჰი თავის ძმებს,
ბიძებსა და ბიძაშვილებს ან უღეტდა, ან თვალებს სთხრიდა და
ციხეში ყრიდა; მაგრამ ჰუსეინი „კუილი გულის“ კაცი გახლდათ
და მან თავის ძმა, აბას-მირზა, არც მოკლა, არც თვალები ამოხა-
და; მხოლოდ ციხეში ჩასმა აკმარა. ახლა კი გამოდის, — შემცდა-
რა „გულკეთილი შაჰი“!..

ფიქრის, ჭმუნვისა და ცინგლის ყრის დრო აღარ იყო. სასწრა-
ფოდ ზომები უნდა მიეღო ხელმწიფეს.

მთავარი მაინც ის არის, ქართველები რომ ახლავან უკიდურეს
საფრთხეში ჩავარდნილ სპარსელ გვირგვინოსანს — ამიტომ არ
უნდა შეშინდეს იგი!

ქაიხოსრო ლევანის ძეს დაადგა თვალი შაჰ ჰუსეინმა.

ქაიხოსრო — „ცოდნის იადგარი“, მამის მაგივრად სახელმწი-
ფოს მდივანბეგობა რომ ქვეყნის „გასაკვირველად“ წარმართა,
მამაცი მხედარი, ნიჭიერი მეთაური, „ბრძოლათა შიგან გულისა
სრულად შემტევებელი, მრავალკეცთა რაზმთა შემადრწუნებელი
და მძებნელი სახელისა და მეომრობისა“, და, რაც მთავარია, —
ისფაჰანისთვის ცნობილი, გავლენიანი და „საყვარელი“ ადამიანი.

მაშინვე შაჰ ჰუსეინმა ქაიხოსრო გამოაცხადა თავის ნაიბად
(შაჰის მოადგილედ!) და ტარულად, მიანიჭა „განუსაზღვრელი
რწმუნებანი“ — სავსებით დამოუკიდებელი სამართლის წარმოე-
ბისა და სიკვდილით დასჯის უფლებანი. მისცა ქართველთა გუნ-
დი — მასთან სეხნია ჩხეიძეც, და აფრინა ისფაჰანისკენ.

მემშვედიდან ისფაჰანამდე ორმოცი დღის სავალი გზაა მარჯვე
ცხენოსნისათვის.

ხოლო ქართველებმა თორმეტ დღეში გაიქროლეს თითქმის

ათასი კილომეტრი გზა.

ქაიხოსრომ კარგად იცოდა, რომ ხალხის აჯანყების მანდლად კუჭი ედგა და სხვა არაფერი.

კუჭი ცალიერია — კაცი ჯანყდება, კუჭი მაძლარია — კაცი წყნარდება.

ქაიხოსრომ ისიც იცოდა, ისფაჰანს რომ პური საკმარისად ჰქონდა, მაგრამ „ვილაცის ძლიერ ხელს“ ჩაეგდო ხელში პურის მთელი მარაგი.

ეს იყო სახელმწიფოს უმაღლესი მოხელე — პირველი ვეზირი, ეთიმადოვლე („სახელმწიფოს ბურჯი“, გინა „სახელმწიფოს ნდობა“). სწორედ ეს „სახელმწიფოს ბურჯი“ ანგრევდა სახელმწიფოს. მას ქალაქში შემომავალი მთელი მარაგი პურისა თავისად გაუხდია და საგანგებოდ დარჩეული ვაჭარ-აგენტების საშუალებით სისხლის ფასად ჰყიდდა.

დიდი იმედით შეხვდა ხალხი „ცნობილი და სიყვარულ-მოხვეჭილი“ ქართველი უფლისწულის გამოჩენას სატახტოში: „რა შევიდა ქალაქსა შინა, შეიქნა სიხარული დიდი“.

მისვლისთანავე მიხვდა ქაიხოსრო, საიდანაც მოთხლიშინობდა წყარო ბოროტებისა, მაგრამ სახიფათო ჩანდა ერთბაშად პირველ ვეზირზე იერიშის მიტანა. ამიტომ მან, თითქოს ეთიმადოვლეს ავკაცობისა არაფერი იცოდა, ისე დაერია მის აგენტებს, ვაჭრებს, გადამყიდველებს. დაერია ნამდვილი „სპარსული ყაიდით“ და ნაქცეურობით: ხალხის წინაშე დამნაშავეს მუცელზე ფატრავდა და შიგნეულს აყრევინებდა, ან სავაჭრო დარაბაზე ყურით აჭედებდა, ან კიდევ როგორც ხარს თუ ცხენს, შიშველ ფეხისგულებს ნალითა და ლურსმნით უჭედავდა!

იჭექა და წამოვიდა პური ქალაქში. „თქვენმა მზემ, მეორე ღდეს გენახათ ქუჩა-და-ქუჩა ხვარბლით აივსო“. ბელლები, დუქნები, ბაზრები დაალებინა დღითაც და ღამითაც ქაიხოსრომ. თხუთმეტ ღამეს იყო ღია ბაზარი. ფეხით დადიოდა ქალაქში ქაიხოსრო, ვინმე მდებობსავით, რათა თავისი თვალთ ეხილა ყოველივე — სიმართლე ყიდვა-გაყიდვისა, სისწორე სასწორისა, სიპატიოსნე ალებ-მიცემობისა. დადიოდა და „ხედვიდა“, რათა „ართუ ვინმე დააშაოს რამე“.

„შეიქნა ისფაჰანში სიმშვიდე და იეფობა“.

ერანის სატახტო ქალაქი გაძლა, დამშვიდდა, დაწყნარდა.

ქაიხოსროს სახელზე ლოცულობდა ხალხი.

ფეხებში ეგებოდნენ და „ლოცვიდენ შიმშილის მორჩენისათვის“
ქაიხოსრომ მეშჳედში ჩაფარი აფრინა და ისფაჳანში სრულდო
წესრიგის აღდგენის ამბავი შაჳს შეატყობინა.

შაჳს სულთან ჰუსეინი მინაზე ველარ მაგრდებოდა სიხარულით.
ცალკე ათასი თუმანი, ცალკე „შესამოსი მძიმე“ და ცალკე კი-
დევე „მადრიელობა“ გაამზადა „საოცარი“ ქართველი ბატონიშვი-
ლისათვის.

„სიტყვის კონას“ რომ კითხულობდა

არავინ იცის, ედო თუ არა რაიმე წილი მირ-ვეისს ისფაჳანის
არეულობაში, მაგრამ შემდგომ საცნაური შეიქნა, როგორ ძლიე-
რად მოქმედებდა ავლანთა ცბიერი ბელადი.

ისფაჳანში მისვლისთანავე დაყნოსა მირ-ვეისმა სასახლის კა-
რის განწყობილებანი და უმაღვე იგერშა, რომ შაჳის უმაღლეს
მოხელეთა შორის გიორგი მეფისადმი უფრო შური, შიში და
მტრობა სუფევდა, ვიდრე თანადგომა, პატივისცემა და სიყვარუ-
ლი. მართლაც, აშკარად „შურობდნენ ყიზილბაშნი“ ქართველ
ხელმწიფეს.

გიორგი მეფის მტრების მოთავესაც მაშინ მიაგნო მირ-ვეისმა.
ეს ყოფილა სასახლის კარის უმაღლესი განმრიგე და ბაზიერთუ-
ხუცესი ფათჳ-ალი-ხანი (წარმომავლობით ლეკი), რომელიც შემ-
დგომში ერანის პირველი ვეზირი — ეთიმადოვლე უნდა შეიქნეს.

ესეც არ დაგვაგინყდეს: ავლანელ ბორკილოსანს უკან უამრა-
ვი საჩუქარი და ფულად ოცდაათი ათასი თუმანი მოსდევდა.

სხვა რაღა იყო საჭირო? ქრთამი, შური და სიძულვილი ერთ
კავშირში — ქართველი მეფის წინააღმდეგ!

ფათჳ-ალი-ხანმა მფარველობაში მიიღო ქართველი მეფისგან
„უსამართლოდ შევიწროებული“ ავლანელი „კეთილშობილი გმი-
რი“, გინა — „თავადი ლომის ბოკვერი“ (მათს სიახლოვეს უეჭვე-
ლად იმანაც შეუწყო ხელი, ორივე რომ სუნიტები (მაჳჳმადიანობის
ერთ-ერთი განხრა) იყვნენ).

იკრიბებოდნენ ფათჳ-ალი-ხანის სახლში გიორგი მეფის მო-
შურნენი და მესისხლენი და ბჭობდნენ, როგორ მოეღოთ ბოლო

კაცისთვის, რომელიც „ერთნაირად მტრობდა“ ავლანსაც და სპარსელსაც.

ბოლოს გიორგის მტრებმა იმდენი ქნეს, რამდენჯერმე შაჰთანაც მოახერხეს მიერ-ვეისის შეყვანა. სატახტოში უფრო ფრთხილად და მზაკვრულად ლაპარაკობდა ავლანთა ბელადი. იგი ვითომ გულწრფელი პატივისცემითა და სიყვარულით ახსენებდა გიორგი მეფეს, აქებდა მის ღირსებებს, ნიჭსა და სიმამაცეს, მაგრამ ხშირად საუბარს ისე გადაგრებდა, მსმენელს ბოლოს და ბოლოს უნდა ეფიქრა: ის, ვინც დღეს ერთსა და იმავე დროს მფლობელობს საქართველოს, ქირმანსა და ყანდაჰარს, შაჰის ერთგულ ქვეშევრდომად უფრო ჩაითვლება, თუ მის მეტოქედ და მოქიშპედ?! მერე, იმასაც ნურავინ დაივინყებს, რა თავგამოდებით ებრძოდა საქართველოდან სპარსეთს ჩამოსვლამდე გიორგი მეფე სპარსელთა ჯარებს!..

და, შეუჩნდნენ შაჰ სულთან ჰუსეინს: გავათავისუფლოთ და გავუშვათ თავის ქვეყანაში უდანაშაულო და ერთგული მირ-ვეისიო.

შაჰს ყოყმანი შეუდგა -- ეს კარგი ნიშანი იყო. მირ-ვეისმა გიორგი ვითომც დაივინყა და შაჰს სთხოვა: მექაში გამიშვი სალოცავადო. შაჰი დათანხმდა.

ნავიდა მექაში მირ-ვერსი, ილოცა ქააბას -- „ღვთაებრივ ქვაზე“, და დიდხანს ეთათბირა ისლამიტური სამყაროს უმაღლეს ქურუმს. ეთათბირა და მიიღო ნება და კურთხევა საღვთო ომისა „ურწმუნო ქართველების“ წინააღმდეგ, რომლებიც „ჩაგრავენ ნამდვილ მორწმუნეებს -- ყანდაჰარელებს“.

ისფაჰანს დაბრუნდა მირ-ვეისი და წარუდგინა შაჰს მუსლიმური რელიგიის საქეთმპყრობელის მოწოდება „საღვთო ომისა“ ქართველთა წინააღმდეგ.

ისევე მიეხვივნენ ქართველთა მოძულენი შაჰს: გაუშვი თავის სამშობლოში მირ-ვეისი, ეს „ღვთისნიერი კაციო“.

შაჰი მეშქედში ნავიდა და იქაც მისდიეს ხვეწნა-მუდარით: უბრძანე გურგინ-ხანს, დაიბრუნოს და შეირიგოს ეს ყოვლად უცოდველი მირ-ვეისიო.

ყოველივე ამას ზედ დაერთო კიდევ ერთი „ძლიერი შემთხვევა“, რამეც საბოლოოდ გადაწყვიტა მირ-ვეისის ბედიც, გიორგი მეფის იღბალიც და, ასე გასინჯეთ, სპარსეთის მომავალიც.

სპარსეთს ჩამოვიდა რუსეთის ელჩი, სომეხი ისრაელ ორი, რომელსაც ჩამოსვლისთანავე რაღაც საიდუმლო „მი-მო-სვლა“

გაუმართავს გიორგი მეფესთან.

ეს სავსებით საკმარისი შეიქნა, მირ-ვეისს, ფათჰ-ალი-ხანსა და მათ მომხრეებს მთელს სპარსეთში ხმები დაეგდოთ. ქართველთა მეფე თანაქრისტიან რუსებთან და სომხებთან რაღაც სპარსეთის საწინააღმდეგო რაღაც კავშირს ჩარხავსო!

„ვის შეუძლია დაიჯეროს ქართველების ერთგულება? — ამბობდა მირ-ვეისი, — განა საეჭველია, რომ ისინი თავიანთი ნებით არ ემორჩილებიან სხვა რჯულის ქვეყანას? განა დაგვა-ვინყდა მათი მრავალგზისი ცდა, გადაეგდოთ სპარსეთის იმპერ-რიის უღელი ამავე გურგინ-ხანის მეთაურობით, რომელიც ახ-ლა სპარსეთის იმპერიის სამი პროვინციის გუბერნატორია!

ნურც ის დაგვავინყდება, გურგინ-ხანის უფროსი ძმა რომ რუ-სეთშია და იქ პეტრე პირველთან ეძებს დახმარებას; რუსეთის არმიებსაც ხომ შეუძლიათ კავკასიონი გადმოლახონ, ქართვე-ლებს ხელი მისცენ და სპარსეთს ბოლო მოუღონ — „გურგინ-ხა-ნიც ხომ გულით ქრისტიანია!“

უეჭველად ასე მოხდება:

ქართველები და სომხები ერთმანეთს შეეკვრებიან (როგორც ეს ადრეც „სჩვეოდათ“) რუსეთის დახმარებით სპარსეთისგან თავს დაიხსნიან და ამ დიდ „საქრისტიანო“ ბრძოლაში მთავარ ძალად „საქართველოს მამაცი მცხოვრებლები“ იქნებიან, ხოლო მთავარ გმირად უეჭველად გიორგი მეფე ეყოლებათ მონიშნული! (ეს კი სწორედ სიმართლეს ჰგავდა).

უეჭველად გამოვინვიოთ გურგინ-ხანი ყანდაჰარიდანო, — შეაპარა შაჰს რომელიღაც მოთათბირემ.

ეგ არ ივარგებს, — გურგინ-ხანი ხმალს იშიშვლებს და თავისი ქართველებით მოგოლებს (ინდ. გამგებლები) და ინდოელებს შე-უერთდებაო, — თქვა მეორემ.

ამიტომ ყველაფერს სჯობია, ისევ მირ-ვეისი დავაბრუნოთ თავის სამშობლოშიო, — დაუმატა მესამემ.

და შევარიგოთ მირ-ვეისი გურგინ-ხანსო, — იქედნური სიცი-ლით დაასკვნა მეოთხემ.

ქართველები უაღრესად უდარდელნი და უილაჯონი არიან მსტოვრობასა და ჯაშუშობაში.

მეფე გიორგი თალარში (ფანჩატურში, ხეივანში) იჯდა და სულხან-საბა ორბელიანის „სიტყვის კონას“ კითხულობდა თავ-დავინყებით.

გიორგი და სულხან-საბა ბიძაშვილ-მამიდაშვილები (გიორგის დედა როდამი სულხან-საბას მამიდა იყო).

სულხან-საბა მაღალი სულის, განათლებისა და მამულიძვილობის მქონე ბატონიშვილთა შორის იზრდებოდა.

გამორჩევით გიორგის უყვარდა გასაოცრად ნიჭიერი და სათნო ბიძაშვილი — მფარველობდა, ზრუნავდა, აქეზებდა.

სწორედ გიორგის დაჟინებული დავალებით შეედგინა სულხან-საბას „სიტყვის კონა“. კიდევაც დაენერა: „გიორგი მეფემ მიბრძანა ამისი ხელყოფა“.

დაენერა „სიტყვის კონა“ და ძმისთვის, ვახუშტი ყაფლანიშვილისთვის გაეგზავნა ყანდაპარს (მკითხველს ახსოვს ზემორე ნათქვამი: ვახუშტი ყაფლანიშვილი სათავეში ედგა იმ ათას მეომარს, ლევან ბატონიშვილმა რომ გაუგზავნა გიორგის ქართლიდან). მაგრამ ვახუშტი მოულოდნელად გარდაცვლილიყო და ველარ მიესწრო მისთვის ძმის საჩუქარს.

ახლა გიორგი კითხულობდა „სიტყვის კონას“ — საოცარ, პოეტურად დანერილ ლექსიკონს.

კითხვა დაასრულა.

დიდი, ზენაარი სინათლე დასცემოდა სახეზე მეფეს.

არსებით ისევ საქართველოში გადასახლებულიყო.

(ეს მერამდენედ?!)

დაჯდა, სანერანი გაიწყო და შეუდგა წერას:

„ჩემო სანახავად სანატრელო ძმაო, ბატონო სულხან! მრავალი მოკითხვა მომიხსენებია. ლექსიკონი გამოგეგზავნა და ნეტამც იმას მოსწრებოდა, ვისთვისაც გამოგეგზავნა! მე ის მიაშებოდა, შენმა მზემა, ასრევ მეამა და გავეწყევ, რომე თათრულს ნიგნზე მივმდგარვარ და კიდევ ვისწავლე, ლამის ის გამაშვებინოს ამისმა კითხვამა. ბევრი შენდობა მითქვამს და კიდევ გეტყვი შენდობასა. დიად კარგი ნიგნია და კარგადაც გავეწყევ. ახლა ამ ნიგნში ზოგი რამ ქართული სიტყვა არის, ვერ შემიტყვია, ვერ შემიტყვია. თუ ამას კაის ხელად დამინერინებ და გამომიგზავნი, კარგი იქნება. ეს ნუსხა არის, შენთვის კიდევ გექნება. იმაზედ გადმომინერინე. დიდად დაგიმადლებ...“

ხელი გაუჩერდა.

მწარე ფიქრებმა ჩაითრიეს გიორგი.

უსაშველოდ მოეძალა „ქართული ნალველი“.

უცებ უფროსი ძმის, არჩილის, წერილიც გახშიანდა მის გონე-

ბაში: „ჩემო ორისავე თვალის სინათლევ და გულის სიმხიარულ-
ლევ, ჩემო დამტირებელო ბატონო გიორგი და ბატონო ლევან!“
— სწერდა რუსეთიდან არჩილი უმცროს ძმებს.

სიმონო
სიმონო

დამტირებელოო?!

ეჰ, ვინ იცის, ვინ ვის დაიტირებს!..

მეშვედიდან ფაიქი მოიჭრა და შაჰ სულთან ჰუსეინისგან გა-
მოგზავნილი ოქროვანი ხალათი და რაყამი მოართვა მეფეს.

იმ რაყამში ეწერა:

„მირ-ვეისი უბრალოდ ვსცანიით და შევირიგეთ, ვინძლო ჩვენი
გადანყვეტილება მართებულად მიიჩნით, მირ-ვეისი თქვენც
მართლად ჩათვალთ, შეირიგოთ და თქვენს სამსახურად დაიბ-
რუნოთ!“

?!

რა გაენყობოდა!

მიიღო და შეირიგა მირ-ვეისი გიორგი მეფემ.

საშიშარი და საფთხურიც არაფერი უგრძვნია, რადგან მის წი-
ნაშე მუხლებზე დაცემული მირ-ვეისის თვალებიდან უბრალო,
მორჩილი და ბედს შერიგებული მონა იმზირებოდა და სხვა არა-
ფერი.

(ისედაც — ქართველი კაცი ხომ ყოვლად უვარგისი, უსუსუ-
რი, მსტოვარი და ჯაშუშია).

მხოლოდ ის გაუკვირდება მეფეს, შაჰის კარზე მისი სიტყვა
რომ გააცუდეს.

ზეცა ჰხედავს ჩემი ხალხის თვალებით, ზეცა იმ
მენს ჩემი ხალხის ყურებით.

ფან ვენ-ლან

წელიწადნახევარი გავიდა „შერიგებიდან“.

მირ-ვეისი ისეთ ძალღურ ერთგულებას იჩენდა, გიორგის სავსე-
ბით ამორეცხოდა გულიდან მისდამი ოდინდელი წყენა და ეჭვი.

ერთი სიტყვით, ლომს მწერის არსებობაც დავიწყნოდა და
ლომის მომაკვდინებელი მწერისმიერი შხამიც.

1708 წელს გიორგი მეფემ თავისი ძმისწული იესე ლევანის ძე
ქირმანის სამმართველოდ გაგზავნა და მის ნაცვლად ყანდაჰარს
მეორე ძმისწული ჩაიყვანა — ალექსანდრე ლუარსაბის ძე (ხარ-
ჭის ნაშობი).

იმავე წელს გიორგიმ იერუსალიმს, გოლგოთისა და ჯვრის მო-
ნასტრის „სახსრად“ და შესამკობად, გაგზავნა ორი ათასი თუმა-
ნი და „სხვანი მრავალნი შესამკონი“.

დიდი საბუთი უნდა მისცემოდა მირ-ვეისს: გიორგი მეფე
ქრისტიანობას არ იშლიდა!

მერე, ოქონის განთქმული ხატი, ჯვარნი და სანაწილენი, რომ-
ლებიც ადრე, საქართველოში ყოფნისას, გიორგის მესხეთიდან
გამოქცეულმა ქართველმა ჩამოუტანა, ახლა მეფემ საქართვე-
ლოშივე გაგზავნა ვახტანგ ჯანიშინთან.

(თითქოს, რალაც წინათგრძნობა ანუხებდა მეფეს: ამ ქართულ
წმიდა ნივთებს მაინც ეღირსოთ ქართულ მიწაზე დაბრუნებაო...).

მირ-ვეისმა დიდი, საგანგებო ნადიმი გაუმართა „თავის მეუფეს“.

გიორგიც ეწვია გულდანდობილად „ერთგულ ქვეშევრდომს“.

მაშინ იხილა მეფემ მასპინძლის ასული, ქალი კალმით ნახატი.

„გარდარეულად მოესურვა“ ეს ქალი გიორგის. მოესურვა და
სთხოვა დამოყვრება მირ-ვეისს.

დამოყვრებაო?! გიორგი მეფე ასულს ცოლად მთხოვსო?! ლა-
მის ჭკუა დაკარგა მირ-ვეისმა სიხარულით.

მაგრამ ვაითუ ცოლად კი არა, ხარჭად ჩაადგოს თავის ჰარამ-
ხანაში მეფემ „უღირსი ყმის“ ქალი?! ამიტომ მცირე დროს ით-
ხოვს მასპინძელი „მოფიქრებისთვის“.

დიახ, „მოფიქრებისთვის“.

პირდაპირ საბედისწეროა ქართველთა „დამახასიათებელი

სისუსტე“ — უდარდებლობა და უილაჯობა მსტოვრობასა და ჯაშუშობაში.

გამთენიისას მირ-ვეისი მოიჭრა სასახლეში და მეფესაც ცნობასა ფირინების ტომი აჯანყებულა ჩვენს წინააღმდეგო!

(ქართველთაგან არავინ იცოდა, რომ ფირინები თვითონ მირ-ვეისის ნიშანზე აჯანყებულიყვნენ!).

„ადრეც ვამბობდი, ფირინების საზიზლარი მოდგმა უნდა ამოწყდეს და ამოიძირკვოს-მეთქი!“ — ყვიროდა მირ-ვეისი „გულწრფელი“ ლანძღვითა და თათხვით.

გიორგი მეფემ მირ-ვეისი დაამშვიდა და ძმისწული ალექსანდრე ლუარსაბის ძე იხმო სასწრაფოდ. ქართველთა ჯარი (სულ ათასი კაცი) ჩააბარა და ფირინთა ბუდეების ასაოხრებლად და დასანგრევად აფრინა.

თვითონ გიორგი წარჩინებულ ქართველთა მცირე ამალით ქალაქში დარჩა.

უსაზღვრო სიხარულმა ააჩქროლა გული მირ-ვეისისა.

მირ-ვეისს ნადიმი გაუმართავს, საგანგებოდ გიორგი მეფის საპატიოდ, საპატიოდ კი არა, — უფრო საქორწინოდა, ან „წინა-საქორწინოდ“, რამეთუ „დარწმუნებულა“ მირ-ვეისი: გიორგის ხარჭად კი არა, ცოლად მიჰყავდა მისი ასული.

თავს ეგებიან ავღანელნი დიდებულ მეუფე-სტუმარს. „ყველაფერი მიართვეს, რისი მირთმევაც კი შეიძლებოდა. ყველა ცდილობდა, ყოფილიყო პირველი ქართველი სტუმრისადმი ყოველნაირ სამსახურში... საუცხოო ღვინი გაჩაღდა“.

უკვე დიდი სასმურებით მიანვნენ ღვინოს.

სვამენ ქართველები, მწყურვალედ, დაურიდებლად, უდიერად. ნადიმი (თუ ქორწილი) გრძელდება შუალამემდე.

ქალაქიდან სამი ვერსის მანძილზე დგანან ავღანთა ჯარები და თავიანთი ბელადის, მირ-ვეისის, ნიშანს ელიან.

ქართველები კი ჯერჯერობით ღვინოში იხრჩობიან...

(ღვინოში და არა სისხლში... ჯერჯერობით).

ნადიმი აბარბაცდა, აიშალა და გაიყარა.

ღვინით ხელდარეული ქართველები ერთმანეთს შორდებიან და ცალ-ცალკე ბრუნდებიან თავიანთ კერძოულ საცხოვრებლებში.

(მათ არ იციან, სამუდამოდ რომ დაშორდნენ ერთუერთს)...

მეფე გიორგი მარტოდმარტოდ შედის სასახლეში...

მესამედ იყივლა მამალმა.

ავლანთა რაზმეულები ერთსა და იმავე ჟამს მიადგნენ ქილი ჩადირულ ქართველთა ცალკერძოულ საბინადროებს.

ორმოცდაათ-ორმოცდაათი ავლანი მეომარი თითოეული ქართველის სიცოცხლის ჩასაქრობად!

ასკაციანი რაზმი „ყოვლის მძლეველი ქართველი მეფის“ შესამუსრაავად!

კარის ზრიალმა და თოფის გრიალმა წამოაგდო ფეხზე გიორგი მეფე.

ძილს გამოეხსნა და აიწვართა პერანგის ამარა.

მშვილდი და კაპარჭი აიტაცა წამწამისად.

რვაჯერ მოასწრო ისრის გასროლა.

რვაჯერვე გაისმა მომაკვდავის ბლავილი დალენილი კარის ზღურბლზე.

ისრები რომ შემოიხარჯა, ხმალგამართული ეკვეთა უკვე სანთიობოში შემოჭრილ მტრებს.

ზედიზედ დასცა სულგავარდნილი, ვისაც მიუხდა და ვინაც მოუხდა.

„თოფებიო!“ — გაისმა ბლავილი მირ-ვეისისა.

სასახლის ჭერი ჩამოაქცია საშინელმა გრიალმა.

იატაკი შეაზანზარა მძიმე დაცემამ.

წამსვე სამარისებური მდუმარება ჩამოწვა.

ალიონის მკრთალმა სიომ ზღაზვნით გაითრია ნათოფარი წამლის ნისლი კარებმორღვეული სანთიობოდან.

სისხლით დატბორილ იატაკზე ათი-თორმეტი მკვდარი გამოიკვეთა — ზოგი მკერდში ისარგარჭობილი, ზოგიც ხმლით შუაგაჩეხილი.

ცალკე ინვა ვეება სხეული, ტყვიის ცეცხლით დაცხრილული და დაბალთული.

ეს იყო გიორგი მეთერთმეტე, მეფე ქართველთა.

მიეჭრა მირ-ვეისი, დალენილი მკერდი მოუჩხრიკა და... ქრისტეს ჯვარცმამ იელვა ქართველი მეფის მენამულ მკერდზე!

იქვე, სარეცლის სასთუმალ ქვეშ, ბიბლია გამოჩნდა — ფსალმუნზე გადაშლილი.

აღტაცებული ღმუილი აღმოხდა მირ-ვეისს.

სხვა საბუთები რალა საჭირო იყო ქართველი მეფის „ღალატის“ დასამტკიცებლად! შაჰსა და ქვეყანას მაჰმადიანობას ეფიცებო-

და, ხოლო სულითა და გულით ისევ ქრისტიანად დარჩენილა!..
ჯკარი ააგლიჯა მკერდიდან მოკლულს, ბიბლიაც აიტაცა და
მაღემსრბოლი იხმო.

მიჰქროდა ფაიქი ისფაჰანისკენ და მიჰქონდა ქრისტიანული
ნივთები გიორგი მეფისა და წერილი მირ-ვეისისა.

ავლანთა ბელადი ერანის ხელმწიფეს სწერდა:

„აჰა, დახედე და დარწმუნდი, როგორ გაცდუნებდა მეფე
ქართველთა!“

ქალაქი მირ-ვეისის ჯარებით ავსებულებო.

დახოცილ ქართველთა გვამები გამოათრიეს და ყანდაჰარის
შუაგულ მოედანზე დაყარეს.

გიორგის უზარმაზარი ცხედარი ზემოდან დააწვინეს, ხალხის
და ჯარის „თვალსასეიროდ“.

მირ-ვეისი ცხენზე აღიმართა, — სიტყვა უნდა ეთქვა ხალხი-
სათვის.

სიჩუმე ჩამოწვა.

მირ-ვეისს მზერა წაართვა მის წინ დარეცილმა ვაჟკაცმა.

დიდხანს დასცქეროდა „ციტმოვლენილ ქართველ გმირს“.

როგორც იქნა, გამოერკვა, გიორგისკენ ხელი გაიშვირა და
ხალხს შესძახა:

„აი, ხელმწიფე გურგინ-ხან, იგი უკვე აღარ არსებობს ცოც-
ხალთა შორის; ქართველი კაცი, ერთადერთი სპარსელთა შორის,
რომელმაც ღირსეულად დაიმსახურა სახელი ჭემმარიტი მხედ-
რისა, ხელმწიფისა და ვაჟკაცისა“.

იდგა 1709 წლის 21 აპრილი, დიდი ხუთშაბათი.

აღსრულებულიყო გიორგი მეთერთმეტე — უკანასკნელი
„დიდი გიორგი“ (გიორგი ჭყონდიდელის, გიორგი მთაწმინდელის,
გიორგი მესამის, გიორგი მეოთხე ლაშას, გიორგი მეხუთე
ბრწყინვალისა და გიორგი სააკაძის შემდგომ).

მისი სახელით დასრულდა გამორჩეული „გიორგი-შვიდეული“
საქართველოს ისტორიაში.

აღსრულებულიყო მეფე ქართლისა, „ამირსპასალარი სპარსე-
თის ჯარებისა“, ბეგლარბეგი ქირმანისა, ყანდაჰარისა და გირიშ-
კისა — ერთდროულად სამშობლო საქართველოს თავდადებული
გმირიც და მისი სამშობლოს მოსისხლე „უცხო თესლთა“ ისტო-
რიის მჭედელიც.

აღსრულებულიყო „მეფე მხნე, ახოვანი, ძლიერი ძალითა და

ტანითა („ძლიერი გოლიათებრ“), შვენიერ-ჰაეროვანი, პირ-მხიარული, ენატკბილი („ასეთი სიტყვა ჰქონდა, მტერნი მოყვარულ შეცვალის“), უხვი და მრისხანე, მოისარ-მოასპარეზე უებრო, სამხედროთა საქმითა სრული და ხელგამომავალი“.

იმდროინდელი აღმოსავლეთის უდიდესი სარდალი და პოლიტიკოსი.

თავისი დროის ქართული ენის დიდი მესიტყვე, ქართული მნიგნობრობის თავკაცი და ხელშემწყობი, თვითონაც მწერლობაში ხელგანაფული (მისი თხზულება — „თხრობანი სულთა და ხორცთანი ურთიერთას, თქმული საქართველოს მეფის გიორგის მიერ“).

გადაეგო უშვილძიროდ, თვისტომთაგან დაუტირებლად. ქართული ცრემლით დაურწყულებელი შერთო მისი სხეული უცხოსა და უმადურ მიწას. მისი საჭირისუფლო ზარი იყო მოსისხლეთა ნერვიული ჟღავილი, უკანასკნელ ხმალთა წკრიალი და სიკვდილის მაცნე თოფთა გრიალი. მხოლოდ ტანსაცმელი და იარაღი დაიტირეს ორმოცდღიანი დატირებით ქართველებმა თბილისში — ვახტანგ ქართლის გამგებელმა, სამეფო დარბაზმა, ერმა და ბერმა.

გადაეგო ყველაზე მწარე ტრაგედიით — სამშობლო დაკარგული კაცის ტრაგედიით.

(აკი უცხო სამყაროში ჩადენილ უდიდეს გმირობასაც ადგილობრივი უმადურობისა და უფასურობის მიწა ეყრება უმეტესწილად!).

უცნაური იყო მისი წუთისოფელი: დიდმა მამულიშვილმა საყვარელ სამშობლოს საკუთარ წიაღში მოღვაწეობისას ვერ მისცა იმდენი მადლი და სიკეთე, რამდენიც უცხოეთში მოღვაწეობით და უცხოელთათვის თავის განირვით. ამიტომაც უიღბლო ჩანს მისი გმირობა... განა ვისმე გაეგებოდა (ან გაეგება?!), რომ მისი უებრო სიქველე და თავგანწირვა უმადურ „უცხო თესლთათვის“ უცხო მხარეში, მაინც დიდ მადლად გამოადგა მის ღვიძლ სამშობლო საქართველოს?! სწორედ მისმა დიდმა და ვრცელმა მიზიდულობამ გაითრია და ჩაითრია საქართველოს მოსისხლე სპარსეთის ხარბი თვალ-ყური აღმოსავლეთ ირანსა და ავღანეთს, ხოლო მასვე ჟამს გიორგის ძმისწულმა, დიდმა მამულიშვილმა ვახტანგ მეექვსემ დრო დაიხელთა და მისი დიდი ბიძისგან „გათრეული“ ერანის ზურგს უკან მშობლიური ქართლი მკვდრეთით აღადგინა, ააღორძინა და ააყვავა.

განა ყოველივე ეს გიორგი მეთერთმეტის „უიღბლო გმირების“ მადლი არ იყო?!

განა მისი „უიღბლობა“ მისივე სამშობლოს ფეხბედნიერებად არ მოეწვინა?!

დაიბადა 1651 წელს, იმეფა 18 წელიწადი, აღესრულა 51 წლისა. საქართველოდან შორს, უცხო ცის ქვეშ, ცხელ უდაბნოში განზავდა ქართული მიწისა და წყლის მონატრული მხურვალე გული.

გიორგი მეთორმეტე

მეფე ერეკლე მეორეს, სამი ქორწინებით, 24 შვილი ეყოლა. პირველი ცოლის, ვახტანგ ორბელიანის ასულისაგან გაუჩნდა სამი შვილი: რუსუდანი, ვახტანგი და სახელით უცნობი ბავშვი (სამივე დაეხოცა). მეფის მეორე ცოლი იყო ანა, ზაალ აბაშიძის ასული, რომლისგანაც შეეძინა გიორგი და თამარი (ცოლი სარდლისა და სახლთუხუცესის დავით ორბელიანისა). ერეკლეს მესამე ცოლმა, დარეჯან დადიანის ქალმა მეფეს შესძინა კიდევ ცხრამეტი შვილი: ელენე (ცოლი იმერელი უფლისწულის არჩილისა), მარიამი (ცოლი თბილისის მოურავ დავით ციციშვილისა), ლევანი, სოფიო (ადრე გარდაიცვალა), იულონი, სალომე (ადრე გარდაიცვალა), ვახტანგი (ალმასხანი), თეიმურაზი (ანტონ მეორე კათალიკოსი), სოსლან-დავითი (ადრე გარდაიცვალა), ასლამაზ-ხანი, ალექსანდრე, არჩილი (ადრე გარდაიცვალა), ქეთევანი (ცოლი იოანე მუხრანბატონისა), ფარნაოზი, თეკლა, ლუარსაბი, მირიანი, ხორეშანი, ანასტასია.

და აი, ერეკლე მეფის გარდაცვალებისა და დატირება-დაკრძალვის კვალდაკვალ, 1798 წლის იანვარს, ქართლ-კახეთის სამეფო ტახტი დაიჭირა მისმა უფროსმა ძემ, გიორგი მეთორმეტემ...

ერეკლე მეფეს რომ დღე-ღამეში მხოლოდ ოთხი საათი ეძინა, — მის ძეს, გიორგი მეფეს, დღე-ღამეში მხოლოდ ოთხი საათი ეღვიძა.

ერეკლე მეფის ტანის სიმსუბუქე რომ არწივს შემურდებოდა, — გიორგი მეფის ტანის სიმძიმე სპილოს შემურდებოდა.

ერეკლე მეფე ბრძოლად მიმავალი რომ ერთ ლუკმა პურს და

ერთ ჭიქა ღვინოს იკმარებდა, — გიორგი მეფე, წოლად მიმავალი ერთ მოხარშულ ზაქს და ერთ ჩაფ ხოდაშნურს ძლივს იკმარებდა.

ასეთი იყო ქართლ-კახეთის უკანასკნელი მეფე, გიორგი მეორემეტე. როცა იგი ჭამასა და ძილს მორჩებოდა, ერთთავად სულ ლოცულობდა. სანოლი ოთახი ხატებით ჰქონდა გავსებული. ჩამოუვლიდა და ყველას ჩაჰკოცნიდა, ხოლო რომელსაც ვერ მისწვდებოდა, ჯოხს მიაწვდენდა და მისი მეშვეობით „ჰკოცნი“ ყველას. ნირვა-ლოცვის, ზარების რეკვის თავდავინყებით მეტრფე იყო, რუსთ ხელმწიფის, გონებასუსტი თევდორესავით. ყოველი მოულოდნელობისადმი, ყოველი სიახლისადმი, სალხინო თუ საჭირისუფლო მოვლენისადმი იყო გულგრილი, აუღელვებელ-აუშფოთებელი.

უკვე ცხენზე ველარ ჯდებოდა „ზაქიჭამია“. მძიმე სხეული უძრობით დაუსწეულდა, წყალმანკი გაუჩნდა (მხოლოდ ამით „მიბაძა“ მამას). ალბათ დიდხანს აღარ იცოცხლებსო და ტახტის ახლოს მორიალე ყველა მაძიებელი „სატახტო ნახტომისთვის“ ემზადებოდა — ცალკე მეფის ძმები და ცალკე მეფის ძენი, ერთმანეთის მოძულენი და მოქიშპენი.

მუდამ დინჯი და აუჩქარებელი გიორგი მხოლოდ მაშინ აჩქარებულა, როცა ხელი იმ კანონზე მოუწერია, რომლი ძალითაც მეფობა მის ძმებზე უფროს-უმცროსობით უნდა ჩამორიგებულიყო. ეს „აჩქარება“ აწუხებდა ყველაზე მეტად მეფე გიორგის და გამუდმებით ცდილობდა, როგორმე შეცდომა გამოესწორებინა და ტახტის მემკვიდრეობა ისევ თავისი შვილებისთვის „გადმოემტკიცებინა“.

გიორგის ძმებმა ეს იგრძნეს და თავიანთ საუფლისწულოებში მეფისადმი მტრობა გაააქტიურეს. მაშინ გიორგიმ ძმების ასალაგმავად და პირადი უშიშროების უზრუნველსაყოფად, დაიქირავა ლეკთა ჯარი — 1200 კაცი. ამან კიდევ მეტად გაართულა მდგომარეობა. ჯარის შენახვაც ძნელი იყო (ყოველ ლეკს თვეში ჯამაგირად 30 მანეთს აძლევდა) და ლეკების საშუალებით მშვიდობიანობის ჩამოგდებაც წარმოუდგენელი!

მეფესა და მის ძმებს შორის მტრობა უფრო გამძაფრდა.

რუსეთიდანაც მეფობის დამტკიცება გიორგის ჯერ ისევ არ მოსვლოდა, სამაგიეროდ, ირანის შაჰისაგან, ბაბა-ხანისგან მოუვიდა სიგელი. ისევ ჩემკენ შემობრუნდი, წყალობით ერევანს, განჯას, შაქსა და შირვანს მოგართმევო — ითვლევინებოდა ბაბა-ხანი.

გიორგის შაჰის შემოთავაზება თითქოს ჭკუაში დაუჯდა, საკა-

სუხოდ ელჩიც გაუგზავნა, მაგრამ ირანში ისევ შინაარეულობა/ ატეხილიყო და იქ საქართველოსათვის ველარავინ მოიცალა.

მაშინ გიორგიმ ოსმალეთთან სცადა კავშირის გაბმა. ყოველივე ეს მეფემ რუსეთის მთავრობასაც შეატყობინა და ამ შემთხვევაში მან გვარიანი სიმტკიცე გამოიჩინა: უკეთუ რუსეთი ახალ ქართველ მეფეს სასწრაფოდ არ სცნობს და სათანადო დახმარებასაც არ გამოიღებს, გიორგი ერეკლეს დროინდელ „ტრაქტატს“ გააუქმებს, რუსეთიდან თავის ელჩსაც გამოიწვევს და დახმარებასაც სხვაგან მოიძიებს... ეს შეუთვალა გიორგიმ პეტერბურგში თავის ელჩს, გარსევან ჭავჭავაძეს, რუსეთის მთავრობისთვის გადასაცემად.

გიორგის ასეთმა მოულოდნელმა კატეგორიულობამ შედეგი გამოიღო. რუსეთის იმპერატორმა პავლე პირველმა სასწრაფოდ წყალობის სიგელი გამოუგზავნა ქართველ მეფეს. გიორგიმ მაშინვე ტახტზე დამტკიცების ნიშნები, ტახტის მემკვიდრედ მისი ძის დავითის დამტკიცება და საქართველოში 300 რუსი ჯარისკაცის გამოგზავნა მოითხოვა.

პავლე პირველმა ქართველი მეფის ყველა ამ თხოვნასაც 1799 წლის 18 აპრილს, წერილობით ხელრთვით დასტური მისცა.

დავით ბატონიშვილის ტახტის მემკვიდრედ დამტკიცებამ საბოლოოდ გადაამტერა ძმები გიორგი მეფეს. ისინი თავიანთ საუფლისწულოებში ჩაესაფრნენ, ვითარცა „ცალკე მეფენი“ და უფროსი ძმის მეფობას სრულებით აღარ სცნობდნენ. იულონი, გიორგის შემდგომ ძმათა შორის ყველაზე უფროსი, ნამდვილ მეფედ თავის თავს თვლიდა და ქსნის ხეობაში იკრებდა მომხრეებს. არაგვზე ვახტანგი მაგრობდა, ძმა-პრეტენდენტთა შორის ყველაზე ენერგიული ბატონიშვილი, რომლის გამეფებას ყველაზე მეტად მხარს უჭერდა დედამისი დარეჯან დედოფალი. მარტყოფს კი მირიანი იყო, სურამს — ფარნაოზი. ალექსანდრე საუფლისწულოდ ყაზახს ითხოვდა, მაგრამ გიორგიმ არ მისცა, რადგან ყაზახი სამეფო-სახასოდ ითვლებოდა. მაშინ ალექსანდრემ დაჰკრა ფეხი და 65 კაცის თანხლებით სპარსეთს გაიქცა, სადაც ბაბა-ხანის ძეს, აბას-მირზას მიეკედლა. ბაბა-ხანი და აბას-მირზა საქართველოში სალაშქროდ ემზადებოდნენ და მათთვის ალექსანდრე ბატონიშვილის გამოცხადება ფრიად ხელსაყრელი რამ უნდა გამხდარიყო.

1799 წლის ნოემბერში, საქართველოში შემოვიდა გიორგი მეფის ნანატრი და ნაოცნებარი რუსული ჯარი, 46-ე ეგერთა (ტყის

ნადირთა მცველთა) პოლკი, რომელსაც მოუძღვოდა გენერალი
ლაზარევი. ამათ მოჰყვებოდა იმპერატორისგან საქართველოს სა-
მეფო კარზე საგანგებოდ დანიშნული მინისტრ-რეზიდენტი კოვა-
ლენსკი, რომელსაც თან მოჰქონდა გიორგის შესამკობელი სამე-
ფო ნიშნები: გვირგვინი, წამოსასხამი, დროშა, ხმალი და სკიპტრა.

„10 000-ზე მეტი ადამიანი მიისწრაფოდა ქალაქს გარეთ, რათა
ენახა შემოსვლა რუსთა რაზმებისა. თბილისის თითქმის ყველა
სახლის სახურავი სავსე იყო ქალებით, რომელთაც ერთი ფერის
თეთრი სამოსელი ემოსათ. კრიალა და გაბრწყინებული ცის ქვეშ
ქალაქში განფენილი ეს ბანაკი ჰგავდა დიდ პოეტურ სანახაობას.
ზარბაზნების სროლა და ზარების რეკვა ყველა ეკლესიაში ქარ-
თველ ხალხს ატყობინებდა დაწყებული ზეიმის შესახებ. ხალხის
მოდრაობა, მისი აღტაცებული შეძახილები ავსებდნენ ძმური მი-
ღების ამალეღვებელ სურათს და ამჟღავნებდნენ რუსეთისადმი
გულწრფელ ერთგულებას“ (წერდა კოვალენსკი).

„მეფის კარიდამ დაწყებული უკანასკნელ ქოხამდე სიხარულ-
მა გაშალა თავისი სანატრელი ფრთა, სიხარულმა ხსნისამ და ნუ-
გეშისამ. დიდხანია, საქართველოს ამისთანა ბრწყინვალე დღე
ალარ ენახა“ (დანერს ილია ჭავჭავაძე)...

ირანი შეარყია რუსთა შემოსვლამ საქართველოში. ბაბა-ხანმა
რუსეთის მთავრობას საქართველოს დაცლა მოსთხოვა; თან ჯა-
რებს აგროვებდა და ომით იმუქრებოდა. ამის პასუხად 1800
წელს პავლე იმპერატორმა საქართველოში კიდეც ერთი ლეგიონი
გამოგზავნა, გენერალ გულიაკოვის სარდლობით.

რუსეთის ასეთ რადიკალურ ნაბიჯს ირანმა „რადიკალობით“
ველარ უპასუხა.

და მაშინ გიორგი მეფის შინაურმა და გარეშე მტრებმა ისევ
ლეკების საშუალებით სცადეს ხელის შემობრუნება...

საქართველოს ტახტის მაძიებელი ალექსანდრე ბატონიშვილი
ირანიდან დაღესტანს გადასულიყო, ომარ-ხან ავარიელთან.

ომარ-ხანი ერთადერთი იყო, რომლის სისხლის ჯავრი სამარე-
ში წაჰყოლოდა ერეკლე მეფეს. ხოლო, ახლა, სწორედ ერეკლეს
სისხლი და ხორცი, ძე მისი, ხელახლა უხელებდა საქართველოზე
დაგერშილ სისხლს დაღესტნის ბელადს.

უიმისოდაც გადანყვებილი ჰქონია ომარ-ხანს საქართველოს
ხელახალი დალაშქრვა.

და დაიწყო კიდეც. 1800 წლის ოქტომბერს მთელი დაღესტანი

დაძრეს და დააცურეს ომარ-ხანმა და ალექსანდრე ბატონიშვილი 18 000 ლეკი მოთქარუნობდა. ყველაზე წინ ალექსანდრე ბატონიშვილი და 2 000 ნარჩევი ლეკი მოაგელვებდნენ ცხენებს.

რუსულ-ქართული მხედრობაც სასწრაფოდ გავიდა თბილისიდან. ეგერთა და მუშკეტერთა პოლკები, სულ 2 000 რუსი ჯარისკაცი; სარდლები — გენერალი ლაზარევი და გენერალი გულიაკოვი. ქართველნი — 1 500 ქართლელი და 1 000 კახელი; სარდლები — მეფე გიორგის ძენი, იოანე და ბაგრატ ბატონიშვილნი.

საომრად შეიყარნენ ნიახურას ციხესთან, მდინარე იორსა და სოფელ კაკაბეთს შორის, 1800 წლის 7 ნოემბერს.

მარცხენა კერძით მუშკეტერთა პოლკი დადგა, მარჯვენა კერძით — ეგერთა პოლკი.

მათ შორის ქართველები ჩადგნენ.

ლაზარევმა ბრძოლის ხელმძღვანელობა გულიაკოვს მიანდო. ქართველმა სარდლებმა, იოანე და ბაგრატ ბატონიშვილებმა, რუსი გენერლის მთავარსარდლობა სცნეს, ოღონდ „ვიეთნიმე მოულოდნელის“ შემთხვევაში საკუთარი მოქმედების უფლება მოითხოვეს. შეთანხმდნენ. ბრძოლა დაიწყო. ლეკებმა დაიწყეს.

ალექსანდრე ბატონიშვილი გამოუშვა ომარ-ხანმა მენინავე მოიერიშედ. რუსთა მარჯვენა კერძს, ეგერთა ლეგიონს შემოუტია ალექსანდრემ. კარტეჩი შეაგება გულიაკოვმა. ჩაიკეცნენ მენინავე ლეკნი. ტყვიები შემოიხარჯეს ალექსანდრეს მომდევნო მწკრივებმა, ხმლები იშიშვლეს და წამოვიდნენ გამგელებულნი. ჩაიკრნენ რუსნი მიჯრილი წყობით, ხიშტის ჯაგრით ჩაჯაგრულნი. იოანე ბატონიშვილმა ჩაუჭრა გზა ბიძას, კახელთა ათასეულით. უკუიქცა ალექსანდრე. მაშინ სრულის ძალებით დაიძრა ომარ-ხანი. მარცხენა კერძს თვითონ მოუძლოდა ლეკთა ბელადი ეგერთა ასაჩეხავად. მარჯვენას ჰაჯი ახმეტ-ხანი მოაქანებდა მუშკეტერთა ასაკაფავად. ბაგრატ ბატონიშვილი გაიჭრა და დაედგერა ხმალდახმალ ჰაჯი ახმეტ-ხანს, ელვის უსწრაფეს თავი ნააგდებინა. მუშკეტერმა ნოვიცკიმ ტყვია ატაკა ომარ-ხანის მედროშეს და დაითრია „ლეკთა სახელმწიფო დროშა“. ცეცხლიო, იბლავლა გულიაკოვმა და ცივ-გომბორი შეაზანზარა თოფთა და ზამბულაკთა გრიალმა. ცხენი გააბრუნა და გაქუსლა ბრძოლის ველიდან ომარ-ხანმა. ლეკებიც გაჰყვნენ გაქცეულ ბელადს. გააფურთხა და გაჭენდა ალექსანდრე ბატონიშვილიც. ზურგიდან ტყვია დაენია, ბეჭი ჩაუჭრა, შექანდა, მაგრამ ისევ გაიმართა და გაფრინდა გახელებული, ჯავ-

რის კვამლით გულგატენილი. მტრის გაქცევა გამარჯვებად იქმნა რეს გულიაკოვმა და ლაზარევმა. მაგრამ არ დადგნენ ქართველები, ვერც რუსებმა შეიმაგრეს და გამოენთნენ გაქცეულებს ირანში და ბაგრატ ბატონიშვილნი. მიმწუხრამდე სდიეს და სჩებეს მოსისხლენი ქართველებმა გაალმასებით. ღამემ და ივრის პირებზე სქლად ჩაკორომებულმა ლერწმიანებმა შეიფარეს სიკვდილს გადარჩენილი და გაფანტული ლეკები.

სამი ათასამდე ლეკი დარეცილიყო ნიახურას ველზე. ორი ათასამდე გზაზე აეკაფათ ქართველებს. მეორე დღეს კაკაბელნი და მანაველნი იჭერდნენ ივრის ქალების, ლერწმიან ჟალტამებში ჩარჩენილ და ჩაჩუმქრულ ლეკებს.

ამ მარცხის შემდგომ აღარ გაუხარია ომარ-ხანს. სამუდამოდ შერცხვენილმა და დაკნინებულმა ლოთობას მისცა თავი, ლოთობაშივე ჩაიძირა და ჩაჰყვა სიკვდილს. ხოლო ალექსანდრე ბატონიშვილი ჯერ იბრეიმ-ხან ყარაბაღელთან მივიდა შუშაში; იქ დიდხანს აღარ დარჩენილა, წამოვიდა და დავით-გარეჯას შეეკედლა. ერთი წელიწადი შეინახა თავი აქაურ ბერთა და მღვდელთა შორის. ჭრილობა მოიჩინა და ისევ წავიდა საქართველოსთვის „დამოუკიდებლობისა“ და თავისთვის ტახტის საძებრად...

მაგრამ, მაინცდამაინც, ერთ რომელიმე ნიახურას ბრძოლას არ შეეძლო რაიმე სანიშანსვეტო, შემობრუნებითი როლი შეესრულებინა უმძიმესად დაჩიხული მდგომარეობიდან ქართლ-კახეთის გამოსაყვანად.

ქვეყანას თავი ვერ დაეხსნა პოლიტიკური არევიდარევისაგან, სიძულვილისაგან, უნდობლობისა და მტრობისაგან, ნივთიერი სიღატაკისა და სულიერი დაცემულობისაგან.

მარტო ძმებთან მტრობა კი არა, გიორგი მეფეს ღვიძლ ძესთან — ტახტის მემკვიდრე დავით ბატონიშვილთანაც არ ჰქონია თანხმობა და ერთსულოვნება. დავითი მეცნიერულად, რაციონალისტურად მოაზროვნე ახალგაზრდა იყო და, როცა მან ვოლტერის სურათი გამოაფინა, ღვთისმოსავმა მეფემ ღვთისმგმობელი უცხოელის სურათი ცეცხლში ჩააგდო...

ქვეყანა იყო ამონყვეტილი, ქართველობა — უაღრესად გაჩანაგებული. სულ ქართლ-კახეთში გადარჩენილიყო 2006 სოფელი (1682 ქართლში, 324 კახეთში), დაითვლებოდა 40 000 ოჯახი, თითო ოჯახზე ოთხი სულის ანგარიშით — 160 000 სული.

დასავლეთ საქართველოში მაშინ მოსახლეობა უფრო მრავ-

ვალრიცხოვანი იყო, მაგრამ თუ მაშინდელ ამერ-იმერ ქართველობას შევაერთებთ, საქართველოში 600-700 ათასი ქართველი ძლივს მოიყრიდა თავს.

ამონყვეტილ საქართველოში მუდმივი შიში იდგა გარეშე მტრების — სპარსის, თურქის, ლეკის — კვლავ მუდმივი შემოსევებისა. მეფე კი ისევ მოშლილად იჯდა ქართლ-კახეთის მორღვეულ ტახტზე და ფიქრადაც არ ეფიქრებოდა, რა ელირებოდა ქართული სისხლი აზია-ევროპის „სასისხლო მიმოქცევის“ ბაზარზე.

და ისევ მხოლოდ რუსეთის იმედად იყო საქართველო — „ერთმორწმუნე რუსეთისა“. ქართველთა მეფეს ბაბა-ხანისგან ელჩი ისევ მოსვლოდა, ირანის წინაშე ქვეშევრდომობასა და საიმედო პირობად მძევალს მოითხოვდა შაჰი. გიორგიმ კი ამის პასუხად ირანელ დესპანს კედელზე დაკიდებულ პავლე პირველის სურათზე მიუთითა და მშვიდად უთხრა: მარტო მას, ერთადერთს ცცნობ ჩემს ხელმწიფედ, მფარველად და სხვას არავის ამ ქვეყანაზეო.

რუსეთის მთავრობასაც გასცხოველებოდა იმჟამად პოლიტიკური, სამხედრო და ეკონომიკური ინტერესები საქართველოს მიმართ. 1800 წელს საქართველოში საგანგებო მისიით მყოფმა მუსინ-პუშკინმა შეისწავლა ამ ქვეყნის წიაღისეული სიმდიდრენი და მისი ეკონომიკური სარფიანობის შესახებ პეტერბურგის კარს მოახსენა. იქვე ნაგულისხმევი იყო ქართლ-კახეთის საერთოდ „მიერთება“ რუსეთის სახელმწიფოსთან, რაც, თავის მხრივ, რუსეთის ხელისუფლებას გაუადვილებდა კავკასიის „ლინიაზე“ ბატონობას და სამხრეთისაკენ, წინა აზიისაკენ, შემდგომ „მრავალმხრივ დამაინტერესებელ“ წინსვლას.

და სწორედ იმ ჟამსვე გიორგი მეფის ელჩებს — გარსევან ჭავჭავაძეს, გიორგი ავალიშვილსა და ელიზბარ ფალავანდიშვილს, უკვე წარედგინათ თავიანთი მეფის თხოვნა („ნოტა“) რუსეთის იმპერატორისადმი: მისი აღმატებულება მეფე ქართლ-კახეთისა გიორგი, ჩვენი ხელმწიფე, დიდებულნი, სამღვდელოება და ხალხი მონადინებულნი არიან, მიიღონ სრულიად რუსეთის იმპერიის სამუდამო ქვეშევრდომობა, ვალად იღებენ, წმინდად შეასრულონ ყველაფერი ის, რაიც სრულდება საერთოდ რუსეთის ქვეშევრდომებისაგან, რომ არ გადაუხვიონ არც ერთ კანონსა და ბრძანებას... სცნონ სრულიად რუსეთის იმპერატორი საკუთარ ხელმწიფედ და თვითმპყრობელად... და საქართველოშიც გატარდეს ისეთი მმართველობა და კანონები, რომლებიც დადგე-

ნილ იქნება რუსეთის საიმპერატორო კარისაგან, რომ თავის მხრივ ქართველ მეფეებს, იმპერატორის ბრძანებულების გარეშე, უფლება არ ჰქონდეთ არც ერთი კანონის გამოცემისა!

ამაზე მეტი რაღა უნდა თქმულიყო! დანარჩენიც იმ „ნოტაში“ იყო ყოველივე მეორეხარისხოვანი და რუსეთის მეფისათვის სრულიად არასაგულისხმო: ქართველი მეფე რომ თავისთვის და თავისი შვილებისთვის ტახტის დანარჩუნებას, ჯამაგირის დანიშვნას, ფულის მოჭრის უფლებას და სხვა მისთანებს ითხოვდა.

მთავარზე მთავარი კი სწორედ ის იყო, რომ საქართველოს მაშინდელი მეფე, მეფე ერეკლეს ძე და მემკვიდრე, ერეკლესეული „მფარველობითი ტრაქტატის“ ნაცვლად რუსეთის იმპერატორს „ქვეშევრდომობის ნოტას“ სთავაზობდა. მაშ, თითქოს, 1783 წლის „მფარველობითი ტრაქტატი“ მოძველებულა და ქართველთა მეფე რუსთა ხელმწიფეს ეაჯება, ქვეშევრდომად და ყმად მიგვიღეო წიაღსა შინა შენი იმპერიისასა! ამაზე მეტი სასიამოვნო მოსასმენი რაღა უნდა მოესმინა და მოეხილა პავლე პირველის კარს „სამხრეთულ საქმეთაგან?!“

და სასწრაფოდ ამოძრავდა სანკტ-პეტერბურგის სასახლეები — „ზამთრისაც“ და „ზაფხულისაც“. კავკასიის „ლინიის“ უფროსს, გენერალ კნორინგს, 1800 წლის 15 ნოემბრის რიცხვით, პავლე იმპერატორის საიდუმლო წერილი მოუვიდა: გიორგი მეფის ავადმყოფობა საფუძველს გვაძლევს ვიფიქროთ, რომ იგი მალე მოკვდება და ამიტომ, — როგორც კი ეს მოხდება — ზომები მიიღეთ, მიცვალებული მეფის ნაცვლად ჩვენი ნებართვის გარეშე არავინ დაინიშნოსო. ხოლო 1800 წლის 22 დეკემბერს ისე, რომ გიორგი მეფის სიკვდილისთვისაც არ დაუცდიათ, პავლე იმპერატორმა უკვე მოაწერა ხელი რუსეთთან ქართლ-კახეთის შეერთების მანიფესტზე.

მანიფესტის ხელმოწერიდან ექვსი დღეც და, 1800 წლის 28 დეკემბერს, მეფე გიორგი მეთორმეტე გარდაიცვალა.

1801 წლის 12 სექტემბერს კი რუსეთის ახალი იმპერატორი, ალექსანდრე პირველი, ხელს აწერს ახალ მანიფესტს, რომლითაც ცხადდება ქართლ-კახეთის შეერთება რუსეთის იმპერიასთან.

გიორგი პირველი	3
შირიშთა.....	6
ახალი ხმალთაკვეთებანი.....	7
აღსასრული „უხორცილისა“.....	11
გიორგი I აღწეული	12
გიორგი პირველი	12
გიორგი მეორე	13
ფარცხისი.....	14
„აჰა, „ქუეყანა საქართველო!“.....	15
ნაბიჯი — „ყველაზე ჭკვიანური“.....	18
გიორგი მეორე	20
გიორგი მეორე	20
გიორგი მეორე, ავგიორგი	21
გიორგი მესამე	22
ანიისათვის.....	22
ღვინთან და გავთან.....	25
„არს ჟამი...“.....	27
„სუფევითა ულუპიანითა“.....	28
შეთქმულება ბიძაშვილისა.....	30
ასული — თანამოსაყდრე.....	33
აღსასრული „ლომთა უმხნესისა“.....	34
გიორგი მესამე	35
გიორგი მეოთხე — ლაშა	36
ლაშა — ვითარცა კაცი.....	41
საათი დადგა!!!.....	44
ლაშას აღსასრული.....	47
გიორგი მეოთხე გოჩია	49
გიორგი მესამე ბრწყინვალე	50
მემკვიდრეობად — „ულუსობანი“.....	50
უკანასკნელად — მონღოლთა კარზე.....	52
„ძეგლის დადება“.....	53
მაშ წილი ნაყარია.....	56
თემიდას მახვილი.....	58
კვლავ — „ნიკოფსით დარუბანდამდის“.....	59
ისევ „პონტოელ ქართველთათვის“.....	61

მსოფლიო ძალისხმევანი.....	63
რწმენა რწმენისა.....	66
ბიორები მუჟქუსე მცირე	67
ბიორები მუჟქუსე	67
ბიორები მუჟვიდე	68
ბიორები მუჟვიდე	95
ბიორები მერვე	95
ბიორები მესხრა	96
ბიორები მათა	98
ბიორები მეთერთმეტი	99
ერეკლე პირველისა.....	105
„ორხელმწიფობა“.....	108
„ვაი თქვენ, რამეთუ ქართველები მოვიდნენ!“.....	116
„გამოაჩინე ლომგულობა შენი!“.....	120
„უცხო პურის მთხოვნელთა“.....	125
ქართველებს საქართველოსთვის „არ სცალიათ“.....	127
„ქება-მიუწვდომელი“.....	139
ბედისწერას ერქვა — „მირ-ვეის“.....	132
შაჰის ნაიბი, გინა — მოადგილე.....	136
„სიტყვის კონას“ რომ კითხულობდა.....	139
Deus ex machina.....	144
ბიორები მეთორმეტი	149

გარეკანის წინა გვერდზე ფრესკა ვარძიდან — გიორგი III და თამარ მეფე.

გარეკანის უკანა გვერდზე დავით მესამე კურაპალატის საწინამძღვრო ჯვარი.

n672/287

0411057411
012-011010330

